EDIȚIA SOCIETĂȚII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA CU ASISTENŢA SOCIETĂŢII FILOZOFICE S PETERSBURG ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE PSIHOLOGII JURNAL, fondat de prof N Ya Grotom și A A Abrikosov ANUL XXIV Editat de L M Lopatin Cartea a III-a ( ) MJY - IUNIE - MOSCOVA Litografia tip a parteneriatului I N Kushnerev and Co str Pimfyaovskhaya, cu b hom Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " CONŢINUT Pagină, Filosofia lui Wilhelm Schuppe B Yakovenko J Deficiențele epistemologiei lui Bergson și influența lor asupra metafizicii sale N Lossky Etica Maeterlinck (Sfârşit) V Hvostova Înțelegerea lui Dumnezeu de către Descartes S Gruzenberg Principiile metodologice ale psihologiei lui Herbart A Boltunova La metodologia studierii filozofiei lui Spinoza V Polovtsova Critică și bibliografie I Pliant bibliografic Știri și note Controversă I Notă asupra articolului cărții E Trubetskoy - "Viața-Sarcina principală a lui Solovyov și criza mondială a înțelegerii vieții" - în "Questions of Philosophy and Psychology", septembrie-octombrie N Peterson II Nici un cuvânt despre Solovyov și Fiodorov (Răspuns H P Peterson) Carte E Trubetskoy Anunturi Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " Filosofia lui Wilhelm Schuppe Neokantianismul și imanentismul Când un mare spirit filosofic coboară în mormânt, creându-și propriul sistem și de-a lungul vieții, încercându-l și supraviețuind în diverse direcții, o astfel de categorie de creativitate filosofică se retrage în trecut, care, se părea, a marcat în urmă cu câteva zile modernitatea filosofică a fost, ca să spunem așa, forma entelehială sau monadică a sistemului filozofic dominant de ieri Ceea ce destul de recent părea atât de aproape, arzător, urgent și a cărui discuție a fost extrem de dificilă din cauza subiectivității acestei apropieri, brusc devine oarecum îndepărtat, primește o perspectivă și, odată cu aceasta, obiectivitatea necesară unei evaluări imparțiale Conștiința se trezește că epoca sub semnul acestui sistem a supraviețuit, a încheiat ciclul intern al dezvoltării sale entelehiale, că vine o nouă epocă, se naște o nouă entelehie, promițând un nou sistem filozofic, o nouă categorie de creativitate filosofică Dacă, în același timp, "ucenicii" continuă) A fost citită într-o formă prescurtată cu ocazia morții lui V Schuppe la adunarea Societății de Psihologie din Moscova din aprilie W Schuppe în adunarea anuală din martie a fost ales membru de onoare al Societății de Psihologie Întrebări de filosofie, carte I S Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO munca lor "studentă" și declară din nou și din nou că sistemul celor plecați marchează modernitatea, reprezintă ultimul cuvânt al înțelepciunii filozofice și dă un răspuns de sine stătător la ghicitorile filosofice, satisfacând pe deplin acele nevoi prezente, atunci aceasta nu schimbă starea motivul unei astfel de afirmații "elev" poate fi doar unul din două lucruri: fie sunt limitate și înguste, iar dincolo de cuvintele "profesor" sunt în general incapabili să vadă orice alte orizonturi - și în acest caz , noua era va veni si va trece pe langa ei datorita inertiei lor ucenicie"; sau, de fapt, mergând mai departe cu epoca și lăsându-și deja "învățătorul" în urmă, pur și simplu nu și-au dat seama încă că ei înșiși încep o nouă epocă cu propriile gânduri și cuvinte, prorocind o nouă revelație categorică a spiritului filozofic În persoana lui Wilhelm Schuppe, lumea filosofică a pierdut, fără îndoială, un gânditor original foarte important, care la vremea lui a rânduit în regat epoca filozofică care expiră și, de-a lungul existenței sale, a mers neobosit în fruntea campionilor săi, fără să oprească niciodată cale dreaptă, fără a refuza niciodată de la principiile acceptate inițial Dacă ceva ne împiedică să-l recunoaștem pe Schuppe în adevăratul sens al cuvântului ca un

geniu filosofic și să-l plasăm printre acele minți filosofice care marchează etapele cardinale ale gândirii filozofice, atunci acesta este doar caracterul particular al acelei epoci și al acelei mișcări, una dintre conducătorii cărora era sortit să devină Nu un gânditor individual marchează această epocă, ci eforturile conjugate ale multor gânditori, în principal doi dintre ei: ai lui, Schuppe și Hermann Cohen; aceasta este natura interioară și logica acestei mișcări Și de aceea categoria spiritului filozofic, tocmai a supraviețuit și acum împreună Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE odată cu moartea lui Schuppe, ca și cum s-ar retrage în trecut, este marcată nu atât de numele unui geniu individual, cât de un cuvânt care indică aspirația ei interioară Numele său este neo-kantianism, iar caracteristica sa cea mai apropiată este imanenta epistemologică Rolurile lui Schuppe și Cohen în aprobarea și realizarea acestei mișcări au fost distribuite în mod curios În timp ce Schuppe a pășit imediat în medias res al analizei și sintezei sistematice, a început imediat să construiască singur un nou sistem de imanentism epistemologic, Cohen s-a îndreptat către pregătirea istorică a mișcării, dorind mai întâi să ia tot ce era posibil de la Kant și de la el primii adepţi pentru a construi edificiul propriului sistem filozofic deja pe un teren atât de defrişat istoric şi astfel luminat Această pregătire istorică, această orientare către Kant și sistemul său, de la care a venit numele noului sistem, pe atunci iminent, neo-kantianismul, a avut în primele decenii un succes fără îndoială și mai mulți adepți: neo-kantianismul a umbrit imanentismul epistemologic în noua miscare Și acest lucru a dus la una dintre cele mai regretabile neînțelegeri Și anume: un număr considerabil de gânditori au asimilat noua mișcare doar din partea pregătirii ei istorice, a fost trecut cu vederea caracterul particular și autentic al noii categorii emergente a spiritului filozofic și a fost plasat stigmatul opresiv și rușinos din punct de vedere filozofic al "epigonismului" asupra mișcării în întregime "Neo-Kantian" și "Epigon" au ajuns în gura foarte, foarte multe sinonime J)) O semnificație similară are, de exemplu, judecata exprimată despre mișcarea neokantiană a cărții S N Trubetskoy" Vezi Collected Works, vol II ( ), p și urm II aceasta în ciuda faptului că este un admirator înfocat al lui Kant în cele mai importante acte ale acestuia din urmă "Marea descoperire a lui Kant", spune el (ibid , p), "a fost că a recunoscut toate fenomenele, precum și înseși ideile și idealurile necesare ale minții umane, așa cum sunt condiționate a priori de o conștiință transcendentală" * Biblioteca "Runivers" v Yakovenko Între timp, o astfel de calificare este lipsită de legitimitate, nu numai în raport cu întreaga așa-numită mișcare neo-kantiană în ansamblu, ci chiar și în raport cu acel aspect al acesteia, care poartă pe bună dreptate numele de neo-kantianism Într-adevăr, acei gânditori care au luat ca slogan cuvintele "înapoi la Kant" nu au vrut deloc să se întoarcă la litera învățăturii lui Canton, să-și repete cuvânt cu cuvânt gândurile, să-și povestească sistemul Revenind la Kant, ei au urmărit un scop mult mai sistematic, profund și original: s-au întors la acea metodă critică care a fost mai întâi dezvoltată și consolidată sistematic de Kant, s-au întors în centrul unui nou și de data aceasta, așa cum credeau ei, s-au plasat pe o bază științifică solidă a gândirii filozofice Și au făcut asta numai și numai pentru ca, după ce s-au întors și s-au întărit pe această temelie întărită, să lucreze apoi filozofic pe cheltuiala lor Numai și numai această conștiință i-a călăuzit în acele vremuri când, cufundați cu capul în operele lui Kant, ei încercau să analizeze cu atenție fiecare cuvânt al

lui și se certau aprins la prima vedere pe cele mai neînsemnate fleacuri S-au pregătit și s-au pregătit Ei l-au predat și studiat pe Kant, au învățat de la el să gândească și să înțeleagă, analizându-i ideile și construind un întreg din ele, "Descoperirea idealismului nu a fost că realitatea este o reprezentare subiectivă fantomatică, ci că este o reprezentare adevărată, obiectivă, universală" ( ) idealism transcendental din simplu iluzionism" (, cca) * După cum arată istoria, în învățătura lui Kant are loc o trecere de la idealismul empiric la cel transcendental, de la idealismul subiectiv la idealismul obiectiv, universal" ( ) aceste aspecte fructuoase ale învăţăturii lui Kant?metoda transcendentală? Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE numai şi numai pentru a-şi da apoi propriile idei sau chiar sisteme Ei au făcut același lucru pe care îl face orice viitor om de știință, studiind bazele științei sale cu o conștiință clară că numai după ce le va stăpâni va putea să meargă mai departe și să creeze independent Într-un cuvânt, revenind la Kant, erau pur și simplu studenți, nu studenți între ghilimele, nu epigoni *) Lucrarea filozofică a lui Hermann Cohen este o dovadă extrem de clară în acest sens El și-a dedicat mulți ani din activitatea sa științifică elaborării și reconstruirii doctrinei lui Kant, stând din prima clipă în fruntea acelei Falange care s-a întors lui Kant Dar încă de la început, în fiecare linie a acestui gânditor, s-a simțit scopul ascuns al eforturilor sale, s-a văzut prin el un spirit original, deloc zdrobit de școala metodei kantiene de filosofare prin care trecea Cu fiecare nouă lucrare a lui, asociată invariabil cu numele de Kant, acest spirit a ieșit din ce în ce mai mult, pe măsură ce purtătorul independent al metodei critice se maturiza din ce în ce mai mult în fața lui Cohen Și, în sfârșit, după mai bine de treizeci de ani de studiu neobosit al lui Kant și al învățăturilor altor Kanti, Cohen s-a simțit "învățat", s-a simțit în sine un gânditor gata și și-a dat propriul sistem, nativ lui Kant în metoda Filosofării și în general spiritul filozofiei propovăduit, dar în totul în ansamblu aparținând numai și numai geniului și minții lui Cohen însuși) "Sarcina noastră este să avansăm teoria, să o dezvoltăm și nu să mestecăm vechiul " Vezi N Berdyaev, "Subiectivism and Individualism in Social Philosophy" ( ), STR PI -Așa este N Berdyaev pentru a apăra mișcarea neokantiană în acele timpuri recente când a simțit că "numai filosofia transcendentală fundamentează obiectivismul cognitiv" (o) Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO împreună cu el toată critica în general Este posibil să luăm în considerare sistemul lui Cohen și, împreună cu el, toată filozofia nouă și de ultimă oră, în măsura în care este pătrunsă de aspirații similare, distorsiuni și o stare bolnavă a spiritului uman, se poate blestema și anatematiza-l ca o instigare a diavolul *) Dar un lucru nu poate fi luat de la ea, și anume că sistemul lui Cohen este sistemul lui, este filosofia lui Cohen, adică ca este originala Și aceasta va însemna că aspectul neo-kantian al întregii ultime perioade a fost lipsit de înfățișarea epigonului în esența sa interioară și că nu era corect să se facă sinonime cuvintele "neo-kantian" și "epigon" Și mai frapant în această privință este exemplul lui Wilhelm Schuppe Stând alături de Cohen în fruntea epocii care acum dispare și fiind, ca și el, unul dintre puternicii inspiratori ai neo-kantianismului, Schuppe, în același timp, așa cum am menționat, s-a dedicat încă de la început întăririi sistematice a poziţia neo-kantiană şi implementarea independentă a metodei critice El a înțeles cazul lui Kant și l-a absorbit rapid în sine, fără a părăsi încă banca elevului său în cel mai adevărat sens al cuvântului Nici una dintre lucrările sale nu

poartă pecetea dezvoltării pregătitoare a doctrinei de către Canton, pecetea unei reveniri istorice concrete la Kant Și totuși, toată gândirea lui este saturată de motivele criticii kantiene, este ghidată de maximele și sarcinile sale, dă răspunsuri în spiritul său, servește la întărirea și dezvoltarea cauzei sale, - într-un cuvânt, este în esență și o întoarcere la Kant , ci doar pur sistematic, ideologic, metodic Acest lucru nu poate fi pus serios la îndoială, fie și doar din cauza efortului central al lui Schuppe: de a stabili imanentismul cognitiv, menținând în același timp obiectivismul și ființa- !) Vezi, Nair , N Berdyaev, "Filosofia libertăţii" ( ), p şi urm , urm , urm , I G sl , $ sl , urm ; P Bulgakov , "Filosofia economiei", ( ) p sl , , urm Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE SI este tocmai ceea ce neokantianismul s-a străduit mereu, văzând în aceasta adevărata metodă a criticii kantiene În persoana lui Schuppe, deci, acea mișcare, care sub unul din aspectele sale, tocmai în aspectul ei istoric pregătitor, În primii ani a existenței sale, s-a dezvăluit în toată originalitatea sa, s-a arătat din partea propriei ființe independente, creatoare, s-a revelat ca o categorie aparte a gândirii filosofice Deci, dacă nu ar fi fost ajutată, pe de o parte, de circumstanțe istorice nefavorabile și, pe de altă parte, de confuzia arbitrară a imanentismului lui Schuppe cu învățăturile care îi sunt străine în interior), trista acuzație de neo-kantianism de epigonismul poate să nu fi urmat Prezentarea următoare își propune să dezvăluie principalele și cele mai caracteristice momente ale imanentismului critic sau epistemologic al lui Schupp și să demonstreze mai concret și temeinic originalitatea care este inerentă învățăturii sale, și prin el în întreaga mișcare neokantiană Astfel, cred că amintirea celor plecați va fi cinstită cel mai bine și mai demnă dintre toate *)) De ex cu învățăturile lui Laas, Schubert-Soldern, Kauffmann pe de o parte, Avenarius pe de altă parte Dintre aceștia, primii trei sunt susținători necondiționați ai psihologismului senzațional (parțial sub influența lui Hume), în timp ce Avenarius este un susținător înfocat al biologiei în filozofie Schuppe însuși credea că este aproape de acești gânditori În același timp, a pierdut din vedere faptul că era un oponent fundamental al psihologismului și al *biologismului și a fost ghidat de asemănări în puncte de importanță mai puțin fundamentală) Schuppe a lăsat în urmă o moștenire considerabilă Dar majoritatea lucrărilor sale sunt împrăștiate în diverse reviste Prin urmare, următoarea listă nu riscă să pretindă completitatea absolută Das mensch-lìche Denken ( ); Die aristotelische Kategorien (t); Erkenntnistheore-tische Logik ( ); Bergmânns Reine Logik und die Erkenntnistheoretische Logik mit ihrem angeblichen Idealismus in Vierteljahrschrift fût* wissenschaft-liche Philosophie (III,); Das Verhâltniss zwischen Kants formater und trans- Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO Satz der Immanenz Schuppe precede punctul său de vedere principal, asupra căruia, parcă pe o axă, se învârte întreaga sa filozofie și care este de obicei desemnat ca Satț der Ininianen-, cu o critică nemiloasă, ascuțită, complet distructivă logica cendentală въ Buletine lunare filosofice (XVI,); Principii de etică și filozofie juridică ( ); Motivul metafizic și schița istoriei filosofiei ( ); Ce sunt ideile? • Jurnal de filozofie şi critică de filozofie (,); Normele gândirii въ Trimestrial fw Philos (VIT, i);Despre eudamonism B^ ierteljahrschi £ w Ph (VIH,); conceptul de drept subiectiv ( ); Commonwealth ( ); Dreptul de posesiune ( ); Senzație și percepție въ Jurnal f Philos (Vol ,); Confirmarea realismului въ Jurnalul trimestrial fw Phil (XVII,); Stat, școală și religie въ Paedagogium'k (январь,); Viziunea asupra lumii naturale въ

Philos Reviste lunare (XL,); Epistemologia lui Wundt въ Gõttiglische gelehrte Anzeiger (№ ,); Schiță de epistemologie și logică ( ); Bun venit și limitele psihologiei - Journal for Immanent Philosophy (I, $); The Redit and Marriage, ibid (I,); Filosofia imanentă și Wilhelm Wundt, ibid (II,); Solipsism, ibid (III,); Sistemul științelor și cel al ființelor, ibid (III,); Ce este mintea și cum poate fi formată sau ascuțită?, ibid IV,); Ce este educația sau ce ar trebui învățat și predat în școlile noastre?, ibid (IV,); Despre psihologismul și caracterul normativ al logicii въ Arhiva pentru filosofia sistematică (VII,); Epistemologia mea și eu disputat, ibid (VII,); legătura dintre trup și suflet ( ); Schiță de epistemologie și logică, ediția a II-a ( ) -Metode de filozofie juridică въ Jurnalul de jurisprudență comparată (Vol V); Der BegriiT des Rechts въ Jurnal de drept privat și public contemporan (Vol X); Diferența specifică în conceptul de drept, ibid (Vol XI); Esența lucrurilor * въ Revista trimestrială critică pentru legislație și jurisprudență (NF Bd XIV); Propoziții fără subiect ( ); jurisprudență și filozofie juridică; Despre natura delației jurământului - О Шуппе писали мало См R Herrmann, Învățăturile lui Schuppe despre gândire iluminate critic ($); M Brtnnekarn, O contribuție la critica eticii kantiene, Etica lui Kant iluminată de etica lui Schuppe ( ); P Natorp въ Arhiva pentru sistem Filosofie (II,); Wundt, Despre realismul naiv și critic въ Studii filozofice (Vol XII-XIII, -); A Scbapïra, Curente epistemologice ale prezentului Schuppe, Wundt și Sîgwart ca epistemologi ( ); A " Aliotta, Guglielmo Schuppe в Cultura filosofica ( ); H Amrhein, Teoria kantiană a "conștiinței în general" ( ) p - ; H Lanț, Problema obiectivității în logica modernă ( ), см главу, посвященную Шуппе; A Aliotta ideala; contro la scienza ( ), см главу, посвященную фило- Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE distrugerea punctului de vedere filozofic opus acestuia, așa-numita "privire naturală a lumii" (natürlicher Weltansicht), punctul de vedere al naturalismului naiv și toate consecințele care decurg direct sau indirect din acesta O persoană naivă își imaginează starea de fapt în felul următor În jurul lui, din toate părțile și din toate direcțiile, se răspândește o lume a lucrurilor, mai mult sau mai puțin independente unele de altele, afectându-se într-un fel sau altul și conectate unele cu altele, dar în esența lor mai mult sau mai puțin deosebite și independente Toate aceste lucruri se află în afara lui, sunt independente de el și îi sunt accesibile numai prin percepția senzuală a lor, prin activitatea eului conștient, care este îndreptat către ele și este în măsură să se apropie mai mult sau mai puțin de adecvarea lor înţelegere Cu alte cuvinte, toate lucrurile lumii sunt, în raport cu el, "lucruri în sine", așa cum el, în raport cu ele, este și un fel de "eu în sine" efectiv Sofia Schuppe; G de La filosofia contemporanea ( ), vezi capitolul despre sacru pentru vederile filozofice ale lui Schuppe - În limba rusă, literatura despre Schuppe este, de asemenea, foarte limitată Vezi IL Struve, Prefaţă la cartea lui N Berdyaev: Subiectivism şi individualism ( ); Boretskaya, Immanent Philosophy and Transcendental Metaphysics in Scientific Review (nr și); Solipsism și "conștiință în general" în filosofia imanentă, ibid? (nr și ,); G Chelpanov, Despre filozofia imanentă în studiile filozofice, editată de prof G Chelpanov (I,); N Vinoira -dov, Filosofia lui David Hume, partea ( ), D Viktorov, Empiriocriticism sau filosofia experienței pure ( ), G Lanz, Wilhelm Schuppe și ideea immanentei universale în chestiunile de filozofie și psihic (Book of Ioo,); W Ern, Berkeley, as the Founder of Modern Immanentism, ibid (cartea ,), Wundt, On Naive

and Critical Realism, traducere de Woden ( ), N Lossky, W Filosofia imanentă a lui Schuppe în colecția nr Idei noi în filosofie" ( ); V Yakovenko, Despre transcendentismul imanent în Logos* (anul / , cartea / J, pp - ; N, Lossky, Transformarea conceptului de conștiință în epistemologia modernă și rolul lui Schuppe în această mișcare în Questions) Phil and Psychic (cartea iib,), W Schuppe, The concept of psychology and its limits in collection No D "New ideas in philosophy* ( ), Solipsism in the collection No , ibid ( )) Biblioteca "Runivers" Dificultatea interioară a unei astfel de atitudini față de lume este dezvăluită de îndată ce o persoană naivă încearcă să gândească filozofic Dualismul ascuțit dintre "lucru în sine", pe de o parte, și "eu în sine" conștient, pe de altă parte, inerent înțelegerii naturale a lumii, este insuportabil pentru oleosof, împiedicându-l de la orice înțelegere semnificativă a lui epistemologice și ontologice și, prin urmare, a tuturor conceptelor filosofice în general probleme De aici respingerea concepției naturale asupra lumii și încercările de a gândi aceasta din urmă diferit Cea mai firească încercare, dar și cea mai puțin radicală în acest caz, este așa-numita "teorie a cartografierii", adică stabilirea între "lucrurile-în-sine" și "eul conștient de sine" a unei anumite armonii prestabilizate Mult mai radicale, dar în același timp arbitrare, sunt încercările de a reduce tot ceea ce există fie doar la "lucruri în sine" (materialism), fie doar la "un eu conștient în sine" (idealism subiectiv) Schuppe respinge în egală măsură toate cele trei încercări, le respinge pentru că el respinge chiar punctul lor de plecare: o înțelegere naturalistă a lumii Acest "cel din urmă, în opinia sa, interpretează complet greșit atât natura lucrurilor, cât și natura eului conștient și, prin urmare, natura relației lor, pervertizându-le cu totul Pentru a înțelege ce este cu adevărat, nu este suficient să cauți o interpretare mai puțin naivă pentru opoziția naiv-naturalistic dată dintre lucruri și eu Este necesar să renunțăm complet la viziunea naivă, este necesar să luăm drept rezultat o înțelegere complet diferită a lumii Altfel, va fi imposibil să ieși din dificultățile pre-postulate *)- Și mai presus de toate, stabilirea naiv naturalistă a "lucrurilor în sine", independent de ego-ul care este conștient de ele, este complet arbitrară și nejustificată !) Vezi Erkenntnistheoretische Logik ( ), s - ; Grundriss dérErkennt-nistheorie und Logik ( ), s - Biblioteca "Runivers" dela! Cum se poate susține că există ceva care, prin însăși esența existenței sale, este dincolo de limitele conștiinței și ale purtătorului său, sinele? Nu sunt ei, în afirmarea existenței unui astfel de lucru, ceva cu totul diferit de existența lui, pe care o conduce și o are în sine, adică nu afirmă ei tema existenței sale, care este afirmată ca existență și, prin urmare, este recunoscută și dată în conștiință și în ego? Și, pe de altă parte, afirmând ceva, orice lucru, existând în sine și independent, nu este deja afirmat prin această afirmație, ca atare, că el există în sine și independent numai în conștiință și în conștient și producătoare este aceasta declarația mea? Este destul de evident că nimic nu s-ar putea spune despre ceea ce ar fi complet în sine și în afara conștiinței, deoarece a vorbi și a afirma înseamnă a fi conștient fie lucrul-în-sine sau experiența - nu contează, totul este afirmat numai în măsura în care este recunoscut Afirmând ceva ca ceva care există în sine, în afara conștiinței și independent de ea, care poate fi doar recunoscut, dar poate să nu fie recunoscut și să fie pentru conștiință fără relație, ei afirmă că deja în virtutea ei însăși Această afirmație este definită în întregime ca ceva conștient intern și corelat cu

conștiința, adică ei atribuie afirmatului ceea ce este negat de prezența afirmației sale sau, mai direct și mai precis, ei afirmă ceva contradictoriu *) t) Vezi Nair , Erkenntnisth logică s f A încerca să ajungi în acest fel la "lucru în sine" nu este nici la un fir de păr, în opinia lui Schuppe, de la "încercarea de a sări peste propria umbră" mier de exemplu T [H Verde, Funcționează Vol ( ) p : "Dacă este suficient să subliniem că relațiile constatabile, în afară de o consecvență la care sunt relative, sunt o contradicție, și că obiectele "legate constatabil", în afară de relații, nu sunt nimic Este doar prin consimțământul că lumea există pentru noi în orice caz* Biblioteca "Runivers" V YAKOVENKO "Dorința de a gândi un obiect în sine", spune Schuppe, este binecunoscuta contradictio in se, constând în dorința de a gândi ceva fără a gândi în același timp Ceea ce nu este încă recunoscut tocmai prin urmare, nu există pentru noi " *) Ceea ce este conștient există pentru noi tocmai pentru că este conștient ca existând Dacă în același timp pare să existe în sine, aceasta se întâmplă doar pentru că de o atitudine necritică față de problemă, din cauza lipsei de atenție față de starea epistemologică a lucrurilor În același mod, înființarea naiv-naturalistă a unui anumit "eu în mine", imprimând pasiv în sine lucrurile exterioare sau îndreptate efectiv spre ele pentru a le recunoaște și a le înțelege, este la fel de arbitrară și nejustificată, în sine existenţa este complet independentă de ele acum şi sine Într-adevăr! Încercați cu adevărat să delimitați de la un astfel de sine toate obiectele percepute, concepute, imaginate, dorite și simțite; încercați să privați conștiința de așa-numitele sale "conținuturi obiective" Și veți vedea că nimic viu nu va rămâne din viața conștientă, din ego: se va stinge împreună cu conținutul său Doar conștiința goală, abstractă va rămâne, ca atare , care marchează relația abstractă cu orice în general, o simplă posibilitate formală a conștiinței și a cunoașterii Viața conștiinței, și împreună cu ea nuanțele și diferențele sale individuale, este determinată de prezența conținuturilor și, în plus, de așa și de specific conţinuturi Numai diversitatea lumii înconjurătoare, şi mai ales fenomenele de diversitate care apar în organismul uman sau strâns legate de existenţa sa organică, diferenţiază Funcţia generală a conştiinţei şi o transformă într-o serie nesfârşită de tot felul de experienţe *) Vezi Erkenntnisth logică s Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE Și acest lucru este confirmat de experiență în fiecare moment Omul, până la urmă, trăiește în mod conștient nu prin simpla posibilitate de a gândi, ci prin gândirea la ceva definit și, în acest sens, concret, separat, individual Chiar și atunci când gândește ceva abstract, obiectul gândirii sale - de exemplu, sau un concept în general - pentru că este obiectul gândirii sale și tocmai acesta și gândul dat al lui, este deosebit, singular și, în acest sens, individual Și când omul dorește, nu trăiește dintr-o dorință generală și abstractă, ci din dorința de ceva definit, dat, concret În absența unui astfel de conținut individual concret, atât gândirea, cât și dorința sunt reduse la simple posibilități conștiente Viața sufletului, ceea ce este evident, se dezvoltă numai odată cu prezența și dezvoltarea conținuturilor *)· În plus, strânsa conexiune internă a conștiinței cu obiectul, absența oricărei identități de sine absolute a "Eului" și imposibilitatea vreunei tranziții efective a acestuia la lucrurile exterioare acestuia, este afirmată și de următoarea considerație pur logică Cum ar putea ea, concentrându-se în sine și în interior cu lucrurile din afara ei, neavând nimic în comun cu Eu, cum ar putea să iasă din propria sa piele, să se apropie de lucruri și să

intre în comuniune cu ele? Și, pe de altă parte, cum ar putea lucrurile, de asemenea, concentrate în sine și neavând nimic în comun cu niciun sine, să se supună brusc lui) См negura cognitivă Logica vezi urm , urm , urm , , , urm ; plan de etaj d negura cognitivă Logica vezi urm , £, urm ; Conceptul și limitele psihologiei въ Jurnal pentru im philos I ( ) i , , , ; Sistemul științelor și cel al ființelor, ibid III ( ) p urm ; Norme de gândire въ Trimestrial Shr f filosofia ştiinţifică VII ( ) p Cp Scbubert Soideni, Fundamentele unei teorii a cunoașterii ( ) vezi loi, , , ; Subiectul psihologiei și conștiinței въ trimestrial fw Ph VIII ( ) p ; Originea și elementul senzației въ Jurnal pentru im Filos I p , Biblioteca "Runivers" ISS В ЯКОВЕНКО acțiuni sau începe să-l influențezi din partea ta? Într-adevăr, nici legile interioare ale sinelui, cunoscându-mă numai pe mine, nici legile interioare ale lucrurilor, cunoscând numai lucruri, nu ar permite acest lucru, iar Faptul conștiinței și cunoașterii ar fi contradictoriu în interior, unind în sine incompatibilul în interiorul său esență Astfel, eu și lucrul, conștiința și ființa, nu pot fi nici gândiți, nici înțeleși independent unul de celălalt, transformându-le în entități separate și independente De fapt, ele sunt atât teoretic înțelese și de fapt date în cea mai strânsă conexiune internă, fundamentală, unul cu celălalt Totuși, această legătură internă și strânsă între ele nu înseamnă o legătură internă și strânsă între două substanțe sau două lumi speciale și independente Dacă ar fi așa, atunci, în principiu, totul ar rămâne ca înainte: și într-o convergență foarte apropiată, cea mai interioară, două substanțe rămân două substanțe, iar convergența lor este atât de neînțeles, cât și contradictorie Conexiunea interioară care leagă sinele și non-sinele, conștiința și ființa, le leagă nu natural, ca substanțele, ci critic, ca momente ale aceleiași Funcții, ca aripi ale aceleiași relații corelative, ca laturi ale aceleiași Soera Numai așa poate fi depășit naturalismul naiv în esența sa Între conștiință și ființă, așadar, diferența nu este fundamentală, ci relativă Atât conștiința, cât și ființa sunt alcătuite dintr-o varietate infinită a tuturor conținuturilor posibile Atât conștiința, cât și ființa sunt o singură experiență, o singură cunoaștere, o singură lume Ele sunt identice în esența lor și diferă doar prin aceea că semnifică diferite aspecte ale acestei singure ființe: conștiința este un aspect subiectiv, ființa este un aspect obiectiv Fiecărui moment al ființei îi corespunde un moment special al conștiinței; fiecare moment al conștiinței are un moment special al ființei Fiecare moment al ființei poate fi privit din punctul de vedere al conștiinței și fiecare moment al conștiinței poate fi privit din punctul de vedere al conștiinței Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE USD viziunea de a fi!) O astfel de relație ar fi cel mai bine caracterizată ca identitate funcțională sau relativă, sau identitate în limită Căci conștiința sau momentul subiectiv se străduiește întotdeauna în limită să devină ființă sau momentul obiectiv, iar ființa sau momentul obiectiv mereu în limită devine conștiință sau momentul subiectiv Și aceasta transmite cel mai adecvat esența imanentismului Satz des Bewusstseins O persoană naivă, așa cum s-a spus, își imaginează lumea în mod naturalist, ca o serie de lucruri independente și de sine stătătoare - substanțe A cunoaște lumea sau a fi înseamnă pentru el să obțină prin compararea și abstracția trăsăturilor lor cele mai comune, să stabilească constanța în legătura sau succesiunea lor, într-un cuvânt, să le dea o clasificare formală Iar materialul sursă imediat pentru o astfel de muncă cognitivă este pentru el, în același timp, lucrurile în sine în dăruirea lor substanțială independentă După ce a

respins această substanțialitate a lucrurilor și a ființei, Schuppe trebuie, desigur, să renunțe la ieșirea din ea atunci când recunoaște esența lucrurilor Dacă lucrurile sunt date nu ca independente și independente de sine și de conștiința esenței, ci ca conținut al conștiinței, dacă ființa nu este ceva opus conștiinței, ci este conștiința însăși din partea sa obiectivă sau în limita ei reală, atunci este clar că pornind de la lucruri va însemna cu totul altfel decât înainte, că un astfel de rezultat nu ar mai fi atât de primar și imediat, așa cum i se părea naturalismului, că există un Fap mai fundamental, general și imediat decât cel dat *) Vezi Erkenntnisth logică s i' , urm , urm , , ; Grundriss d Erkenntnisth u Logica s urm ; Zusarmuenhang von Leib und Seele ( ) s urm , - ; Begriff und Grenzen der Psychologie in Zeitschr f Sunt phil IS -pótDas System der Wissenschaften und das des Seienden, ibid III ? - Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO fiecare lucru Acest nou punct de plecare își găsește Formularea în Schuppe sub forma Satț des JSeiviisstseins Cel mai simplu și imediat rezultat este, după Schuppe, Faptul de conștiință în sine, Faptul de a fi conștient de ceva, Faptul de a fi conștient de orice ființă în general Pentru fiecare ființă separată, fiecare moment material separat presupune ființa în general, fiind expresia sa individuală și, prin urmare, presupune conștiința ca un corelat necesar al ființei Conștiința este o premisă generală pentru toate conținuturile sale, pentru toate tipurile și formele separate de ființă, care sunt în mod inevitabil conținutul său; în plus, este o presupoziție a ei însăși în cazul în care conținutul conștiinței - ca și în experiența interioară - este a fi cu latura sa subiectiva, i e conștiința însăși Numai ea semnifică ceea ce se presupune că este de la sine și ea singură este atât de simplă și evidentă încât nu necesită altceva decât o percepție imediată Principalul lucru este că nu poate fi pus la îndoială în niciun fel, deoarece îndoiala în ea este propria sa manifestare, deoarece această îndoială este și un fel de conștiință Îndoindu-se de sine, conștiința spulberă o astfel de îndoială și dezvăluie singurul Fapt simplu și imediat ferm *) Cu alte cuvinte, conștiința este un astfel de Fap, care în același timp conține cea mai evidentă autogaranție și servește ca o condiție indispensabilă pentru orice altceva În ea, fiecare conținut, fiecare gând, fiecare obiect își găsește cea mai înaltă scară, cea mai profundă fundație *) См recunoscutliisth Logică vezi o și urm ; Sistemul științelor și cel al ființelor въ Zeitschr f în Ph il III f ; Solipsism, ibid III p ; Despre psihologismele și caracterul normal al logicii въ Archiv fur systh Filosofia VII ( ) p -) cm cunoaştere logica ; plan de etaj d cunoaştere si logica f ; Ce sunt ideile? въ Jurnalul f Philos Vol ( ) p ; CP Riehl Critica filosofică II, Th p , Th p Biblioteca "Runivers" ФИЛОСОФІЯ ВИЛЬГЕЛЬМА ШУППЕ A întreba cum este posibil acest fapt sau de unde a venit el, cum poate conștiința să aibă conținut în general și să se perceapă în acest conținut ca bază sau condiție, este inutil și inutil, deoarece conștiința cu toate aceste proprietăți proprii este prima este un fapt și, ca atare, este acea primă minune sau acea primă ghicitoare, pentru care nu există altă soluție decât simpla recunoaștere Oricât de mult s-ar sparge capul aici, întotdeauna ultimul cuvânt de analiză sau sinteză, constatare sau inferență, va fi Faptul de conștiință care conține ființa Însăși întrebarea cu privire la posibilitatea acestui fapt presupune deja acest Fapt în mână și este în cele din urmă adus la el Aceasta înseamnă că conștiința răspunde la toate întrebările care i se pun de la sine și că miraculozitatea ei este în același timp cea mai comună, iar misterul ei este în același

timp și cea mai evidentă *) Dar pornind de la Fapte, conștiința nu are o valoare autosuficientă în Schuppe Spre deosebire de punctul de vedere naiv-naturalist, pentru care plecarea de la lucrurile exterioare și independente avea un sens direct ontologic și metafizic, pentru Schuppe plecarea de la Faptul conștiinței este doar primul și cel mai lipsit de prejudecăți și mai precaut pas El nu vrea să plece din lucruri separate, varietăți separate de ființă, intenționând să pătrundă în esența ființei în general, deoarece simte prejudecata directă și natura neliniștită a unui astfel de rezultat Fiecare lucru în individualitatea sa (precum și agregate mai mult sau mai puțin semnificative de lucruri) ') См cunoaştere Logică p , , , , , , , , , , , , , , , , , , ; plan de etaj d cunoaştere si logica p , ; conexiune v trup şi suflet vezi , ; Conceptul și limitele psihologiei въ Zeitschr f în philos I p ; Sistemul de științe și ființe, ibid III p , , ; CP Riehl, Critica filozofică, II, Th p , Th p urm , ; Rebrnhe, The World as Perception and Concept ( ) vezi ; Psihologie generală (ed a II-a) p ; Laas, Analogii ale experienței ( ) p , ; Idealism and Positivism ( ) p f , Вопросы философіи, кн ιι Biblioteca "Runivers" В ЯКОВЕНКО extrem de instabil și extrem de condiționat; complex A o lua ca rezultat pare a fi un dogmatism grosolan Prin urmare, Schuppe se îndreaptă, după cum sa spus deja, la a fi în general, la Forma generală a tuturor Formelor existențiale separate Ființa în general este dată în mod direct și direct precis și numai ca conținut al conștiinței în general și este caracterizată precis și numai ca ceva general conștient De aici concluzia directă că Faptul de conștiință ar trebui luat drept rezultat Dar Schuppe, desigur, ca un naturalist naiv, caută caracteristicile de bază ale ființei, și nu conștiința ca atare, iar scopul său nu este de partea conștiinței, ci de partea ființei Scopurile sale sunt, de asemenea, ontologice și metafizice) Pur și simplu nu vrea să fie ontologic și metafizic în cele din urmă, realizând clar că într-un astfel de caz va cădea în dogmatism arbitrar Și, prin urmare, el își ia pentru sine un rezultat pur critic, epistemologic, adică rezultatul a nimic altceva decât el însuși, neasumare, simplu și de la sine înțeles, sperând astfel să-și rezolve mai bine și imparțial sarcina principală: problema esenței și proprietăților ființei Strâns legată de acest rezultat critic epistemologic este metoda prin care Schuppe se îndreaptă spre scopul său ontologic Nu este nici o metodă de construcție dogmatică, nici o metodă de clasificare empirică Aceasta este o metodă de analiză a faptului dat imediat al conștiinței, o metodă de descompunere a acestui fapt în diferitele sale momente, separarea elementelor ființei dintre aceste momente și reconstituirea ființei însăși din aceste elemente a ființei legitime Ca urmare a *) См plan de etaj d cunoaştere și Logica vezi : "Logica nu învață așadar un mod subiectiv de procedură a simplei gândiri (fără obiecte) - care nu este deloc de imaginat - ci oferă mai degrabă cunoștințe ale conținutului, în mod natural de cel mai genial fel, al ființelor în general și tipurile lor cele mai înalte Din această parte, logica este logică materială, în același timp ontologie Logica epistemologică vezi : "Din această parte, logica este una materială; recunoaște cele mai înalte genuri de ființe" Biblioteca "Runivers" ФИЛОСОФІЯ ВИЛЬГЕЛЬМА ШУППЕ , toată această muncă analitică trebuie, desigur, să fie urmată de construcția ființei, de erecția ei continuă și integrală, care va apărea odată cu ea și de clasificarea internă, fundamentală, a adevăratelor genuri, specii și indivizi ai ființei Dar numai în cazul în care această construcție, acest adevărat scop al tuturor eforturilor filozofice, va fi justificată și de netăgăduit, dacă drumul critic-

analitic parcurs se va simți mereu la spate Relația dintre aceste două metode, preliminară și sistematică, poate fi explicată după cum urmează Aici în fața ta se află liderul săpăturilor unui oraș antic Cu precauție, conform instrucțiunilor sale, picăle sunt atinse de pământ, straturi după straturi sunt îndepărtate încet și treptat, după ce au fost săpate anterior din toate părțile și sparte în toate direcțiile Iar el, conducătorul, se uită în acest moment cu atenție la pământ, compară, aruncă în aer bolovani întregi și aleargă cu privirea prin toate gropile, șanțurile și peșterile, căutând iscoditor tăietura și expunerea potrivită, cea mai sigură și cea mai potrivită cale prin care orașul este sfâșiat detecție II astfel încât orașul mort crește treptat, acest morman de ruine, fragmente și fragmente și clădiri dărăpănate - Dar acum lucrarea s-a terminat, iar orașul stă la suprafață Apoi fostul conducător al săpăturilor este transformat Mulțimi de oameni îl urmăresc pe străzile pustii și, parcă printr-un val de baghetă din cuvintele lui, aceste străzi prind viață pentru ei Fragmentele capătă apoi integritatea lor anterioară, fragmentele sunt lipite între ele, ruinele își recapătă forma de viață anterioară Și orașul în aceste momente își trăiește vechea viață, ca un organism viu, ca un sistem adevărat Cum ar fi fost posibil acest lucru dacă munca analitică de lungă durată nu ar fi creat condițiile pentru posibilitatea unei astfel de renașteri, a unei astfel de construcții? Vezi Erkenntnisth logică s urm , urm urm Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO Nu reiese din aceasta cât de mare este valoarea unei astfel de lucrări critice preliminare și cât de corectă are Schuppe să o considere ca fundament al operei sale filozofice? Această metodă preliminară a primit acum o denumire specială: se numește fenomenologică) Nu Schuppe i-a dat acest nume, dar el a săpat neobosit și puternic pământul filosofic pentru ei și, în principal, îi datorează atât semnificația, cât și semnificația lui Conștiința în general Dar nu doar ca un fapt inițial imediat, conștiința figurează în filosofia lui Schuppe După ce a jucat acest rol pre-critic propriu, ea capătă apoi o semnificație critic-sistematică, fundamentală din el Desigur, sensul său este radical schimbat în acest caz: dintr-un Fapt se transformă într-o normă, dintr-o conștiință direct experimentată într-o formațiune obiectiv-logică, purtând numele de "Bewusstsein überhaupt" Totuși, oricât de radicală ar fi această transformare, este destul de firesc și cerut deja chiar de punctul de plecare al lui Schuppe, de Faptul foarte imediat al conștiinței După cum s-a spus, pornind de la aceasta din urmă, Schuppe are în vedere natura ființei El descompune și analizează experiența directă a conștiinței pentru că ființa este dată în ea și este condiționată în prezența ei de prezența ei, și pentru a ajunge în acest fel la caracteristicile de bază ale ființei Este clar că proprietățile de bază ale ființei vor fi acele trăsături care, atunci când se analizează Faptul de conștiință, vor apărea ca condiții necesare oricărei conștiințe, oricărui conținut, oricărei ființe Și este clar că, fiind condițiile necesare pentru orice conștientizare a oricărei ființe, aceste trăsături vor fi în același timp !) Vezi Husserl, Logische untersuchungen II ( ) s - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE și caracteristicile necesare ale oricărei conștiințe, căci ființa și conștiința sunt corelative și identice în corelativitatea lor "Bewusstsein überhaupt*, "conștiința în general", este un set coerent de astfel de condiții sau caracteristici Este corelativ și în corelativitate este identic cu ceea ce se poate numi "Sein überhaupt", sau "a fi în general* Înseamnă fundamental) conștient-gro esență a ființei sau esența obiectivă, existențială a

conștiinței Schuppe o numește de obicei "conștiință ancestrală" Acest nume nefericit a făcut mult rău raționamentului-schimbarea intențiilor lui Schuppe Cert este că adjectivul "generic" este folosit de obicei în raport cu trăsăturile obținute prin simplă abstracție, adică prin comparație, generalizare și reducere Schuppe a înțeles cu totul altceva Prin "generic" a înțeles elementul și fundamental, adică acea *) См cunoaştere Logica vezi ; plan de etaj d cunoaştere & Logice; , urm , urm , , urm ; Fundamentele de etică și filozofie juridică ( ) p și urm , urm , urm ; Legătura dintre trup și suflet vezi f , , ; Conceptul și limitele psihologiei въ Zeitschr f în Ph il I p Sistemul d stiinte Ibid III p ; Solipsism, ibid III p ; ce este mintea ibid IV p ; Ce este educație, ibid IV p ; Norme de gândire въ Trimestru de an fw Fil VII p ; La psihologism въ Archi? fs Phil VU p ; Ce sunt ideile? въ jurnal f philos Vol p ; Motivul metafizic vezi -Cp также Schùbert-Solâern, Fundamentele unei teorii a cunoașterii ( ) vezi și urm , ; Subiectul psihologiei și conștiinței въ Trimestru de an Shr fw Phil Vili ( ) p " Rebnïke, The Well as perception and concept ( ) p ff , , ff , L, ; dreapta Leciair, The Realism of Modern Natural Science ( ) p " $, $ ff ; Richl, Lier critică filosofică II Th ( ) p , urm ; Coben, Fundamentul esteticii lui Kant ( ) p urm , urm ; Li eb іпанп, Despre analiza realității ediția a III-a ( ) p , , și urm , și urm ; Laas, Analogien der Erlebnis ( ) p , , f , , , ; Idealism și pozitivism III (') p f , f , , , , , , , , , , $, , , , , , , , , , , , $ f , f , , f , , , çT ÏTindelband, Pràludien ( ) p - ; Ricbcrt, subiect d Recunoaștere ( ) p și urm ; Münsterberg, Fundamentele psihologiei ( ) I p , , , f , , ; Bergmann, System des objectiven Idealismus ( ) p urm -кн C, H Трубецкой, Sobr Соч II ( ) str $ сл , прим ; N Бердяеве·, Субъективизмъ și идеализмъ ( ) стр сл сл , сл сл Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO ceva care determină de la sine, ca forță legislativă inițială, fiecare fenomen care se încadrează sub el, fiecare individ care își poartă trăsăturile "Generic" pentru Schuppe are un sens constitutiv, modelând sensul ideilor, entelehiei sau monadelor, și nu sensul colectiv al unui semn sau concept creat artificial Prin "generic" el înțelese categorialitatea, originalitatea obiectiv-logică, principiul De aceea, ar fi mai bine să numim "conștiința în general" obiectivă sau transcendentală, ținând cont de faptul că cuvântul "transcendental" Kant însemna tocmai sistemul total de condiții pentru posibilitatea cunoașterii obiective sau a ființei identificabile, și nu produsul abstracției de trăsături comune din multe conștiințe cunoscătoare Atunci nu ar fi nicio posibilitate de a-i reproșa lui Schuppe subiectivismul grosolan, așa cum nu se poate reproșa unui spiritist metafizic subiectivismul grosier Cu toate acestea, nu Schuppe însuși este vinovat pentru această acuzație, ci neatenția interpretărilor și criticilor lui la propriile sale cuvinte Schuppe însuși a făcut cea mai extinsă descriere a ceea ce înțelege prin "generic", separând "adevărat generic" de "ne-autentic generic", principiile esențiale ale ființei din abstracții mai mult sau mai puțin subiective și empirice *) Care este raportul dintre "conștiința în general" obiectivă a lui Schuppe cu conștiința ca Fapt inițial? Ea marchează esența obiectivă a acestei conștiințe, caracterizează conștiința ca fiind conștiința ființei în sensul direct și adevărat al cuvântului Pe lângă acest obiectiv esență, analiza relevă în Faptul conștiinței că există încă o periferie subiectivă și individuală, adică acel aspect subiectiv care caracterizează conștiința în contrast cu ființa H Vezi Erkenntnisth Logica s și urm Grundriss d Erkenntnisth u Logica s f, ff Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE periferia subiectivă este

marcată de Schuppe cu cuvântul conștiință "subiectivă" sau "individuală" În timp ce "conștiința în general", constituind esența ființei și având "ființa în general" ca conținut și corelat, este una, unică și fundamental, conștiința individuală variază în același mod ca ființa individuală sau un obiect individual, care este continut si corelat, si la fel ca el, este lipsit de orice unitate si de orice fel de principiu') Se poate spune, așadar, că conștiința este cu atât mai obiectivă și existențială decât conținutul ei este fundamental și logic într-o măsură mai mare Dimpotrivă, cu cât este mai subiectivă și cu cât mai departe de ființa adevărată, cu atât se dovedește a fi mai umplută cu ființa schimbătoare, neîntemeiată a percepției directe Și mai bine, aceasta poate fi exprimată astfel: în timp ce conștiința individuală este o săptămână a subiectivității ființei, ființa, ca ființă, marchează limita obiectivității conștiinței Această interrelație a diferitelor aspecte ale conștiinței în limitele unuia și aceluiași fapt de conștiință va deveni cea mai clară dintre toate dacă implicăm problema cunoașterii Pentru cel care știe, idealul este întotdeauna și va fi pătrunderea punctului de vedere al "conștiinței în general", adică a conștiinței obiective, fundamentale, esențiale, în toate colțurile și fleacurile conștiinței sale subiective individuale imediate fiind în legea și necesitatea lui, a cunoaște în drept și necesitate, chiar și cea mai trecătoare proprietate și stare a unui lucru înseamnă a cunoaște acest lucru din punctul de vedere al "conștiinței în general" "Conștiința în general" este astfel un ideal cognitiv, acea limită cognitivă la care trebuie să ne străduim ') Vezi Grundriss d Erkenntnisth u Logica s d' , f ; Grundzuge der Ethik u Rechtsphilosophie s T , fl : BegriiT u Grenzen d Psihologie v Zeitschr f Sunt Phil Este - ; Das System der Wissenschaften, ibid ПI s - Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO să se roage și, inevitabil, cel care cunoaște se străduiește întotdeauna într-o măsură mai mare sau mai mică Și ca atare ideal, marchează punctul de vedere al adevărului A cunoaște ființa în principiile sale înseamnă a o cunoaște așa cum este, înseamnă a ajunge la adevăr A accepta ființa în forma în care este dată imediat înseamnă a o cunoaște subiectiv, nu așa cum este de fapt, adică nu în lege sau principiul ei și, prin urmare, înseamnă a greși Fiecare greșeală este o apropiere a limitei conștiinței subiectiv-individuale Fiecare adevăr este revelația adevăratei esențe a ființei oricărui lucru individual dat Procesul de cunoaștere este procesul de subliniere sau dezvăluire a adevăratei ființe sau procesul de formare a punctului de vedere al "conștiinței în general" conținuturi din ce în ce mai noi, obiecte din ce în ce mai noi "conștiință în general" În măsura în care fac asta, în măsura în care conțin ființă obiectivă în sine și cunosc adevărul Diferitele conștiințe individuale conțin diferite obiectivități ale ființei și adevărului, în diferite privințe și în diferite sensuri Niciunul dintre ei, nu toți împreună, nu sunt capabili să epuizeze "conștiința în general" și, prin urmare, "a fi în general", deoarece acestea din urmă sunt ultime și ideale Dar, pe de altă parte, nimic nu poate apărea ca conținut în orice conștiință individuală care nu este într-un anumit sens obiectiv și existențial, adică nu ar constitui în niciun sens conţinutul ') См scară cunoaştere Logica vezi ii ff , - , ff ; plan de etaj d cunoaştere n Logica vezi f , urm ; Principii de etică și filozofie juridică vezi și urm , și urm , urm ; Norme de gândire въ sfert-shr fw Philos VII p - ; Conceptul și limitele psihologiei въ Zeitschr f în philos I p urm , urm , - ; Despre psihologism въ Arhiva fs Fil VII p £ , £ ; Motivul metafizic vezi , urm , £ , urm ; Ce sunt ideile? въ jurnal f philos Vol p f Biblioteca

"Runivers" ФИЛОСОФІЯ ВИЛЬГЕЛЬМА ШУППЕ "conștiința în general , deși poate nu în sensul în care este conținutul unei conștiințe individuale date Tot ceea ce subiectiv, în schimb, este obiectiv, iar dacă într-o conștiință individuală dată își dezvăluie doar aspectul subiectiv, aceasta nu distruge deloc posibilitatea de a-l privi din punctul de vedere al "conștiinței în general" Orice eroare, înțeleasă în esența sa, poate fi transformată în adevăr; orice conținut al conștiinței poate primi o interpretare existențial-obiectivă Logica, ontologie si psihologie Acest nou sens al conștiinței, sensul ei nu mai este un simplu și imediat Fapte, ci ca bază a ființei, și deci a celei mai înalte norme cognitive, introduce după sine o inevitabilă reormă fundamentală a ideii de cunoaștere și de ființă, logică și ontologie În loc să conducă, ca înainte, o existență separată, ei se contopesc într-una singură Căci, studiind esenţa obiectivă a cunoaşterii, stabilind normele gândirii, pătrunzând în natura adevărului, logica dezvăluie astfel naturile fiinţei Pe de altă parte, ontologia, renunţând la prezentarea principalelor caracteristici ale ființei, nu dă astfel decât un sistem de categorii de conștiință și cunoaștere obiectivă *) Acest lucru poate fi exprimat cel mai bine în felul următor: ontologia lui Schuppe încetează să mai fie o ontologie naivă din punct de vedere naturalist a "lucrurilor în sine" substanțiale, în timp ce logica își pierde caracterul formal formal tradițional; sau, pentru a o pune într-o formulare pozitivă: logica devine logica fiinţă, iar ontologia este ontologia cunoaşterii obiective) "Eroarea este complet de înțeles dacă apare din caracterul incomplet al experiențelor noastre stanimi въ cunoaștere Logica vezi Срв Norme de gândire въ Trimestrial Shr fw Ph MI, s,) См выше Biblioteca "Runivers" В ЯКОВЕНКО Evident, pentru triumful complet al unui astfel de rezultat, nu ar fi suficient să respingem fără discernământ și fundamental logica formalistă Trebuia supus celui mai amănunțit control, celei mai scrupuloase și captive critici Și lui Schuppe nu se temea de o astfel de sarcină El a dedicat multe pagini din "logica sa epistemologică" elucidării meschine și persistente a tuturor absurdității interioare a majorității doctrinelor logicii formale După Hegel, nimeni nu a dat logicii formale o lovitură atât de crudă, în toate direcțiile, fără să plece fără El distruge fără milă împărțirea tradițională a procesului formal de cunoaștere în concept, judecată și inferență și doctrina tradițională a conceptului și a judecății în mod izolat și doctrina formalistă a silogismului, π doctrina Logica formală despre inferențe directe, despre personalități etc Ca urmare a acestei critici radicale, se obține o convingere completă că numai judecata este adevărata formă esențială de gândire, în timp ce conceptul și inferența sunt modalități pur externe și auxiliare de păstrare sau dezvăluire a conținutului intern al judecății Numai judecata marchează fie sublinierea unor caracteristici existente în mod obiectiv, fie modelarea din punctul de vedere al "conștiinței în general" a materialului dat conștiinței individuale, care poartă numele de cunoaștere sau conștiință obiectivă II numai astfel de concepte care sunt o produs al judecății, adică fixarea rezultatului unei astfel de sublinieri sau modelări este esența conceptelor obiective autentice) Cf Erkenntnisth Logica s - , - , t Grundriss d Erkenntnisth u logică s urm , urm , urm , urm Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE conceptele este o formatiune complet arbitrara, subiectiv-empirica; toate acestea sunt scheme mentale aduse la viață nu de nevoia esențială a gândirii cele mai obiective, ci de o parte și străină de natura existențială a motivelor conștiinței) De aici aproximația, inadecvarea și aleatorietatea internă a tuturor clasificărilor empirice

și inutilitatea artificială a tuturor operațiilor silogistice tradiționale Nici clasificarea empirică, nici silogistica, după Schuppe, nu corespund esenței obiective și compoziției obiective a cunoașterii și, prin urmare, nici una, nici alta nu sunt capabile să aducă vreun beneficiu cunoașterii științifice și realizării adevărului Și exercițiul în ei, atunci când nu este ghidat de conștiința sterilității lor obiectiv-cognitive și le atribuie o adevărată valoare logică, nu poate aduce decât un singur rău Un alt moment, nu mai puțin semnificativ, al reformei pe care Schuppe o supune logicii și ontologiei, unindu-le în conceptul de "conștiință în general * , este delimitarea lor radicală de psihologie Vechea logică și vechea ontologie au avut întotdeauna ca bază psihologia, au presupus-o întotdeauna, întrucât subiectul logicii la acea vreme era scheletul ei formal, abstras din procesul gândirii vii, iar obiectul ontologiei era opus gândirii și cumva - activ sau pasiv - ființă capturată sau înțeleasă Este destul de clar că într-un astfel de caz, înainte de a investiga esența gândirii formale sau natura ființei, a fost necesar să se cerceteze ceea ce a provenit abstracția și prin care s-a făcut înțelegerea, adică mental Vezi Erkenntnisth Logica s : "Der Bergiff im eigentlichen Sinne kann überhaupt nur gedacht werden ais das Zusammen eines Subjectes mit Pradikaten Wenn wir nicht bloss das Wort nennen, sondera seinen Inhalt verstehen, aho den Begriff wirklich denken, so ist dieses Denken immer ein Urtheil" cp - ff Psihologia a precedat sistematic filosofia*) Odată cu respingerea unei astfel de înțelegeri a ființei și a naturii logice a gândirii, a dispărut și nevoia sistematică de psihologie Logica obiectivă, ontologică a lui Schuppe nu are nevoie de un studiu psihologic al cunoașterii, ci de o analiză critic-epistemologică a faptului imediat prezent al conștiinței, descompunerea lui în momentele sale principale, selecția celor care poartă trăsăturile obiectivității, adevărului și ființă și în descrierea lor exactă Tava ontologică, obiectivă, este precedată de epistemologie cu metoda sa fenomenologică, și nu de psihologie Aceasta din urmă în sine presupune o analiză epistemologică, deoarece abia după aceea devine clar că în Faptul imediat dat, conștiința aparține sferei cunoașterii obiective și ceea ce rămâne pentru acea investigație care este ocupată de latura subiectivă a conștiinței, adică la cota psihologiei (r)) Iată cum spune Schuppe însuși despre asta: "Din moment ce tot ceea ce găsesc în mine și în experiență este împărțit în ceea ce are o existență și un sens obiectiv și ceea ce, în sensul de mai sus al cuvântului, este subiectiv, astfel încât acordul poate să fie realizate numai în așa fel Astfel, că mulți vor fi conștienți nu de același lucru, ci doar de același conținut (gânduri, sentimente), deoarece se dovedește că tocmai ceea ce, fără nicio dispută, a aparținut până acum psihologiei și nu a fost niciodată atribuită nici unei alte științe, aparține sferei unui astfel de subiectiv, sferei conștiinței individuale, ca individ și p Aceasta este starea de lucruri, de exemplu, cu Sigwart Vezi sa Logik (¡) I, s i-) Husserl, Logische Untersuchungen II ( ) s - , precum și articolul său din Logos (Γ· Ks i-th) "Filosofia ca știință riguroasă" și un articol al autorului acestei cărți în colecția nr din "Idei noi în filosofie" ( ) "Filosofie Ed Husserl" p s s în plus, că folosirea obișnuită a cuvintelor (în ciuda multor inexactități) înseamnă totuși prin suflet, în cea mai mare parte, exact ceea ce în cercetările noastre a fost recunoscut drept subiectivitatea conștiinței individuale, apoi în acest caz teoria cunoașterii și a logicii, etica și estetica au prea puțin

de-a face cu sfera psihologiei, cum ar fi matematica, științele naturii și istoria lumii Într-un astfel de caz, psihologia nu este știința principală Adevărat, obiectele tuturor științelor le găsim la început doar sub forma propriei noastre experiențe, a propriei noastre percepții, sentimente, gânduri, concluzii, dar distincția dintre obiectiv și subiectiv este evidentă și inevitabilă Desigur, în legătură cu aceasta, ar trebui să țină cont și de următoarele două puncte sau să faci următoarele două concesii Atât teoria cunoașterii cu logica, cât și etica cu estetica pot fi cu greu expuse fără a recurge în același timp în mod repetat la menționarea trăsăturilor particulare ale dezvoltării conștiinței individuale, la menționarea cum, în decursul timpului și în funcție de ceva din aceasta sau că experiențele emoționale individuale intră, conform legilor psihologice, în centrul cel mai clar al conștiinței Deci, de exemplu, doctrina inferenței nu ar putea fi identificată în mod corespunzător dacă ar fi să ignorăm complet procesul de formare a cognițiilor individuale, procesul de convergență treptată a observațiilor și judecăților individuale, de exemplu, unele M-R, și ce sau un alt S-M deja cunoscut, precum și acele împrejurări care ne determină ochiul minții să se îndrepte către identitatea lui M și fac astfel posibilă ajungerea la cunoașterea lui S-P Ca și aici, ca și în multe alte locuri, expunerea științelor normative presupune Fapte psihologice Și deși în acest caz cel mai esențial, în cazul nostru, de exemplu, momentul forțat în concluzie, nu aparține Sferei subiectivității și, conform celor de mai sus-
Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO Această distincție de concepte nu poate fi explicată din motive psihologice, dar este la fel de clar că noi, neputând, ca să spunem așa, să sărim din propria noastră piele, ne asumăm întotdeauna un astfel de punct de vedere ca bază naturală și punct de plecare Prin urmare, pe de altă parte, psihologicul apare ca cel mai important lucru, la care, până la urmă, duce orice altceva Căci, de fapt, totul constă în cele din urmă pentru noi în asta și se reduce la modul în care totul se întâmplă separat, cum sunt eu însumi, copiii mei, studenții mei și, în general, rudele mele (sau cum iese așa cu ei)) că într-un caz dat sunt conștienți de astfel de judecăți, credințe, sentimente, acte voliționale și cum suntem capabili să înțelegem sensul acțiunilor altor oameni și poate chiar mai bine decât ale noastre Totuși, toate acestea nu pot justifica deloc recunoașterea psihologiei ca știință de bază și fundamentală în sistemul științelor"*) Din cele spuse reiese clar că "orice interpretare psihologică presupune deja adevărul și realitatea obiectivă a teoria cunoașterii și a logicii") Elementele constitutive ale conștiinței sau ființei obiective Astfel, logica trebuie să fie logică teoretic-cognitivă, adică material, ontologic, ar trebui să fie o știință despre esența și natura realului, despre esența și natura unui obiect, a unui lucru Problema principală este conceptul de lucru, sarcina sa principală este de a deschide și prezenta apariția și formarea logico-cognitivă a obiectivității Cu alte cuvinte, trebuie să sistem-· Vezi Begriff u Grenzen d Psihologie în Zeitschrift f Sunt Filosofia I s f) Ibid , s Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE imaginaţi-vă magic acea cale logică care duce ca urmare la conceptul de obiect real concret) Fiecare obiect concret, fiecare lucru real este ceva unic, individual, reprezintă o sinteză concretă, o unitate reală a numeroase momente eterogene A forma un concept esențial autentic al unui lucru separat înseamnă a înțelege originea sa logico-existențială din comunitatea de cooperare a acestor momente, înseamnă a dezvălui și a stabili pas cu pas însuși procesul originii logice a acestor momente

și unificarea lor în un întreg din acest individ particular *) Numai astfel se poate realiza o recunoaştere logico-ontologică internă a unui lucru, opus descrierii sale clasificative-formaliste superficiale; numai așa poate fi depășită cu totul bariera din calea gândirii, care este un lucru rupt din ea și i se opune în ochii realismului naiv Logica autentică trebuie, prin urmare, să răspundă la întrebarea sa principală - ce este un lucru? - prin descompunerea unui obiect real concret în constituenții săi mental mental, adică, stabilirea Formelor, categoriilor, trăsăturilor elementare ale fiinţei Și întrucât fiecare lucru este conținutul conștiinței, iar Faptul de conștiință reprezintă cel mai lipsit de prejudecăți și, prin urmare, cel mai critic rezultat pentru munca logică, este clar că o astfel de descompunere a unui anumit obiect va fi o descompunere a Faptului conștiinței în sine din latura sa existentiala, materiala, i e din partea conținutului său material, iar o astfel de stabilire a principalelor trăsături ale ființei este o stabilire !) "Der Begriff des Dinges ist ja das Hauptproblem der ganzen Logig Sie wird die Reihe von Urtheilen zeigen, svelche aus gegebenem Bewusstseni sinhalte ein Ding machen", în Erkenntnisth Logik s , cf also s , S , ff ; Grundriss d u Logik s , cf also s , S , ff ; Grundriss d u Logik s f , fl') Vezi Erkenntnisth Logica s urm , S , , , , urm Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO nu există forme primitive, nereductibile de gândire obiectivă, adică judecăți) Primul pas într-o astfel de lucrare analitico-fenomenologică este definirea și delimitarea exactă a momentului logic al datului La baza oricărei sinteze materiale, la începutul oricărei construcții obiective, stă inevitabil un material, amorf și neprelucrat, care așteaptă doar prelucrarea lui și independent de gândire În timp ce totul poate fi dat fenomenologic, căci totul este dat în conștiință ca conținut al acesteia din urmă și totul formează împreună cu conștiința una și aceeași dăruire imediată, dat logic capătă un cu totul alt sens: este ceea ce nu este pur și simplu imediat dat, dar dat ca ceva "străin", "de neînțeles", "alogic", într-un cuvânt, ca "material gol" al cunoașterii Analiza logico-fenomenologică disecă dăruirea direct experimentată și relevă darea, fundamentală, autentică și fundamentală Schuppe numește această dată un fapt pur, o experiență sau o impresie pură și vede în ea primul și principalul element logic al lucrurilor concrete, principiul a posteriori al cunoașterii, spre deosebire de momentele mentale a priori ulterioare *) Pe baza unui astfel de dat, un lucru este construit, după Schuppe, prin următoarele cinci trepte categorice ale gândirii a priori Primul dintre acestea este cel mai strâns legat de prezența momentului a posteriori, de prezența celui mai pur dat Ca element incontestabil, deși cel mai profund, ultimul și, prin urmare, cel mai sărac în conștiință, această dăruire, totuși, prin însăși prezența ei, prin însăși prezența ei în conștiință, cere de la conștiință o parte din ea ') Ibid s și urm , urm , ; Grundriss d Erkenntnisth u Logica f f ,) cm Erkenntnisth Logica s f , , f , ; Grundsiss d Erkenntnisth , s și urm mier E Lasky Die Logik der Philosophie ( ) s urm , urm , urm Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE ' aprobări, sancțiuni, fixări Însăși conștientizarea ei ca un dat, doar pentru prima dată și făcându-l un dat, este însăși percepția ei ca ceva absolut necompus și străin, doar pentru prima dată și făcându-l indecompos și străin, pentru că în afara conștiinței și percepției nu există nimic și nu poate exista nimic, poate - există deja o poziție, o calificare, un act primitiv de gândire și cunoaștere A fi un moment în conținutul conștiinței înseamnă deja a fi cumva, în cel mai primitiv mod, conștiința aprobată, poziționată Însuși numele de

conștiință al conținutului său, chiar și al conținutului cel mai simplu și elementar, este în același timp un act al conștiinței, recunoașterea acestui conținut cel mai simplu ca atare Deja aici începe procesarea dăruirii, munca gândirii, căci deja aici această dăruire este ștampilată cu ceva care este egal cu sine și este ea însăși Schuppe marchează această primă manifestare a activității mentale cu numele de Principiul identității; materialul este fixat ca atare și ca nimic altceva Aceasta duce la pură identificare și distincție) Al doilea pas principal al gândirii în construirea unui lucru din dăruire este descompunerea dăruirii pure în elemente; în ea sunt îmbinate în mod concret și dezvăluirea conexiunilor logice care leagă aceste elemente abstract izolate Schuppe caracterizează aceste conexiuni ca conexiuni de apartenență și indică următoarele trei forme principale ale acestora În primul rând, fiecare dată, fiecare experiență pură, dezvăluie trei momente ireductibile: i) o anumită calitate sensibilă,) o anumită definiție spațială și h) o anumită definiție temporală Cu alte cuvinte, fiecare liber de orice procesare mentală a datelor ') Erkenntnisth Buturuga s urm , urm , - ; Grundriss d Erkenntnisth s- - - Întrebări de filosofie, carte Biblioteca "Runivers" S B YAKOVENKO nessitatea reprezintă un anumit moment calitativ spațio-temporal și, ca atare, se dezvăluie de la bun început privirii mentale îndreptate asupra acestuia În același timp, elementele de calitate, spațialitate și temporalitate, deși sunt concret separate unele de altele, nu permit existență independentă unele de altele Nu poate exista calitate fără definiții spațio-temporale și invers În mod similar, spațiul și temporalitatea sunt legate prin cea mai strânsă legătură de apartenență reciprocă Schuppe numește acest tip de conexiune a elementelor în dăruire apartenență elementară În al doilea rând, datitatea poate, în prezența oricărei definiții spațio-temporale, să conțină nu una, ci două sau mai multe definiții calitative, de exemplu, culoarea sau tactilă În acest caz, apartenența elementară se reflectă în faptul că pe toată întinderea spațio-temporală a datului experimentat, ambele personaje calitative sunt situate în același mod, umplându-se în mod egal de ele însele, pătrunzând și contopindu-se reciproc , fiecare element al dăruirii, cu excepția determinității sale elementare, conține sancțiunea genului De exemplu, verdeața sau roșeața conține momentul culorii, fiind specificația acestuia; Ori fiecare conștiință individuală conține un moment generic, ca să spunem așa, poartă "conștiința în general" ca principiu generic, ca formă educațională Spre deosebire de diferența specifică dintre elemente, un element și principiul său generic nu pot fi distinse într-un mod vizual distincția este accesibilă și admisibilă numai în gândire Și, prin urmare, relația de legătură de apartenență a lui Schuppe o caracterizează ca o apartenență abstractă La aceste trei forme principale de apartenență se adaugă încă o formă de apartenență, bazată în principal pe apartenența elementelor- Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE este apartenenţa numerică, care determină posibilitatea de socoteală, precum şi determinarea exactă a mărimii, duratei şi Formelor exterioare ale unui lucru) Al treilea pas al procesării mentale a datului se exprimă în combinarea primelor două etape și delimitarea individului spațio-temporal Proprietatea principală și caracteristică a spațiului și timpului este aceea că, spre deosebire de variația pestriță a fenomenelor sau impresiilor în limitele lor, spre deosebire de aleatorietatea aparentă și arbitraritatea acestora din urmă, ele semnifică o absolut constantă și neschimbătoare Caracterizarea elementară a datului, ca ceva ce posedă în mod inevitabil un fel de

determinare spațială și temporală, nu conduce încă procesarea mentală din sfera datului însuși și nu servește încă la stabilirea caracterizării materiale a lucrului ca atare Aceasta necesită predicatul de permanență, de constanță Este adevărat că necesitatea unei astfel de permanențe a individului temporal-spațial se bazează pe aceeași propoziție originală și generală că conștiința nu poate fi fără conținut, iar conținutul nu poate fi fără o caracteristică spațio-temporală Dar se dezvăluie aici într-un mod nou, și anume, ca necesitatea existenței unei părți temporal-spațiale separate * I) ' Cu acești trei pași, gândirea pune o bază comună pentru conceptul de lucru, face, parcă, prima cursă pentru construirea unui lucru real Dar pentru a obține din simpla posibilitate a unui lucru, care până acum doar a fost realizat, un individ real, bazat pe lucru, încă două noi !) Vezi Erkenntnisth Logica s urm , urm , - ; Grundriss d Erkenntnisth s - ; Begriff u Grenzen d Psihologie în Zeitschr fiPhil Este și urm ; Grunzüge d Ethik s și urm , și urm) cm Erkenntnisth Logica s $ ff ; Grundriss d E s fl) cm Erkenntnisth logică s f * Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO pași care introduc un moment categoric cu totul nou: necesitatea cauzală în sens larg Un lucru ar fi imposibil dacă conținutul său ar fi format numai dintr-un sensibil dat cu diferențele și identitățile sale interne inerente De fapt, un lucru presupune o pluralitate de date determinate temporal-spațiale sensibile și o combinație definită a acestora Cu alte cuvinte, elementele de percepție simplă și separată nu determină încă conceptul de lucru: pentru definirea sa, lucrul necesită o explicație a prezenței variabilității și tranziției și combinarea lor cu imuabilitatea și constanța individului temporal-spațial Cum este posibil ca în locul unei caracteristici a individului temporal-spațial să existe o alta, și totuși individul temporal-spațial însuși să rămână el însuși, deși suferă o schimbare? Gândirea răspunde la aceasta stabilind o nouă necesitate, necesitatea unei legi, o regularitate în sfera unor date temporal-spațiale separate Acest model este mai întâi dezvăluit - și acesta constituie a patra etapă a procesării mentale - ca un model de mișcare Mișcarea este imposibilă pentru elementele individuale; este capabil doar pentru un întreg anume; nu constă în nimic altceva decât diferența percepută de poziții în diferite momente de timp Continuitatea sa constă în posibilitatea de a distinge din nou și din nou o schimbare în starea spațială și temporală Miezul său, adică momentul său constant identic, formează un individ spațial determinat de caracteristici calitative Aceasta aduce un nou tip de apartenență: apartenența empirică, care diferă de forma elementară și abstractă de apartenență ') Erkenntnisth logică s și urm ; Grundriss d Erk și urm Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE cu caracterul său natural Această apartenență constă în legile care formează întreaga lume temporal-spațială Desigur, aceste legi sunt extrem de diverse în funcție de originalitatea acelor compatibilitate, juxtapunere, secvențe etc , la care SE LEAGĂ!) Al cincilea pas în construcția mentală a conceptului de lucru este a doua manifestare a unei regularități cauzale: regularitatea în schimbarea și variarea caracteristicilor calitative ale obiectelor percepute Deși constanta determinată în mod legal a individului temporal-spațial în timp și spațiu creează o bază solidă pentru un lucru și îi conferă o structură solidă, deși cu ea este construit însuși corpul lucrurilor, cu toate acestea, un lucru poate fi completată de reglarea sa numai în cazul în care se află pe toată suprafața sa, i e în toate manifestările sale calitative, va primi o sancţiune legitimă "Regularitatea a tot ceea ce se întâmplă,

datorită căruia posibilitatea modificărilor în fiecare caz individual va fi limitată la anumite dimensiuni, este astfel un punct absolut esențial în stabilirea conceptului de individ" *) grație indestructibilității sale, o bază pentru conceptul de lucru Dar nu este suficient, întrucât îi lipsește certitudinea granițelor Aceasta din urmă este introdusă doar printr-o regularitate care se relevă între umpluturile calitative ale spațiului ") Finalizarea construcției unui lucru concret, al cincilea pas al procesării mentale a unei experiențe pure pune înaintea gândului, alături de acesta, o cu totul specială, prin *) Vezi Erkenntnisth logică s și urm , , > b bob, ; Grundriss d Erk urm , urm) cm Erkenntnisth logică s) Ibid s g mier , f , f , ; Grundriss d Erk s f , Biblioteca "Runivers" c Yakovenko o sarcină extrem de mare și dificilă În timp ce toate celelalte etape ale acestuia au în vedere un lucru în general, ele sunt momente generice, constitutive ale oricărei lucruri individuale, determinarea firească a fizionomiei calitative a unui obiect nu servește doar ca o condiție pentru posibilitatea oricărei lucruri, ci necesită, de asemenea, stabilirea unui început generic, constitutiv al fiecărui lucru dat, cutare sau cutare, ca acesta sau acel lucru anume Cu alte cuvinte, toate cele cinci acte de bază ale construcției unui lucru semnifică și stabilesc genuri logice, constituenți logici, ca să spunem așa, nucleele logice ale oricărei lucruri concrete; Cel de-al cincilea act al acestei construcții indică, de asemenea, necesitatea unei dezvăluiri mentale complete a lucrurilor, pentru dezvoltarea deplină a conceptului său, pentru a stabili ceea ce s-ar numi cel mai bine genuri reale, constituenți reali și ceea ce Schuppe numește genuri autentice) Stabilirea acestor din urmă, desigur, nu este treaba logicii, care nu se ocupă ea însăși de diferențele material-individuale ale lucrurilor și este interesată doar de structura logică-obiectivitate Este doar o chestiune de logică să remediem în mod logic necesitatea urgentă, fundamentală, a unei astfel de prelucrări, i e a dezvălui categoria logică a unui astfel de design material-real, calitativ-legal al unui lucru Însăși stabilirea genurilor și speciilor reale din punct de vedere material, sau a categoriilor și subcategoriilor reale din punct de vedere material, este ocupată de științe, încordând și încercând să dea cea mai adecvată clasificare a subiectelor pe care le studiază Dar ei ating acest obiectiv al lor în cazuri rare și, de obicei, într-un mod destul de fragmentar și imperfect De obicei, atenția lor este concentrată pe obținerea celor mai generale idei posibile, sub care ar fi convenabil pentru un grup !) Vezi Erkenntnisth logică s f , fl ; Grundriss d Erk s și urm Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE se sărbătorește cu obiecte individuale, distribuindu-le în clase, subclase etc , în funcție de modul în care se raportează la caracteristica care stă la baza abstractizării *) O astfel de clasificare a lucrurilor nu poate fi considerată adevărata lor identificare material-concretă, deoarece reprezentările generale care ghidează cunoașterea aici sunt superficiale și într-o măsură mai mare sau mai mică arbitrare, servesc mai degrabă ca o abreviere și un mijloc auxiliar convenabil de orientare între lucrurile individuale decât efective fundamentul acestor din urmă O clasificare științifică reală cere ca ea să se bazeze pe punctul de vedere al legalității, ca toți indivizii incluși într-un anumit grup să fie determinati intern în caracteristicile lor individuale din acest punct de vedere Nicio clasificare cu adevărat științifică nu poate fi realizată prin abstracție sau comparație "Cine recunoaște această cerință ca fiind justă, va lăsa astfel deoparte principiul abstracției și va trebui să

deducă întreaga formare a conceptelor specifice și generice din cunoașterea dorită a lucrurilor individuale Comparația multor indivizi între ei se retrage de la primul plan la al doilea, deoarece, deși nu poate fi evitată în niciun fel, ea joacă deja doar rolul unui mijloc pentru un scop, adică pentru cunoașterea legii" a) Realizarea unei clasificări reale veritabile este realizarea unui caracter științific autentic și regulat O astfel de realizare, deci, este egală cu atingerea unei cunoașteri perfecte a universului Acesta este idealul infinit al cunoașterii umane, spre care se străduiește mereu și pe care îl atinge treptat prin înlocuirea abstracțiilor și abrevierilor sale preliminare cu ecuații regulate autentice ') Vezi Erkenntnisth logică s urm , urm , urm , urm , urm) Ibid s USD; vezi şi f , f , f , ; Grundriss d Erk s și urm , urm f Biblioteca "Runivers" c Yakovenko prin conceperea a ceva specific sau, în termenii lui Schuppe, prin înlocuirea speciilor neautentice și a conceptelor generice cu specii și concepte generice autentice Observații finale Acest eseu memorial a fost început și realizat în mod deliberat într-un spirit oarecum apologetic Mi se pare că ar fi mai bine să nu schimbăm această dispoziție nici acum, când expunerea se apropie de sfârșit, și să nu ne complacăm criticilor la adresa lui Schuppe Acest lucru ar fi mai potrivit cu scopul său comemorativ imediat *) Prin urmare, în concluzie, cel mai bine ar fi să-l apărăm pe scurt pe Schuppe împotriva unei acuzații aduse în mod constant împotriva lui, care este în același timp o acuzație a întregului imanentism și neo-kantianism și pe care autorul acestui eseu, în calitate de campion și adept al mișcarea neo-Kantiană nu poate să nu reziste și asupra ta Această acuzație vine de la gânditori împotriva cărora Schuppe a luptat tot timpul punctului de vedere filozofic și ale căror puncte de vedere fundamentale le considera că au fost spulberate de critica sa preliminară Este o acuzație de subiectivism, care crește cu o anumită înclinație spre exagerare într-o acuzație de solipsism ■ Schuppe, așa spun acuzatorii săi, transformă întreaga lume în conținut al conștiinței și plasează astfel tot ceea ce există în conștiință Ei bine, conștiința este întotdeauna conștiința unuia sau altuia subiect individual, întotdeauna intern și inițial subiectiv Așadar, Schuppe privează ființele de obiectivitatea lor Dacă introduce, în același timp, ca corectiv, așa-zisul Erkenntnisth logică s ibi, f) O scurtă, dar fundamentală critică a imanentismului lui Schuppe și a doctrinei sale despre conștiință a fost făcută de autorul acestui eseu în articolul său "On Immanent Transcendentism, Transcendental Immanentism and Dualism in General" (vezi Logos, / , cartea y > p - í̃Λ sl) ■ Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE "conștiința în general", atunci acest lucru nu ajută prea mult, deoarece o astfel de "conștiință în general" este o simplă schemă abstractă a conștiinței individuale, iar plasarea întregii lumi în "conștiința în general" este doar o formulare abstractă a plasării ei în conştiinţa individuală concluzia este că fiecare gânditor este închis în propria sa minte - căci totul este epuizat de ceea ce este dat în minte - şi că astfel doar punctul de vedere al solipsismului este singurul îndreptăţit Această acuzație a lui Schuppe ar fi corectă dacă gânditorii care au avansat-o ar putea dovedi că Schuppe înțelege prin conștiință exact ce înseamnă când vorbesc despre conștiință și că i-au pus involuntar și în gura ei Dacă ar putea arăta că Schuppe consideră conștiința fie empiric, în maniera lui Hume, ca un mănunchi sau mănunchi de experiențe psihice, fie metafizic, în maniera lui Leibniz, ca o substanță activ-spirituală, Schuppe ar trebui într-adevăr să fie acuzat de subiectivism, căci într-

un astfel de caz, plasând lumea lui în conștiință, el ar transforma într-adevăr într-un fel de derivat, un fel de epifenomen al conștiinței Dar ei nu au dovedit acest lucru și nu au arătat-o și nu pot să o arate, pentru simplul motiv că Schuppe pune în prim-planul filosofării sale respingerea atât a conceptului empiric, cât și a celui epistemologic al conștiinței După cum a fost deja subliniat de mai multe ori mai sus, Schuppe neagă prezența abisului tradițional dintre spiritul conștient și lumea lucrurilor și unește aceste două sfere împreună Pentru el, conștiința este conștiință numai în măsura în care este conștientă de lucruri; iar lucrurile pentru el nu sunt decât lucruri în măsura în care sunt recunoscute de conștiință Și această formulă trebuie luată la propriu și nu Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO cu prejudecăţi, fără a-i postula vreo teorie şi doctrină - Da, lucrurile sunt lucruri numai în măsura în care sunt recunoscute! Dar rezultă chiar și în cel mai mic mod că acestea sunt produse sau stări ale conștiinței însăși? Este posibil să vezi în acest "în acea măsură" și actul de a genera sau de a transforma lucruri în experiențe psihice? te cunoști direct pe tine însuți, și întreaga lume doar într-un mod mediat, conștient de tine însuți ca știind-o sau avându-te ca posesor ea, nu poate schimba nimic în această ordine de lucruri, pentru că te ai pe tine însuți doar în definițiile tale și în nici un alt fel nu există cunoaștere a celuilalt; fără cunoaștere a celuilalt, nu există cunoaștere a sinelui"; și acest celălalt este recunoscut ca obiect, tocmai împreună cu propriul "eu" Fie ca acest "eu" să joace întotdeauna rolul centrului, căruia îi aparține în mod natural periferia prin însuși concept; dar periferia este un centru la fel de mic pe cât centrul este o periferie și nimeni nu a afirmat încă că există doar centrul pe baza faptului că periferia este, fără îndoială, periferia sa J) subiectiv în sensul că este inerentă subiectului ca atare și îl formează cazuri, scopul este de a stabili cu fermitate sensul cuvintelor și, atunci când se folosește același cuvânt, de a nu confunda semnificațiile sale diferite *) Vezi solipsism în colecţia nr de Idei noi în filosofie, ■ P Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE un subiect este opusul altuia și sfera unor astfel de trăsături prin care subiecții diferă unul de celălalt: gust subiectiv, vederi și sentimente subiective, senzații subiective ale organelor de simț Și în acest subiect subiectiv se găsește, se are, rămâne în el Acest lucru se aplică în mod egal gândurilor, sentimentelor, deciziilor sale Nimeni altcineva nu are exact aceleași, de când le am și fără ei nu aș mai ști ce sunt Și la fel, adică la fel de calitativ, așa cum mă cunosc și mă simt în acest trup al meu, mă regăsesc, probabil, și unul pe altul în trupul lui, dar nimeni nu se găsește așa în al meu și găsesc eu însumi în celălalt Câți oameni există în lume, "sentimentul de sine în corpul său" este la fel de divers Și fiecare corp se deosebește deja de celălalt prin faptul că ocupă o parte diferită a spațiului; și asupra a tot ceea ce este inerent calitativ în ea și de poziția sa de fiecare dată în spațiu depinde infinit de compoziția și calitatea conținutului conștiinței; în plus, la fel de mult în acest conținut depinde de ceea ce această conștiință a trebuit să perceapă, ce gânduri și sentimente au fost trezite în ea și ce fel de obiceiuri de înțelegere s-au dezvoltat, ce fel de abilități înnăscute de percepție și înțelegere În propriile fapte și în propria gândire, simțirea și voința voastră vă aflați, spre deosebire de orice altă persoană, dar pe cerul înstelat, pe care îl contemplăm cot la cot în deplin acord, nici tu, nici eu nu mă regăsim dată fiind generalitatea acestui obiect de percepție, care, până la urmă, nu este confirmată

decât de posibilitatea de a lua în considerare și de a respinge diferențele nesemnificative dintre cele două imagini ale noastre de percepție, nici unul dintre subiecţii perceptori nu-şi poate atribui aceasta ca trăsătură distinctivă proprie Am discutat deja despre asta Faptul că găsim acest obiect drept proprietatea noastră comună, Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO ne leagă și fără această legătură nu am putea exista deloc Dar această generalitate conferă obiectului și independență, ceea ce ar trebui să împiedice pe oricine să considere acest obiect drept apartenența sa subiectivă, deoarece el își dovedește independența față de un subiect dat fiind obiectul altui subiect Și nu depinde deloc de arbitrariul nostru El apare și dispare nu după legile schimbării ideilor noastre, nu după dorința și voința noastră, ci după propriile sale legi, pe care este sarcina noastră să le cercetăm Conform conceptului critic de conștiință, trebuie să distingem cu atenție între starea de conștiință și conținutul conștiinței, sau conținutul conștiinței în sens subiectiv și conținutul ei în sens obiectiv Starea de conștiință sau conținutul ei subiectiv este fiecare experiență mentală, fiecare Fenomen mental care apare în câmpul acestei conștiințe Conținutul conștiinței în sens obiectiv este tot ceea ce Figurează ca obiect al său Conținutul obiectiv aparține de asemenea domeniului conștiinței, dar destul de diferit de conținutul subiectiv Relația sa cu conștiința este o relație de obiect, conștiința o recunoaște ca obiect propriu, adică renunțarea la culoarea individuală, la viața imediată și concentrarea asupra obiectivității conștiente universale Relația conținutului subiectiv cu conștiința este o relație experiențială, conștiința trăiește *) Vezi ibid , p I J urm sl mier Die Bestätigung des naiven Realismus (Tipărit ca anexă la Der menschliche Weltbegriff J Aufl al lui Avenarius) s f Paragraful începe cu cuvintele: "Wenn ich ■ an anderen Stellen die Wclt im ich sein lasse, so habe ich doch filr jeden, der den guten Willen hat tnich zu verstehen, ausreichend erklart, Was ich meine " și așa mai departe Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE în ea în mod direct, ca conștiință individuală dată, abstractizată din relația sa depersonalizantă cu obiectivitatea') Numai dacă Schuppe ar reduce conținutul obiectiv al conștiinței la starea ei subiectivă, ar fi corect să-l încarce cu subiectivizarea lumii lucrurilor și promulgarea solipsismului închis în sine Dar Schuppe este condus, după cum se vede din citate, de intenții complet opuse: el distinge fundamental între aceste momente Și nu ar trebui să fii înșelat cu privire la acest lucru de plecarea inițială a lui Schuppe de la Faptul Conștiinței În primul moment, conștiința este luată de el în toată plinătatea elementelor ei, așa cum este dată imediat, adică în egală măsură pre-subiectiv și pre-obiectivistic Plecând de la un asemenea Fapt primar al conștiinței, Schuppe face imediat distincția indicată și își bazează epistemologia și ontologia în întregime pe momentul obiectiv al conștiinței, pe conținutul ei obiectiv Astfel, tot subiectivismul notoriu al lui Schuppe se dovedește a fi pur și simplu o abordare nouă, fără prejudecăți și critică pentru rezolvarea vechei probleme centrale a ființei în filosofie În general, totul rămâne la fel: lucrurile sunt lucruri, experiențele psihice sunt experiențe psihice Această cameră, de asemenea, pentru Schuppe, ca și pentru un naturalist și materialist naiv, este o cameră și nu o reprezentare sau percepție a conștiinței; această casă și pentru el există o casă, și nu un vis generat de spirit Nici măcar nu încearcă să le transfere din lumea exterioară în capul uman Dar, în același timp, nu vrea să le recunoască esența și adevărata natură și modul în care acestea sunt date senzual fiecărei conștiințe

individuale Nu vrea fără critici și analize Despre miercuri Husserl, Logische Untersuchungen, II (o) s - * și vezi, de asemenea, Procesul psihic în minte al lui HH Joachim (nr ,) p și urm Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO predarea în fața voinței cunoștințelor dogmatice ale experienței senzoriale El reamintește că întregul sens al existenței independente a lucrurilor separate este strâns legat de Faptul că ele sunt recunoscute de conștiință Numai pe baza unei recunoașteri inițiale a acestui Fapt, în opinia sa, se poate înțelege corect ce înseamnă existența exterioară a lucrurilor în general Și de aici, din acest punct cel mai imediat și mai inițial, își începe investigația critică a esenței lor Acest obiectivism, care este inerent imanentismului lui Schuppe, atât în ceea ce privește aspirațiile sale interne, cât și în ceea ce privește consecințele care decurg din acesta de fapt, va ieși în prim-plan și mai clar dacă îl comparăm nu numai cu o viziune naturalistă asupra lumii, ci și tot cu un punct de vedere spiritualist, ai cărui reprezentanți nu sunt, de asemenea, contrarii să-l învinuiască pe Schuppe în subiectivism Spiritualismul este înțelegerea lumii, care sfâșie lumea atât în origini, cât și în componența ei într-un singur principiu spiritual Acele teorii spiritualiste care permit un fel de principiu spiritual care se opune spiritului și îl încurajează să depășească granițele sale și să creeze o lume a lucrurilor materiale sunt, pe de o parte, la fel de contradictorii în interior ca orice învățătură dualistă în general, și pe de o parte pe de altă parte, ei sunt la fel de spiritualişti, oricât de spiritualişti Adevăratul spiritualism trebuie să explice totul dintr-o singură sursă spirituală, să reducă totul la unul și același principiu spiritual Acest principiu spiritual, spiritismul se gândește la sine în asemănarea sufletului uman În experiența sa interioară imediată spiritualistul descoperă acest principiu în fața esenței active a propriei sale *) Cf Schuppe, Bergmanns Reine Logik și die "Erkenntnistheoretische Logik" mit ihrem angeblichen Idealismus in Vierteljahrshr f W Phil ( ) s f cm RW Emerson, Works vol I ( ) p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE conștiința noastră individuală și apoi interpretează în termenii ei toate conținuturile universului Dacă exprimăm acest lucru în termenii epistemologiei critice a lui Schuppe, atunci iată ce se întâmplă: spiritistul, recunoscând destul de corect momentul subiectiv al conștiinței ca rădăcină a sufletului uman, ca atare, apoi, fără niciun drept în acest sens, interpretează în termenii acestui moment subiectiv-conștient întreaga conștiință de conținut obiectiv, adică îşi transformă momentul obiectiv într-unul subiectiv Nu este acest subiectivism real și autentic? Nu este corect ca Schuppe să le întoarcă campionilor doctrinei spiritualiste un reproș și o acuzare în sută de subiectivism? Și nu ar fi corect, stând pe un teren critic, să admitem că conceptul de "conștiință în general" reprezintă un principiu mult mai existențial și obiectivistic de explicare a lumii decât spiritul activ absolut al spiritismului, întrucât "conștiința în general" este obținut pornind de la conținutul obiectiv al conștiinței, de la a fi în conștiință, iar conceptul de spirit absolut este un produs al reflecției asupra momentului său pur subiectiv, individual, asupra stărilor sau experiențelor conștiinței, pe latura cea mai conștientă individual a Faptului de constiinta? Kant a pus bazele unei reorganizări radicale profunde a conceptului de conștiință, dezvăluind în Faptul conștiinței aceste două momente independente: subiectiv și obiectiv, - conștiința ca experiență și ființa ca conținut al conștiinței - și recunoscând pentru teoria conștiinței cunoașterea și fiind importanța fundamentală

doar a celei de-a doua, remarcată de el ъ în mod repetat în diversele sale lucrări în numele "conștiinței în general" Biblioteca "Runivers" B YAKOVENKO numai in functie de subiect, si atunci este intamplator si subiectiv, sau se stabileste de la sine si este necesar sau obiectiv Combinația de reprezentări în orice conștiință este o judecată Prin urmare, a gândi este același lucru cu a judeca sau a clasifica reprezentările ca judecăți Prin urmare, judecățile sunt fie pur subiective, când ideile sunt legate de conștiință numai în subiect și numai în el sunt unite, fie judecățile sunt obiective, când reprezentările sunt unite în conștiință în general, adică mod necesar" Această distincție a fost făcută un pas decisiv dincolo de metodele empirice și metafizice de interpretare a lumii care l-au precedat pe Kant: un principiu pur epistemologic a fost pus în locul "mănunchiului de experiențe" și substanței mentale Schuppe a fost unul dintre primii care și-a amintit acest "act copernican" al lui Kant după o lungă perioadă de uitare și s-a dedicat dezvoltării, întăririi și implementării metodice a ideilor principale ale lui Kant *) Vezi Kant, Prolegomena § ; cp Vezi și § Bъ Reflexionen Kants zur kritischen Philosophie Bd II No a spus ' "Categoria este o reprezentare a relației dintre pluralitatea contemplației și conștiința generală (cu generalitatea conștiinței, care este de fapt obiectivă) ") În ultimul său articol despre Schuppe ("Questions of Philosophy and Psychology", cartea i ib, p p) H O Lossky este înclinat să vadă / în învățătura lui Schuppe un pas departe de Kant către o cu totul nouă și, așa cum N O Lossky ar avea perfectă dreptate dacă critica lui Kant s-ar concentra cu adevărat pe ideea că toată natura dată în experiență este "creația rațiunii umane" (ibid p) și că doctrina lui Kant este "fenomenalismul psihologic, subiectivismul și antropocentrismul" (ibid , p)) Dar se pare că tendința obiectivistă a lui Kant este prea clar exprimată și de prea multe ori subliniată pentru a recunoaște corectă o asemenea viziune asupra lui Kant Se pare că Kant a realizat deja cu o claritate uimitoare diferența dintre conștiința individuală și non-individuală, dar obiectiv, că apercepția transcendentală, pe care se sprijină toată epistemologia sa, s-a conectat necruțător tocmai cu conștiința non-individuală și că numai conștiința non-individuală în acest fel a fost pentru el "creatorul" experienței și în niciun caz nu individual , adică uman Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI WILHELM SHUPPE fapta si merita o mare atentie si recunoastere, mai mare decat cea pe care i-a acordat-o deocamdata gandirea filosofica moderna *) B Yakovenko mintea vechesky Acest lucru nu este indicat și de orientarea lui către faptele științei matematice și de modul în care construiește și fundamentează așa-numitele "fundamente ale rațiunii"? Se pare că nu este o interpretare obiectivistă a lui Kant, urmărind nu doar liderii moderni ai criticii (Cohen, Windelband, Riehl, Liebmann, Renouvier, Greene, Card, Reiss, Cantoni etc), ci și cei mai apropiați studenți ai lui Kant (cum ar fi Maimon și Bacca), și deloc frică să recunoască în "scrisoarea" lui Kant că există foarte multe rămășițe care nu corespund deloc esenței învățăturii sale, ci mai degrabă o înțelegere exclusiv subiectivista a acesteia, ceea ce face imposibil de înțeles cum Maimon s-a putut considera doar un simplu comentator al lui Kant, Fries s-a prefăcut a fi studentul său ortodox, iar Hegel a interpretat apercepția transcendentală a lui Kant în același mod în care a făcut-o în primele sale articole (vezi S Werke, Bd I, s i) ff) Ca să nu mai vorbim de faptul că toți liderii criticii moderne vor trebui considerați fie orbi, fie orbi - De fapt, Schuppe, mergând în acest sens mână în mână cu Cohen, și Renouvier, și Caird, și Kant și Windelband, iar cu Rilem,

repetă învățăturile lui Kant, curățându-l doar de rămășițele prea evidente și strălucitoare ale dogmatismului prekantian Ceea ce îi place atât de mult lui N O Lossky la Schuppe i-a venit numai și numai de la Kant Și acea nouă doctrină a conștiinței, pe care N O Lassky o consideră o achiziție atât de mare, nu este altceva decât revelația adevăratelor gânduri ale lui Kant A rupe de Kant (cu acel Kant care este autorul citatului de mai sus) înseamnă ca această învățătură să renunțe la sine Deci şi acum mai trebuie să repetăm cuvintele din B Struve despre "Erkenntnisth Logik* Schuppe: "Din păcate, această lucrare clasică este încă puțin apreciată și chiar mai puțin cunoscută* (Vezi cartea lui N Berdyaev, "Subiectivism și individualism", , p XXVI, notă) Întrebări de filosofie, carte i Biblioteca "Runivers" Deficiențele epistemologiei lui Bergson și influența lor asupra metafizicii sale Filosofia lui Bergson este intuiționismul aplicat la construcția metafizicii În timpul nostru, întreprinzând dezvoltarea metafizicii, este necesar să-i oferim o justificare epistemologică, ceea ce Bergson o face în doctrina sa despre intuiție ca sursă de cunoaștere absolută Cu toate acestea, intuiționismul lui Bergson conține deficiențe majore care se reflectă puternic în teoriile sale metafizice Aceste neajunsuri ale epistemologiei sale și influența lor asupra metafizicii le voi face subiectul examinării critice În primul rând, este necesar să remarcăm imperfecțiunea metodologică a teoriilor lui Bergson: cercetarea sa epistemologică se împletește cu cea psihologică, fiziologică și metafizică După cum se știe, filosofia modernă distinge clar între aceste aspecte ale problemei cunoașterii Ea recunoaște nevoia de a investiga cunoașterea în toate direcțiile, dar susține că studiul psihologiei cunoașterii, al condițiilor ei fiziologice, al genezei sale nu oferă un răspuns la întrebarea ce este adevărul și care sunt proprietățile sale Această distincție între epistemologie, psihologia cunoașterii și alte științe ale cunoașterii nu trebuie înțeleasă ca o cerință pentru separarea lor externă unele de altele Într-unul și același studiu pot exista pagini dedicate atât problemelor epistemologice, cât și psihofiziologice; astfel de tranziții nici măcar nu pot fi evitate Biblioteca "Runivers" Defecte ale gnozeologiei lui Bergson recolta într-un studiu detaliat, deoarece în cunoașterea umană, procesele subiectiv-psihologice, procesele fiziologice și conținutul obiectiv al cunoașterii există întotdeauna împreună Dar cercetătorul ar trebui să vadă cu ochiul mental cu atât mai clar în ce moment ce latură a cunoașterii studiază Altfel, tocmai în cercetarea epistemologică se poate dovedi că, imperceptibil pentru autor însuși, cele mai importante aspecte ale problemei îi vor scăpa și vor rămâne nerezolvate Astfel, de exemplu, atunci când examinăm teoria cunoașterii lui Bergson, trebuie să spunem că el a elaborat de fapt în detaliu doar problema rolului proceselor fiziologice în activitatea cognitivă Oricât de venerabilă ar fi această lucrare, totuși pentru epistemologie în sensul exact al cuvântului (pentru teoria adevărului) are doar un sens negativ, arată că procesele fiziologice nu servesc drept cauză a compoziției obiective a percepției și hotărâre Această învăţătură negativă trebuie urmată de una pozitivă, şi anume o analiză a compoziţiei conştiinţei În epistemologia modernă, această lucrare a condus la distincția unor concepte importante: actul cunoașterii, subiectul cunoașterii, conținutul cunoașterii Această analiză a condus la distincția între latura subiectivă și obiectivă a oricărei judecăți, precum și la descoperirea elementelor logice în componența oricărui argument Mai departe, în teoriile cunoașterii, care afirmă realitatea imediată a transsubiectivului în conștiință, se dezvoltă doctrina

conștiinței, ca un fel de relație între subiectul conștient și obiect *) Bergson nu are aceste analize și distincții, și această împrejurare explică faptul că, de exemplu, în doctrina percepţiei, elementele subiective și transsubiective ale conștiinței sunt amestecate și împletite *) Despre aceasta, vezi articolele mele "Transformarea conceptului de conștiință în epistemologia modernă și semnificația ei pentru logică*", Enciclopedia Științelor Filosofice, vol I, Logica; "Transformarea conceptului de conștiință în epistemologia modernă și rolul lui Schuppe în această mișcare*, Vopr fpl , carte ib ( ) * Biblioteca "Runivers" ' I LOSKY mod ciudat și contradictoriu Pentru a ne convinge de acest lucru, să luăm în considerare învățătura lui despre calitățile sensibile, despre culoare, sunet etc *)· Potrivit lui Bergson, într-un mediu material luminos, sonor etc , numai vibrațiile apar transsubiectiv și, prin urmare, "percepția pură", de exemplu, a unei raze roșii, ar oferi doar contemplarea a patru sute de miliarde de vibrații pe secundă, dar percepție pură i se alătură activitatea memoriei noastre, păstrând în conștiință întregul proces de oscilații, decurgând, să zicem, într-o secundă, creând pătrunderea reciprocă, parcă condensarea lor și conducând la faptul că nu percepem oscilații separate, ci ceva nou , si anume o calitate senzuala - o culoare rosie Această învățătură este plină de contradicții În percepția pură contempl fluctuații transsubiective în original, dar intervenția memoriei mele le transformă într-o senzație de lumină? Unde există această lumină? - Dacă este transsubiectivă, ar însemna că memoria mea interferează cu procesul lumii exterioare într-o asemenea măsură încât își transformă fluxul, în acest caz, de exemplu, ducând la amortizarea vibrațiilor și înlocuindu-le cu ceva cu totul diferit Este de la sine înțeles că Bergson nu dezvoltă o doctrină atât de absurdă; el crede că datorită activității memoriei, lumina apare ca fenomen subiectiv Dar chiar și cu o astfel de interpretare, apar contradicții fără speranță: trebuie să ne gândim că vibrațiile continuă să existe transsubiectiv și, în același timp, memoria mea creează din ele o manifestare subiectivă a luminii în sufletul meu; este la fel ca și cum cineva ar spune: "Am folosit inul care a crescut în acest domeniu ca material pentru fire, acum am fire, dar în același timp același in continuă să crească pe câmp" *) Există remarci valoroase despre incorectitudinea învăţăturii lui Bergson, care subiectifică calităţile senzoriale, în articolul lui B Babynin "Filosofia lui Bergson", Vopr Biblioteca "Runivers" Defecte ale gnozeologiei lui Bergson mai mult, că doctrina activității creatoare a memoriei nu este de acord cu teoria memoriei dezvoltată de însuși Bergson în lucrarea sa Matter and Memory , după Bergson, în viziunea spirituală a trecutului cel mai autentic și deloc în crearea a ceva nou; intre timp, aici vorbim despre crearea unuia nou din aceste materiale Gândindu-ne de ce Bergson a acceptat doctrina subiectivității calităților senzoriale, care este atât de inconsistentă cu restul teoriilor sale, se poate ajunge la concluzia că nu avea altă cale de ieșire, deoarece subiectivitatea calităților senzoriale a fost dovedită de Fiziologie, fizică etc Totuși, această considerație nu are forță: de fapt, această învățătură nu a fost încă dovedită nici de Fiziologie, nici de alte științe speciale Este remarcabil că Bergson însuși a citat în cartea sa Materia și memoria una dintre cele mai ingenioase considerații care distruge cele mai importante argumente în favoarea subiectivizării senzațiilor, dar nu a folosit-o în acest scop elementele care corespund în mod obiectiv diferitelor tipuri de senzații senzații și dacă rolul fiecărui sentiment se reduce la o simplă extragere din întregul unei părți constitutive care îl

interesează: atunci exact aceleași excitații ar da aceleași senzații, iar excitații diferite ar da altele diferite a limbii, de exemplu, nu a provocat modificări chimice și aceste modificări sunt pe care le numim senzații gustative Pe de altă parte, dacă un fizician ar putea identifica lumina cu turbarea electromagnetică, se poate, dimpotrivă, spune că ceea ce el peturbația electromagnetică este lumină, astfel încât nervul optic percepe de fapt lumina în mod obiectiv atunci când este electrizat" x) "Materia și memoria", traducere de A Bauler, p Di Biblioteca "Runivers" N LOSSKII În prezent, doctrina subiectivității calităților senzoriale este revizuită de cei mai diverși reprezentanți ai epistemologiei și mai mult sau mai puțin mai puțin decisiv, mai mult sau mai puțin complet respins de ei: în acest sens este interesant, de exemplu, să comparăm filosofia imanentă a lui Schuppe, empiriocritica lui Avenarius, învățătura lui Rehmke, intuiționismul lui Lossky, învăţăturile lui neo-tomiştii etc Bergson, cu teoria sa plină de spirit a aspectului fiziologic al percepției, contribuie cât mai mult posibil la renașterea vechii doctrine a transsubiectivității calităților senzoriale și, totuși, el însuși nu a folosit această latură avantajoasă a teoriei sale Principalul motiv îl văd în faptul că s-a concentrat prea mult doar pe latura fiziologică a cunoașterii și nu și-a asumat principala sarcină a epistemologiei - analiza compoziției conștiinței și dezvoltarea unei doctrine exacte a conștiinței este din punct de vedere epistemologic Bergson nici măcar nu se poate angaja în mod deschis în crearea unei astfel de doctrine, întrucât pentru aceasta ar fi necesar să se recurgă conștient la ajutorul rațiunii, la activitatea ei analitică, care o ridică la rangurile conceptelor generale; între timp, Bergson consideră rațiunea nepotrivită pentru dobândirea cunoștințelor filozofice Aici se află cele mai grave neajunsuri ale epistemologiei sale Să trecem la revizuirea lor Pentru a curăţa terenul metafizicii, Bergson dezvoltă o teorie care poate fi caracterizată drept dualism epistemologic, el sapă abisul dintre raţiune şi intuiţie, dintre ştiinţele pozitive şi metafizică, între conţinutul raţional şi iraţional al cunoaşterii În opinia sa, pentru cunoașterea realității adevărate, de exemplu, personalitatea, viața, mișcarea etc , nu sunt potrivite concepte de rațiune De exemplu, la duree *) Literatura bogată pe această temă este indicată în articolul lui Frischeizen-Köhler "Doctrina subiectivității calităților senzoriale și adversarii ei" tradus de G Kotlyar în nr "Noi idei în filosofie" Biblioteca "Runivers" Defecte ale gnozeologiei lui Bergson (variabilitatea creativă) nu poate fi înțeles nici prin conceptul de unitate, nici prin conceptul de pluralitate, nici printr-o combinație a acestor concepte *) Toate aceste concepte ale înțelegerii, crede Bergson, dau doar cunoștințe relative și simbolice; numai intuiția este capabilă să ofere cunoaștere absolută a realității celei mai autentice Să încercăm să distingem strict între înțelegerea rațională și înțelegerea intuitivă a realității și ne va deveni imediat clar că metafizica după rețeta lui Bergson nu este fezabilă: chiar dacă conceptele de unitate și pluralitate nu exprimă natura ființei adevărate, asta înseamnă că este inexprimabil, iar isprava lui Bergson, care a scris trei cărți destul de mari care conțin învățături metafizice pozitive, a fost irosită Din fericire, nu este nevoie să ajungem la o concluzie atât de tristă Supunând epistemologia lui Bergson unei critici imanente, nu este greu de observat că dualismul ascuțit al rațiunii și intuiției nu este în niciun caz fundamentat de el Ce este motivul, potrivit lui Bergson? - Activitatea de comparare, deosebirea de obiecte a trăsăturilor lor similare, i e efectuarea

analizei şi generalizării O astfel de activitate poate fi desfăşurată numai dacă este îndreptată către un material care i-a fost dat Dar cine îi poate oferi acest material, dacă nu intuiția, și anume observarea de sine, percepția externă și memoria spirituală (ca viziune asupra trecutului însuși)?Acest material este adevărata ființă și trebuie acum să răspundem unde, în ce moment din activitatea sa mintea înlocuiește adevărata ființă cu simboluri Poate, prin activitatea sa de analiză și abstracție? - Analiza este diviziune, abstracția este separare, în timp ce lumea este un flux indivizibil, continuu, organic întreg de schimbări creative Cu cât sistemul este mai organic, cu atât d) Vezi Bergson, Introduction to Metaphysics, p Biblioteca "Runivers" n Eu despre CKI th distorsiuni mai ascuțite apar atunci când orice parte este izolată de ea, de exemplu, dacă inima este izolată de corpul uman Acest raționament conține un adevăr incontestabil, însă, doar în cazul când este vorba de o adevărată împărțire; între timp, în epistemologie vorbim despre separarea mentală, contemplarea mentală a unei laturi a întregului, care nu interferează câtuși de puțin cu compoziția și cursul procesului real și, prin urmare, nu distorsionează deloc ființa celui observat latura întregului Dacă partea selectată este privită pe fundalul contemplării continue a întregului, atunci nu poate fi vorba nici măcar de distorsiune în sensul unilateralității cunoașterii Astfel, activitatea analitică a intelectului nu distorsionează cunoașterea ființei adevărate, iar dacă Bergson insistă asupra acestui lucru, atunci există suspiciunea că el confundă diviziunea "mental" și "real" *) Acesta este primul neajuns important al doctrinei lui Bergson asupra înțelegerii Mai mult, vorbind despre comparația produsă de rațiune, Bergson afirmă că aceasta duce la găsirea asemănării în obiecte, adică numai la cunoașterea generalului Între timp, în realitate, cunoașterea similarului se realizează întotdeauna doar mână în mână cu cunoașterea diferitului: identificarea este imposibilă fără diferență și invers Evidențierea generalului și cunoașterea lui ca general se realizează prin diferențierea lui de individ În același mod, cunoașterea aspectelor întregului nu distruge cunoașterea întregului, ci pentru prima dată, prin părți opuse și întreg, duce la recunoașterea întregului Dar să presupunem, împreună cu Bergson, că înțelegerea, prin activitatea sa analitică, creează numai cunoștințe formate din concepte generale și să vedem dacă este adevărat că conceptele generale sunt doar simboluri, că) I I Lapshin subliniază acest neajuns al teoriei sale în articolul său "Bergson" din ed a II-a Enciclop Dicționar al lui Brockhaus și Efron Biblioteca "Runivers" Defecte ale gnozeologiei lui Bergson ființa autentică nu servește drept reținere Argumentele lui Bergson în favoarea acestei afirmații sunt următoarele: realitatea este un continuum indivizibil, variabil din punct de vedere creativ și irepetabil, în timp ce conceptele generale sunt discontinue, neschimbătoare și înseamnă ceva repetat de nenumărate ori Dintre aceste observații despre natura conceptelor generale, unele sunt false, în timp ce altele, deși adevărate, nu dovedesc deloc natura simbolică a conceptelor În primul rând, trebuie remarcată integritatea organică a sistemului de concepte, care se observă în special în conceptele superioare, așa-numitele categoriale Ca și în viața spirituală, în descrierea lui Bergson, fiecare sentiment profund, fiecare stare de spirit, acțiune etc , conține întregul suflet, așa că fiecare concept superior conține toate celelalte concepte, astfel încât, gândindu-se la conținutul său, trebuie inevitabil să trecem mai departe până la gândirea la un alt, al treilea concept etc , până la obținerea unui întreg sistem de concepte Deci, conceptul de calitate este indisolubil

legat de conceptul de cantitate, conceptul de set cu conceptul etc Cel mai fascinant opera de filozofie, realizată cu atât de succes în cândva de Hegel, acum de Cohen şi alţii, constă tocmai în studiul legăturii organice dintre conceptele de bază, dezvăluind "interpătrunderea" lor a acestora *) Fără îndoială, Bergson ar fi obiectat că organismul indivizibil al conceptelor conține doar conexiuni logice imobile; există dependențe în el, dar nu există durată, adică nu există un flux de schimbare creativă Și de fapt, conceptele generale dintr-un astfel de sistem au un caracter clar atemporal; Eu cred, totuși, că) Vezi, de exemplu, Natorp, Die logischen Grundlagen der exakten Wissenschaf-ten, p $ je) Vezi, pentru mai multe despre aceasta, de exemplu, N Hartmann, Systematische Methode, Logos, t III, nr Biblioteca "Runivers" N LOSSKII aceasta nu urmează deloc, de parcă ar distorsiona realitatea fluidă vie Orice astfel de concept este un aspect abstractizat dintr-un obiect complex În obiectul lumii temporale există un flux, o schimbare creatoare, dar asta nu îl împiedică deloc să aibă o astfel de latură, care nu este deloc un flux și nu este situat în timp Dacă numim prima latură cuvântul ființă reală, iar a doua - ființă ideală, atunci se va putea spune despre orice lucru din lumea temporală că este o ființă ideal-reală Astfel, toate relațiile, fără de care integritatea organică a lumii fluide este imposibilă, aparțin domeniului idealului Observând mișcarea soarelui, a pământului și a lunii, se poate abstrage poziția acestor trei luminari într-o linie dreaptă la momentul lunii pline și a lunii noi; această abstractizare nu este un flux, dar acest lucru nu o împiedică să exprime latura unui astfel de întreg în care are loc fluxul Eșecul viziunii mecaniciste asupra lumii nu este că atribuie ființa acestor aspecte abstracte ale realității, ci că dă acestor abstracțiuni cu ființă independentă și încearcă să înțeleagă întregul aplicându-se în exterior unul altuia Aceasta nu este o amăgire a rațiunii, ci a unor oameni care folosesc rațiunea inutil Din această eroare, viziunea organică asupra lumii este liberă: pornind de la intuiția întregului, se trece la o examinare analitică a laturilor sale, ținându-l pe fundalul întregului și nu scotând-o din vedere Cu o asemenea considerație a lumii, principiile ideale ale ființei reale, în ciuda atemporității lor, nu împiedică deloc procesul de schimbări creative Mai mult decât atât, cele mai originale intuiții ale lui Bergson, descoperind, de exemplu, liberul arbitru, devin mai convexe doar atunci când începi să le consideri prin prisma conceptelor generale și nu își pierd vitalitatea din aceasta Astfel, lupta lui Bergson cu platonismul se dovedește a fi bazată pe o neînțelegere Distorsiunea lumii Biblioteca "Runivers" Defecte ale gnozeologiei lui Bergson apare numai atunci când vreun admirator nemoderat al lumii platonice de idei încearcă să construiască întreaga existență temporală a miwco din idei Cu toate acestea, nu se obține o distorsiune mai mică atunci când se afirmă că nu există începuturi atemporale în lume, că lumea este doar un flux de schimbări Cât de greșite sunt aceste unilateralități este cel mai ușor de descoperit confruntându-le față în față Bergson susține că ființa atemporală este o construcție subiectivă a minții Dimpotrivă, antipodul său, cu același drept aparent, poate afirma că schimbarea este o reprezentare subiectivă, că, deși există o reprezentare a schimbării, totuși nu există nicio schimbare a reprezentărilor În favoarea sa, el poate cita, de exemplu, celebra afirmație a lui Kant: "Timpul ar trebui considerat real nu ca obiect, ci ca mod de a mă reprezenta, ca obiect Dar dacă eu însumi sau vreo altă ființă m-ar putea reprezenta pictural fără această condiție a sensibilității, atunci aceleași determinări care acum ni se apar ca

schimbări ar da o cunoaștere în care nu ar exista reprezentarea timpului și, în consecință, ar exista și să nu fie reprezentare a schimbărilor" *) · Cine are dreptate în această dispută? - Fără îndoială, nici una, nici alta: intuiția cu dovezi incontestabile relevă prezența unui flux de schimbări creative, dar aceeași intuiție cu aceeași evidență dezvăluie prezența începuturilor atemporale ть другой изъ нихъ и долженъ будетъ прійти къ самопротиворѣчивому нигилизму нигилизму остороннемъ актуалистическомъ реализмѣ (признающемъ только существованіе потока содо собы сомнѣ) ъ идеализмѣ, а въ органическомъ сочетании aceste direcții - în ideal-realism Pentru justificarea epistemologică a acestui) Kant, Critica rațiunii pure, trad N Lossky, p Biblioteca "Runivers" N LOSSKII Doctrina trebuie să extindă doctrina intuiției în direcția indicată mai sus, și anume, să recunoască că rațiunea nu este altceva decât un fel de intuiție, aceasta este capacitatea de a contempla idei (în sensul platonic), aceasta este viziunea atemporală principiile care stau la baza lumii temporale Un astfel de intuiționism nu reduce științele pozitive la simple cunoștințe tehnice și relative; atât în științele pozitive, cât și în metafizică, el găsește cunoștințe despre adevărata ființă, îndreptate doar către diferite părți ale lumii, astfel încât idealul cunoașterii i se pare a fi o combinație organică a metafizicii cu științele pozitive Imposibilitatea izolării metafizicii de științele pozitive este atât de evidentă încât se pune întrebarea dacă nu ne înșelim în interpretarea concepțiilor lui Bergson, subliniind dualismul său epistemologic Într-adevăr, nu este greu să culegem citate din scrierile lui Bergson care să arate că pentru el, ca și pentru noi, idealul dezvoltării cunoașterii este o combinație de științe pozitive și metafizică Desigur, spune Bergson, conceptele sunt necesare pentru metafizică, "pentru că toate celelalte științe funcționează cel mai adesea cu ajutorul conceptelor, iar metafizica nu se poate descurca fără alte științe Dar metafizica se află în propria sa sferă doar atunci când trece dincolo de concepte, sau cel puțin atunci când scapă de concepte fixe și gata făcute pentru a crea concepte destul de diferite de cele pe care le folosim de obicei, dar idei flexibile, mobile, aproape fluide , mereu gata să se reverse în Forme evazive ale intuiției" *) "O filozofie cu adevărat intuitivă ar duce la fuziunea mult dorită a metafizicii și științei După ce a ridicat metafizica la pozitiv - adică știința progresivă și îmbunătățită la infinit, ar aduce pozitiv) Introducere în metafizică, p Biblioteca "Runivers" Defecte ale gnozeologiei lui Bergson științele, în sensul restrâns al cuvântului, la realizarea adevăratului lor sens, de multe ori mult mai mare decât cred ei înșiși Ar introduce mai multă știință în metafizică și mai multă metafizică în știință Ca urmare, ea ar putea restabili continuitatea între intuiţiile obţinute în ştiinţele pozitive la intervale mari de timp în întreaga lor istorie şi întotdeauna numai printr-o perspicacitate strălucită * J) Este remarcabil că Bergson chiar îndrăznește să ia cea mai rațională dintre științe, și anume matematica, ca model de cunoaștere, deși face rezerva că el înseamnă în mod specific "metoda infinitezimalelor" "Matematica modernă", spune Bergson, "este în esență o încercare de a înlocui ceea ce este gata prin devenire, pentru a urmări apariția cantităților, pentru a surprinde mișcarea nu din exterior și nu în rezultatele ei finite, ci din în interior, în strădania sa de schimbare *) Sarcina metafizicii în raport cu calitatea, după el, este aceeași cu sarcina matematicii în raport cu cantitatea: "Să spunem, având deja înmuiat dinainte această Formulare prea modestă și în același timp pretențioasă că sarcina

metafizicii produce diferenţiere şi integrare calitativă" ') Deci, Bergson vede idealul cunoașterii în combinația dintre știință și metafizică într-un singur întreg Cu toate acestea, chiar și din citatele de mai sus reiese clar că el încearcă să atingă acest scop alungând din știință exact ceea ce o face o știință: ideile în sensul platonic al cuvântului Astfel, idealul unificării este înaintat de el doar în cuvinte, dar de fapt, cu epistemologia sa, el întrerupe calea implementării lui, întrucât neagă sensul obiectiv al conceptelor de rațiune, exprimând copia idealului atemporal fiind N Lossky *) Ibid , p $o) Ibid , p) Ibid , p Biblioteca "Runivers" Ethina Maeterlinck]) V Două secrete mondiale și corelarea lor Cea mai deplină fericire, așa cum am văzut, este disponibilă doar unei persoane drepte, un înțelept Dar acest lucru, așa cum am avut și noi ocazia să subliniem de mai multe ori, nu înseamnă deloc că pentru înțelepți nu există numeroase dezastre și suferințe exterioare cauzate de ele, a căror dreptate este foarte problematică Adevărat, oamenii tind să caute dreptate peste tot De asemenea, ei îl caută în natură și se străduiesc să-i interpreteze evenimentele în spiritul înțelegerii lor despre dreptate "O persoană nu se poate hotărî să creadă că în tot ceea ce este exterior trebuie să lupte și să socotească numai cu Fapte și forțe oarbe: apa, focul, aerul, legile gravitației și altele Avem nevoie să scuzăm șansa Ne place să creăm o șansă mai justă decât noi înșine, iar atunci când el comite o nedreptate inevitabilă, atunci, după ce a trecut stupefacția, în adâncul inimii noastre îi întoarcem încrederea, spunându-ne că nu știm tot ce știe el, că se supune unor legi pe care nu le putem pătrunde Lumea ni s-ar părea prea neagră dacă cazul nu ar fi moral" (Sagesse, cf Temple, - , ,) Dar toate aceste raționamente se bazează, fără îndoială, pe o iluzie, care trebuie despărțită *) Nr "Quest Phil și psp " Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK în numele adevărului Ni se întâmplă constant evenimente care nu depind de voința noastră și ne înțeleg fără nicio legătură cu legea morală Virtutea este foarte des pedepsită, iar însăși puterea unui suflet îi grăbește uneori nenorocirea Cu cât o persoană iubește mai mult, cu atât oferă mai multă suprafață pentru durerea nobilă; dar înțeleptului îi place să mărească această suprafață, care este frumoasă Da, trebuie să recunoaștem, soarta nu rămâne întotdeauna în adâncul întunericului ei; are nevoie în câteva ore de sacrificii mai pure, pe care le apucă, întinzându-și mâinile înghețate în lume Nu se poate nega că Antigona este prada unui zeu rece, căci sufletul ei are de trei ori mai multă putere decât sufletul altuia femeie Ea piere pentru că soarta a pus-o într-o astfel de situație încât este nevoită să aleagă între moarte și ceea ce consideră ea cea mai imperativă dintre îndatoririle ei de soră Ea este prinsă brusc între moarte și iubire și, în plus, cea mai dezinteresată iubire, întrucât este vorba de dragoste pentru o umbră pe care nu o va vedea niciodată pe acest pământ" (Sagesse, -Ó) Nu există absolut niciun motiv să ne așteptăm să găsim în natură ceva asemănător cu legea noastră morală Natura este imorală "Între lumea exterioară și actele noastre există o relație simplă dintre cauză și efect, în esență imorală Dacă comit vreo imprudență sau exces, atunci sunt expus unui anumit pericol și plătesc o anumită datorie față de natură Și întrucât imprudența sau excesul are cel mai adesea o cauză pe care o numim imorală, pentru că a trebuit să ne adaptăm viețile la micile cerințe ale sănătății și siguranței noastre, nu putem să nu stabilim o anumită corelație între o cauză imorală și pericolul pe care am fost expuși, sau datoria pe care suntem forțați să o plătim și în care avem încredere Biblioteca "Runivers" V m cozi dreptatea universului, care

este o prejudecată foarte adânc înrădăcinată a inimii noastre Dar, pe măsură ce ne întărim în această credință, pierdem din vedere faptul că totul ar fi în aceeași poziție dacă excesul sau imprudența ar avea un motiv inocent sau eroic, de a folosi limbajul nostru copilăresc Fie că mă arunc în apă rece pentru a-mi salva aproapele, fie că cad în ea, încercând să-l arunc acolo, consecințele unei răceli vor fi exact aceleași și nimic pe pământ sau în cer, cu excepția mea și a unui om, dacă poate, adaugă suferință la suferința mea pe motiv că am săvârșit o crimă, nu diminua întristarea durerilor mele pe motiv că am săvârșit un act de virtute' (Templul, -) în veșnicia ei și plan colosal, un mic loc efemer pentru întreaga rasă umană, dar acțiunile celui mai puternic, cel mai bun și cel mai rău individ nu au mai multă semnificație în acest plan decât în istoria mărilor și continentelor mișcările abia sesizabile ale unui mic particulă geologică Invizibilul și infinitul intervine în fiecare clipă din viața noastră, dar numai sub forma unor elemente indiferente, uriașe și oarbe, care trec peste noi și în noi, ne pătrund, ne influențează și ne însuflețesc, complet inconștienți de existența noastră, așa cum o fac ei apă, aer, foc și lumină (-) "Nu există nicio idee la care universul se gândește mai puțin decât ideea de dreptate Universul este preocupat doar de echilibru, iar ceea ce numim dreptate este doar o transformare umană a legilor echilibrului, la fel cum mierea este doar o transformare a sucurilor care sunt în flori Nu există dreptate în afara omului" (Sagesse,) Nu există nicio legătură între mingea de ruletă și viața jucătorului; mingea se supune doar unor legi complexe ale forței centrifuge și centripete; Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK gândurile, emoțiile și speranțele jucătorilor nu au nicio importanță, dar evenimente precum zguduirea podelei cu pașii lor sau chiar ridicarea unei stele pe cer (Le double jardin, -) sunt de mare importanță Nu există "dreptatea lucrurilor", nu există dreptate fizică; există doar dreptatea psihologică, care este în omul însuși, și justiția socială, care se bazează pe dreptatea psihologică (Temple, -) Trebuie să afirmăm că "există aceeași contradicție între morala noastră și modul de acțiune al naturii, ca și între instinctul nostru, pe care l-am primit de la natură, și conștiința noastră, pe care în ultimul relatare am primit-o și de la natură, dar care noi înșine le-am format și pe care le-am tot mai ferm, în virtutea celei mai înalte morale omenești, ne opunem dorințelor instinctului nostru "( ) În natură, cel mai puternic și mai puțin hotărât triumfă întotdeauna Când numim dezastrele care ni se abat încercări, recompense și pedepse, dăm un nume prea înalt și prea moral pentru capriciile indiferente ale naturii ( ) Au fost făcute diverse încercări de a găsi dreptatea în natură, dar trebuie să admitem că toate au fost fără succes Așa că, de exemplu, au încercat să vadă dreptate în funcționarea eredității, atât fizică, cât și spirituală Aceasta ar fi, desigur, o dreptate oarecum ciudată, din punctul nostru de vedere obișnuit, deoarece ar pedepsi copiii pentru păcatele părinților lor Dar totuși, ar exista un fel de dreptate cu care ne-am putea obișnui Dar esența problemei este că ereditatea pedepsește sever astfel de păcate relativ nevinovate ca adesea, de exemplu, alcoolismul și, în general, ne trimite dezastre ca urmare a unui anumit comportament extern, complet inconsecvent cu faptul dacă acest comportament a fost cauzat de motive morale sau imoral Natura este în general considerată Întrebări de filosofie, carte i Biblioteca "Runivers" V m cozi numai cu actele noastre exterioare, și deloc cu intențiile și motivele noastre pentru ele (Templul, -) În vremea noastră, chiar se încearcă contrariul Disperați să găsească confirmarea

moralității noastre în natură, oamenii încearcă să extindă legile naturii asupra comportamentului nostru și astfel abandonează moralitatea în numele legilor naturii Acesta este sensul, în ochii lui Maeterlinck, al tuturor sistemelor de așa-numită moralitate evolutivă; morala evoluţionistă se bazează pe imitarea naturii, întrucât ea impune fiecăruia consecinţele fireşti ale acţiunilor sale; dar, operând cu conceptele de selecție, triumful celor puternici și moartea celui slab, introduce în ideile despre normele de comportament aceeași răceală, indiferență și indiferență care caracterizează natura, i e distruge de fapt toată dreptatea umană (Templul,) Și într-adevăr, o întrebare serioasă se ridică în fața noastră: dacă moralitatea noastră umană este atât de în contradicție cu legile naturii, nu este o simplă eroare, o simplă iluzie și trebuie să ne despărțim de ea în numele adevărului? La urma urmei, o persoană nu ar trebui să trăiască în iluzii; el trebuie să caute întotdeauna adevărul și să asculte de adevăr, oricât de inacceptabil ar părea acesta Eroarea și minciunile nu au adus niciodată oamenilor o fericire de durată Uneori, cu ajutorul lor, se obținea o mângâiere temporară și un calm, întrucât se mențineau speranțe care erau irealizabile în fața adevărului Dar cât timp s-a pierdut făcând asta Între timp, omenirea care vrea să cunoască adevărul nu poate pierde timpul (Templul, -) "În fața misterului, ca și în fața tuturor și mai mult decât în fața tuturor, nu mai este o chestiune de frumusețe sau măreție, ci de adevăr și sinceritate" (Templul,) Cu toate acestea, o analiză mai atentă dezvăluie că în acest caz situația nu este deloc atât de simplă, Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK după cum poate părea la prima vedere Adevărat, nu cunoaștem fundamentele finale ale moralității noastre umane Așa cum s-a subliniat deja de multe ori, motivele pentru care considerăm aprobabil să slujim binelui și nu răului nu ne sunt date de rațiune, ci de simțire, ascunsă în adâncul inconștientului nostru, în fața revelațiilor cărora mintea noastră doar se înclină cu respect, ca înaintea luminii celei mai înalte Nu putem oferi o justificare rațională pentru moralitate Dar, în egală măsură, nu știm și nu putem explica în mod rațional ultimele fundamente ale regularității naturale Nu știm, desigur, unde este condusă rasa umană de legea morală recunoscută de ea, dar nu știm în aceeași măsură unde este îndreptată viața întregii lumi de legea naturală Ne întâlnim aici cu două mistere mondiale, iar relația lor este, de asemenea, un mister pentru noi Ambele mistere rămân încă impenetrabile pentru intelectul nostru; lumea ni se pare fundamental de neînțeles și nu în totalitate coerentă și suntem din nou convinși de inutilitatea deja cunoscută a încercărilor noastre de a încadra universul în cadrul silogismului nostru Dar, atunci când decideți întrebarea, ar trebui să se țină seama de faptul că aceste două secrete ale lumii nu sunt în aceeași relație cu persoana însuși Unul dintre aceste secrete, secretul moral, stă în omul însuși și numai din acest motiv este mult mai aproape de noi, mai accesibil, mai înțeles și mai înrudit decât celălalt Desigur, am putea să ne despărțim de moralitatea noastră, să nu mai fim ghidați de legea morală, oameni uscați și să începem să încercăm să imităm legea naturală în acțiunile noastre Dar ce drept avem la aceasta, și în numele a ce vom face asta, dacă în natură, până la urmă, ne aflăm în fața unui mister care ne este de nepătruns? "Dorind să imităm nedreptatea naturii, riscăm să imităm și să favorizăm propria noastră nedreptate" (Temple,) Biblioteca "Runivers" V m cozi pe care nu le putem spune despre fundamentele acţiunilor naturii "Ea nu se comportă ca noi, dar, repet, nu știm absolut de ce procedează altfel; și nu avem dreptul să imităm pe cineva care, după părerea noastră, săvârșește acte

nedrepte sau crude, de vreme ce nu cunoaștem exact acele motive, poate chiar profunde și salutare, pe baza cărora acţionează în felul acesta * ( )) Este, desigur, posibil să facem afirmația că toată morala noastră este doar o iluzie a rasei umane Dar când, pe această bază, ni se oferă să ne despărțim de ea, atunci se pune întrebarea, în numele ce altă iluzie ne vom despărți de ea? "Chiar dacă trebuie să recunoaștem că toate acestea sunt iluzii, atunci este corect să admitem în același timp că iluzia este singurul lucru care poate stăpâni sufletul și, în numele ce altă iluzie ne arogam noi înșine dreptul de a trata iluzia cu lipsă de respect?" (Sagesse "Din faptul că moralitatea noastră nu este proporțională cu dimensiunea vastă a universului, nu rezultă că ar trebui să o părăsim, pentru că este proporțională cu creșterea noastră și cu soarta noastră limitată Chiar dacă nedreptatea naturii nu ar fi supusă disputei, atunci ar trebui să se hotărască încă o întrebare, destul de nerezolvată, și anume, dacă omului i se ordonă să urmeze nedreptatea naturii Rațiunea și instinctul nostru ne spun că este legal să urmezi sfaturile naturii, dar ei mai spun că nu este necesar să le urmăm dacă a încălcat avem în noi un alt instinct, la fel de profund, adică instinctul celui drept și al celui nedrepți zi împotriva tuturor celorlalți și încă nu a fost zguduit Nu a sosit momentul să-l refuzi Suntem oameni și este necesar ca noi, așteptând alte certitudini, să rămânem Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK politicos în societatea umană Nu vedem nici suficient de departe, nici suficient de clar pentru a fi corect în celălalt Să nu ne grăbim, așadar, în ceva ca un abis, unde rasele și popoarele își vor găsi fără îndoială o ieșire, dar unde omul, fiind doar un om, nu trebuie să pătrundă Nedreptatea naturii, în cele din urmă, devine dreptate pentru întreaga rasă, rasa are timp să aștepte, iar această nedreptate în funcție de creșterea ei Dar ne cântărește și numărăm prea puține zile Să lăsăm forța să stăpânească în univers și dreptatea în inimile noastre" (Templul, -) "Este, desigur, adevărul și, dacă vrei, cel mai extins și mai sigur dintre adevăruri, că viața noastră nu este nimic, că eforturile pe care le facem sunt de râs, că existența noastră, că existența planetei noastre în sine , este doar un accident nesemnificativ în istorie dar este și adevărat că viața noastră și planeta noastră se dovedesc a fi pentru noi cele mai importante Fenomene și chiar singurele importante din istoria lumilor Care dintre adevăruri este cel mai adevărat? Primul îl distruge neapărat pe al doilea, iar fără al doilea am avea puterea să-l formulăm pe primul? Unul apelează la imaginația noastră și ne poate face bine în domeniul său, dar celălalt este direct interesat de viața noastră reală Fiecare trebuie să aibă partea lui Esențial este să te agăți nu de acel adevăr care este poate cel mai adevărat din punctul de vedere al universului, ci de cel care este mai adevărat din punctul de vedere al omului Nu știm scopul universului și dacă soarta genului nostru este importantă pentru el; în consecință, probabila inutilitate a vieții noastre sau a speciei noastre este un adevăr care ne privește doar indirect și rămâne în îndoială pentru noi Dimpotrivă, un alt adevăr, cel care ne face conștienți de importanța vieții noastre, este fără îndoială mai mult adevăr Biblioteca "Runivers" V m cozi îngust, dar ne atinge în practică, direct și incontestabil Am greși dacă l-am sacrifica sau l-am supune unui adevăr străin Desigur, avem voie să nu-l pierdem din vedere pe primul, îl va susține și îl va lumina pe al doilea, ne va învăța să nu fim sclavii lui lăudăroși și mărginiți, beneficiind de tot ce nu acoperă Dar dacă ne descurajează și ne paralizează, este pentru că nu suntem suficient de conștienți de locul uriaș, dar și foarte fragil pe care îl ocupă în tărâmul adevărurilor

importante; căci depinde de un număr imens de probleme care nu au fost încă rezolvate, în timp ce problemele de care depinde a doua sunt rezolvate la fiecare pas de viața însăși" (I ib-) Încă o dată suntem convinși că puterile intelectului nostru sunt limitate și că nu avem dreptul să ne bazăm pe el în rezolvarea problemelor fundamentale ale ființei Omul nu este un animal pur logic (Intelligence des fleurs,), iar unul dintre marile neajunsuri ale timpului nostru este venerarea excesivă a rațiunii logice și a științei exacte și a "bunului simț" bazat pe aceasta, în detrimentul drepturilor a imaginatiei si a patrunderii mistice ca omenirea nu a trait inca numai prin ratiune si daca a mers inainte atunci a primit sprijinul ei principal tocmai de la fortele mistice ne inainte fara acest ajutor In orice caz nu este bine pentru ca rațiune să treacă evidența sentimentului nostru mistic drept himere, "deoarece cu această ocazie ne-am putea întreba dacă însuși acest judecător suprem, depășit și respins din toate părțile de geniul naturii și de legile inexplicabile ale universului, el însuși mult mai himeric decât himerele pe care încearcă să le distrugă" (Intelligence des fleurs, Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK) "Dacă himerele stau împotriva himerelor, atunci este mai bine să acceptați himerele care sunt mai înalte decât himerele care sunt mai jos" ( ) În discuțiile noastre despre nedreptatea naturii, care, după cum am văzut, stau la baza îndoielilor moderne cu privire la validitatea moralității umane și a presupunerilor cu privire la natura sa iluzorie, nu ar trebui să uităm încă un lucru La urma urmei, până la urmă, chiar și această nedreptate a naturii cu siguranță nu este complet dovedită și ferm stabilită Totul se rezumă, în esență, doar la faptul că nu suntem capabili să îmbrățișăm natura ca întreg și să o înțelegem până la capăt Natura este complet incomensurabilă cu puterile noastre limitate; are un viitor și un spațiu despre care nu avem nici cea mai mică idee Poate că are propria sa justiție, corespunzătoare acestei perioade de timp și acestui spațiu? Și poate că această dreptate, de neînțeles pentru noi în existența noastră limitată actuală, va deveni accesibilă înțelegerii noastre în viața de apoi infinită? (Templul, -) Maeterlinck este convins că sufletul uman este nemuritor El crede doar că ideile obișnuite despre nemurirea sufletului sunt prea copilărești și naive și, prin urmare, întunecă întrebarea pentru o minte mai critică Conform ideilor obișnuite, nemurirea sufletului ar trebui înțeleasă ca ceva ca o continuare nesfârșită a conștiinței noastre personale pământești, bazată pe memorie Maeterlinck este de acord că în această Formă nemurirea sufletului este inimaginabilă și puțin probabilă: la urma urmei, această conștiință, chiar și în limitele vieții noastre pământești, este întreruptă constant, cel puțin de somn, și de foarte multe ori ne trădează și pe lângă aceasta, slăbind treptat pe măsură ce bătrâneţea se apropie Dar nemurirea devine destul de acceptabilă dacă ne imaginăm ca fiind cea mai înaltă viață a spiritului, depășind limitele conștiinței noastre obișnuite; priviri Biblioteca "Runivers" V m cozi í> simțim o astfel de viață în noi înșine atunci când suntem cuprinsi de un impuls de simpatie dezinteresată față de o altă persoană, sau suntem cufundați în contemplarea estetică etc (Intelligence des fleurs, -) *) Există, în orice caz, propria ei măreție în acea poziție, care este soarta unei persoane în viața lui pământească Adevărat, probabil că nu știe dacă soarta este corectă și chiar are o mulțime de motive vizibile pentru a crede în nedreptatea ei Dar numai în această condiție este posibilă virtutea dezinteresată și meritul dezinteresat "Ce suflet s-ar putea numi bun dacă răsplata ar fi sigură?" (Sagesse,) Când ne plângem de nedreptatea sorții, "uităm că,

dacă întâmplarea ar fi înzestrată cu cel mai mic simț al dreptății, la care visăm ar fi imposibil Să nu pierdem din vedere că din imoralitatea sorții se naște o morală mai frumoasă Aici, ca și în alte părți, cu cât omul se simte mai abandonat, cu atât își găsește în sine puterea umană reală Odată cu distrugerea răzbunării și a recompensei, apare nevoia de a face bine de dragul binelui Totul,) Maeterlinck și-a dezvoltat și fundamentat acum gândurile despre nemurirea sufletului în noua carte "La mort" ( ), cu care am făcut cunoștință deja în momentul tipăririi acestor articole Și aici nemurirea este de asemenea negata sub forma unei continuări a conștiinței personale a aceleiași, dar Maeterlinck continuă să creadă în eternitatea spiritului nostru, subliniind totuși că nu putem înțelege acest mister, ca și misterul întregului infinit, prin intermediul minții noastre limitate , și de aceea ne rămâne să punem în acest mister sensul care ne va ajuta să trăim cel mai mult, cel mai mult corespunde idealurilor și aspirațiilor noastre Gândurile lui Maeterlinck despre secretul lumii capătă o conotație clar pragmatică în această lucrare, și trebuie să ne gândim că această nouă versiune a ideilor lui Maeterlinck despre infinit s-a format sub influența directă James, la care se face adesea referire în această carte, deși în alte ocazii și mai minore În această nouă lucrare a lui Maeterlinck, incapacitatea de intelectul nostru limitat de a înțelege cosmosul infinit ca întreg este reprezentat în culori foarte vii Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK ceea ce adăugăm la moralitatea sorții, scădem din puritatea idealului nostru moral Dimpotrivă, cu cât suntem mai convinși că soarta este nedreaptă, cu atât extindem și curățăm mai mult în fața noastră câmpurile unei moralități mai bune" (-) "Nu în legile gravitației, ci în noi înșine trebuie să căutăm recompense bine, urmărind un anumit scop; dar există și o bucurie divină de a face bine și de a nu spera nimic" ( ) "Nedreptatea sorții pune omul la locul lui în natură Nu-i este deloc util să se uite constant în jurul său, ca un copil care încă își caută mama" ( ) Există chiar ceva care ne înalță în gândirea la imensitatea și incomprehensibilitatea universului "Din însăși discrepanța dintre infinit, care ne omoară, și nesemnificația pe care o reprezentăm, se naște în noi înșine un sentiment de o anumită măreție: ne este mai plăcut să fim zdrobiți de un munte decât de o pietricică; în război preferăm să murim luptând împotriva a o mie mai degrabă decât împotriva unuia Intelectul, arătându-ne, ca să spunem așa, imensitatea neputinței noastre, ne scutește astfel de regretul înfrângerii noastre" ( ) "Ceva în sufletul nostru ar prefera să plângă mereu uneori într-o lume fără limite decât să fim mereu fericiți în o lume limitată" ( ) "Când ni se deschid ochii, simțim că o forță din ce în ce mai imensă ne stăpânește, dar în același timp dobândim o încredere din ce în ce mai intimă că noi înșine facem parte din această forță; și chiar și atunci când ne lovește, o putem admira, precum Telemah copilul admira tăria mâinii tatălui său" ( ) "Chiar dacă ar fi probabil să nu avem altă misiune decât să ocupăm pentru o clipă un loc mic, care altfel ar fi ocupat de lăcuste sau violete, fără nicio schimbare a splendorii sau a economiei de toate de aici - Biblioteca "Runivers" S V m cozi fără nici o scurtare sau prelungire a soartei pământului nici măcar pentru o oră, dacă am merge doar să mergem, să nu mergem nicăieri, atunci în acest caz nu ne-ar mai rămâne decât să ne interesăm de această procesiune inutilă și ar fi , în plus, cea mai rațională și mai înaltă decizie pe care am putea-o lua" (Templul, IÇ) O persoană trebuie să trăiască în principal după secretul său interior, un secret moral și nu un secret al lumii De aceea acei poeţi şi, în general, "interpreţi ai vieţii"

care caută tragedia omului, mai ales în Fatumul extern, acţionează greşit timpul Ibsen a încercat să o reînvie sub Forma eredităţii care cântăreşte asupra oamenilor II Maeterlinck el însuși, transmițând starea de spirit a celor mai mulți oameni, și-a dedicat micile sale drame acestui gând (Templul, II) Dar nu ar trebui să susținem o astfel de idee despre viața în oameni punct de vedere, în ciuda a tot ceea ce învățăm, în ciuda dintre toate cuceririle pe care le vom face și toate asigurările pe care poate le putem dobândi, vom fi întotdeauna niște creaturi puțin jalnice și inutile, sortite să moară și predați capriciilor a forțelor neatente și incomensurabile care ne înconjoară Se pare că suntem un moment în spațiu nemărginit și nu au altă misiune perceptibilă, cu excepția procreării, care ea însăși nu are nicio misiune definită, în organismul universului, a cărei amploare și durată scapă celei mai puternice și mai răspândite imaginații Acesta este adevărul, unul dintre acele adevăruri profunde, dar inactive, în fața cărora un poet se poate pleca în treacăt, dar despre care un om cu o mie de îndatoriri, care trăiește într-un poet, nu trebuie să stea mult Sunt multe Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK kih și demne de respect adevăruri, în domeniul cărora nu se cuvine totuși să adormi" ( ) Interpretul vieții trebuie să îndrepte atenția oamenilor în principal către acel mister moral care se află în ei înșiși Nu vom putea elimina misterul dreptății Da, se întâmplă foarte rar ca un secret să dispară Un mare merit este adesea simplul transfer al unui mister Iată ce se întâmplă în acest caz Transferăm secretul după care trăim în persoana însuși și, prin urmare, îi alocăm un astfel de loc în care acesta devine mai aproape de noi, ne apare mai profund și dobândește un caracter care nu este ucigaș, otrăvitor de energie, ci salvator, constrângător să acționăm în direcția binelui (- ,) În orice caz, nu ar trebui niciodată să personifici Soarta externă și să-i dea trăsăturile unei ființe personale, asemănătoare în proprietăți cu un om, dar mult mai puternică decât el Principala groază pe care soarta o insuflă oamenilor a venit întotdeauna tocmai dintr-o astfel de întruchipare a ei ( ) VI Drame și poezii de Maeterlinck Schița de mai sus a viziunii asupra lumii a lui Maeterlinck se bazează pe cărțile sale care au apărut tipărite începând cu (Le trésor des humbles; mai departe: La sagesse et la destinée , La vie des abeilles , Le temple enseveli , Le double jardin , L'intelligence des Heurs ') Dar opera literară a lui Maeterlinck a început mai devreme și a fost exprimată în poezii și opere dramatice Prin urmare, este interesant să aruncăm o privire asupra acestui material, deoarece poate fi urmărit într-o anumită măsură Cartea "La mort", care tocmai a apărut (USD), a fost menționată mai sus într-o notă Biblioteca "Runivers" V m cozi pentru a vedea cum autorul nostru a ajuns treptat la viziunea sa asupra lumii Mai mult, aici vom găsi o serie de ilustrații artistice interesante pentru raționamentul abstract al poetului-gânditor Nu îmi propun sarcina de a face o analiză detaliată a acestor lucrări ale lui Maeterlinck, voi lăsa cu desăvârșire critica estetică și mă voi limita la a încerca, în cel mai scurt mod posibil, să contur conținutul filosofic cuprins în aceste lucrări Prima lucrare a lui Maeterlinck *), apărută în , poartă titlul "Sera" (Les serres chaudes) Este foarte greu de transmis conținutul general al acestei culegeri de poezii, scrise într-o formă exterioară foarte liberă și adesea bizară Aici este descrisă suferința sufletului uman, care este descrisă de autor ca o plantă închisă într-o seră Imaginile create de Fantezia autorului reflectă în același timp în mod clar imaginile orașului natal Gent cu canalele sale sumbre, spitalele, castelele și mănăstirile vechi *)

Sufletul se sufocă în seră atmosfera umedă și grea, unde nu pătrunde nici vântul, nici zăpada, și unde întreaga lume înconjurătoare este vizibilă doar prin ochelari verzui În această lume a serei nu există ordine și nicio legătură, iar imaginația autorului atrage pentru el tot timpul imagini foarte ciudate și contradictorii în conținutul lor interior Ne întâlnim constant cu cele mai bizare juxtapuneri; gândurile unei prințese flămânde, plictiseala unui marinar în deșert, muzica instrumentelor de alamă sub ferestrele bolnavilor terminali, nebună în fața judecătorilor, o navă de război cu pânzele slăbite pe canal, mirosul de eter pe un însorit zi, un vagabond pe tron, o cositoare pe un iaz, imi vin in minte animale antediluviane care umplu orasele, bolnavii nu *) Maeterlinck s-a născut la august) Anselm Heine, Maurice Maeterlinck (ed General, biblil), p io Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK Vesta, trădarea duminică, copii mici în temniță, moarte la ușa bucătăriei etc Starea de spirit a autorului rămâne tot timpul cea mai deprimată și strălucitor pesimistă Sufletul lui tânjește după eliberarea din mediul cu seră, dar în același timp este plin de oboseală și plictiseală Ispitele senzuale sfâșie sufletul și provoacă răni grele mândriei sale Autorul se roagă lui Dumnezeu să trimită ploaie, vânt și zăpadă în seră Așteaptă măcar un fel de trezire, visează că visul va trece și că măcar puțină lumină va cădea pe mâinile lui, înghețate de lună Se roagă lui Dumnezeu să-i dezvăluie căile Sale, să-i lumineze sufletul obosit, căci tristețea bucuriei lui îi apare ca iarba sub gheață Prin urmare, în această colecție întâlnim deja câteva dintre motivele viitoarei predari Lumea vieții exterioare nu-l captivează pe poet; el nu găsește în ea un sens interior și nu se poate bucura de el; vrea să pătrundă dincolo de sera în care este așezat sufletul său și să învețe măcar ceva despre viața reală reală, care este ascunsă de sticla de seră și otrăvită de atmosfera de seră Dar poetul rămâne deocamdată în limitele angoasei sale; calea eliberării nu este încă vizibilă Următoarea creație a poetului este o dramă în cinci acte numită "Prițesa Malene" ( ) Spre deosebire de lucrările dramatice de mai târziu ale lui Maeterlinck, această dramă este plină de evenimente externe și are o intriga destul de complexă Prințesa Malen este logodită cu Prințul Gialmar, iar tinerii se iubesc sincer Dar vicleanul și senzualul regina Anna, care ea însăși nutrește o pasiune pentru prinț, își pleacă pentru el fiica sa Ugliana; reușește să rupă logodna și chiar să-l oblige pe tatăl mirelui, bătrânul Gialmar, care este îndrăgostit de ea, să-i declare război tatălui miresei Ca urmare a acestui război, părinții Prințesei Malene sunt uciși și întregul lor regat este distrus Biblioteca "Runivers" V m cozi Prințesa, însă, nu renunță la dragostea ei pentru Gial-mar Îi caută reședința, unde întâmplarea o ajută, deghizată în servitoare, să intre în palat Acolo găsește ocazia să se dezvăluie lui Gialmar, pe care l-au logodit deja cu Ugliana Gialmar refuză noua sa mireasă, dorind să rămână fidel primei și singurei sale iubiri pentru Malene Regina Ana încearcă să o otrăvească pe Prințesa Malene, dar, deoarece doctorul dă o otravă prea slabă, ea, cu ajutorul bătrânului rege, o sugruma pe Malene cu propriile mâini Bătrânul rege este atât de șocat de acest eveniment încât dezvăluie secretul, iar drama se termină cu prințul Hialmar ucigând-o pe regina Anna, iar apoi pe el însuși În această dramă, pasiunile umane conduc fatal oamenii pe o anumită cale, iar apoi, datorită încrucișării acestor căi, se joacă fatal evenimente teribile, pe care actorii le prevăd vag, dar nu le prevăd clar Prințesa Malene merge mereu în mod constant pe calea pe care i-a arătat-o dragostea pentru Prințul Hialmar Regina Ana este purtată de o pasiune

asemănătoare, orbită de ambiția ei, dar diferă în esență prin faptul că nu este constrânsă prin niciun fel de a-și atinge obiectivele Drumurile acestor două femei se intersectează și urmează o catastrofă, care nu poate fi evitată de nimic, deși este vag prevăzută tot timpul de toți participanții la dramă Aceste presimțiri se exprimă în faptul că acești oameni sunt înclinați în permanență într-un spirit tragic să interpreteze ceea ce se întâmplă în jurul lor în funcție de aparența unor evenimente cu totul nevinovate Și cu cât ființa este mai simplă și mai sinceră, cu atât mai puternic vorbește în el această voce de presimțire Premonițiile sunt pronunțate în special la prințesa Malene înainte de moartea ei tragică, iar apoi la câinele ei Pluto Bătrânul rege, care la sfârșitul dramei cade în copilărie, vede un indiciu al crimei pe care a comis-o în toate împrejurimile sale și este impregnat cu un Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK cu certitudinea că "e aici cineva care știe totul, este cineva aici care a aranjat totul, cineva care a văzut totul, dar nu îndrăznește să vorbească direct" Astfel, în această dramă ne întâlnim deja cu o soartă misterioasă și teribilă, care atrage oamenii în dezastre împotriva voinței și științei lor, afectându-le pasiunile și creându-le situații fatale Dar drama interioară a omului nu ne este înfățișată; toată acțiunea se învârte pe evenimente externe Oamenii sunt înfățișați ca victime pasive ale sorții și nu găsim aici nicio încercare de a intra într-o luptă cu ea sau de a i se opune cu ceva de genul unei viitoare "Înțelepciuni" Ne întâlnim deja cu un simbolism mai subtil în tabloul într-un act "Unbidden" (L'intruse, S), care înfățișează apariția morții într-o familie care tocmai a fost liniștită de concluziile încurajatoare ale unui medic membrii familiei s-au adunat lângă camera muribundei Interesant este că bătrânul orb, tatăl femeii pe moarte, manifestă cea mai mare anxietate * Se sperie de absolut orice; vede semne sumbre în încetarea bruscă a cântatul privighetoarelor, în pomenirea tâmplarului, care este așteptat mâine la ceva muncă, în zgomotul ascuțirii unei coase, auzit din grădină, într-o bătaie în ușă etc Simte apropierea morții: se pare că lui că cineva a intrat în cameră și s-a așezat la masă lângă oamenii din ea Femeile manifestă și o sensibilitate mai mare decât bărbații prezenți în cameră, cu includerea soțului femeii pe moarte: fetele sunt mai întâi să observe că cineva a intrat în grădină În cele din urmă, copilul nou-născut al unei mame pe moarte începe să țipe chiar în momentul morții Toate aceste creaturi trăiesc în mier cu acest Trésor, p ı Biblioteca "Runivers" V m cozi o viață mai interioară, mai profundă; sunt mai aproape de templul lor îngropat decât alți oameni Un tablou alegoric grandios este schițat în scurta piesă într-un act Orbul ( ) Aici găsim o reprezentare a umanității moderne, care și-a pierdut credința și este forțată să se bazeze doar pe rațiune, a cărei îndrumare este insuficientă în întrebările de bază ale viata si care, tocmai aici, ne lasa fara nici un ajutor In piesa toti oamenii, cu exceptia conducatorului lor, un preot batran, sunt prezentati ca orbi Unii dintre ei se nasc orbi, altii au fost de mult orbi Astfel, omenirea în ansamblu, după înțelegerea autorului, nu vede nimic în jurul lui, trăiește în întuneric și se mișcă bâjbâind "Oamenii au avut până acum un ghid în persoana bătrânului preot I-a scos la plimbare din vechiul castel , unde locuiau în siguranță în spatele zidurilor, iar spre seară a murit între ei, încât ei nu au observat Toată societatea orbilor este înfățișată ca fiind într-o așteptare obosită a revenirii preotului, pe care orbii îl consideră a fi pur și simplu plecat În conversațiile pe care le poartă între ei, autorul încearcă să prezinte diferite tipuri umane Nu toți orbii își văd starea în același fel și nu

toți îl privesc în același fel pe bătrânul preot-conducător, în care este înfățișată credința religioasă care se estompează În primul rând, diferența de poziție a bărbaților și femeilor este izbitoare Femeile stau în general mai aproape de preot Numai ei l-au ascultat și îi cunosc învățătura Ei simt în general misterul care îi înconjoară și încearcă să vadă clar "Cei mai în vârstă oarbă" îi este frică să se ridice de la locul în care se află Se supune instrucțiunilor preotului, care a ordonat să-l aștepte în tăcere Cunoaște bine planurile preotului se apropie un câine , în care bărbații sunt gata să-și vadă noul lider, Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK ea în primul rând ghicește că acesta nu este un bărbat și refuză să o urmeze Frumoasa "tânăr orb" este familiarizată și cu învățăturile preotului; ea știe că a vrut să meargă în direcția farului Preotul a îmbrățișat-o înainte de a pleca Simte lumina lunii, aude zgomotul aripi de păsări zburătoare Ea nu a uitat deloc cât de văzătoare a fost și "poate afla ce fel de oameni îi așteaptă nenorocirea Nu își pierde speranța în perspicacitate, deoarece pleoapele i s-au închis, dar privirea nu i-a dispărut Ea nu s-a văzut niciodată Miroase florile și îl inspiră pe unul dintre bărbați să le caute;ea însăși merge drept, este prima care aude pașii misteriosului eliberator care se apropie de orb la sfârșitul piesei Copilul scoate un strigăt sfâșietor de suflet la apropierea unor pași misterioși Ceilalți trei orbi sunt tot timpul cufundați în rugăciune și sunt tăcuți - Bărbații se comportă cu totul diferit Dintre aceștia, "primul născut orb" este tipul de pozitivist încăpățânat și limitat care nu vrea să afle niciun secret, nu ar dori deloc să părăsească siguranța castelului, consideră că orice mențiune despre Dumnezeu este proastă și este gata să urmeze câinele care apare, crezând că va fi cel mai bun conducător, pentru că va asculta de oameni în orice Nu are amintiri, iar visele vede doar la miezul nopții "Al doilea orb născut" stă foarte aproape de primul în stare de spirit, dar nu este atât de încrezător în sine și arată mai multă anxietate "Al treilea orb" iubește focul din sufragerie, îi este frică de tăcere și îi este frică de mare Într-o oarecare măsură ascultă ceea ce spun femeile și regretă că nu a ascultat bine explicațiile preotului Toți trei sunt de acord că aud în jurul lui doar mirosul pământului sunt toți din Questions of Philosophy, cartea ii , Biblioteca "Runivers" (> v y cozi o singură sosire "Cel mai în vârstă orb" repetă constant că femeile, așa cum i se pare, au dreptate El susține că ar trebui să se gândească mai mult la viață și recunoaște că nu poate ieși singur În general, simte misterul vieții în jurul său într-o măsură mai mare decât orbul născut "Al cincilea orb", pe lângă orbire, suferă și de surditate Doarme constant și este foarte supărat când este trezit Deodată proclamă: "Dă orbului, de dragul lui Hristos " "Al șaselea orb" nu este complet orb: când strălucește soarele, vede o dungă albastră; speră să vadă limpede; la îndrumarea tânărului orb, acesta culege flori pentru ea În eliberatorul care se apropie, ale cărui pași sunt auziți de femei, el presupune o femeie În piesa "Șapte prințese" ( ) regăsim din nou aceeași descriere a angoasei sufletului uman, pe care am întâlnit-o în culegerea de poezii "Sera" Șapte prințese, după moartea părinților, au venit la bunici într-o țară în care este frig și ceață, unde nu văd soarele și unde se plictisesc Sunt bolnavi și dorm neîncetat într-o sală mare, punând apă lângă ei, pentru că sunt chinuiți de sete, și o lampă, pentru că le este frică de întuneric În cele din urmă, prințul mult așteptat sosește și îi găsește dormind Bunica-regina este chinuită de presimțiri teribile În aalu unde dorm prințesele nu se poate intra pe ușa, care este încuiată din interior de prințese, și trebuie să le

privești prin ferestre Prințul intră în sală printr-un pasaj subteran teribil și le trezește pe toate surorile, cu excepția, însă, a celei mai dorite, Ursula, care a murit fără să-l aștepte "Pelléas ή Mélisande" ( ) "cinci" ne introduce în tărâmul destinului cumplit, de care ne-am ocupat deja în "Prițesa Malene" Și aici apare o tragedie pe baza pasiunilor care apar în oameni împotriva voinței și cunoștințelor lor Golo bătrân și sever - se îndrăgostește Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK lui Melisande, o fată tânără pe care a cunoscut-o la vânătoare, și se căsătorește imediat cu ea, în ciuda faptului că originea ei îi este complet necunoscută Dar apoi Mélisande îl întâlnește pe fratele soțului ei, tânărul Peleas, și între ei se naște dragostea la prima vedere Golo nu poate suporta chinul geloziei, iar ambii iubiți devin victimele lui, nevoiți să plătească cu viața Chance a aranjat-o astfel încât Peléas, care fusese făcută pentru Mélisande, să apară prea târziu în drum În dramă avem din nou de-a face tot timpul cu presimțiri care prevestesc nenorociri Dar aceste presimțiri sunt adesea interpretate greșit de oameni, de exemplu, Peleas leagă în mod eronat avertismentele trimise de soartă de boala tatălui său La fel ca în "Prițesa Malene", niciunui dintre personaje nu îi trece prin cap să intre într-o luptă cu soarta și să i se opună cu o oarecare forță interioară Bătrânul rege Arkel declară direct: "Nu am rezistat niciodată sorții în viață, probabil că totul este predeterminat, nu se întâmplă nimic inutil "Trei mici drame pentru păpuși: Aladdin și Palomides; Acolo înăuntru; Moartea lui Tentagille" constituie următoarea lucrare a lui Maeterlinck ( ) De ce aceste piese se numesc drame cu păpuși? Aparent, autorul a vrut să spună prin aceasta că adevărata viață reală nu stă în evenimentele exterioare spuse acolo, ci este ascunsă mai adânc Oamenii duc o viață dublă Ei se mișcă, vorbesc, trăiesc evenimente exterioare, dar în același timp, viața tainica a sufletului, invizibilă din exterior, curge în interiorul lor, iar în exterior sunt înconjurate de o soartă și mai misterioasă, complet necunoscută Bătrânul din piesa "Acolo" spune: "Luni de zile trăim cu cei care nu mai aparțin acestei lumi și al căror suflet nu mai poate coborî în ea; le răspundem fără să ne gândim la asta; și vezi ce se întâmplă Arata ca niste papusi nemiscate, dar intre timp cu * Biblioteca "Runivers" V m cozi atât de multe evenimente se desfășoară în sufletele lor Și așa, avem în față două secrete: secretul sufletului uman și secretul sorții exterioare În Aladdin și Palomides, ne întâlnim cu secretul sufletului uman dragoste pentru micul sclav din Grecia, Aladdin, și începe să tânjească la evenimente, argumentând că până și nenorocirea este mai bună decât o viață de așteptări liniștite Astolanii sunt sufletul unui copil, un copil sărac, slab, dar totuși nu pot rezista dragostei pentru Aladin care l-a cuprins brusc Pentru Palomides, la mai întâi, temnița pare o grotă magică minunată, dar toată splendoarea se estompează de îndată ce lumina soarelui pătrunde acolo, iar cuplul de îndrăgostiți cade în mare, nerezistând nici măcar pericolului Fiind salvați de acolo, Palomides și Aladdin nu pot, însă, să supraviețuiască dezamăgirii lor și să moară, necruțând razele soarelui, în deplină încredere că vor vedea din nou iarbă verde nouă acasă, mergând la treburile lor obișnuite, considerându-se complet în siguranță în spate zăvoare încuiate și nebănuind că nu departe de ei tocmai se jucase drama spirituală a uneia dintre cele trei fiice ale familiei, s-a înecat în râu și cadavrul ei era deja dus la ei în casă oamenii știu deja despre ghinionul care s-a abătut asupra familiei, dar rămâne încă necunoscut familiei însăși Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK nu în direcția din care vine nenorocirea - "Moartea lui Ten-

tazhil" descrie puterea morții asupra oamenilor Moartea este o regină geloasă care locuiește într-un turn în care nu se arată; toate ordinele ei sunt îndeplinite orbește, deși nu se știe cum sunt transmise; nimeni nu se poate opune comenzilor ei Tutorul Agloval l-a adus pe micuțul Tentagil, la comanda ei, din refugiul lui sigur Adevărat, slujitorii reginei se retrag înaintea strigătului lui Tentagil însuși, dar când acesta a adormit, toată puterea iubirii surorilor sale, care se culcă cu el și l-au încurcat cu părul lor, nu-l poate salva de acești slujitori Părul auriu al surorilor este tuns cu foarfecele, iar când sora Pgren, trezită de strigătul lui Tentagil, își găsește drumul spre locuința reginei de-a lungul părului împrăștiat pe drum, ea nu reușește să deschidă ușa de fier, care are doar un gol îngust, iar Tentagil moare în turnul morții Chiar și puterea iubirii unei femei se dovedește a fi neînsemnată în fața dominației inexorabile a bătrânei regine, care vrea să conducă singură În același an cu The Treasure of the Humble ( ), apare noua dramă a lui Maeterlinck, Aglavena and Selisette Aici găsim mult mai puțin simbolism extern și mult mai multă perspectivă asupra experiențelor cele mai interioare ale sufletului uman Există extrem de puține evenimente externe în dramă înțelepții Aglavena și Meleander se iubesc la prima vedere cu o asemenea dragoste, în care sufletele încep să vorbească între ele înainte ca buzele să se deschidă, sunt făcute unul pentru celălalt și trăiesc unul cu celălalt o iubește, dar este prea simplu pentru el Meleander are milă de ea decât să o iubească;Selisette se plânge că o iubește pentru altceva, în timp ce ea ar vrea să o iubească pentru că este ea, numai pentru asta Pentru Celisette, o astfel de iubire nu este suficientă; Biblioteca "Runivers" G in m cozi se simte de prisos, interferând cu fericirea altcuiva Nu suportă faptul că au început să o trateze cu patron, că nu vorbesc cu ea decât cu un zâmbet, o sărută pe frunte, o cheamă pe micuța Celisette Adevărat, dragostea lui Aglavena și Meleander rămâne destul de pură; Aglavena visează că vor fi toți fericiți împreună Meleandru îl iubește atât pe unul, cât și pe celălalt, dar cu o altă iubire Cu toate acestea, în capul lui Selisette se formează un plan de a se sacrifica pentru oamenii care se iubesc și pentru cei pe care ea însăși îi iubește Când Aglavena este convinsă că fericirea este imposibilă pentru noi trei, din moment ce încă nu a sosit ceasul în care oamenii s-ar putea uni astfel, ea hotărăște să plece și o informează direct pe Selisette despre acest lucru, ca să știe cum suferă Aglavena, lăsându-i pe ei și și-a adus partea de sacrificii Dar în timpul acestor adunări ale Aglavenei Celisette, fără să spună nimănui o vorbă, își pune planul în acțiune: se aruncă dintr-un turn înalt și moare, asigurând pe toți că a căzut din întâmplare Aglavena este nevoită să recunoască că toți suntem cerșetori înaintea celor care iubesc pur și simplu Meleandru își exprimă disperarea, blestemând frumusețea pentru că duce la nenorocire, rațiunea pentru că vrea să fie prea frumoasă, soarta pentru că nu vrea să știe nimic, cuvinte care înșală, viață care nu aude viața "Ariana și Barbă Albastră sau Eliberare inutilă" (idoi) este un basm plin de sens alegoric Cavalerul Barbă Albastră a închis deja cinci soții în temniță pentru încălcarea ordinului său de a folosi cheia de aur A șasea sa soție Ariana - argumentează însă în in felul urmator: "ma iubeste, sunt frumoasa, ii cunosc secretul In primul rand trebuie sa incalci ordinea; aceasta este prima datorie, cand ordinul este amenintator si de neinteles Altii au cazut in eroare si au murit pentru ca au ezitat Cu ajutorul cre Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK syan care s-a răzvrătit împotriva lui Barba Albastră, Ariana pătrunde în temnița unde sunt închise

primele cinci soții și află de la ele că nu au îndrăznit să caute mântuirea, deoarece le era interzis și, mai mult, pentru că le era frică de mare, care ar putea izbucni în temniță, dacă ar începe să deschidă o cale de ieșire din ea Ariana deschide fără teamă această ieșire și îi conduce pe toți spre libertate Dar când țăranii aduc la castel un cavaler rănit de ei, femeile îi salvează viața și îl eliberează Ariana nu vrea să rămână în castelul lui Barbă Albastră; ea merge departe, unde o așteaptă alții Restul femeilor nu o urmează Prin comportamentul lor, ei justifică cuvintele Ariana, rostogolită încă în temniță: "săracele, săracele surorilor mele, de ce vrei eliberare dacă adori întunericul *)", Conținutul surorii Beatrice, scris în , este foarte simplu Fecioara, a cărei statuie Beatrice trebuia să o păzească, coborând de pe estrada ei și luând forma Beatricei, își îndeplinește toate îndatoririle pentru Beatrice, astfel încât dispariția Beatricei să rămână neobservată în mănăstire, iar ea însăși devine în ochii călugărițelor sfânta , se întoarce, epuizată și pe moarte, la mănăstire Sfânta Fecioară ocupă din nou platforma pe care a lăsat-o - și Beatrice moare, înconjurată de surorile ei, care nu nu observa schimbarea și continuă să te uiți la ea ca și când ar fi o sfântă Înțelesul acestei alegorii, mi se pare, este destul de clar, Dacă !) O stare de spirit asemănătoare a sufletului feminin, care luptă pentru ceva și nu găsește un rezultat, este transmisă și în Quinze chansons de Maeterlinck, care, în cea mai mare parte, aparțin aceleiași epoci: "Les filles aux yeux bandés ont salut la vie, et ne sont point sorties" "Les sept filles d'Orlam onde frappent à la porte close, sans oser l'ouvrir" Biblioteca "Runivers" V m cozi amintiți-vă tot ce știm despre părerile lui Maeterlinck despre natura umană Știm că ființa interioară reală a omului, potrivit lui Maeterlinck, trăiește o viață destul de independentă de toate aventurile exterioare ale omului; mai știm că ființa reală a unui om, prin înfățișarea exterioară a unui sfânt, poate fi antipatică și, dimpotrivă, un ticălos poate fi foarte atrăgător Această bifurcare a ființei umane este înfățișată alegoric în "Sora Beatrice": în timp ce Beatrice existentă în exterior rătăcește prin lume, sufletul ei adevărat rămâne calm și netulburat în sfințenia ei între zidurile mănăstirii Toate păcatele exterioare ale Beatrice, dacă numai ele provoacă lacrimi sincere, esența frumoasă, servește numai pentru mântuirea ei Această idee este realizată în cântecul Madonei, care deschide actul al doilea: Fiecare suflet care plânge Sărmanului păcătos al momentului, îmi întind mâinile în sânul stelelor cu bunătatea iertării Păcatul nu mai poate trăi, Unde iubirea ofta tristă Spiritul nu poate muri, Unde dragostea fulgeră cu lacrimi Dacă cei care s-au îndrăgostit sunt sortiți să se rătăcească, lacrimile lor curg spre mine și nu se pot pierde (Tradus de L Vilkina), În "Monna Vanna" ( ), ni se arată acel zid impenetrabil care separă sufletele umane unul de celălalt, duce adesea la neînțelegere de către oameni a relațiilor lor și provoacă fatal minciuni omenești Eroina piesei, Monna Vanna, izbucnește în dragoste cu Principalle este convinsă Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK în dragostea lui extraordinară pentru ea, care se manifestă prin faptul că el nu o pune stăpânire, având o oportunitate exterioară deplină pentru aceasta, iar în explicarea cu ea este destul de sinceră, deoarece ea elimină presupunerea ei foarte falsă despre sacrificiul că el mai înainte, parcă, i-a adus-o Dar totuși, Monna Vanna decide să renunțe la dragostea pentru Principalla în numele fidelității față de soțul ei Când este convinsă că soțul ei nu o crede, că nu o vede la fel de direct precum dragostea adevărată, că el este în general incapabil de a iubi de cel mai înalt tip, atunci

ea decide să-l mintă pe soțul ei, văzând în aceasta că înseamnă doar să-și calmeze gelozia și se predă iubirii lui Principalle "Oamenii sunt nebuni", spune ea, "trebuie să fie înșelați Ei iubesc minciunile Când li se arată viața, ei cred că este moartea; când li se oferă moartea, o iau pe viață Astfel s-a încheiat visul teribil al Vannei și a început un alt vis, frumos, minunat Piesa Joiselle ( ) este o fantezie pe motivul Templului secret și Soarta și înțelepciunea Merlin își vede viitorul și, parțial, pe cei pe care îi iubește, de când a reușit să o trezească pe Ariel, mormântul vieții sale, cel mai interior templu al său Lanceora, fiul lui Merlin, unește dragostea cu Joiselio, iubirea de cel mai înalt tip, care trece toate testele trimise de soartă fără a slăbi și învinge soarta în măsura în care o persoană are puterea de a o învinge şi chiar contrar cuvintelor, sunt una şi pot citi în sufletul celuilalt, o iubire de aşa fel încât, râzând, nu se opreşte nici la o crimă pentru a-şi regăsi fericirea Merlin, din dragoste pentru fiul ei, o refuză pe Joiselle, deși Ariel, dorind să-l salveze pe el și viața lui, protestează împotriva acestui lucru Merlin se supune acestei voci slabe, care nimic nu Biblioteca "Runivers" • tì c m cozi el nu poate spune nimic cert și sigur, dar care dintre ele are dreptate, adică vocea datoriei El merge de bunăvoie către soarta tristă care îl așteaptă în cazul renunțării la dragostea pentru Joiselle "Dar nu toate planurile de viață ascunse de noi sunt atât de hotărâte și atât de frumoase Și degeaba vorbim despre ceea ce este destinat Să ne bucurăm de ceasul care ni s-a dat în liniște tristețe, urmărind mari bucurii, ascultând cum trec și curg unul după altul minut de dragoste, în lumina acestor raze slabe de lumină nocturnă, când ne strângem unul pe altul în brațe pentru a fi mai fericiți Restul nu este încă dat oamenilor Scurta piesa "Minunea Sfântului Antonie" ne arată că un sfânt autentic, apărut printre oamenii cufundați în grijile și interesele unei vieți pur exterioare, nu ar fi recunoscut și recunoscut de ei, în ciuda miracolelor Numai o slujitoare recunoaște Sfântul Antonie, "pentru că este bună, simplă cu duhul, simplă cu inima, fără prihană, fără frică și fără viclenie în fața marilor taine și credincioasă îndatoririlor ei smerite În Pasărea albastră ( ), Maeterlinck și-a descris alegoric toate ideile sale etice De aici aflăm că nu există oameni morți; ei trăiesc în amintiri, deci nu sunt morți; oamenii nu știu acest secret, pentru că nu știu foarte mult, știți Tabloul din tărâmul viitorului ne arată că viitorul a fost deja dat, există deja și ne rămâne doar necunoscut În ceea ce privește aceste imagini, următoarele rânduri din Comoara celor umili sunt a amintit: "Suntem la o mie de secole depărtare de noi înșine când ne alegem iubitul, iar primul sărut al mirelui este doar pecetea a o mie de mâini care se străduiesc să se nască, pe care le pun pe buzele mamei pe care o doresc Pe de altă parte, știm că morții nu mor Știm acum că nu sunt lângă bisericile noastre, ci în toate Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK i> în casele noastre, în toate obiceiurile noastre Nu există un singur gest, nici un singur gând, păcat, lacrimă, atom de conștiință dobândită care să se piardă în adâncurile pământului; la cea mai neînsemnată dintre actele noastre, strămoșii se ridică nu în mormintele lor, unde sunt nemișcați, ci în adâncul nostru, unde trăiesc mereu Suntem ghidați în acest fel de trecut și viitor Prezentul, care alcătuiește esența noastră, cade în adâncurile mării, ca o mică insulă, care este roată continuu de două oceane ireconciliabile" (-) - În această piesă găsim natura în fața copacilor și animale, care urăște omul, dar în același timp îi este frică de el și sub acoperirea nopții, păzind secretul vieții, încearcă să-și ascundă secretele de el Singura excepție este un animal, devotat

omului și iubitor sincer el, si anume cainele Si acest caine ne aminteste de acea schita gratioasa care se afla in colectia "Double Garden" este dedicata mortii unui caine mic si contine o reproducere extrem de vie si curioasa a vietii interioare a bulldogului Gieleas "Din această piesă aflăm, în cele din urmă, că fericirea este o pasăre albastră - acea pasăre albastră adevărată care nu se teme de lumina soarelui și nu se înnegrește de la ea, este destul de aproape de noi Este în noi înșine și fiecare mișcare bună, strălucitoare a sufletului nostru, fiecare izbucnire de iubire ne aduce mai aproape de ea; doar prin nehotărârea și stângăcia noastră ne scapă Așa sunt piesele lui Maeterlinck Desigur, această scurtă și seacă trecere în revistă a conținutului lor nu poate da o idee despre toată bogăția de imagini poetice și experiențe profunde ale sufletului uman pe care le conțin Sarcina mea a fost doar să arăt cum autorul, ocupându-ne treptat, din pesimismul profund și fără speranță care lasă o amprentă atât de sumbră în primele sale lucrări, din groaza fără speranță pe care rece și nedrept inspiră o persoană Biblioteca "Runivers" in m soarta, a ajuns la o viziune veselă și energică asupra lumii, care a reușit să contracareze toate aceste orori ale cotei exterioare a unei persoane cu o forță interioară, care se află în persoană și constă în înțelepciunea sa, nu numai intelectuală, ci bazată pe tot conținutul spiritual Dacă această recenzie a arătat cât de aproape stau operele poetice ale lui Maeterlinck cu evoluția concepției sale generale, atunci scopul meu a fost atins Rămâne acum să rezumam întregul studiu și, de altfel, să vedem dacă perspectiva finală pe care Maeterlinck a dezvoltat-o după ce și-a depășit pesimismul poate fi numită optimistă în sensul obișnuit al cuvântului VII Evaluarea generală a învățăturilor lui Maeterlinck Expunerea noastră a doctrinei lui Maeterlinck sa încheiat Am încercat să prezint într-un sistem cunoscut acele considerații asupra principalelor probleme ale existenței umane, care sunt cuprinse în lucrările poetului-gânditor Acum îmi rămâne să închei prin a-mi exprima propria atitudine față de concepția morală a lui Maeterlinck*) În general, atitudinea mea față de această învățătură este destul de simpatică Deși "Maeterlinck vorbește mult în cursul cărților sale despre fericirea oamenilor, deși își invită înțeleptul să nu refuze fericirea, ci, dimpotrivă, să o realizeze și să-și deschidă sufletul cât mai deplin posibil pentru a percepe bucuriile lui viața, totuși etica lui nu putea fi numită eudemonistă În primul rând, Maeterlinck recunoaște că orice fericire absolută nu este disponibilă omului O persoană va rămâne mereu, oricât de înțeleaptă ar fi, în puterea sorții, care îi va trimite, la discreția lui și de multe ori la noi capricii de neînțeles, tot felul de nenorociri *) O bibliografie a studiilor critice despre Maeterlinck este dată în cartea Ad van Bever et Paul Léautaud, Poetes d'aujourd'hui fișoS, p și Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK acțiuni care îi pot provoca suferințe severe În al doilea rând, înțelegerea fericirii de către Maeterlinck este atât de subtilă și atât de sublimă încât are puține în comun cu utilitarismul sau eudemonismul în formele obișnuite Într-adevăr, înțeleptul Maeterlinck este adesea mulțumit tocmai de nenorocirile sale Pentru el, tristețea nobilă este cu mult mai mare decât mulțumirea brută, încât nu o va schimba niciodată cu cea din urmă Dacă ne gândim cu atenție la etica lui Maeterlinck, atunci ea va trebui, fără îndoială, să fie atribuită nu numărului de învățături morale eudemoniste, ci categoriei acelor învățături care văd soluția problemei morale în sentimentul demnității umane Într-adevăr, pentru Maeterlinck, perfecțiunea morală constă în extinderea conștiinței unei persoane și,

în acelaşi timp, trebuie să încerce întotdeauna să atragă cât mai multă bunătate şi frumuseţe din "templul său îngropat", din acel suflet real al său, care a atât de puţin în comun cu viaţa noastră exterioară şi aşa este avid de bine şi frumos Dar la urma urmei, o astfel de extindere a personalităţii spirituale a unei persoane, cultivând în sine slujirea adevărului, bunătăţii şi frumosului, este ceea ce se numeşte demnitate a unei persoane Şi numai pentru o persoană care şi-a cultivat un simţ al demnităţii în sine, ceea ce scrie Maeterlinck este aplicabil despre înţeleptul său; numai o astfel de persoană va refuza să-şi sacrifice durerea pentru o fericire îngustă mic-burgheză Maeterlinck îşi pune etica şi el însuşi pe terenul demnităţii Este posibil să cităm mai mult de un citat din lucrările sale, unde ne întâlnim tocmai cu acest cuvânt Iată una dintre cele mai strălucitoare Certându-se în "The Buried templu" despre justiţie, Maeterlinck scrie: "Ea sprijină în adâncul spiritului şi inimii noastre în Biblioteca "Runivers" C V m cozi respect şi satisfacţie, poate puţin dezamăgită, dar o existenţă nobilă şi inepuizabilă, demnă, care este suficientă pentru a ne hrăni viaţa după ce se pierde bogăţia, după ce a lovit fulgerul sau boala, după ce fiinţa adorată ne-a părăsit mâinile pentru totdeauna" (Ç) Etica demnităţii primeşte de la Maeterlinck un raţionament, în principal empiric El se bazează pe studiul naturii umane Această cercetare îl duce cu mult dincolo de limitele psihologiei obişnuite şi îl obligă să creeze începuturile unei noi psihologii, acea psihologie care încearcă să pătrundă dincolo de limitele conştiinţei clare şi să dezvăluie fiinţa cea mai interioară a unei persoane, în care se află rădăcina convingerile morale ale oamenilor O idee pur kantiană că datoria morală trăieşte în fiecare om şi că în temeliile ei datoria este de neînţeles şi inexplicabilă pentru mintea teoretică, rămânând în acelaşi timp cea mai înaltă şi mai inteligentă manieră a omului, el primeşte un asemenea stagun mai aproape şi mai clar Construind doctrina datoriei pe o bază empirică, pe natura omului ca fiinţă dată în experienţă, şi nu pe simplul concept de "fiinţă raţională în general", din care pretutindeni porneşte Kant, Maeterlinck în etica sa evită "unele deficienţele esenţiale ale moralei kantiene Recunoscând, ca şi Kant, antinomia fundamentală dintre necesitatea naturală şi legea morală, cel puţin în limitele înţelegerii noastre umane, distingând clar între viaţa pur instinctivă şi viaţa raţională, Maeterlinck nu se încadrează totuşi în rigorism exagerat şi formalism şi proeminent şi pozitiv atribuie un nou rol în sentimentul moral Biblioteca "Runivers" ETPKA MATERLINK (VJ este mult mai persuasiv şi mai acceptabil, deoarece acţionează nu numai asupra minţii noastre logice, ci şi asupra altor laturi ale fiinţei noastre, care în morală au nu mai puţină, dacă nu mai multă importanţă decât raţiunea teoretică În doctrina sa despre "templul secret", Maeterlinck se apropie, de asemenea, destul de mult de distincţia lui Kant între om-fenomen şi om-noumen Dar şi aici el rămâne pe baza unui empirism extins şi nu cade în frigul şi, în cele din urmă, în apriorismul lui Kant, care nu explică nimic nici măcar raţiunii teoretice Omul mistic al lui Maeterlinck ar trebui să fie mult mai înţeles şi mai accesibil oamenilor decât noumenul lui Kant din iunie Pe baza experienţei suprasensibile, Maeterlinck a făcut şi doctrina libertăţii morale a omului, împreună cu necesitatea naturală, mult mai de înţeles decât este în binecunoscuta construcţie kantiană Subliniind tot timpul posibilitatea unei persoane de a lupta împotriva soartei implacabile oarbe care o ameninţă cu forţele înţelepciunii sale, Maeterlinck ne arată astfel că o persoană este o fiinţă liberă şi că bazele acestei libertăţi sunt înrădăcinate

în puterea care sfera subconștientă a unei persoane este înzestrată cu Cu cât o persoană reușește mai mult să introducă în conștiința sa conținutul ideilor ei întunecate și să le facă idei practice despre comportamentul său, cu atât mai multă independență față de soartă poate conta Maeterlinck se apropie de Kant cu doctrina sa despre nemurirea sufletului, care, totuși, este în mare măsură psihologizată în el, aproape de natura umană, așa cum o cunoaștem din experiență și, prin urmare, mai înțeleasă și mai acceptabilă Etica lui Maeterlinck, ca orice etica a demnității, are un caracter imperativ Sfatul ei este obligatoriu pentru o persoană, ca ființă rațională, adică -ca o creatură care își prețuiește demnitatea Evita-o Biblioteca "Runivers" V m cozi prescripții pot doar declarând că demnitatea nu are valoare în ochii mei Dar nu este atât de ușor pentru o persoană să decidă asupra unei astfel de afirmații și, în marea majoritate a cazurilor, persoanele care încalcă cerințele demnității în comportamentul lor nu admit acest lucru în mod deschis, ci încearcă din toate puterile să demonstreze că nu înțeleg aceste cerințe decât altfel decât cei din jur și cei care nu sunt de acord cu ele comportamentul facial Maeterlinck ne arată prin toate raționamentele sale că o astfel de justificare a comportamentului scăzut pe baza demnității este impracticabilă; studiind cărțile sale, vedem limpede că există un anumit conținut obiectiv în sentimentul demnității umane, că deși etica oamenilor ar trebui să fie extrem de individualizată, în funcție de înclinațiile specifice și de poziția lor în societate, dar anumite tendințe directoare rămân universal obligatorii pentru toata lumea Este posibil să ne certăm la nesfârșit despre fericire și este de neconceput să ne impunem unul altuia un anumit ideal de fericire Dar disputele despre demnitate nu sunt deloc atât de lipsite de speranță Este întotdeauna posibil să arătăm că demnitatea nu constă în altceva decât în cultivarea în noi tocmai a acelor calități spirituale care ne deosebesc de alte ființe vii și că sentimentul uman de respect - o emoție corespunzătoare demnității morale - este întotdeauna cauzat de foarte proprietăți specifice ale oamenilor Astfel, etica demnității are un conținut suficient de obiectiv și într-o măsură suficientă înzestrat cu un caracter imperativ Această natură imperativă a eticii este întărită și mai mult la Maeterlinck de faptul că el nu renunță la binecunoscuta fundamentare metafizică a datoriei morale Pentru el, extinderea conștiinței pare să fie nu numai singura modalitate posibilă de a obține independența față de soarta exterioară, ci și o faptă corespunzătoare destinului cosmic al omului Deși Maeterlinck nu ne oferă o schemă metafizică definită a lumii Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK clădiri, deși ne întâlnim constant cu el cu o mențiune despre o soartă oarbă și nemiloasă, probabil destul de imorală, care domină o persoană, dar el are, după cum am văzut, indicii că binele cu greu poate fi considerat doar o iluzie umană că există ceva cosmic în ea și că o persoană care servește un principiu moral și își extinde spiritualitatea își îndeplinește scopul cosmic în același mod în care o albină își îndeplinește scopul prin producerea de miere Dacă totuși sunt obligat să-i fac câteva reproșuri lui Maeterlinck, aceste remarci privesc puncte relativ minore ale învățăturii sale și, în plus, acelea în care, după cum vom vedea, Maeterlinck însuși nu este deosebit de ferm Nu pot fi, în special, de acord cu două idei pe care Maeterlinck le scapă uneori Prima dintre aceste idei este credința sa în dăruirea viitorului, în afară de conștiința umană, care, datorită limitărilor sale, este doar lipsită de capacitatea de a-l vedea și, în legătură cu aceasta, inevitabila predestinare a tuturor evenimentelor din întreaga

lume și în viața fiecărei persoane Am văzut deja cum Maeterlinck deduce chiar din această "credință" posibilitatea omului de a prevedea evenimente viitoare, dacă reușește să-și aducă conștiința într-o comuniune mai strânsă cu esența sa interioară, care stă în afara timpului și pentru care viitorul o face nu exista Această doctrină a lui Maeterlinck o consider total inacceptabilă și cred că, dacă ar fi pusă în aplicare în mod consecvent, ar trebui să renunțăm la orice etică "Al doilea neajuns al lui Maeterlinck, îl consider optimismul lui oarecum exagerat, care uneori iese cu ochii pe raționamentul său Deși Maeterlinck spune că "viața umană, în general, este ceva destul de trist" (Temple,), dar totuși Questions of Philosophy, v Biblioteca "Runivers" V m cozi uneori, în scrierile sale există certitudinea că lumea este aranjată, în cele din urmă, destul de rezonabil și că, în ciuda aparentei nedreptăți a destinului, omenirea va ajunge într-o stare fericită când nu va exista nici suferință fizică, nici morală și bunătate și frumusețe va triumfa în cea mai pură formă Principalul motiv pentru un astfel de optimism este exprimat în scrierile dedicate vieții albinelor și inteligenței florilor Convins de mintea uimitoare care se regăsește nu numai în activitatea insectelor, ci și în viața plantelor, cu ajutorul unor dispozitive foarte viclene, depășind soarta care le-a înlănțuit într-un loc, Maeterlinck ajunge la concluzia că intelectul naturii este destul de ca un om și acționează la fel de bâjbâit ca și uman, ghidat de aceeași logică și cu aceeași incertitudine De aici concluzionează că, în general, toate lucrurile sunt pătrunse de intelectul lumii, pentru care omul este doar cel mai bun recipient, cel mai puternic acumulator, că întregul univers este aranjat de acest intelect și, prin urmare, viața lui este îndreptată spre fericire și rațiunea, astfel încât răul este doar o umbră pe fața intelectului sau a stării sale asemănătoare somnului "Este probabil", concluzionează Maeterlinck aceste raționamente, atunci când găsim în viață o asemenea sumă de înțelegere încât această viață nu este o chestiune a intelectului, adică nu urmărește scopul fericirii, perfecțiunii, victoriei asupra a ceea ce numim răul, moartea, întunericul, neantul, care, probabil, este doar umbra feței sale sau propriul vis?" (Intelligence des fleurs,) prin acest optimism, Maeterlinck v Pentru a deveni despre datoria noastră socială, ne recomandă să renunțăm la orice precauție și să îndrăznim să ducem la îndeplinire cofragile foarte radicale, bazându-ne pe faptul că puterea lucrurilor va elimina toate dificultățile și va corecta cele făcute greșeli (intelligence des fleurs, -) Misms într-o asemenea formă mă pre- Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK este, de asemenea, considerată inacceptabilă și bazată pe un fel de fatalism și o credință în predestinare, excluzând toată libertatea umană *) De fapt, dacă acceptăm doctrina lui Maeterlinck despre dăruirea viitorului, care ne este doar subiectiv necunoscută, atunci, până la urmă, toate eforturile noastre care vizează progresul omenirii în ansamblu și eradicarea răului moral din noi înșine pierd totul semnificație independentă În astfel de condiții, tot ceea ce face fiecare dintre noi este, de asemenea, deja dat și doar ni se pare că nu este încă făcut și depinde de persoana însuși Fiecare dintre pașii noștri există deja în acest dat pentru totdeauna în lumea sa trecută și viitoare Cu toții ne transformăm atunci în simple marionete, care trăiesc, neștiut pentru cine și de ce, cu iluzia libertății de care au nevoie, dar în realitate nu își împlinesc decât destinul predestinat toate detaliile rolului Și fără asta, nu putem explica de ce lumea este aranjată în așa fel încât cea mai mare parte a umanității este complet lipsită de posibilitatea

fizică, cufundată în griji pur și simplu legate de viața de zi cu zi și de întreținerea ei, de a se răsfăța cu acele emoții interioare rafinate care conduc la cea mai înaltă demnitate a unei persoane, care pentru aceasta face pur și simplu progresul moral foarte dificil sau chiar complet închis (vezi Sagesse, I-) Și Maeterlinck însuși nu este în măsură să dea vreo explicație satisfăcătoare pentru acest fenomen, deși, din punctul său de vedere, cea mai rea soartă a unei persoane constă tocmai în aceasta, că uneori pentru o persoană fără vina sa drumul spre înțelepciune poate fi închis Dar la urma urmei, din punctul de vedere al datei viitorului, materia capătă o asemenea formă încât un asemenea fel de fenomen este și el prevenit odată pentru totdeauna) Este interesant că G Spencer dă sfaturi similare lucrătorilor practicieni, bazându-se pe etica sa, impregnată de fatalism și negând libertatea omului Vezi cartea mea Un Essay on the History of Ethical Doctrines(r) (ed a doua), pp - Biblioteca "Runivers" V m cozi divizat şi dat în întregul deja existent şi nepermiţând o schimbare a lumii Și din moment ce lumea, aranjată de mintea lumii, dacă credem al doilea dintre gândurile notate ale lui Maeterlinck, în cele din urmă merge spre bine, atunci nu este nimic pentru noi și mai ales să ne îngrijorăm: toate acestea sunt umbre necesare pe fața lumii intelect, umbre care sunt permise în acea cantitate, în care era imposibil să se facă fără ele Și în general, dacă acceptăm o astfel de învățătură, atunci nu avem nimic să ne entuziasmăm de nimic: totul este deja aranjat fără noi și în afară de noi, totul este dat și nimic nu poate fi schimbat Sfârșim cu Fatalism și quietism complet și, în loc de sarcini morale și luptă morală, obținem etica ca știință pur descriptivă despre cât de diferit sunt aranjați oamenii de intelectul lumii și cât de diferită le este atribuită soarta lor în planul lumii Putem, în aceste condiții, să studiem cu destulă liniște pasiunile umane, ca pe un lucru foarte curios, fără a arăta un entuziasm mai mare în a face asta, de parcă ar fi vorba, după expresia clasică a lui Spinoza, despre linii, suprafețe și corpuri Este clar că Maeterlinck nu a visat la acest gen de spinozism atunci când și-a scris lucrările, iar asta arată că întreaga doctrină a predestinației și a dăruirii viitorului trebuie aruncată din sistemul său Într-un astfel de caz, teoria sa preferată a premonițiilor și prevestirilor profetice, care permite posibilitatea de a prevedea viitorul, devine și ea problematică Trebuie remarcat faptul că Maeterlinck însuși nu este deosebit de ferm în doctrina sa de a prevedea viitorul Într-una din lucrările sale ulterioare, într-o colecție intitulată "L'intelligence des fleurs", Maeterlinck realizează deja o altă idee despre rolul instinctului în acele momente în care pericolul ne abate Aici nu mai găsim teoria previziunii cunoscută nouă de la "Templul Îngropat" și avertismente venite din interiorul nostru, dar cu totul altceva Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK vedere a lucrurilor mult mai acceptabilă Într-adevăr, Maeterlinck afirmă aici că atunci când ni se abat pericole neprevăzute și bruște, intelectul este complet neputincios să le facă față și să găsească o cale spre mântuire El contemplă cu calm situația, evaluează corect puterea pericolului, dar este incapabil să înțeleagă mijloacele care ar face posibilă evitarea dezastrului iminent În aceste cazuri instinctul poate salva omul; cu o viteză fulgerătoare și fără nicio analiză prealabilă, vede o astfel de combinație care este mântuitoare, iar acei oameni în care instinctul este puternic au șanse mult mai mari să se salveze de asemenea catastrofe decât cei în care este slab Mai mult, Maeterlinck este sigur că instinctul este întotdeauna mai puternic la acei oameni a căror viață trece mai aproape

de natură În treacăt, se face aici o remarcă, care a primit o dezvoltare alegorică în Pasărea albastră, că natura, în general, se teme de om; dacă nu a existat o astfel de frică din partea ei, atunci omul modern s-a înconjurat de o masă de pericole create prin el însuși, ar deveni în mod constant o victimă a forțelor naturii chemate să se servească singure (-) În convingerea mea profundă, orice doctrină a predestinarii și a dăruirii viitorului, sub orice formă subtilă ar putea fi dusă la îndeplinire, dă o lovitură grea și ireparabilă moralității, deoarece ia orice temei pentru libertatea umană reală și nu numai aparentă , și nu lasă loc unei adevărate lupte morale , pentru riscul asociat cu aceasta și pentru meritul rezultat Nu mă voi opri în detaliu asupra acestor gânduri, deoarece le-am dezvoltat suficient în Eseul meu despre istoria doctrinelor etice (ed a -a,) și Etica demnității umane (IQI) Eu susțin că în construirea unui sistem moral trebuie să renunțăm la orice credință Biblioteca "Runivers" V m cozi în predestinare, din orice gând despre rezultatul lumii garantat în spiritul victoriei binelui sau răului Din punct de vedere moral, nu se poate accepta decât noțiunea de incompletitudine, plasticitate a ființei, care presupune, la rândul său, acceptarea realității transcendente a timpului Stând pe baza unei asemenea concepții despre lume, noi, desigur, creștem nemăsurat elementul irațional din concepția noastră cosmică și renunțăm, printre altele, la orice optimism cosmic Nici nu putem accepta, deci, ideea seducătoare a lui Maeterlinck, care ne este foarte confortabilă, că întregul univers este rodul construcției intelectului, astfel încât răul nu este decât o umbră pe chipul lui Dar trebuie să admitem că această concluzie optimistă nu este mai justificată la Maeterlinck decât la toți ceilalți predicatori ai optimismului monist Chiar dacă suntem de acord cu Maeterlinck că există urme clare ale intelectului lumii în univers, atunci nu rezultă deloc că întregul univers este în întregime în puterea acestui intelect și că reprezintă singura forță cosmică Răul nu este nicidecum obligat de aceasta să coboare la nivelul unui principiu dependent Este foarte posibil ca alături de rațiune și bunătate, alături de forțele creatoare, constructive, răul și nerațiunea, care se află într-o luptă aprigă cu binele și rațiunea, să acționeze în univers ca niște principii complet independente Este foarte posibil, în plus, ca lumea să nu fie epuizată de forțele acestor două ordine, să conțină și elemente destul de indiferente față de bine și rău, care pot fi folosite în aceste și alte scopuri Interacțiunea este posibilă între toate aceste forțe, iar în acest sens există un fel de legătură între ele, exprimată într-o lege naturală Dar, în același timp, sunt în dușmănie unul cu celălalt și pretind stăpânire nedivizată asupra lumii Care Biblioteca "Runivers" ETICA MATERLINK Nu ne este dat să știm dacă aceste forțe vor învinge și ar trebui să ne gândim că în această luptă, nu numai întreaga umanitate, ci și fiecare persoană, care este un microcosmos, joacă un anumit rol Dar dacă, așadar, nu ne putem baza pe optimismul necondiționat și să considerăm victoria binelui asigurată, atunci nimic nu ne obligă să cădem nici într-un pesimism fără speranță Concepția noastră pluralistă despre lume recunoaște ca posibilă eliminarea completă a răului din lume, subordonarea completă a elementelor indiferente ale lumii față de bine, întrucât consideră lumea plastică, neterminată și supusă prelucrării În același timp, cheamă oamenii la o luptă energică pentru bine, o luptă care implică riscul înfrângerii, dar și posibilitatea meritului moral dezinteresat Este necesar să iubești cu sinceritate bunătatea în sine pentru a fi apărătorul și slujitorul ei credincios în asemenea condiții Nu

încrederea de nezdruncinat în victoria finală a binelui, ci respectul și dragostea pentru bine, dorința de victorie și speranța pentru această victorie ar trebui să inspire oamenii ca participanți independenți și liberi în procesul mondial Trebuie remarcat faptul că însuși Maeterlinck nu este străin de acest concept, ceea ce nu este surprinzător având în vedere caracterul general al învățăturii sale etice vesele și energice În articolul "Le rameau d'olivier", publicat în colecţia "Le double jardin", Maeterlinck oferă o serie de argumente care demonstrează că nu numai progresul intelectual, ci şi moral este prezent în omenire Cu toate acestea, până la urmă, el însuși admite că prin toate aceste argumente teza sa nu a fost transformată într-un adevăr de neclintit și că credința optimistă nu este pe deplin dovedită Dar insistă că, dacă trebuie să alegem între optimism și pesimism, este mai bine și mai nobil să dăm preferință celui dintâi Această concluzie se face însă în astfel de termeni încât, Biblioteca "Runivers" V m cozi ca urmare, nu mai este o încredere optimistă, ci speranțe optimiste, adică tocmai ceea ce, în opinia mea, poate fi singura bază potrivită pentru o concepție morală "Deoarece avem de ales între interpretare, care constituie fundalul deschis sau întunecat al existenței noastre, orice ezitare ar dezvălui puțină înțelepciune În cele mai nesemnificative împrejurări, ignoranța noastră ne lasă cel mai adesea doar o alegere de acest fel și nu mai inevitabil Înțeles astfel, optimismul nu conține nimic fericit și copilăresc; nu se bucură prostesc, ca un ţăran care pleacă dintr-o cârciumă, ci cântăreşte ce a fost şi ce ar putea fi, temeri şi speranţe; iar dacă acestea din urmă nu sunt suficient de grele, atunci le adaugă greutatea vieții Repet, nu am avut niciodată atâtea motive de speranță Predecesorii noștri au fost susținuți de motive mult mai puține atunci când au făcut fapte mărețe, care au rămas pentru noi cea mai bună dovadă a destinelor umane Au avut încredere când au găsit doar motive foarte nerezonabile pentru asta Acum că unele dintre aceste motive sunt cu adevărat din rațiune, ar fi rău să dăm dovadă de mai puțin curaj decât cei care și-au luat curajul din asemenea surse din care ne tragem doar disperarea" (-) Această chemare veselă la speranța unui viitor mai bun și la crearea lui prin eforturile noastre, se încadrează mult mai mult în spiritul general al eticii vesele a lui Maeterlinck decât în optimismul mulțumit de sine și calm, pentru care totul a fost deja dat și totul este prestabilit Numai o astfel de viziune asupra lumii, bazată pe speranță și iubire dezinteresată pentru bine, corespunde naturii omului ca ființă activă V M Hvostov Biblioteca "Runivers" Înțelegerea lui Dumnezeu de către Descartes *) (Experienta de analiza critica a argumentului ontologic si antropologic al existentei lui Dumnezeu) Dovada existenței lui Dumnezeu, care constituie ultimul refugiu pentru credințele religioase ale filozofului, capătă un mare interes în sistemul lui Descartes nu numai pentru tendințele epistemologice, ci și pentru motivele psihologice ale operei sale Din acest punct de vedere, înțelegerea lui Descartes despre Dumnezeu, încununând piramida construcțiilor sale speculative, este instructivă nu numai pentru evaluarea istorică a metafizicii lui Descartes, ci și pentru caracterizarea energiei morale a gândirii sale: dezvăluirea unei profunde scindari între cerințele "lumina naturală" a rațiunii și exigențele arzătoare ale credinței, filozofia dezvăluie acel abis de netrecut care despărțea pe Descartes teologul de Descartes filozoful; această fuziune caracteristică a gânditorului cu teologul străbate ca un fir roșu toată înțelegerea lui Descartes despre Dumnezeu, lăsând o amprentă scolastică deosebită asupra întregii sale dialectici, cu tendința ei de a reconstitui

conceptele filozofice în imagini teologice Încercarea lui Descartes de a reconcilia în înțelegerea lui Dumnezeu cu tendințele raționaliste și antropologice construcția scolastică a argumentului ontologic pentru existența lui Dumnezeu Acest argument, inventat în secolul al XI-lea de către Anselm de Canterbury, deduce necesitatea existenței lui Dumnezeu din însăși conceptul de divinitate ca ființă absolut perfectă Tendința acestui argument, !) Articolul propus este un capitol preluat din lucrarea autorului despre filosofia lui Descartes Întrebări de filosofie, carte ii " Biblioteca "Runivers" S O GRUZENBERG cum o dezvoltă în Proslogiul Sf Anselm, se reduce la identificarea conceptului de Dumnezeu cu ființa sa reală- vanitate Dovada se realizează după metoda reductio ad absurdum: în orice moment, Dumnezeu este înțeles ca o ființă absolut perfectă (ens perfectissimum, summe perfectam), adică o astfel de ființă, posedând posibila plenitudine de calități ideale, mai înalte și mai perfecte decât ne putem gândi la orice (id, quo majus cogitarí non potest) Ar fi nechibzuit să negați o astfel de ființă absolut ideală: chiar și un nebun, pronunțând cuvintele "o ființă deasupra căreia nu se poate imagina nimic", iar el, spune Sf Anselm încă "înțelege ceea ce aude, iar ceea ce înțelege este prezent în mintea lui, deși nu înțelege că lucrul despre care îi spun eu există cu adevărat" Adevărul - "a avea în vedere ideea unei ființe" - nu înseamnă încă să-ți imaginezi existența reală: "deci", conform Sf Anselma - "uneori, un pictor, gândindu-se la opera sa, poartă în minte ideea acestei lucrări, deși nu are gândul că această lucrare este într-adevăr executată", ci pentru că atunci când tabloul este terminat, pictorul are în același timp ideea ei - și crede că se împlinește; astfel nebunul este convins, cel puțin, că există în mintea lui ideea unei ființe, deasupra căreia nimic nu poate fi conceput De fapt: la urma urmei, "nebunul înțelege aceste cuvinte când le pronunță, dar "ceea ce înțelege prin aceste cuvinte este prezent în mintea lui " Să presupunem acum că Dumnezeu există doar în imaginația mea (în intelectu) și că în fapt (in re) nu există o astfel de ființă absolut perfectă Într-un asemenea caz, avem (logic) dreptul de a gândi împreună cu un astfel de Dumnezeu inexistent - tot un astfel de Dumnezeu, care, posedând exact aceeași sumă "■ calitatea mea ideală, la fel ca Dumnezeul inexistent, ar avea încă o calitate nouă - realitatea, adică ar fi, spre deosebire de el, un Dumnezeu existent, ar fi, în baza unei astfel de presupuneri, mai perfectă decât primul, non -Dumnezeu existent, întrucât, posedând plinătatea calităților ideale-, în aceeași măsură cu acest ultim Dumnezeu (inexistent), l-ar depăși cu o *calitate-^- Biblioteca Runiverse BOGOPONIMANÍE DECARTES realitatea și, prin urmare, ar avea, în comparație cu ea, un avantaj clar Cu toate acestea, absurditatea unei astfel de concluzii este prea evidentă Într-adevăr, până la urmă, am fost de acord să înțelegem de către Dumnezeu o ființă atât de perfectă, mai înaltă și mai perfectă decât nu poate fi conceput nimic; de fapt, se dovedește că este posibil să concepe o ființă și mai perfectă Absurditatea unei astfel de concluzii mărturisește absurditatea presupunerii noastre că nu există Dumnezeu; prin urmare, suntem forțați să admitem că Dumnezeu există Mai mult decât atât, pur și simplu suntem incapabili să ne gândim la conceptul despre existența lui Dumnezeu, la fel cum suntem incapabili să gândim la un triunghi fără egalitatea sumei unghiurilor sale la două linii drepte În însuși conceptul de Dumnezeu, ca atare, existența lui este deja concepută dinainte; prin urmare conceptul de Dumnezeu inexistent se rezolvă în nonsens logic Toma de Aquino dezvoltă argumentul ontologic al existenței lui Dumnezeu exact în același mod: trebuie doar

să aud și să înțeleg ce înseamnă cuvântul "Dumnezeu", iar existența lui devine deja evidentă pentru mine De fapt, prin numele "Dumnezeu" înțelegem ceva mai înalt și mai desăvârșit decât nu se poate imagina nimic Nu există însă nicio îndoială că ceea ce există atât în mintea noastră, cât și în realitate trebuie să fie mai perfect decât ceea ce există numai în mintea noastră; și întrucât Dumnezeu există în mintea noastră, el nu ar putea fi considerat absolut perfect dacă nu ar exista în realitate Cu alte cuvinte: Dumnezeu este cea mai înaltă ființă, mai perfectă decât nu se poate imagina nimic; și întrucât natura unei astfel de ființe presupune existența ei dinainte, atunci, în consecință, Dumnezeu nu poate decât să existe: din însuși conceptul de Dumnezeu, existența lui decurge logic Așa este construcția argumentului ontologic, care a servit drept model pentru construirea dovezii carteziene a existenței lui Dumnezeu Înainte de a arăta cum ideea argumentului ontologic a fost refractată în interpretarea lui Descartes, să încercăm să înțelegem cum această idee a fost transformată în înțelegerea lui Descartes despre Dumnezeu într-o dovadă antropologică independentă a existenței lui Dumnezeu Această ordine de prezentare decurge din pre-? * Biblioteca "Runivers" S O GRUZENBERG legătura dintre aceste două tipuri de construcție a dovezii existenței lui Dumnezeu și corespunde naturii analitice a prezentării, la care aderă însuși filozoful: dezvoltarea argumentului ontologic în a treia și a cincea "Meditații" și "Metoda", Descartes se bazează în construcțiile sale pe dovada antropologică a existenței lui Dumnezeu și numai în "Răspunsuri la obiecțiile secundare" și în "Principii de filosofie" (§§ - din prima parte), urmând ordinea sintetică a prezentării, își prefațează interpretarea argumentului ontologic la prezentarea celui antropologic; totuşi legătura internă în construcţia ambelor argumente Tovarășul iese mai clar în ordinea analitică de prezentare a ideilor sale Pentru a clarifica această legătură genetică internă, să încercăm mai întâi să dezvăluim succesiunea logică în însăși arhitectura a ambelor argumente O astfel de formulare a întrebării justifică planul de rezolvare a problemei: întrucât legătura genetică a ideilor precede în mod logic ordinea lor cronologică, etiologia ideilor trebuie să precedă cronologia lor Urmând planul analitic de prezentare, vom încerca să disecăm premisele ambelor tipuri de construcție a dovezii existenței lui Dumnezeu și să relevăm relația cauzală dintre ele: o analiză critică a premiselor înțelegerii lui Descartes despre Dumnezeu nu va doar să ne clarifice modul în care argumentul ontologic al Sf Anselm în arhitectura carteziană a dovezii antropologice a existenței lui Dumnezeu, dar ne va explica și de ce a trebuit inevitabil să ia forma unui argument antropologic - ca corectiv logic al oricărui argument, în general, ontologic "Ființa lui Dumnezeu", spune Descartes în Elementele filosofiei (§), "se poate dovedi deja doar din propoziția că necesitatea ființei sau existenței Sale constă în ideea pe care o avem despre El, nu putem gândi Din ideea existenței lui Dumnezeu, cât de neputincios să separe de conceptul de triunghi egalitatea unghiurilor sale cu două unghiuri drepte Așa cum este imposibil să ne imaginăm un munte fără vale, tot așa este imposibil să ne imaginăm o ființă supremă perfectă fără existență: existența lui Dumnezeu este deja concepută dinainte în conceptul de ființă absolut perfectă și decurge logic și inevitabil din natura, exact la fel ca de la Biblioteca Runiverse BOGOPONIMANÍE DECARTES Nașterea unui cerc urmează egalitatea razelor sale: "Sunt liber să-mi imaginez un cal fără aripi sau cu aripi", spune Descartes în Meditații, "dar nu sunt liber să-mi imaginez pe Dumnezeu fără a fi, adică ființa

supremă perfectă este fără perfecțiune supremă Dumnezeu posedă toate perfecțiunile, iar existența este una dintre ele " Aici următoarea dilemă are o forță decisivă: fie Dumnezeu este într-adevăr o ființă absolut perfectă, care posedă plenitudinea ideală a tuturor perfecțiunilor în general; într-un asemenea caz, existenţa lui Dumnezeu, fiind una dintre astfel de perfecţiuni, exclude orice îndoială; fie că nu există Dumnezeu; atunci nu poate fi vorba de perfecțiunea unui astfel de Dumnezeu inexistent - Tertium non datur De fapt: dacă Dumnezeu este într-adevăr o ființă absolut perfectă, atunci suma proprietăților sale conține deja în prealabil, ca unul dintre termeni, existența sa; dacă nu există Dumnezeu, atunci, deci, sumei proprietăților sale ar lipsi acest termen și fără el însăși suma proprietăților sale ar suferi de incompletitudine^ și, în consecință, Dumnezeu nu ar fi o ființă pe deplin perfectă: ci, din moment ce Dumnezeu - și într-adevăr ființă perfectă, atunci existența lui exclude orice îndoială Aceasta este construcția argumentului ontologic Să ne gândim la semnificația premisei sale de pornire și să ne întrebăm: există o eroare ascunsă în ea? *) *) Chiar și călugărul Gaunilon (un călugăr din Marmoutier, care a trăit în secolul al XI-lea) a susținut pe bună dreptate în lucrarea sa "Liber pro insipiente adversas Anseimi proslogio ratiocinationem * că pentru că ne gândim la orice lucru, înzestrându-l cu vreo perfecțiune, nu va exista în continuare, deoarece ființa unui obiect nu face în niciun caz parte din conținutul conceptului ca trăsătură integrală a acestuia Considerațiile lui Gaunilon au anticipat gândirea lui Kant, care în Critica rațiunii pure a dat lovitura finală argumentului ontologic: conceptul de lucru nu suferă, în opinia lui Kant, nicio modificare din cauza faptului că acest lucru există sau nu; deci, de exemplu, conceptul de o sută de taleri nu se va schimba deloc indiferent dacă sunt sau nu în poşeta mea; pe aceste temeiuri, consideră Kant, judecata despre existența lui Dumnezeu nu poate fi considerată analitică: conceptul de subiect al unei astfel de judecăți ('Dumnezeu*) nu conține încă predicatul (există*), întrucât conceptul de Dumnezeu , ca atare, nu presupune încă să fie; conținutul acestui concept este logic la fel de compatibil atât cu recunoașterea, cât și cu negarea existenței lui Dumnezeu: "într-un lucru existent" - spune Kant în "Singura bază posibilă pentru dovedirea" Biblioteca "Runivers" S O GRUZENBERG Care este ideea lui Dumnezeu? Nu este greu de observat că această idee, ca orice reprezentare în general, nu este altceva decât ceea ce este de conceput, adică doar o posibilă imagine a unui lucru Să ne întrebăm acum: din natura reprezentării ca atare rezultă că imaginea imaginabilă trebuie să corespundă substratului ei real? Desigur că nu Pot să mă consider mort Rezultă că am murit cu adevărat? Geometrii concepe corpuri imponderabile ideale, dar nu rezultă de aici că astfel de corpuri trebuie să existe în realitate Fiecare idee trebuie să fie ideea cuiva, atașată de altcineva în mintea ei; ca experiență, această idee se află în lumea mea și numai a mea spirituală, fiind imanentă în conștiința mea; între timp, sfera ființei reale se află de cealaltă parte a ideilor mele și eludează, prin urmare, din gândirea mea, fiind transcendent conștiinței mele Sfera existenței imaginabile se referă la sfera existenței reale - ca o suprafață concavă - la una convexă; primul constituie "eu" meu; al doilea este "nu-eu" al meu: între aceste două sfere există și nu poate exista nicio afinitate, din moment ce toate acele experiențe care sunt percepute de mine ca proprietatea "eu-ului" meu, deja în virtutea faptului că sunt ale mele și numai experiențele mele nu pot fi proprietatea mea, "nu-eu"; întrucât sfera

ființei imaginabile și existenței reale constituie două lumi toto genere eterogene și reciproc impenetrabile, atunci în natura obiectului reprezentat nu se poate încă trage încredere în necesitatea ființei sale reale A deduce de la ființa imaginabilă a unui lucru la necesitatea existenței sale reale (ab posse ad esse) înseamnă a raționa exact în același mod ca și acel Daredevil naiv din basmul baronului Munchausen, care a încercat serios să se scoată din apa de propriul păr "Nu este clar", spune Kuno Fischer ("Istoria noii filosofii", vol I, Sankt Petersburg, , p) "cum pot să apară vreodată ideea și gândirea mea de la sine a existenței lui Dumnezeu" ( ) - *nimic nu se afirmă dincolo de ceea ce se afirmă doar într-un lucru posibil (căci în acest caz vorbim despre predicatele lui); totuși, un lucru existent afirmă ceva: mai mult decât un lucru posibil , ■ căci conţine şi afirmarea absolută a lucrului însuşi "- · - ·■ S G, Biblioteca "Runivers" DUMNEZEU ÎNȚELEGEREA DECARTES însuși" și mărturisesc realitatea unei ființe care este dincolo de toate obiectele imaginabile și imaginabile Prin urmare, atâta timp cât ideea lui Dumnezeu este doar ideea mea, produsul existenței mele a lui Dumnezeu este, de asemenea, doar o idee " Identificarea categoriilor de ființă imaginabilă și reală este acea premisă tăcută care deja predetermina în sens afirmativ problema existenței lui Dumnezeu și face, prin urmare, imposibilă, și chiar inutilă, soluția ei obiectivă Această premisă și constituie călcâiul lui Ahile a argumentului ontologic al existenței lui Dumnezeu Întrucât ființa imaginabilă nu este altceva decât o categorie de posibilități, atunci toate judecățile despre existența lui Dumnezeu sunt, prin însăși structura lor logică, simple judecăți ipotetice, adică simple presupuneri ale posibilității sale ființă Din conceptul de Dumnezeu, ca absolut perfect • existența unui gât fiind, rezultă nu o necesitate, ci doar posibilitatea sau admisibilitatea logică a existenței sale*, am dreptul să gândesc fără a contrazice legile logicii și faptele naturii, posibilitatea existenței Dumnezeu - aceasta este singura concluzie corectă care rezultă în mod inevitabil din premisele argumentului ontologic · Pentru ca ideea unei ființe absolut perfecte să devină ratio essendi a lui Dumnezeu, este necesar ca ea să se transforme într-o revelație divină, proclamându-mi ființa Sa, ca act direct de emanație (radiație) divină, este necesar, cu alte cuvinte, ca această idee să fie tradusă în conștiința mea din imaginea lui Dumnezeu în prototipul său, adică ar deveni într-o anumită "măsură o reflectare a lui Dumnezeu însuși; și pentru aceasta este necesar ca nu numai să fiu conștient de Dumnezeu așa cum El există în afara mea, ci să-L simt direct în mine, ca arhetipul meu Ideea lui Dumnezeu așa cum El există în afara mea este ideea mea; dimpotrivă, ideea lui Dumnezeu așa cum El există în mine nu trebuie să fie a mea, ci creația Sa Dacă ideea lui Dumnezeu ar fi o idee simplă, atunci ar rezulta din ea nu necesitatea, ci doar permisiunea existenței lui Dumnezeu; dar la fel ca această idee; spre deosebire de toate celelalte idei, nu este simplă, ci înnăscută și dată de Dumnezeu, adică pusă în mine de Dumnezeu însuși, atunci deja originea divină a mărturiei ei Biblioteca "Runivers" C O GRUZENBERG * depune mărturie despre existența lui Dumnezeu "Puterea argumentului meu", spune Descartes în respingerea sa "Observații asupra unei reclame publicate în Țările de Jos la sfârșitul anului " (Remarques sur un certain placard, imprimé aux Pays-Bas vers la fin de l'année) - "desprins nu din natura acestei idei în general, ci din proprietatea ei specială, inerentă numai acesteia, care este revelată în ideea lui Dumnezeu, deși nu apare în ideea de alt lucru, și anume, din necesitatea existenței (Sa) pentru desăvârșirea și împlinirea

perfecțiunii, fără de care este imposibil să ne imaginăm pe Dumnezeu Întrucât ideea lui Dumnezeu este "produsă" - în cuvintele lui Descartes - "împreună cu mine în momentul creației mele, ca și ideea pe care o am despre mine", atunci îmi rămâne doar să dezvălui conținutul această idee inerentă în mine și să descopăr într-un mod pur intuitiv însăși prezența lui Dumnezeu; prin urmare, existența lui Dumnezeu nu este o concluzie, ci o simplă axiomă, nu o concluzie, ci o dovadă directă a conștiinței mele de sine; la fel cum, cu ajutorul luminii naturale a minții mele, am descoperit axioma autocunoașterii: "Gândesc, deci, exist", exact la fel, cu ajutorul ideii de Dumnezeu încorporate în mine, eu, în același mod intuitiv, descopăr axioma cunoașterii lui Dumnezeu: "Mă gândesc așadar, Dumnezeu există în mine (cogitor, ergo Deus mihi in est) "Când se gândește, după ce a cercetat diversele idei pe care le are, se întâlnește printre ele ideea unei ființe atotștiutoare, atotputernice și perfecte", spune Descartes în "Principiile filosofiei", "se concluzionează cu ușurință din a vedea * poate fi în această idee despre fiinţa acestei fiinţe, acelea Dumnezeu De fapt, deși gândirea are idei distincte despre multe alte lucruri, totuși, ea nu vede în ele nimic care să indice necesitatea existenței obiectului lor; în ideea lui Dumnezeu, ea vede nu numai posibilitatea existenței, ca și în alte idei, ci și necesitatea și eternitatea ei absolută, și la fel ca și din necesitatea, care constă în ideea pe care o are despre egalitate dintre cele trei unghiuri ale unui triunghi la două linii drepte, gândul ajunge la convingerea necondiționată că un triunghi are o sumă de unghiuri egală cu două unghiuri drepte, deci tocmai din ceea ce gândul vede în ideea sa inerentă a Bibliotecii antice Runiverse ÎNȚELEGEREA DECARTES A LUI DUMNEZEU fiind necesitatea fiinţei, ea trebuie să ajungă la convingerea în fiinţă a unei fiinţe atotperfecte Dacă a gândi înseamnă a exista, atunci a te gândi în sine înseamnă a exista în Dumnezeu, ca în sursa originală, sau - ceea ce este același lucru - a recunoaște (simți) în sine existența lui Dumnezeu ca prototip Ființa lui Dumnezeu este anterioară sau anterioară ființei mele și, în acest sens, precede propria mea existență; prin urmare, propoziția "Gândesc, deci sunt" (cogito, ergosum), presupune deja propoziția "Eu mă gândesc, deci Dumnezeu este în mine " (cogitar, ergo Deus mihi inest) "Aș putea să exist, având o asemenea idee despre Dumnezeu, dacă nu ar exista Dumnezeu?" întreabă Descartes și răspunde: prin însuși faptul că exist și ideea unei ființe supreme este încorporată în mine, adică Doamne, ființa Lui este dovedită cu dovezi Dacă nu ar exista Dumnezeu, nu ar fi eu, pentru că ființa lui Dumnezeu este priusul a tot, în general, și, în consecință, al existenței mele: exist în măsura în care sunt o ființă asemănătoare lui Dumnezeu, din moment ce însăși existența mea nu este altceva decât imaginea lui Dumnezeu (imago Dei), mai mult, Descartes explică această teză în obiecțiile sale la adresa lui Franz Burman, "Iau aici cuvântul "chipul lui Dumnezeu" (imago Dei) nu în sensul restrâns și obișnuit, în care înseamnă o reflecție sau o imagine, dar într-un sens mai larg al asemănării, în care este folosit și de Sf scris") Prin urmare, cu greu se poate fi de acord cu interpretarea lui Kuno Fischer că "din "Dumnezeu este gândit" (Deus cogitatur) rezultă "Dumnezeu există" (Deus est)") Mai degrabă, dimpotrivă, din ființa (sau prezența) lui Dumnezeu în mine decurge ideea mea despre El din axioma "Dumnezeu există în mine" (Deus mihi inest) urmează propoziția "Dumnezeu este conceput" (Deus cogitatur) : priusul de a fi sau a prezenței în mine a lui Dumnezeu precede ideea mea despre El Dacă nu ar exista Dumnezeu în mine, nu aș avea și nu aș putea avea însăși ideea despre El: ideea unei

ființe absolut perfecte) Vezi Luno Fisher "Istoria noii filosofii* - Descartes, viața lui, scrierile și învățăturile Transl cu el ed N N Polilova SPb Ed D K Jukovski , p - a) Ibid , p : "Așa cum "sum*" urmează imediat din "cogito*, tot așa și "Deus est*" urmează direct din "Deus cogitatur*" S G Biblioteca "Runivers" S O GRUZENBERG decurge direct din reflecția Sa în mine și mărturisește toto genere despre ființa Sa, așa cum pecetea impusă de artist asupra operei sale mărturisește ființa sa Am adus analiza argumentului ontologic al lui Descartes în poziția din care își trage justificarea dovada antropologică a existenței lui Dumnezeu După ce am deschis din sat, punctul de plecare al înțelegerii lui Descartes despre Dumnezeu, am înțeles, în același timp, o diferență fundamentală profundă în însăși construcția acestui argument - modul în care Sf Anselm, Toma d'Aquino şi Descartes Diferența constă în faptul că creatorul argumentului ontologic deduce ființa Dumnezeu din ideea unei ființe absolut perfecte, în timp ce Descartes merge pe cale diametral opusă~, și astfel deduce într-un argument antropologic ideea lui Dumnezeu din ființa sa în noi; dacă pentru St Anselm și Toma de Aquino, prins-ul ideii mele despre Dumnezeu precede ființa sa, pentru Descartes, dimpotrivă, prins-ul ființei sau prezenței lui Dumnezeu în mine precede ideea mea despre El; dacă pentru Anselm și Toma de Aquino ideea de Dumnezeu este ideea mea, creată de mine, atunci pentru Descartes ideea nu este a mea, ci o idee divină sau dată de Dumnezeu, creată și pusă în mine din naștere de Dumnezeu însuși, așa cum un fel de revelație sau un act de emanație divină, prin care El anunță direct conștiinței mele despre ființa Sa; pentru Sf Anselm și Toma de Aquino ideea lui Dumnezeu este imaginea mea mentală și numai a mea despre El; pentru Descartes, această idee este prototipul direct al lui Dumnezeu însuși, deoarece Îl recunosc și îl simt intuitiv în mine însumi, adică nu Ce altceva ca o imagine reală a lui Dumnezeu - Întrucât Dumnezeu, care locuiește în mine, este prototipul meu, atunci "eu" meu nu este altceva decât imaginea lui Dumnezeu (imago Dei) și, în consecință, axioma cunoașterii lui Dumnezeu este doar o parafrază, o axiomă, a mea de sine cunoaștere: cunoașterea mea în Dumnezeu; Prin urmare, îl cunoșteam deja în același timp atât pe Dumnezeu, ca arhetip al meu, cât și pe mine, ca chip al lui Dumnezeu * ··- • Dacă ne gândim *în* premisa de pornire a argumentului ontologic cartezian și încercăm să deducem din aceasta acele consecințe logice care stau ascunse în ea într-o formă implicită , (implicit), atunci noi înșine vom ajunge inevitabil la Biblioteca "Runivers" DUMNEZEU ÎNȚELEGEREA DECARTES structura argumentului ontologic cartezian și dezvăluie astfel relația cauzală dintre ambele tipuri de construcție a argumentării existenței lui Dumnezeu, deoarece ele se completează și se explică reciproc Deja în chiar concluzia care decurge din argumentul ontologic, punctul de plecare al argumentului antropologic este pregătit într-o formă implicită; ne rămâne doar să dezvăluim conţinutul argumentului ontologic şi să derivăm din acesta această premisă într-un mod pur deductiv De fapt: dacă principiile existenței lui Dumnezeu preced ideea mea despre El, dacă ideea lui Dumnezeu, prin însăși natura ei, este ideea originară a omului, atunci nu există nicio îndoială că însăși ideea de I - cel perfect, la rândul său, nu corespunde ideii inițiale, realizată, prima idee o precede pe a doua și se referă la ea ca bază logică la o consecință: "conceptul de infinit, ", spune Descartes în Meditații, "este într-un fel primul în mine decât conceptul de finit, adică conceptul despre Dumnezeu este anterior conceptului despre mine însumi " Această teză, care urmează, ca concluzie, din argumentul

ontologic, servește drept punct de plecare pentru construcția carteziană a argumentului antropologic al existenței lui Dumnezeu: își trage justificarea pentru tendința pesimistă ascunsă a înțelegerii lui Descartes despre Dumnezeu , o tendință care încă scapă de atenția criticilor săi b Primatul ideii de Dumnezeu decurge din însăși natura acestei idei date de Dumnezeu, deoarece este implantată în mine de Dumnezeu însuși, ca marca unui artist imprimată în opera sa; ar fi, așadar, o greșeală să cred că înțeleg infinitul "nu cu ajutorul unei idei adevărate despre el, ci numai prin negarea a ceea ce este finit, așa cum înțeleg pacea și întunericul prin negarea mișcării și lumină": mai degrabă, dimpotrivă - nu înțeleg totul finit în nici un alt fel decât prin negația infinitului Ideea infinitului - dacă îți permiți o expresie figurativă - diferă de toate celelalte idei prin dreptul său de naștere] ca act al creației divine, își conduce originea; de la Dumnezeu însuși, între timp, ca toate celelalte idei, ele nu sunt decât un produs al gândirii umane Ca criteriu al adevărului dat de Dumnezeu, această idee "conține" - în cuvintele lui Descartes - "mai obiectiv realitatea decât oricare alta, și nu Biblioteca "Runivers" S O GRUZENVERG nici o idee care în sine ar fi mai adevărată și ar putea fi mai puțin suspectată de falsitate sau eroare Dacă n-ar exista în mine ideea unui început infinit, nu mi-aș putea forma o idee a unei ființe finite : "în ce fel" spune Descartes în Meditații, "aș putea să știu că mă îndoiesc și doresc, i că îmi lipsește ceva și că sunt imperfect, dacă nu aș avea în mine ideea de a fi mai perfect decât al meu, prin comparație cu care am recunoscut neajunsurile firii mele? Dar, poate - poate că în mod greșit îi atribui lui Dumnezeu propriile mele perfecțiuni - poate că întreaga plinătate a calităților ideale este potențial inerentă nu lui Dumnezeu, ci în mine însumi? La urma urmei, nu trebuie decât să mă întorc la dovezile experienței pentru a fi convins că cunoștințele mele sunt capabile să se înmulțească și să se îmbunătățească la infinit; și dacă da, atunci de ce să nu admit că atunci când nivelul cunoștințelor mele va ajunge în sfârșit la perfecțiunea deplină, voi putea, de asemenea, să "dobândesc prin el toate celelalte perfecțiuni ale naturii divine și, în sfârșit, de ce potența (capacitatea) care este în mine dobândirea acestor perfecțiuni - dacă există într-adevăr în mine acum - nu ar fi suficientă pentru a da naștere ideilor lor? - Cu toate acestea, imposibilitatea unei astfel de presupuneri este prea evidentă De fapt, presupunând că cunoștințele mele sunt cu adevărat capabile să se înmulțească și să se îmbunătățească la infinit și că plenitudinea abilităților potențiale îmi este inerentă de natură, am recunoscut deja dinainte că abilitățile mele nu vor ajunge niciodată la starea actuală sau - că aceeași - nu va înceta niciodată să fie calități potențiale, în timp ce în Dumnezeu - în cuvintele lui Descartes - "totul este actual și real" Presupunând că cunoștințele mele sunt capabile de îmbunătățire infinită, eu însumi am recunoscut o imperfecțiune fără speranță, deoarece dacă cunoștințele mele ar fi cu adevărat perfecte, cu siguranță nu ar avea nevoie de îmbunătățiri suplimentare; mai mult, pentru ca perfecţionarea cunoştinţelor mele să fie infinită, este necesar ca însuşi procesul de perfecţionare a ei să nu înceteze niciodată sau, ceea ce este la fel, este necesar să admit că cunoştinţele mele nu vor atinge niciodată perfecţiunea deplină şi, prin urmare, , pentru totdeauna Biblioteca Runiverse BOGOPONIMANIE DECARTES va rămâne fără speranță imperfect, în timp ce în Dumnezeu este absolut perfect și, prin urmare, nu are nevoie de îmbunătățiri suplimentare; deci, presupunerea că în mod eronat îi atribui lui Dumnezeu propriile mele perfecțiuni, se dovedește a fi în

mod clar de nesuportat; la fel de neîntemeiate sunt îndoielile mele cu privire la dacă mi-am primit existenţa de la Dumnezeu Să presupunem pentru o clipă contrariul și să presupunem că nu sunt dator lui Dumnezeu pentru existența mea; într-un asemenea caz, aș putea fi chemat la viață fie de mine însumi, fie de părinții mei, fie, în cele din urmă, de alte ființe mai puțin perfecte decât Dumnezeu, i) Dacă eu însumi aș fi creatorul meu, atunci, desigur, am creat - dacă aș fi eu însumi o ființă atât de perfect perfectă, încât nu aș avea nevoie de îmbunătățiri suplimentare: "Mi-aș da toate perfecțiunile, ideile pe care le dețin și astfel devin Dumnezeu"; înzestrandu-mă cu fiecare perfecțiune la care mă pot gândi, m-aș înzestra, printre altele, cu atotștiința, astfel încât, ca Dumnezeul lui Spinoza, să nu am nimic la care să mă străduiesc, nimic de știut și "Sunt în nimic din ce nu am avut nu mă îndoiesc, n-aș avea nicio dorință"; în realitate, însă, nu am nici atotștiința, nici capacitatea de a mă păstra sau de a-mi extinde existența la infinit, dar din moment ce "lumina naturală a minții noastre ne arată clar că conservarea și creația diferă una de alta nu în realitate, ci doar de din punct de vedere al modului nostru de a gândi, "atunci, din moment ce nu am puterea de a-mi extinde existența într-un moment dat până la infinit, nu aveam puterea de a-mi chema "eu" la viață și, prin urmare, nu puteam fi creatorul meu) Dacă ai mei Dacă părinții mei ar fi creatori, atunci ar avea și capacitatea nu numai de a mă crea, ci și de a-mi prelungi existența la infinit; în realitate, însă, "nu mă păstrează și nici măcar nu au dat naștere eu, din moment ce sunt un lucru gânditor, deoarece între actul trupesc, căruia îi atribui de obicei nașterea și originea unei astfel de substanțe, nu există nicio relație"; în consecință, nici părinții mei nu pot fi considerați creatorii mei) Dacă creatorul meu ar fi un alt motiv, mai puțin perfect Biblioteca "Runivers" S O GRUZENBERG egal cu Dumnezeu, atunci, conform legii cauzalităţii, măsura realităţii cuprinse în această cauză trebuie să fie în orice caz nu mai mică decât măsura realităţii cuprinse în acţiunea ei, adică în existența mea; și din moment ce sunt un lucru care gândește și am în mine o idee despre Dumnezeu, atunci oricare ar fi motivul existenței mele, trebuie recunoscut că este și un lucru gânditor și conține ideea tuturor perfecțiunilor pe care le atribui la Dumnezeu "; dacă această cauză își datorează originea ei înșiși, atunci ea nu este altceva decât Dumnezeu; dacă își datorează originea unei alte cauze, care, la rândul ei, se datorează unei alte cauze etc , atunci o astfel de regresie a cauzelor ne conduce din nou în mod inevitabil la ultima verigă a acestui lanț de cauze sau la ultima cauză a cauzelor totul existența, adică la Dumnezeu) Dacă, în sfârșit, mi-aș datora existența nu uneia, ci mai multor cauze, atunci o astfel de presupunere ar fi contrară "unității, pro O sută și indivizibilitate a tot ceea ce este în Dumnezeu": sunt neputincios să-l concep pe Dumnezeu altfel decât ca o ființă unică, simplă și indivizibilă, excluzând, prin însăși natura ei, posibilitatea existenței altor asemenea ființe; astfel, și această ultimă presupunere se dovedește a fi, de fapt, vădit de nesuportat: nu aș putea fi chemat la viață nici dintr-un motiv necunoscut mie (mai puțin decât perfect decât Dumnezeu), nici printr-o combinație de astfel de cauze; rămâne să recunosc că sunt chemat la viață numai de cauza rădăcină a oricărei ființe sau de Dumnezeu · Așa este construcția argumentului antropologic pentru existența lui Dumnezeu, așa cum îl construiește Descartes: "toată forța argumentului pe care l-am folosit pentru a dovedi existența lui Dumnezeu", spune Descartes în Meditații, "este că admit că este imposibil ca natura mea să fie așa cum este, adică conținând

ideea de Dumnezeu, dacă Dumnezeu nu a existat în realitate Acest argument nu conduce la o dovadă a existenței lui Dumnezeu, așa cum cred în mod eronat mulți autori, ci, dimpotrivă, el însuși pleacă de la faptul că existența lui Dumnezeu, ca dintr-o axiomă imuabilă, și deduce doar din ea explicit acele concluzii logice care sunt pregătite în ea într-o formă implicită (implicite) Prioritatea ideii lui Dumnezeu Biblioteca "Runivers" B G P ANIMANIE DE DECART ' înaintea ideilor omului, el deja predetermina în sens afirmativ problema existenței lui Dumnezeu; de fapt: de vreme ce ideea de perfect, prin însăși natura sa, este originea ideii de imperfect, atunci existența lui Dumnezeu este originea ființei mele sau, ceea ce este același, din propoziție: "Sunt o ființă imperfectă", existența lui Dumnezeu ca ființă absolut perfectă urmează logic și inevitabil astfel propoziția "Dumnezeu există" precedă logic și inevitabil axioma autocunoașterii "Eu sunt"; fără existența lui Dumnezeu, propria mea existență devine de neconceput și imposibil Întreaga forță a argumentului ontologic se reduce în esență la demonstrarea priorității ideii de Dumnezeu față de ideea de om și deloc la dovedirea existenței lui Dumnezeu, care nu are nevoie de nicio dovadă, deoarece este impusă minții mele cu o forță irezistibilă, ca o axiomă imuabilă; întreaga forță a argumentului antropologic se reduce la a demonstra că eu nu este doar o gândire, ci și o ființă purtătoare de Dumnezeu Într-adevăr, să presupunem pentru o clipă că am putea dovedi existența lui Dumnezeu cu dovezi dincolo de orice îndoială Rezultă că existența mea a fost deja dovedită prin aceasta? Desigur că nu Pentru ca existența mea să urmeze și să poată decurge din existența lui Dumnezeu, este necesar mai întâi să dovedesc prezența lui Dumnezeu în mine sau - ceea ce este același - este necesar să dovedesc că sunt purtător de Dumnezeu ființă, pe care sigiliul lui Dumnezeu îl va onora, ca ștampila unui artist imprimată pe lucrările sale De îndată ce se va dovedi că mă raportez la Dumnezeu ca microcosmos la macrocosmos, va deveni de asemenea indiscutabilă poziția, că atâta timp cât Dumnezeu există, ca prototip al meu, exist și ca reflex al Lui (imago Dei) De fapt, dacă este dovedită prezența lui Dumnezeu în mine, atunci existența mea în El a fost deja dovedită, pentru că atâta timp cât Dumnezeu există și atâta timp cât El este prezent în mine, exist și eu ca purtător al Divinului; astfel existenţa mea decurge din existenţa lui Dumnezeu numai în măsura în care sunt o ființă combativă Totuși, pentru ca eu, un om, să fiu o ființă purtătoare de Dumnezeu, este necesar să presupunem că însăși ideea lui Dumnezeu, ca Creator al tuturor lucrurilor, conține deja în prealabil ideea de om , ca făptură creată de El, sau - ceea ce este același - "este necesar să se dovedească că ideea lui Dumnezeu, fiind prin însăși natura sa Biblioteca "Runivers" S O GRUZENBERG din ideea sa originală despre om, anticipează și presupune această ultimă idee; dacă se dovedește prioritatea ideii lui Dumnezeu față de ideea de om, atunci în același timp se va dovedi și prioritatea bătăliei lui Dumnezeu față de existența mea, deoarece în astfel de condiții existența lui Dumnezeu îmi va precede existența, ca prins a tot ceea ce există precede posterius-ul său, sau ca ființa unui artist precede viața, adică creațiile sale; de aici rezultă că dovada existenței lui Dumnezeu se rezumă la dovada priorității ideii lui Dumnezeu față de ideea de om și a prezenței lui Dumnezeu în mine sau a purtătorului de Dumnezeu a existenței mele Dacă se dovedește: i) că ideea lui Dumnezeu este, prin însăși natura ei, ideea originară a omului și) că sunt o ființă purtătoare de insecte, nu numai conștientă de ideea de Dumnezeu, dar și simțind direct prezența Lui în sine, atunci în același timp se va

dovedi și existența lui Dumnezeu Astfel, schema logică a argumentului ontologic al existenței lui Dumnezeu se desfășoară sub forma următorului lanț de silogisme: I există nu numai ca gândire, ci și ca ființă purtătoare de Dumnezeu, sau - cu alte cuvinte - existența mea și prezența lui Dumnezeu în mine - dincolo de orice îndoială; ca ființă purtătoare de dumnezeu, sunt conștient de ideea lui Dumnezeu implantată în mine încă de la naștere; această idee, fiind prin însăși natura sa ideea originară a omului, precede această ultimă idee; în consecinţă, existenţa lui Dumnezeu precede propria mea existenţă; și întrucât propria mea existență este un fapt incontestabil, rezultă că existența lui Dumnezeu exclude orice îndoială Așa este construcția argumentului ontologic: pentru a-l construi, este necesar în primul rând să se dovedească prioritatea ideii de Dumnezeu față de ideea de om Pentru a rezolva această problemă, Descartes împarte problema priorității ideii lui Dumnezeu în două puncte: i) dovada superiorității intelectuale și morale a naturii lui Dumnezeu față de natura omului și) dovada priorității logice a ideii lui Dumnezeu asupra ideii de om; prima teză servește ca subiect al unui argument antropologic, a doua, o dovadă ontologică a existenței lui Dumnezeu; prima teză o precede pe a doua și se referă la aceasta ca bază pentru concluzia: întrucât prioritatea logică a ideii de Dumnezeu față de ideea de om decurge, ca concluzie logic inevitabil, din superioritatea intelectuală și morală a natura lui Dumnezeu Biblioteca Runiverse BOGOPONIMANÍE DECARTES asupra naturii omului, apoi dovedind o astfel de superioritate, vom demonstra deja prioritatea logică a ideii lui Dumnezeu De fapt, ideea lui Dumnezeu n-ar fi fost în mod primordial ideea de om, dacă Dumnezeu, prin însăși natura sa, nu ar fi fost nemăsurat mai perfect decât omul, sau - ceea ce este același - dacă omul, prin natura sa însăși natura, nu fusese o ființă iremediabil de imperfectă Această idee a imperfecțiunii intelectuale și morale a naturii umane servește drept punct de trimitere pentru construirea lui Descartes a argumentului antropologic al existenței lui Dumnezeu: aceasta este teza și își trage justificarea pisului ascuns Sunt criticii lui Ideea însăși a lui Dumnezeu ca ființă absolut perfectă se bazează pe o recunoaștere tacită a imperfecțiunii naturii umane: "când mă gândesc la mine însumi", spune Descartes în Meditații, "nu numai că înțeleg că sunt un lucru imperfect, incomplet , în funcție de ce altceva* tânjind în mod constant și luptă pentru ceva mai bun și mai mare* decât mine* dar înțeleg în același timp că cel de care sunt dependent are nu numai la infinit și potențial toate lucrurile mărețe de care eu " Aspir, dar de fapt le folosesc în realitate și fără limite" *) În această tendință pesimistă se află cheia explicării acelei antinomii interioare în care înțelegerea lui Descartes despre Dumnezeu este inevitabil rezolvată Această antinomie, care încă nu a găsit o explicație satisfăcătoare în bogata literatură despre Descartes, se bazează pe premisele epistemologice ale raționalismului cartezian, în măsura în care își trage justificarea din credința dogmatică în descompunerea tuturor legăturilor și relațiilor reale în pur logice cele Teza acestei antinomii spune: întrucât toate conexiunile și relațiile reale sunt complet descompuse în unele pur logice, atunci, *) Mier Kuno Fischer: "Descartes", etc ; p : "Cine în "cogito" cartezian, această expresie încrezătoare în sine a propriei gândiri, nu vede, împreună cu tema, recunoașterea de sine a mentalității complete sărăcie, nu înțelege care este sensul dispoziției menționate mai sus și nu îi cunoaște nici subiectul, nici originea Încrederea în sine a unei ființe gânditoare vine din îndoială și este impregnată de convingerea că gândirea noastră este lipsită de

cunoaștere * nu posedă adevărul și imperfectul S G Întrebări de filosofie, carte i Biblioteca "Runivers" CT GRUZENBERG în consecință, tot ceea ce există (este în ființă) trebuie raționalizat și, în acest sens, cognoscibil; și întrucât Dumnezeu există (și existența lui Dumnezeu decurge din ideea pe care o am despre el), rezultă că El este cunoscut Așa spune teza; antiteza, dimpotrivă, ajunge la o concluzie diametral opusă, negând în rădăcină (in nuce) însăși posibilitatea de a-L cunoaște pe Dumnezeu: a cunoaște un fenomen dat înseamnă a-l descompune în cauză și efect, sau - ce este același - să dezvăluie legătura cauzală a relațiilor reale; dar întrucât, potrivit legii cauzalității, măsura realității conținute în efect trebuie să fie fie egală, fie mai mică decât măsura realității conținute în cauză, atunci întrucât măsura realității conținute în efect depășește măsura realității cuprinse în cauză, până acum fenomenul, prin însăși natura sa, eludează legea cauzalității și deci nu se pretează la raționalizare, rămânând deznădăjduit de necunoscut pentru noi; și întrucât măsura realității conținute în Dumnezeu depășește infinit măsura realității conținute în toate, în general, fenomenele la care ne putem gândi, atunci, în consecință, Dumnezeu, prin însăși natura sa, scapă de legea cauzalității și face nu ceda, prin urmare, raționalizării, sau - ceea ce este același - Dumnezeu este inaccesibil cunoașterii noastre, adică este incognoscibil Așa spune antiteza Întrucât Dumnezeu, prin însăși natura sa (sau mai degrabă, în virtutea naturii limitate și imperfecte a facultăților noastre cognitive) este fără speranță de necognoscibil, rezultă că orice încercare de a-l cunoaște pe Dumnezeu incognoscibil este în mod evident insuportabilă; și întrucât argumentul ontologic și antropologic al existenței lui Dumnezeu nu este altceva decât o astfel de încercare de a cunoaște Dumnezeul incognoscibil, atunci, în consecință, orice argument (și nu doar cartezian) (și ontologic) existența lui Dumnezeu, în măsura în care el pretinde că dovedește, adică a raționaliza existența irațională a lui Dumnezeu este evident imposibil și este permis, prin urmare, în non-sens logic Unul dintre cele două: Dumnezeu este fie cognoscibil, fie incognoscibil Tertium non datur Dacă Dumnezeu este cunoscut, atunci legea cauzalității, așa cum a fost construită de Descartes, își pierde orice sens, deoarece măsura realității conținute în Dumnezeu, contrar cerințelor acestei legi, depășește infinit măsura realității conținute în Biblioteca "Runivers" DUMNEZEU ÎNȚELEGEREA DECARTES" în toate fenomenele, pe care se poate concepe, în general; dacă Dumnezeu este într-adevăr incognoscibil, cum este posibil să-l cunoaștem cu ajutorul unui argument ontologic sau antropologic? Acesta este cercul vicios (circulus vitiosus) în care se încadrează înțelegerea lui Descartes despre Dumnezeu, în măsura în care se rezolvă într-o antinomie internă ireconciliabilă Eroarea fundamentală (ιφοτερον ψεύδος) a înțelegerii lui Descartes despre Dumnezeu constă în identificarea pe care o admite a ideii de Dumnezeu, cu revelația sau postulatul ființei lui Dumnezeu în noi: tocmai în acest postulat se află premisa tacită a lui Descartes intelegerea lui Dumnezeu-identificarea isi trage justificarea lenie categorii de viata imaginabila si reala Dacă ideea lui Dumnezeu ar fi doar o idee înnăscută, atunci, așa cum s-a spus mai sus, ar rezulta din ea nu necesitatea, ci doar permisiunea existenței lui Dumnezeu; dar de vreme ce această idee originară și înnăscută este implantată în mine chiar de Dumnezeu, ca reflecție a Sa (imago Dei), atunci, spre deosebire de toate celelalte idei, îl învață pe Descartes, nu este o idee, nu intelectuală, ci o imagine reală a lui Dumnezeu; cu alte cuvinte: ideea lui Dumnezeu nu este altceva decât Dumnezeu însuși sau

ființa lui Mare din mine; de aici și caracterul mistic al acestei idei date de Dumnezeu, care îmi proclamă existența imediată a lui Dumnezeu în mine și aureola unei ființe purtătoare de Dumnezeu care mă înconjoară: "chiar nu ar trebui găsit ciudat", spune Descartes în Meditații, "că Dumnezeu, creându-mă, a pus în mine această idee, care ar trebui să servească drept un fel de semn întipărit de maestru asupra operei sale Și nu este nevoie ca acest semn să fie un lucru diferit de lucrarea în sine* Cu alte cuvinte: acest semn nu este altceva decât opera în sine, sau - traducând imaginea lui Descartes în limbajul conceptelor - ideea lui Dumnezeu încorporată în mine nu este altceva decât Dumnezeu însuși, revelat mie direct în această idee, anunțând Fiind în mine, ideea lui Dumnezeu nu este doar o reprezentare, ci și o emanație sau radiație în mine a lui Dumnezeu: nu-l cunosc, ci îl percep direct pe Dumnezeu, simțind prezența Lui în mine, cu alte cuvinte, eu Îl înțeleg intuitiv pe Dumnezeu în mine prin revelația trimisă către mine de El ~ acesta este adevăratul sens al ideii despre Dumnezeu date de Dumnezeu Identificarea lui Dumnezeu cu ideea Lui dă acestei idei un caracter purtător de Dumnezeu, înconjurând-o cu un halou mistic al revelației Biblioteca "Runivers" S O GRUZENVERG niya x) În această teză, care este miezul metafizicii carteziene, este înrădăcinată prototερον ψευδός a acelei antinomii interne ireconciliabile, în care, așa cum am arătat mai sus, înțelegerea lui Descartes despre Dumnezeu este în cele din urmă rezolvată Această teză predetermină deja în sens afirmativ problema existenței lui Dumnezeu și, prin urmare, face imposibilă și inutilă luarea unei decizii obiective prin identificarea ideii lui Dumnezeu cu chipul lui Dumnezeu, Descartes este asemănat cu Moise , care a anunțat existența lui Dumnezeu pe Sinai, care i s-a arătat într-o revelație trimisă la el Nu sunt necesare argumente aici, pentru că credința dogmatică oarbă, prin însăși natura ei, este ilogică: neascultând vocea rațiunii și încălcând legile logicii, ea crede pentru că este absurdă (credo, quia absurdum est - cuvintele lui Tertulian) Mărturisind în secret convingerea că toate legăturile și relațiile reale pot fi descompuse în unele pur logice, Descartes compromite imperceptibil această convingere în înțelegerea lui despre Dumnezeu, dezvăluind o înclinație ascuțită spre misticism și dogmatism naiv Această fuziune a misticului și a raționalistului, îmbinată în el ca gemenii siamezi, trece ca un fir roșu prin toată înțelegerea lui despre Dumnezeu și se rezolvă în cele din urmă într-o antinomie interioară ireconciliabilă Teza acestei antinomii spune: întrucât rațiunea este singura sursă a oricărei cunoștințe posibile, în general, a lumii, atunci toate obiectele iraționale, întrucât ele (prin însăși natura abilităților noastre cognitive limitate) elud gândirea noastră, nu pot fi raționalizate, rămânând prin acest lucru inaccesibil pentru cunoașterea noastră; și întrucât Dumnezeu, ca cauză fundamentală și prototip al oricărei ființe, este prin însăși natura sa irațional, atunci, în consecință, cunoașterea lui Dumnezeu este evident imposibilă sau, care este și Dumnezeu, prin însăși natura abilităților noastre cognitive, este evident de necunoscut Așa spune teza; antiteza, dimpotrivă, ajunge la o concluzie diametral opusă, permițând posibilitatea unei cunoașteri mistice (sau intuitive) a lui Dumnezeu: întrucât Dumnezeu- *) Mier Kuno Fischer: "Istoria unei noi filozofii", Descartes etc , p : "dacă ideea lui Dumnezeu în mine este de a dovedi existența lui Dumnezeu, atunci trebuie să fie ceva mai mult decât reprezentarea noastră; nu trebuie doar să reprezinte existența lui Dumnezeu, ci, într-un anumit sens, să-L bată singur ' ■a Dl Biblioteca "Runivers" DUMNEZEU ÎNȚELEGEREA DECARTES irațional și, în consecință,

prin însăși natura sa, monedele nu pot fi raționalizate, atunci ar rămâne inaccesibil cunoașterii mele, dacă ideea lui Dumnezeu încorporată în mine nu ar fi în același timp revelația lui Boia, în care El anunță direct pentru mine ființa Lui; și întrucât ideea lui Dumnezeu, fiind Dumnezeu Însuși, în măsura în care El este prezent în mine, mărturisește toto genere a ființei Sale, atunci, deși Dumnezeu nu poate fi raționalizat, El este totuși accesibil cunoașterii noastre intuitive, întrucât El este cuprins de noi prin revelație Așa spune antiteza Teza proclamă rațiunea singura sursă și criteriu al oricărei cunoștințe posibile, în general, ale lumii, negând astfel însăși admisibilitatea oricărei alte cunoștințe ale lumii; antiteza, dimpotrivă, recunoaște, alături de rațiune, revelația ca a doua sursă independentă a unei categorii speciale de cunoaștere a lumii suprainteligente sau mistice (intuitive): dacă obiectele iraționale (Dumnezeu), prin însăși natura lor, sunt inaccesibile rațiunii și sunt deci indecompuse în conexiuni și relații logice, atunci ele sunt accesibile pentru percepția intuitivă prin revelație - aceasta este premisa tăcută pe care se bazează înțelegerea lui Descartes despre Dumnezeu Să reflectăm la această teză și să încercăm, după Descartes, să deducem din ea consecințele logice ascunse în ea într-o formă implicită (implicita): Am fost de acord să-L înțelegem pe Dumnezeu ca pe o ființă absolut perfectă, deținând plenitudinea ideală a tuturor perfecțiunilor, în general, la care nu ne putem gândi decât Să ne întrebăm acum: este posibil, în asemenea condiţii, să admitem că Dumnezeu este capabil să ne înşele? Bineînțeles că nu, pentru că o astfel de presupunere ar contrazice în nuce ideea noastră despre Dumnezeu "Prima proprietate a lui Boía", spune Descartes în "Principiile filosofiei" (§ h), "constă în faptul că el este absolut veridic și este sursa întregii lumini; de aceea, ar fi nesăbuit să credem că el ne poate înșela sau că poate fi - într-un sens adevărat și pozitiv - cauza erorilor la care experiența ne arată că suntem supuși, prin urmare, să ne raportăm la Dumnezeu Ca ființă absolut perfectă, Dumnezeu are întreaga sumă a calităților ideale și a veridicității (veracitas) Biblioteca "Runivers " Ś O GRUZENBERG există doar unul dintre termenii care alcătuiesc această sumă; prin urmare, dacă Dumnezeu într-adevăr nu ar fi adevărat, atunci sumei calităților sale ideale ar lipsi cel puțin un termen - veridicitate, și fără acest termen însăși suma calităților sale ar suferi de incompletitudine și de existența lui Dumnezeu, deoarece noi să atribuim pentru El, plinătatea ideală a tuturor, în general, perfecțiunile posibile, ar fi de-a dreptul de neconceput; dar am demonstrat deja că Dumnezeu există; de aceea El este sincer; și de îndată ce Dumnezeu este veridic, nu mai avem dreptul de a ne îndoi de adevărul ideilor depuse de El în noi, chiar dacă aceste idei au existat în conștiința noastră independent de voința noastră sau contrare acesteia; și de vreme ce printre astfel de idei este încorporată în mine ideea lumii exterioare, deoarece este impusă în mod imperios și forțat conștiinței mele, independent de voința mea, atunci veridicitatea lui Dumnezeu servește ca o garanție de încredere a corespondenței acestei idei cu realitate; de aceea existenţa lumii exterioare a devenit De acum încolo, devine pentru mine același adevăr imuabil ca și existența lui Dumnezeu: atâta timp cât Dumnezeu există, există și lumea exterioară ca creație a Lui Fără Dumnezeu, nu aș avea și nu aș putea avea încredere în realitatea lumii exterioare: fără Dumnezeu nu există și nu poate fi pace, așa cum nu există și nu poate fi cunoaștere a lumii fără cunoașterea lui Dumnezeu Așa cum ființa lui Dumnezeu este ratio estendi a lumii, tot așa

cunoașterea Dumnezeului său este ratio cognoscendv, de aceea a dovedi existența lui Dumnezeu înseamnă, cu alte cuvinte, a dovedi realitatea lumii exterioare: El nu poate fi un înşelător", spune Descartes în Meditaţiile sale, "de aici am dedus consecinţa că tot ceea ce înţeleg clar şi distinct trebuie să fie adevărat" Și este imposibil să prezint un singur argument contrar care să mă facă să mă îndoiesc de acest lucru În consecință, am cunoștințe adevărate și de încredere despre el (adică despre această consecință) Și aceeași cunoaștere se extinde și asupra tuturor celorlalte lucruri pe care le-am dovedit cândva, cum ar fi adevărurile matematicii etc " Să presupunem pentru o clipă că Descartes ar fi ajuns la concluzia că existența lui Dumnezeu nu poate fi dovedită; nu este greu de înțeles, însă, că atâta timp cât existența lui Dumnezeu nu este dovedită, până atunci am dreptul să mă îndoiesc de realitatea lumii exterioare și să afirm că Biblioteca "Runivers" DUMNEZEU ÎNȚELEGEREA DECARTES întreaga imagine a realității nu este altceva decât un miraj continuu al imaginației mele Cu alte cuvinte: până când solipsismul este infirmat, până atunci însăși întrebarea existenței unei lumi exterioare rămâne fără speranță insolubilă; între timp, de cutare sau cutare soluție a problemei solipsismului depinde soarta problemei realității lumii (întrucât soluția ei se reduce la infirmarea solipsismului); În acest sens, argumentul ontologic pentru existența lui Dumnezeu, așa cum a fost construit de Descartes, poate fi numit la fel de bine un argument pentru infirmarea solipsismului, întrucât, în esență, dovada existenței lui Dumnezeu nu este altceva decât un mijloc sau o modalitate de a rezolva această întrebare epistemologică V Windelband merge și mai departe și consideră că "celebra dovadă a existenței lui Dumnezeu, prezentată de Descartes, a fost întreprinsă nu din motive teologice, ca să nu mai vorbim personal religios, ci din cauza unor in- Teresov": Descartes - în opinia sa - "ar fi interpretat conceptul de materie exact în același mod ca și conceptul de Divinitate, dacă i-ar fi putut face același serviciu aici" Cu toate acestea, cu greu este posibil sunt de acord cu o asemenea interpretare a lui V Windelband și A I Vvedensky: dovada existenței lui Dumnezeu a fost întreprinsă de Descartes nu atât din cauza epistemologică, cât mai ales din cauza principiilor morale, întrucât își trag justificarea din tendința pesimistă mai sus menționată a înțelegerii lui Descartes despre Dumnezeu În acest sens, însuși solipsismul lui Descartes își trage justificarea nu din punct de vedere epistemologic, ci din tendințele pesimiste ale înțelegerii lui despre Dumnezeu: întrucât omul, învață Descartes, este prin însăși natura sa o ființă iremediabil de imperfectă, însăși imperfecțiunea naturii sale exclude toto genere posibilitatea oricărei cunoaștere a lumii sigure, iar dacă omul ar fi doar o ființă imperfectă din punct de vedere intelectual, atunci nu ar putea exista un criteriu de încredere pentru cunoașterea sa despre lume *) Vezi V Windelband: "History of New Philosophy" vol I, ed a doua, tradus sub redactia Prof AI Vvedensky, St Petersburg, , p În literatura rusă, punctul de vedere al lui Windelband este împărtășit de Prof A L Vvedensky în articolul "Descartes și raționalismul": "Și Windelband remarcă pe bună dreptate că, dacă Descartes ar putea obține aceleași rezultate cu ajutorul unei alte idei, atunci, în locul lui Dumnezeu, ar lua în considerare această idee cu aceeași minuțiozitate ca și ideea lui Dumnezeu " (Vezi Descartes: "Reflecții metafizice" tradusă sub redacția Prof Vvedensky Proceedings of St Petersburg Phil General Issue I, St Petersburg, , introducere, p XXXIV) S L Biblioteca "Runivers" S O GRUZENBERG ar fi discursuri De fapt, să presupunem pentru o clipă că nu am fi avut ideea lui Dumnezeu

inerentă în noi, mărturisind direct ființa Lui în noi și că veridicitatea lui Dumnezeu nu ar fi fost o garanție a adevărului idei înnăscute implantate în noi de El Nu este greu de înțeles că în asemenea condiții epistemologia lui Descartes s-ar rezolva inevitabil în a predica agnosticismul sau pesimismul epistemologic, ca singurul tip posibil, în general, de cunoaștere a lumii Pentru a găsi o cale de ieșire din cercul vicios al pesimismului epistemologic, Descartes își construiește dovada existenței lui Dumnezeu: sarcina lui este să depășească pesimismul intelectual, deoarece acesta se rezolvă în predicarea solipsismului Dacă omul ar fi doar o ființă imperfectă, atunci nu ar fi deloc ieșire din cercul vicios al pesimismului intelectual Această ieșire devine posibilă pentru prima dată datorită ideii unei zeități încorporate în noi, care mărturisește direct asemănarea cu zeul omului: deși omul, prin însăși natura sa, este o ființă imperfectă, dar din moment ce ideea de Dumnezeu încorporat în el mărturisește ființa Sa în noi, în măsura în care omul se transformă dintr-o ființă imperfectă, în reflectarea lui Dumnezeu: ca ființă purtătoare și asemănătoare lui Dumnezeu, mă alătur omnisștinței divine și în acest sens mă ridic deasupra ignoranței umane Așa se explică de ce criteriile cunoașterii noastre lumii își trage sancțiunea nu din natura abilităților noastre cognitive imperfecte, ci din natura unei zeități absolut perfecte Întrucât Dumnezeu este arhetipul și sursa originară a tot ceea ce există, așadar, tot ceea ce există există în Dumnezeu; întrucât ideea lui Dumnezeu este prototipul tuturor ideilor posibile, în general, atunci, în consecință, tot ceea ce există în imaginația noastră există în Dumnezeu, ca și în sursa primară a oricărei cunoștințe posibile, în general, ale lumii De aici rezultă că cunoaștem toate lucrurile în Dumnezeu și prin Dumnezeu - o teză în care deja pâlpâie lumina zorilor de ocazie; această zori, care a strălucit în învățăturile lui Malebranche, este angajată în înțelegerea lui Dumnezeu de către Descartes: lumina ideii lui Dumnezeu încorporată în noi depășește întunericul pesimismului epistemologic fără speranță Scânteia lui Dumnezeu, pe care o persoană o poartă în sine, este acea lumină nestingherită a adevărului, care singura luminează calea tristă a vivae emïnentiae S Gruzenberg Biblioteca "Runivers" Principiile metodologice ale psihologiei lui Herbart De la apariția "Psychologia empirica" a lui Christian Wolff, semnul distinctiv al cercetării psihologice din Germania a fost caracterul lor empiric Toate încercările din acea vreme de a realiza psihologia ca știință a naturii x) - fie că a fost o analiză pur psihologică a fenomenelor mentale de către Tetens sau descrieri ale experiențelor individuale ale psihologiei populare, fie că a fost o explicație fiziologică a proceselor mentale ale lui Bonnet sau dorința psihologiei abilităților - de a le explica ca rezultat al acțiunii forțelor mentale sau, în sfârșit, tendința psihologiei asociative este de a găsi regularitatea vieții mentale la suprafața fenomenelor în sine - toate aceste încercări de a formularea științifică a psihologiei consideră faptele vieții mentale ca fiind punctul de plecare al cercetării, iar observarea lor ca metodă principală Spre același scop - de a asigura un loc de cinste în rândul științelor naturii - pentru psihologie, Herbart,) se străduiește și el, dar nu este mulțumit de rezultatele cercetării empirice ale predecesorilor săi Motivul nesatisfăcătorului acestor rezultate, el ia în considerare tocmai natura empirică a acestor studii psihologice Prin urmare, Herbart supune în primul rând metodele psihologiei empirice unei critici amănunțite și, după ce își arată insuficiența pentru) Vezi articolul "Conceptul de empirism în

psihologia germană a secolului al XVIII-lea" din "Probleme de filosofie și psihologie" din (nr ii)) "Psychologie ais Wissenschaft, pen gegründet auf Erfahrung, Metaphysik und Mathematik" S (Schriften zur Psychologie herausgegeben von Hartenstein Bd I,) Biblioteca "Runivers" A BOLTUNOV Pentru atingerea scopurilor cercetării psihologice strict științifice, el face o încercare de a introduce în psihologie metode matematice de cercetare, crezând că numai ele pot oferi psihologiei caracter științific El stabilește posibilitatea aplicării matematicii la psihologie printr-o considerație speculativă preliminară a problemei conștiinței de sine Firul raționamentului metodologic al lui Herbart merge, după cum vedem, de la condițiile experienței prin metafizică la matematică Vom urma aceeași ordine în prezentarea propusă Punctul de plecare al cercetării psihologice trebuie să fie, fără îndoială, faptele conștiinței A ignora faptele vieții mentale înseamnă a condamna psihologia la afirmații nefundamentate*) În consecință, prima sarcină a psihologului este să observe cu atenție fenomenele conștiinței, o sarcină, la prima vedere, una ușoară La urma urmei, oricine poate pătrunde în lumea lor interioară în orice moment În minte există întotdeauna o idee, sentiment, dorință, măcar o senzație organică, determinată, de exemplu, de poziția corpului nostru la un moment dat) Această accesibilitate a fenomenelor psihice la conștiința noastră a servit drept bază pentru ♦ afirmarea avantajelor neîndoielnice ale experienței interne față de experiența exterioară O cunoaștere mai strânsă a condițiilor de autoobservare duce, totuși, la concluzia opusă În primul rând, experiența interioară nu își găsește un obiect stabil pentru ea însăși Reprezentările se estompează rapid și ies din focalizare și, în același timp, conținutul observat constant al conștiinței se schimbă Chiar și încercarea de auto-observare schimbă imaginea fenomenelor mentale prezente, deoarece auto-observarea arbitrară evocă însăși o nouă serie de gânduri, care, după un timp, devin la rândul lor obiectul atenției noastre Deci, dacă încercăm să ne ascultăm pe noi înșine în timpul studiilor sistematice, emoției puternice sau conversației cu ceilalți, studiile imediat Psih ais Wissenschaft S) Ibidem S ·· Biblioteca "Runivers" PRINCIPIILE METODOLOGICE ALE PSIHOLOGIEI HERBART se va opri, entuziasmul se va domoli, vorbirea va curge mai încet și va exista dorința de a-i da o formă mai precisă și mai expresivă *) Latura negativă a experienței interioare trebuie, de asemenea, considerată ca fiind incompletă Nu toate fenomenele conștiinței devin subiectul autoobservării În primul rând, auto-observarea este inaccesibilă pentru sine, deoarece altfel am putea avea un număr infinit de acte de auto-percepție, ceea ce în realitate nu este Concluzionăm despre multe alte procese ale conștiinței noastre doar pe baza propriilor noastre acțiuni sau din cuvintele altor oameni Așadar, dacă noi fără atenție citim cu voce tare un ziar sau interpretăm o piesă muzicală, fiind ocupați cu gânduri complet străine muzicii, atunci doar cei prezenți cu întrebările și replicile lor ne aduc în atenție care "ne-au trecut prin cap" Se pare că o serie întreagă de idei palide nu au căzut în centrul conștiinței și au ocolit astfel autoobservarea Între timp, aceste idei palide diferă de cele clare doar cantitativ, doar ca grad de intensitate și, în plus, nu întotdeauna brusc; în plus, trebuie să afirmăm că ceea ce este perceput și ceea ce scapă percepției sunt indisolubil legate între ele ca părți integrante ale unei singure activități mentale, de exemplu sunt în egală măsură procese ale conștiinței Vedem că nu avem niciun motiv să nu recunoaștem reprezentările palide care elud observarea de sine drept fenomene ale vieții mentale și cu atât mai puțin motive să

excludem observația activă însăși din lista acestor fenomene) Așadar, ajungem la concluzia că datele autoobservării directe nu pot fi o expresie completă a cursului natural al fenomenelor vieții mentale: pe de o parte, ele conțin elemente complet aleatorii introduse de autoobservarea însăși și pe pe de altă parte, le lipsesc componente foarte esenţiale observabile La dispoziția cercetătorului există și o metodă de autoobservare mediată, de observare a vieții mentale *) Ibidem S) Ibid , S , , Biblioteca "Runivers" A BOLTUNOV alti oameni Dar această metodă de cercetare psihologică, potrivit lui Herbart, are chiar mai multe dezavantaje decât metoda autoobservării directe Să presupunem că nu poate exista nicio îndoială cu privire la onestitatea mărturiilor acelor persoane care servesc ca obiect al cercetării noastre psihologice Într-un astfel de caz, valoarea științifică a datelor obținute de noi va depinde, în primul rând, de cât de complet și obiectiv și-au perceput aceste persoane experiențele emoționale; în al doilea rând, cât de exact le transmit în expresii verbale; în al treilea rând și în cele din urmă, despre cât de corect interpretăm expresiile exterioare ale vieții lor interioare În ceea ce privește completitudinea și obiectivitatea experienței interioare, am văzut deja mai sus că este imposibil să le atingem doar cu ajutorul autoobservării, iar între timp celelalte persoane studiate de noi sunt, în raport cu autoobservarea, exact în aceleasi conditii ca si noi Este bine cunoscut în continuare că a transmite în termeni verbali experiențele cu strictețe este departe de a fi o sarcină ușoară În cele din urmă, interpretarea psihologică a poveștilor altor oameni despre viața lor interioară prezintă nu mai puține dificultăți Astfel, vedem că inevitabilele neajunsuri ale autoobservării persoanelor investigate pot fi foarte ușor sporite de incertitudinea expresiilor exterioare ale experienței lor interne și de inexactitatea înțelegerii lor din partea cercetătorului Cercetătorul în acest caz este expus pericolului unei triple erori, care va crește pe măsură ce trece prin mâinile a treia, a patra, etc înțelegerea majorității oamenilor Metoda autoobservării mediate, după cum vedem, nu mărește în nici un fel valoarea științifică a datelor psihologiei experimentale Ca urmare a luării în considerare a metodelor de cercetare ale așa-numitei psihologii empirice, se obține o convingere fermă x) Ibidem S , Biblioteca "Runivers" PRINCIPII METODOLOGICE ALE PSIHOLOGIEI HERWART în imposibilitatea cu ajutorul lor de a fixa cu suficientă completitudine și obiectivitate tabloul real al vieții mintale, în imposibilitatea "scrierii istoriei naturale a spiritului" *) La ce fel de tratament științific poate fi supus un astfel de material factual imperfect? Este posibil în asemenea condiții să se stabilească legile care guvernează fenomenele mentale? - Un răspuns caracteristic la aceste întrebări pentru psihologia empirică este oferit de așa-numita psihologie a abilităților Clasifică faptele vieții psihice culese prin observație și recunoaște o facultate psihică specială pentru fiecare clasă de fenomene ale conștiinței Astfel, pentru diversitatea reală a vieții mentale, ea, în mod firesc, dă numai scheme logice, complet divorțate de realitatea mentală și deloc conectate între ele La întrebările: de ce tocmai atât de multe și tocmai atât de abilități spirituale? şi de ce ar trebui ele înţelese tocmai într-o asemenea comunitate?-la aceste întrebări psihologia abilităţilor nu mai dă niciun răspuns) Purtată de dorința de a contura fenomenele conștiinței cu certitudine logică, ea, în mod firesc, a tăcut tot ceea ce era inaccesibil definiției logice și a operat doar cu formațiuni abstracte Așadar, psihologii acestei tendințe sunt dispuși să vorbească despre memorie în general, dar au grijă să nu menționeze

nici măcar diferite tipuri de memorie: memorie pentru numere, nume, concepte, judecăți, sentimente etc Sunt precauți, desigur, pentru că altfel ar trebui să se țină seama și cu acele condiții specifice care au impact: asupra primei memorări, asupra percepției, asupra îmbinării ideilor între ele, asupra sentimentelor care le însoțesc, asupra duratei experienței inițiale etc - Această tendință logică explică izolarea absolută a abilităților mentale, pe care ele - pentru a folosi comparația lui Herbart - "ca niște insule se ridică dintr-o mare de neînțeles și de nepătruns" a realității psihice)) Lehrbuch zur Psihologie S) Psihologie S) Ibidem S , , - Biblioteca "Runivers" A BOLTUNOV Deci, psihologia empirică, folosind doar metoda autoobservării, nu este capabilă să furnizeze nici un material faptic de încredere, cu atât mai puțin să conecteze faptele vieții mentale, împrăștiate de observație însăși, într-un întreg obișnuit, cimentat de un sens intern sau o relație cauzală a părților sale constitutive Dar o astfel de psihologie empirică nu poate fi considerată o știință, deoarece sarcina oricărei științe, neexcluzând știința experimentală, nu este să rămână "pe suprafața înșelătoare a fenomenelor", ci să caute legătura lor interioară, să caute legile care guvernează acestea fenomene Atunci apare întrebarea: pot cele mai multe fenomene psihice să-și epuizeze propria regularitate sau trebuie căutată dincolo de limitele datelor experimentale? Psihologia autoobservării oferă un răspuns instructiv la această întrebare Dacă luăm viața psihică așa cum i se pare acestei științe ca urmare a investigațiilor sale, atunci găsim aici facultăți psihice într-o stare de bellum omnium contra omnes "Imaginația, lăsată la sine, creează fantome; dar sentimentele le dispersează; uneori, însă, sunt înșelați de ei, astfel încât stafiile ne apar în fața ochilor O memorie puternică se întâmplă și cu o minte slabă și invers; dezvoltarea unei abilități în același timp merge în detrimentul dezvoltării alteia Și mai puțină pace domnește între intelect și simțuri; raţiunea le dezvăluie înşelăciunea, arată că soarele stă pe loc, dar vâsla rămâne dreaptă chiar şi în apă; el observă legi simple în care simţurile văd dezordinea completă Nu este mai bună relația dintre rațiune și imaginație; primul îl consideră pe cel din urmă nerezonabil și frivol, în timp ce imaginația găsește rațiunea stângace și uscată etc) -Aceste concluzii ale psihologiei empirice arată clar că observația însăși nu este în măsură să pună în ordine materialul pe care l-a obținut; pentru prelucrarea ei științifică este necesar să se caute, aparent, alte mijloace Științele naturii folosesc experimentul și matematica aplicată în acest scop Psihologia, după Ger- Lehrbuch S* ' ··■') Psihologie S lìmu, lì; ■'' '■··' Biblioteca "Runivers" PRINCIPIILE METODOLOGICE ALE PSIHOLOGIEI HERBART Bart, nu are dreptul de a efectua experimente pe oameni, și nu există aparate pentru aceasta De aceea, rămâne doar matematica și ar trebui să joace un rol și mai important în psihologie dacă aceasta din urmă vrea să devină o știință exactă Dar problema posibilității de a aplica matematica la datele experienței interioare nu este atât de ușor de rezolvat Este necesar mai întâi să se demonstreze măcar caracterul cantitativ universal al proceselor mentale Metoda acestei dovezi indică tocmai experiența interioară Într-adevăr, deja de la prima cunoaștere a datelor autoobservării, afirmăm că fenomenele vieții mentale se desfășoară în timp, că se schimbă constant, că reprezintă o varietate de determinări eterogene într-una, că, în cele din urmă, sunt conștiința eu și nu-eu; la aceasta se adaugă legătura fenomenelor psihice cu cele fizice - toate acestea, după Herbart, sunt o problemă de metafizică) Și întrucât așa este, atunci în psihologie, cercetarea

matematică trebuie să fie precedată și de cercetare metafizică, speculativă Sarcina unui astfel de studiu speculativ este de a elucida caracterul general al tiparelor psihologice, de a fundamenta posibilitatea fundamentală de aplicare a matematicii la fenomenele vieții mentale Din punct de vedere metodologic, are mari avantaje față de cercetarea empirică Și anume, Methode dei Beziehungen ("metoda relațiilor", așa cum este redat acest termen în traducerile ruse)) constă în faptul că, pornind de la un concept contradictoriu, se caută, cu ajutorul raționamentului logic, asemenea concepte noi care elimină contradicția inițială Într-un asemenea caz, ceea ce lipsea pentru empiric Lehrbuch S) Ibidem S ,) Prin Beziehungen, Herbart înseamnă aici acele relații între obiecte, în virtutea cărora existența unuia presupune în mod necesar existența celuilalt și care este indicată de faptul că un obiect nu poate fi gândit fără celălalt psihologie S Biblioteca "Runivers" A BOLTUNOV cercetare, este abstractitatea conceptelor psihologice stabilite de el, pentru cercetarea speculativă care reprezintă un mare avantaj: la urma urmei, cu cât conceptul este mai general, cu atât dă mai multe derivate logice, cu atât mai larg, prin urmare, sfera de aplicare a acestuia) În acest fel, succesul cercetării speculative este asigurat - Dar unde este punctul de contact între domenii atât de diferite ale cunoaşterii precum psihologia şi metafizica? Unde este un astfel de concept metafizic din care ar fi posibil, cu necesitate logică, să derivăm concepte care determină natura regularității psihologice? - Un astfel de concept poate fi considerat conceptul de conștiință de sine, conceptul de I Acest concept, fără îndoială, este metafizic, dar în același timp este și propriul subiect de psihologie) Herbart îl creditează pe Fichte tocmai pentru că a subliniat conceptul de Sine ca sursă a unui sistem cuprinzător de conexiuni în conștiința noastră) Speculația metodică, procesând conceptul de eu, își găsește curând contradicția internă și indică cu certitudine și certitudine logică reconcilierea acestei contradicții interne a conceptului, pe care auto-observarea nu ar putea să o facă niciodată) Deci, trebuie să începem să investigăm acest concept psihologic de bază în speranța de a găsi cheia pentru înțelegerea acelor date experimentale fragmentare pe care le stabilește auto-observarea În primul rând, să stabilim relația dintre fenomenele mentale, experiențele individuale specifice și conștiința de sine, considerând unitatea acesteia ca o trăsătură distinctivă a acesteia din urmă Conștiința de sine nu poate fi găsită în rândul conștientului, așa cum se poate vedea din următoarea mărturie În primul rând, niciun moment de percepție nu oferă nici măcar o idee despre sinele individual, cu excepția cazului în care i se adaugă amintiri ale momentelor care îl precedă; în plus, complexul acestor amintiri este complet nedefinit și aleatoriu în natură, necorespunzătoare unității stricte a conștiinței de sine În al doilea rând, aceste definiții individuale ale sinelui nostru sunt *) Iòide ha S h) Ibidem S , o) Ibidem S Ibidem S * Biblioteca "Runivers" PRINCIPIILE METODOLOGICE ALE PSIHOLOGIEI HERBART $ constituie un agregat care a fost compus treptat și în fiecare moment dat se află în stadiul de dezvoltare, în timp ce în conștiința de sine ne regăsim ca ceva deja cunoscut, terminat și prezent; agregatul este o multiplicitate ireală, dar vorbim despre noi înșine ca pe o unitate reală În al treilea rând, întreaga sumă a ideilor, pulsiunilor și stărilor noastre individuale nu poate forma o personalitate decât dacă este un obiect al unui subiect care este conștient de ea În al patrulea rând, pentru acest subiect, pentru cunoașterea despre noi înșine, ceea ce este conștient este complet

întâmplător, iar cu un conținut diferit al conștiinței va rămâne același În al cincilea rând, nu numai conținuturile concrete ale conștiinței în sine, ci chiar și conceptul diversității lor exclud conceptul de Eu Subiectul nu poate echivala cu el însuși ceea ce nu este la fel de simplu ca el însuși În cele din urmă, experiența interioară directă protestează și împotriva identificării sinelui cu conținutul individual al conștiinței La urma urmei, de multe ori noi deosebim cu siguranță conștiința eu-ului de conștient Deci, în vise și în stare de pocăință, renunțăm definitiv la acest conținut, opunându-i Sinele nostru real - Deci, vedem că conținuturile conștiinței, ca atare, nu pot fi în niciun caz identificate cu conștiința de sine Să presupunem în acest caz existența unui act independent de conștiință de sine Atunci conceptul de conștiință de sine va fi determinat de identitatea subiectului și obiectului Cu această presupunere, propoziția: "Sunt conștient de mine însumi" va fi egală cu propoziția: "Sunt conștient de conștient de sine" Și aceasta, la rândul său, va fi egală cu propoziția: "Sunt conștient de conștient de sine autoconștient", etc la infinit, întrucât obiectul (însuși) poate fi întotdeauna înlocuit de subiect (conștient) La aceeași serie infinită de conștiințe de sine va duce înlocuirea subiectului cu un obiect Propoziția: "Sunt conștient de mine însumi" va fi egală cu propoziția: "Sunt conștient că sunt conștient de mine însumi", etc , la infinit Între timp, în conștiința de sine nu există o astfel de serie nesfârșită de acte auto-dirijate) Suntem convinși de aici că asumarea auto- Ibidem S) Ibidem S , , Întrebări de filosofie, carte ii - Biblioteca "Runivers" A BOLTUNOV Dominantul, independent de conținutul conștiinței, Eul ne explică conștiința de sine la fel de puțin ca aceste conținuturi ale conștiinței în sine Deci, pe de o parte, conținutul conștiinței este străin de conștiința de sine, pe de altă parte, nu poate fi explicat fără ele Cum se rezolvă această contradicție în relația reciprocă dintre subiect și obiect? Conceptul de eu, după cum vedem, conține doi termeni opuși: conceptul de subiect și conceptul de obiect Conceptul de obiect este într-un anumit sens opus conceptului de subiect, dar pe de altă parte, acesta din urmă nu poate fi constituit fără primul Dacă descompunem conceptul de obiect în conceptele de obiecte separate, atunci față de fiecare dintre ele rămâne în vigoare opusul conceptului de subiect Singura cale de ieșire din această situație este să presupunem că obiectele individuale, luate ca întreg, vor suferi o anumită modificare, în urma căreia se va obține ceea ce poate fi echivalat cu conceptul de subiect *) Acest lucru poate fi dovedit convingător, potrivit lui Herbart, prin următorul raționament simplu Fie N subiectul și M obiectul Deoarece M, prin el însuși, nu poate fi egal cu N, trebuie modificat de un X pentru a fi egal cu N Dar cea mai mică abatere de la acest concept este să presupunem că un obiect îl modifică pe altul Atunci X însuși devine un obiect conștient In consecinta, N, i e subiect, va fi obtinut ca urmare a modificarii reciproce a individului M, i e obiecte Astfel, ajungem la concluzia că pentru a obține un singur eu din reprezentările date în conștiință este necesară o modificare reciprocă a acestor reprezentări, ceea ce indică trecerea subiectului reprezentator de la conținuturile conștiinței la sine, la sine -constiinta) Care este această modificare reciprocă a conținutului conștiinței, care determină trecerea de la non-YakYa? Deoarece Eul se află într-o legătură necesară cu diversitatea acelor obiecte care sunt non-Eu, aceste reprezentări obiective trebuie *) Ibidem S) Ibidem S Biblioteca "Runivers" PRINCIPIILE METODOLOGICE ALE PSIHOLOGIEI HERBART își păstrează propriul

caracter și fiind obiecte ale subiectului care le contemplă: altfel această legătură s-ar rupe Având în vedere acest lucru, trebuie să recunoaștem calitățile reprezentărilor ca neschimbate Într-un astfel de caz, doar cantitatea de reprezentare se poate schimba într-un anumit sens: trebuie să scadă pentru ca eu să poată "veni la sine") În această schimbare a cantității reprezentării, cantitatea descrescătoare a ceea ce este conștient și invarianța cantității de conștiință însăși trebuie să fie reconciliate subiectiv Activitatea subiectului în reprezentare trebuie să rămână neschimbată, iar rezultatul ei, imaginea reprezentată, trebuie să fie slăbită sau chiar distrusă Dar o astfel de activitate, care persistă chiar și atunci când rezultatul ei este suprimat de ceva străin, nu poate fi decât efort (Streben) Din reprezentări, în consecință, efortul de reprezentare se obține atunci când reprezentările opuse sunt unite în subiect *) Și că ideile opuse una cu cealaltă se pot suprima unele pe altele și, în consecință, transformă activitatea ideii într-o aspirație într-un grad adecvat, poate fi considerat imediat evident La urma urmei, experiența interioară nu cunoaște astfel de conținuturi ale conștiinței care să nu se estompeze în anumite condiții; senzații, gânduri, intenții, motive - într-un cuvânt, tot ceea ce se întâmplă în conștiință, deoarece este capabilă să reprime alte experiențe, deci la rândul ei este adesea reprimat de acestea) Astfel, reprezentările în condițiile conviețuirii în conștiință devin forțe care acționează unele asupra altora, iar baza metafizică a acesteia, destul de de înțeles, după Herbart, este unitatea sufletului, a cărei autoconservare) Un studiu speculativ al conceptului de conștiință de sine ne-a condus la conceptul de efort Ei bine, ne-am apropiat astfel măcar ceva mai mult de cunoașterea naturii regularității care predomină în viața sufletului? Am descoperit ceva esențial nou? - De fapt, experiența interioară directă ne învață deja că toate experiențele noastre *) Ibidem S ,) Ibidem S) Ibidem S ,) Lehrbuch S * Biblioteca "Runivers" USD a YooytUnovu sunt în continuă fluctuație, devenind acum mai clare, când mai întunecate, când mai puternice, când mai slabe*, că fluxul de idei este uneori mai rapid, când mai lent, numărul lor este acum mai mare, apoi mai puțin; că sensibilitatea noastră la stimuli, predispoziția noastră la sentimente crește și scade Și toate acestea, până la urmă, sunt o definiție a cantitativ d) Cercetările speculative au dovedit, așadar, cu necesitate logică, doar inalienabilitatea acestui atribut cantitativ, care este, fără îndoială, inerent conceptului de străduință, pentru toate stările de conștiință și adevăratul său sens metafizic Acest concept metafizic al efortului trebuie să reglementeze sarcinile cercetării psihologice științifice Herbart găsește în psihologie o asemănare cu fiziologia Așa cum fiziologia construiește corpul din fibre, tot așa și psihologia construiește spiritul dintr-o serie de idei; la fel cum iritabilitatea fibrelor este factorul principal în procesele fiziologice, tot așa și aici tensiunea din seria de idei este punctul principal al tuturor stărilor psihice Ordinea în care fiecare reprezentare acționează asupra celor asociate cu ea servește drept bază pentru toate formele pe care le observăm în conștiința și gândirea noastră - cu alte cuvinte, toate fenomenele vieții mentale sunt explicate prin conceptul de tensiune a reprezentărilor ca aspirații, al cărui studiu ar trebui să fie sarcina principală psihologie * *) Aceeași sarcină poate fi împărțită în două grupuri speciale de sarcini Cercetarea științifică se poate confrunta cu întrebarea cât de mare, dată fiind puterea și opoziția ideilor, slăbirea fiecăreia dintre ele este o chestiune de statică a spiritului; sau întrebarea cu ce viteză constantă sau treptat variabilă are loc

această slăbire a ideilor corespunzătoare şi în ce moment se termină - o chestiune a dinamicii spiritului)) Psihologie S Ueber die Mõglichkeit und Notwendigkêít Matlie* matik auf Psychologie anzuwenden S ,) Psihologie S ,) Ibidem S Herbart avertizează însă că aceasta relația dintre mecanica spiritului și mecanica lumii materiale nu a fost uitată nici măcar o dată Biblioteca "Runivers" PRINCIPIILE METODOLOGICE ALE PSIHOLOGIEI HERBART Problemele tocmai indicate necesită în mod firesc aplicarea matematicii pentru rezolvarea lor Regularitatea care domină viața sufletească trebuie exprimată în formule matematice În principiu, această întrebare a fost deja rezolvată în sens pozitiv prin cercetări speculative Dar implementarea sa practică poate întâmpina tot felul de obiecții În primul rând, fenomenele spirituale sunt foarte schimbătoare și nedefinite * "gândurile noastre sunt mai rapide decât fulgerul", "dispozițiile umane sunt la fel de schimbătoare ca vântul, iar dispozițiile sunt la fel de incerte ca vremea") Cum se pot găsi aici cantități date care să se supună legii regularității matematice? Dar acolo unde este imposibil de măsurat, este și imposibil de calculat; prin urmare, este imposibil să se aplice matematica în cercetarea psihologică - În această obiecție, potrivit lui Herbart, afirmația că se poate calcula numai acolo unde se face o măsurătoare preliminară este complet greșită Cum invers! este posibil să se calculeze fiecare lege ipotetic admisă, chiar "evident falsă" a combinației de mărimi; iar în cazurile de subiecte extrem de complicate, dar importante, ipotezele trebuie încă construite și consecințele care decurg din ele exact investigate prin calcule, până când se stabilește care dintre ipoteze este de acord cu datele experienței Deci, astronomii antici au presupus cercuri excentrice și Kepler diferenta dintre una si alta "În domeniul mecanicii spiritului, nu avem nicio adunare sau descompunere de forțe în spațiu, nu avem unghiuri și, prin urmare, sinusuri și cosinusuri, nu avem nicio rotație; nici nu avem aici un spatiu infinit; întreaga mişcare a ideilor are loc între două limite constante - între starea de oprire completă a ideilor şi libertatea lor deplină; în sfârșit, nu avem aici nicio mișcare înainte constantă și, prin urmare, nicio accelerație similară cu accelerația mișcării corpurilor, deoarece fiecare mișcare dată de reprezentare este rezultatul direct al forțelor care acționează asupra ei Pe de altă parte, avem aici multe concepte de bază complet diferite pe care mecanica corpurilor nu le cunoaște În loc de gravitație, care trage corpurile în jos, avem aici un efort natural și constant al ideilor în sus pentru a reveni la lor fostul stat liber " (S ,) Ueber die Mõglichkeit und Notwendigkeit Bd VII S Biblioteca "Runivers" A BOLTUNOV a introdus o elipsă pentru a reduce mișcările planetelor la aceste principii În același mod, Newton a făcut presupunerea Forța gravitației, invers proporțională cu pătratul distanței, nu este suficientă pentru a obține mișcarea Lunii în jurul pământului Acesta este tocmai avantajul matematicii, că este capabilă să stabilească regularitatea fenomenelor în schimbare fără a necesita o măsurare prealabilă exactă a acestora: pe aceasta se bazează întreaga analiză a mărimilor infinitezimale Este necesar doar să renunțăm la viziunea falsă a formulelor matematice ca fiind ceva amorțit, nemișcat și mort) A doua obiecție se referă la conținutul psihologiei Matematica operează numai cu cantităţi, în timp ce psihologia are ca obiect stări şi activităţi de diverse calităţi) La această obiecție se răspunde rezultatul unui studiu speculativ al problemei conștiinței de sine După cum am văzut, baza metafizică a tuturor proceselor conștiinței s-a dovedit a fi efortul, al cărui caracter cantitativ

aproape nimeni nu l-ar contesta; diferenţele cantitative în efortul de reprezentare determină şi diversitatea calitativă a vieţii mentale, pe care oponenţii psihologiei matematice o iau drept adevăratul subiect al cercetării psihologice Astfel, această obiecție față de posibilitatea utilizării matematicii în știința fenomenelor mentale dispare și ea Deci, nicio obiecție nu poate zdruncina încrederea în posibilitatea psihologiei matematice Iar psihologia, dacă vrea să devină o știință exactă, trebuie să folosească metode matematice de cercetare, întrucât numai matematica este capabilă să comunice deplină certitudine prevederilor sale La urma urmei, "calculele leagă tot felul de arbitrari într-o asemenea măsură încât nici măcar încercările de contradicție nu pot fi") Cu toate acestea, nu totul poate fi pus sub formă matematică *) Ibidem S ,) Psihologie S) Ueber die Moglichkeit und Nottendigkeit S) Psihologie S - Biblioteca "Runivers" PRINCIPIILE METODOLOGICE ALE PSIHOLOGIEI HERBART Probleme de cercetare psihologică Există domenii în psihologie care îi sunt complet inaccesibile Conceptele matematice nu pot înlocui fenomenele concrete; ele desemnează numai mărimi simple auxiliare, la care mărimile complexe concrete se reduc doar la un anumit grad de aproximare Prin urmare, și în psihologie, conceptele matematice pot fi aplicate numai la tipuri generale de anumite clase de experiențe, și nu la realitatea mentală individuală "Nimic nu ar putea fi mai ridicol dacă cineva s-ar teme că un fel de mantika de numere și litere i-ar dezvălui secretele sau să se strecoare și să asculte cu urechea dorințele ascunse ale inimii sale; în acest sens, înțelepciunea lumească obișnuită va avea întotdeauna mai multă dexteritate și noroc decât matematica și psihologia luate împreună" *) Psihologia empirică, după cum vedem, nu este înlocuită de psihologia matematică, ci numai în anumite limite este completată de aceasta Materialul adunat de psihologia empirică este supus prelucrării științifice de către psihologia matematică Ca urmare a unei astfel de prelucrări științifice a materialului obținut prin autoobservare, sensul interior al acelor fenomene i se dezvăluie științei, care până acum erau pentru ea doar un agregat de definiții aleatorii "Ca un lanț atașat în două puncte, nu reprezintă nimic special pentru un privitor obișnuit care nu se gândește la diferitele tensiuni ale legăturilor sale, la legea creșterii și scăderii sale, la dependența curburii de mărimea tensiunii , adică despre dependența unui fenomen extern de interacțiunea părților sale componente, este la fel de insensat faptul că de secole psihologia asociativă a stat în fața spectacolului pe care i-l prezintă așa-zisa asociere de idei Acesta din urmă spune că reprezentările sunt asociate prin contiguitate în spațiu și timp și nu-i trece prin minte că spațiul și timpul sunt doar definițiile cele mai apropiate ale aceleiași asociații, ceea ce nu permite fluctuațiile care i se atribuie, ci, de asemenea, apare și procedează cu cea mai strictă corectitudine matematică *) Natura haotică a cursului proceselor mentale este de asemenea *) Ueber die Mõglichkeit und Notwendigkeit S ,) Psihologie S Biblioteca "Runivers" A BOLTUNOV înșelătoare, ca rătăcirile planetelor: "modelul spiritului uman este exact același cu modelul cerului înstelat" Diferența indicată între psihologia anterioară, empirică, și cea nouă, matematică, este diferența dintre atitudinea naivă și cea științifică a cercetării față de subiectul său Precizia matematică și continuitatea logică a propozițiilor ar trebui să distingă în mod favorabil noua cercetare psihologică de observațiile întâmplătoare și foarte imperfecte ale așa-numitei psihologii empirice Datorită acestor avantaje ale metodelor matematice de cercetare, psihologia, în anumite limite, devine o știință exactă; ea are acum

acces nu numai la date faptice fragmentare ale experienței interioare, ci și la legile vieții mentale care le explică Așa a apreciat Herbart semnificația metodei metafizico-matematice de investigare introdusă de el în psihologie Elevii lui Herbart și-au pus mari speranțe în el Dar aceste speranțe nu s-au adeverit, iar psihologia științifică modernă urmează din nou calea cercetării empirice Care este eșecul principiilor metodologice ale psihologiei lui Herbart? și de ce, în ciuda acestei inconsecvențe a ideilor reformiste ale lui Herbart, este totuși necesar să începem o nouă eră în dezvoltarea gândirii psihologice științifice împreună cu el? Am văzut cât de fără milă s-a supus Herbart metodei de observare pasivă aleatorie a lui însuși și a altora, care a fost destul de mulțumit de psihologia empirică a secolului al XVIII-lea Herbart nu a ratat aproape nici una dintre dificultățile care stau în calea autoobservării pasive directe sau indirecte, dar nu a dovedit, totuși, că toate aceste dificultăți sunt de netrecut În vremea noastră, trebuie să fim uimiți pozitiv de categoricitatea cu care Herbart neagă posibilitatea experimentului în psihologie; la urma urmei, nici nu consideră necesar să dea mărturie în favoarea opiniei sale) Între timp, este tocmai cu ajutorul matematicii active ъ Lehrbuch S) Ibidem S "Die Psychologie darfmit demMenschen nicht experimentie-ren; und künstliche Werkzeuge giebt es fiir sie nicht* - aceasta este tot ce spune Herbart* despre imposibilitatea experimentului în psihologie Biblioteca "Runivers" PRINCIPIILE METODOLOGICE ALE PSIHOLOGIEI HERBART Din cauza autoobservării, care în psihologie este în esență un experiment, psihologia modernă reușește să depășească, dacă nu toate, atunci majoritatea dificultăților pe care Herbart le-a subliniat pe bună dreptate; prin intermediul experimentului psihologia științifică modernă realizează treptat, cu un succes din ce în ce mai mare, mai ales ceea ce Herbart numea "scrierea istoriei naturale a sufletului" și de imposibilitatea de care era destul de sigur În plus, obiecțiile lui Herbart la multiplicarea abilităților mentale independente pe baza asemănărilor calitative și diferențelor de fenomene mentale înțelese superficial sunt destul de solide Dar cealaltă extremă pe care a realizat-o - reducerea cu orice preț a tuturor fenomenelor vieții mintale la reprezentări prin înlocuirea diferențelor calitative cu unele cantitative - merită și mai multă cenzură, întrucât în acest din urmă caz datele cele mai sigure ale experienței interioare sunt denaturate Herbart, în încercarea sa de a transforma, de exemplu, afectele în idei, îi dă lui Troitsky motive complete pentru o astfel de descriere comică a lor: "Ideile sunt plasate într-o mișcare neobișnuită - cad, se ridică, cad din nou, se ridică din nou - într-o mișcare neobișnuită cuvânt, o tulburare cumplită, o încălcare completă a echilibrului spiritual" *) Numai prin acest exemplu, se poate judeca la ce metamorfoze neașteptate ale stărilor de conștiință ne poate conduce reforma lui Herbart · De asemenea, este insuportabil să luăm în considerare poziția lui Herbart conform căreia studiul științific al fenomenelor psihice trebuie să fie precedat de o analiză abstractă a problemelor psihologice și metafizice În această chestiune, opinia lui Jacob (Ludvig Heinrich Jakob -), un reprezentant major al psihologiei asociative respins de Herbart, care s-a referit la exemplul unui fizician, ar trebui considerată mai corectă: "Ce ar crede ei despre fizică , care ar dori să înceapă cercetarea științifică analiza conceptelor: corp, aer, apă, var etc , și să obțină dovezi din definițiile acestora !) M Troitsky "Psihologia germană în secolul actual", , Volumul II, p Biblioteca "Runivers" A BOLTUNOV de lucruri?" *) Fizica modernă, care ocupă unul dintre cele mai onorabile locuri

printre alte științe, nu cunoaște acest dispozitiv speculativ Între timp, Herbart acordă o importanță deosebită premiselor sale metafizice: numai ele se bazează, în opinia sa, pe fiabilitatea metodei sale matematice "Eu am fost de fapt punctul de plecare al investigației mele", spune el: "din reflecțiile necesare asupra conștiinței de sine a revărsat noțiunea de a lupta pentru reprezentare cu atâta certitudine și inevitabilitate încât posibilitatea de calcul deveni acum evidentă") Justificarea logică a tehnicilor matematice de investigare, care singure, după Herbart, conferă psihologiei un caracter științific, după cum vedem, se bazează în întregime pe o considerație speculativă preliminară a conceptului de conștiință de sine Ca urmare a concluziilor din aceste premise metafizice, s-a dovedit că toate conceptele de bază ale psihologiei lui Herbart, ca opus ideilor, constrângerea și eliberarea lor, întunecarea, beneficiile lor reciproce etc , nu conțin, așa cum Troitsky a remarcat corect, "nimic decât ь aluzii slabe și îndepărtate la subiectele reale ale analizei psihologice") - Acestea sunt alegorii, nu categorii de procese mentale În ceea ce privește aplicarea matematicii la datele experienței interioare, în acest sens, psihologia prea modernă s-a îndepărtat de calea indicată de Herbart Acea tendință a psihologiei științifice moderne, care, ca și Herbart, caută în calcule certitudinea și certitudinea concluziilor sale, se străduiește în primul rând și mai ales la măsurarea exactă a fenomenelor mentale, cu presupusa imposibilitate a cărora Herbart a împăcat atât de ușor Inlocuirea propusa de Herbart a unei masurari preliminare atenta a fenomenelor cu ipoteze, intr-adevar, poate da rezultate destul de stiintifice, asa cum arata exemplul de astronomie, bine ales de Herbart - dar ipotezele trebuie pregatite si prin observatie, iar concluziile din ele cu atentie verificat x) M Dessoir Greschichte der neuen deutschen Psihologie Aurel Ì Halbband S) Psihologie S) Psihologia germană Pagină ·, Biblioteca "Runivers" PRINCIPIILE METODOLOGICE ALE PSIHOLOGIEI HERBART im De fapt, Herbart nu are nici una, nici alta: - pregătire inductivă, firesc, pentru că sursa ipotezelor pentru el este metafizica, și nu experiența; - verificare temeinică, probabil pentru că Herbart nu permite experimentul în psihologie, ci o experiență internă accidentală este considerat nesatisfăcător După tot ce s-a spus, nu este greu de prevăzut în ce măsură rezultatele cercetării psihologice ghidate de astfel de principii metodologice trebuie să difere de datele efective ale experienței interioare Astfel, autorul cărții "Tonpsychologie" Karl Stumpf, comparând doctrina lui Herbart despre opusul reprezentărilor cu date sigure ale experienței în domeniul tonurilor muzicale, unde Herbart a realizat în mod specific principiile metodologice ale psihologiei sale matematice, ajunge la concluzia că singurul opoziţia care există aici este opoziţia dintre doctrina Herbart şi fapte De aceea până și reținutul Stumpf condamnă aspru principiile psihologice ale filosofului nostru "Niciun psiholog", spune el, "nu a luptat cu atâta amărăciune împotriva mitologiei în știință și, în același timp, nimeni nu a introdus-o într-o asemenea măsură în știința sa Imaginația lui nu arată ca niște pasageri care, înghesuiți într-un vagon poștal, se strâng, se împing și, uneori, se aruncă unul pe altul de acolo? Vedem o discrepanță completă între sarcina pe care și-a propus Herbart și rezultatele la care a dus implementarea principiilor sale științifice: el s-a străduit să creeze o psihologie exactă din punct de vedere matematic, dar s-a dovedit, ca cercetători de autoritate ai statului nostru, mitologia psihologică Această întorsătură cu totul neașteptată, în raport cu Herbart, ca

filosof remarcabil, s-ar putea spune, o întorsătură misterioasă a problemei face să privim în metodă !) Psihologia sunetului Vol П p "Nici un psiholog nu a luptat cu mai multă râvnă împotriva mitologiei în știința sa și nimeni nu a urmărit-o atât de amplu Spectacolele nu par niște pasageri strânși într-o diligență, împingându-se, împingându-se și aruncându-se ocazional coșul* unii în alții?" · Biblioteca "Runivers" А БОЛТУНОВЪ fundamentarea prelogică a psihologiei lui, fatală pentru ea, o părtinire ascuțită a gândirii Și chiar este "Este demn de un monument purtabil al fermentului filozofic din Germania", spune Lange în "Istoria materialismului", circumstanța rămâne că o minte atât de subtilă ca Herbart, un om care se distinge printr-un dar uimitor al criticii și un atât de mare educația matematică, ar putea ajunge la astfel de gânduri ciudate - să găsească, prin speculație, un principiu pentru statica și mecanica reprezentării Acesta este un indicator extrem de remarcabil al puterii atractive a vârtejului metafizic al vremii Dacă nu în mod exclusiv, atunci, în orice caz, în principal, tendința metafizică a metodologiei lui Herbart trebuie considerată responsabilă pentru toate eșecurile cercetării sale psihologice Dar chiar și prin această ceață metafizică, ideea lui Herbart despre psihologie ca știință exactă este conturată în fața unui cercetător imparțial - este adevărat, mai degrabă sub forma unui vis strălucit decât în contururile unei științe riguroase Herbart a lăsat moștenire această idee următoarei generații științifice de psihologi Iar preceptele sale au fost în principiu urmate de reprezentanți remarcabili ai noii psihologii precum Fechner, Helmholtz și Wundt Alexandru Boltunov) Friedrich Albert Lange Geschichte des Materialism bd II Abschnitt III Dienaturwissenschaftliche Psychologie (Ausgabe lui Reclam, S) ' Biblioteca "Runivers" La metodologia studierii filozofiei lui Spinoza Filosofia lui Spinoza din secolul al XVI-lea (vezi Scrisorile lui Spinoza) până în prezent este prilejul celor mai diverse interpretări ale acesteia În același timp, cercetătorii lui Spinoza ajung, atât în raport cu conținutul predării sale, cât și în raport cu comparațiile istorice, la concluzii direct opuse În prezent este dificil să găsești o filozofie sau o tendință remarcabilă cu care filosofia lui Spinoza să nu fie plasată, adesea într-o relație atât pozitivă, cât și negativă În acest caz, dificultățile și neînțelegerile care decurg din abundență de aici sunt, de obicei, puse în detrimentul lui Spinoza însuși, ca "proasta concepere" și "contradicție" cu propriile sale opinii Faptul unei asemenea diversitate de opinii își găsește poate o expresie deosebit de clară în lucrări atât de recente, cum ar fi, de exemplu, cărțile lui Erhardt sau von Dunin-Borkowski Erhardt în lucrarea sa: "Die Philosophie des Spinoza im Lichte der Kritik"), rapid și imperceptibil pentru sine, trecând la toate punctele de vedere posibile, "luminează" învățământul lui Spinoza în așa fel încât în "lumina criticii sale" este aproximativ ca un set lipsit de sens de iluzii și iluzii opuse unul altuia; cartea sa se încheie cu o speranță foarte de înțeles în astfel de condiții încât în curând va fi recunoscut de toată lumea că o asemenea filozofie nu este demnă să ocupe proeminența care i-a fost atribuită în istorie *) Erhardt Franz Lpzg Reisland p Vezi critici ascuțite Erhardt at Alberti, H Die Grundlagen des Systems Spinosas im Lîchte der Kritischen Philosophie und der modernen Mathematik Viena Lpzg Noske , p și urm Biblioteca "Runivers" V N POLOVTSOV rii filosofii Iezuitul Dunin Borkowski *) "iluminează" în mod similar filosofia lui Spinoza, în principal din punctul de vedere al dependențelor sale istorice Rezultatul comparațiilor sale dintre învățăturile lui Spinoza, mai mult

sau mai puțin cu toți predecesorii și curentele sale remarcabile, este că Spinoza își împrumută părerile "în dreapta și în stânga" și, în cele din urmă, lipsit de orice gândire independentă, Spinoza qcwlïîcz în mâinile lui Dunin-Borkowski ca b Analogo-giegeist şi Sammelgenie) · Cu toate acestea, filosofia lui Spinoza, trecută prin veacuri, se află acum la o înălțime care poate fi apreciată în orice fel, dar care nu mai poate fi ocolită Și într-adevăr, de la celebra corespondență dintre Jacobi și Mendelssohn pe tema Spinozismului lui Lessing, nu am mai văzut un singur mare filozof care să o treacă în tăcere Cum ar trebui, deci, să privim o astfel de stare de fapt, unde, cu o masă colosală de studii (vezi mai jos referiri la literatura despre Spinoza), noi, pe de o parte, aproape că nu găsim o singură interpretare cu o interpretare pozitivă caracter, care ar fi universal recunoscut, pe de altă parte, vedem că "contradicțiile" lui Spinoza nu numai că nu sunt eliminate, ci se acumulează din ce în ce mai mult, de altfel, în npjxQ regatelor opuse? Este clar că o astfel de stare de fapt ridică involuntar îndoieli: se potrivește studiul cu filosofia lui Spinoza așa cum ar fi necesar pentru înțelegerea sa? Și nu există condiții, a căror îndeplinire ar face posibilă abordarea însăși a ei esență mai strict și metodic? Și, tocmai aici se află, poate, punctul principal, care în prezent necesită atenția principală și munca concentrată a multor cercetători, și nu numai în numele prevenirii stării de lucruri indicate în viitor, ci și, în general, în numele cerinţelor metodologiei cercetării filozofice adevărate *) Dunin-Borkowski, Stanislaus von S,], Der junge De Spinoza Leben und Werdegang im Lichte der Weltphilosophie Munster i W Aschendorff p XXIII+) Vezi notele mou despre cartea lui Dunin-Borkowski în Questions of Philosophy and Psychology, Vol , (-) și în "Historische Zeitschrift, herausg von Mein eche, Bd ; H t Biblioteca "Runivers" LA METODOLOGIA STUDIILOR FILOZOFIEI SPINOSA Folosesc articolul despre Spinoza, care a apărut recent în Questions of Philosophy and Psychology, ca prilej de a prezenta câteva dintre rezultatele cercetărilor mele speciale în această direcție Am în vedere articolul domnului Frank, despre atributele lui Spinoza și despre relația dintre suflet și trup, în legătură cu propoziția a VII-a a părții a II-a a Eticii *) După cum subliniază pe bună dreptate autorul său, doctrina lui Spinoza despre atribute și relația lor cu substanța este "doar una dintre cele mai controversate și dificile întrebări din istoria filozofiei" (Fr) Întrebarea atributelor, în plus, precum și întrebarea alăturată a așa-numitului paralelismul și poziția Părții a II-a a Eticii, are un înțeles independent atât de important și este atât de strâns legat de toate celelalte puncte de vedere ale lui Spinoza și de consecințele care decurg din acestea, ceea ce este extrem de semnificativ și firesc tocmai în ceea ce privește remarcarea lui acele aspecte care trebuie subliniate necesitatea unei extreme precauții atunci când se încearcă rezolvarea problemelor învățăturii lui Spinoza și, cel mai important, îndeplinirea obligatorie a anumitor condiții prealabile, fără de care este de neconceput să înțelegem învățătura lui Spinoza fie în general, fie în special Recunoscând în acest fel discuția tocmai asupra acestor aspecte la momentul actual ca fiind cea mai semnificativă, concentrez asupra lor atenția principală; numai în legătură cu ele vor fi indicate câteva dintre cele mai importante puncte referitoare la elucidarea, mai întâi a chestiunii atributelor, apoi a problemei paralelismului sau a relației dintre spirit (nu suflet și trup) în învățătura lui Spinoza O fundamentare și o dezvoltare detaliată a opiniilor și datelor propuse aici vor fi incluse în conținutul unui alt studiu special Limitându-mă

la sarcinile indicate, din acest motiv eu însumi nu intenționez să intru aici într-o analiză detaliată a expunerii lui Frank și, de asemenea, nu mă voi opri asupra opiniilor altor cercetători individuali despre acest subiect Zona filosofică atinsă de învățăturile lui Spinoza este în sine atât de serioasă și bogată în conținut încât înaintea materialului dat direct în scrierile lui Spinoza înșiși și) Frank, doctrina atributelor lui S Spinoza "Întrebări de filosofie și psihologie", cartea ii , , p - (Alte referințe - prescurtat: Fr p) Biblioteca "Runivers" V I POLOVTSOV tach-ul, asociat în mod natural cu ei, se retrage în fundal interesul pentru acordul personal sau dezacordul interpreților individuali Totuși, va trebui să mă opresc asupra părerilor acestui sau aceluia autor modern, în acele cazuri în care va ajuta la clarificarea sau ilustrarea mai atentă a naturii unei afirmații generale, pe care le fac în scopurile propuse, pe baza date directe tocmai indicate Totuși, pentru a-i ușura cititorului, în cazul dorinței sale, posibilitatea unor comparații cu privire la materialul implicat, voi adăuga aici, la câteva indicații literare ale lui Frank, indicarea unor lucrări suplimentare, special dedicate întrebărilor de atribute și paralelism; în text, marchez între paranteze paginile articolului lui Frank în acele locuri din articolul meu, al căror conținut îi afectează indirect sau direct conținutul În același timp, comparațiile și concluziile private, care decurg de la sine din general, pot fi făcute cu ușurință independent de toată lumea *) Special dedicat problemelor indicate în continuare lucrări: Baensch, O Dezvoltarea conceptului lui Spinoza despre suflet ca bază pentru înțelegerea teoriei sale despre paralelismul atributelor Arhiva pentru istorie adică Phil Vol XX, Becher^ He Conceptul de atribut la Spinoza în dezvoltarea sa și relația sa cu conceptele de substanță și mod Halle a/s Niemeyer Bratuschek, E Care sunt nenumăratele atribute ale substanței la Spinoza? Phil Vol VII - Freuãenthal, J Deber dezvoltarea teoriei paralelismului psihofizic la Spinoza Kro-sche, K Cât de mult este de acord doctrina paralelismului atributelor divine cu teoria paralelismului psihologic-fizic la Fechner și Pr Alb Dor În deis Câştig Berlin Regensburg, J Despre dependența teoriei sufletului a lui Spinoza de teoria sa asupra corpului și de relația acestor doi cu epistemologia sa În Dis Riga Turnarían, A Despre teoria atributelor lui Spinoza Arhiva pentru istorie adică Phil Vol XX Wbhle, Rich, Despre relația dintre substanță și atribute în etica lui Spinoza raportarea sesiunii dk Acad d Știință/u Viena Wolter, Reinh Despre relația substanței cu atributele sale în învățăturile lui Spinoza, cu o atenție specială a concepției acesteia de către Kino Fischer, Erdmann și Trendelenburg Zn Diss Erlangen т Este de la sine înțeles că problema atributelor și a relației dintre minte și corp la Spinoza este atinsă, de altfel, mai mult sau mai puțin detaliat, în toate studiile despre Spinoza Pe lângă cunoscutul index al literaturii despre Spinoza: van ãer Linde, A Benedictus Spinoza Bibliografie's Gravenhage Biblioteca "Runivers" LA METODOLOGIA STUDIILOR FILOZOFIEI SPINOSA Deci, planul principal al expunerii ulterioare este, în primul rând, de a clarifica caracterul obligatoriu al anumitor condiții de înțelegere a învățăturilor lui Spinoza în general și, în consecință, a întrebărilor ridicate în special Voi sublinia imediat că astfel de condiții sunt, în primul rând, o cunoaștere în esență a conținutului termenilor latini ai lui Spinoza, "Leisart și timpul lor și, în al doilea rând, posesia teoriei cunoașterii lui Spinoza, care ar trebui să servească drept punct de plecare pentru toate considerațiile despre învățătura sa și apoi, în legătură cu ceea ce s-a spus și modul în care aplicarea acesteia,

neapărat oarecum programatică, unele dintre cele mai importante puncte și idei date de Spinoza însuși pentru a clarifica problema atributelor și problema relației a spiritului și a trupurilor, în legătură cu poziția y-sapului din partea a -a a Eticii lui Spinoza: "Ordo et connetto idearam idem est ac ordo et connexio rerum" Prima parte a articolului se referă la orice cititor care lucrează în domeniu a filozofiei; al doilea presupune prezența unor cunoștințe speciale despre principalele puncte de vedere asupra filozofiei lui Spinoza I Condiții necesare înțelegerii opiniilor lui Spinoza I Probleme de terminologie Un număr semnificativ de neînțelegeri care umplu filozofia lui Spinoza cu "contradicții" atribuite acestuia, sunt Nijhoff , voi indica o colecție extrem de completă de literatură și nouă despre Spinoza, într-un Catalog special al lui Joseph Baer Frankfurt a/M Catalog Spinoza Vezi și: Max Weg Bibliotheca Spinozana Catalog nr Lpzg şi Baìdwin Dicţionar de filosofie şi psihologie Vol III; Ueberweg-Heinze Geschichte d filozofie bd IIL · i) Referirile la lucrările lui Spinoza vor fi date în următoarele abrevieri: Etică: Eth ; părţile eticii vor fi romane; prevederi (Propoziții) cu cifre arabe (adică, prescurtat * Eth Π, va însemna: a doua parte a Eticii, poziția a -a) Abreviere: Dem înseamnă demonstrație; Def : definiție (Defmitio); Ah : axiomă; Sch : scholia (scolium); Corolar Tractatus de intellectus ertiandatione: Tr de int em ; Tractatus tiieologico-politicus: Tr ih p \ Korte-Verhandelung von God, de Mensch en des-zelfs Welstand: Tr de Deo; Principia Philosophiae Cartesianae: Pr Ph C ; Cogitata metaphysica: Cog met Litere: Er Paginile: pp sunt date după aceeași ediție din care este citat Frank, adică conform ed în volume J van Vloten et J" PN Land hagae cornitum Nijhoff Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" V N POLOVTSOV I este rezultatul ï) unei traduceri inadecvate a termenilor săi latini în limbi noi, iar expresiile traduse fie nu corespund deloc în conținutul lor cu conținutul termenilor lui Spinoza, fie, modernizând conținutul acestuia, le conferă nuanțe străine Gândirea lui Spinoza Literatura filozofică germană, care a produs cea mai mare parte a studiilor și traducerilor operelor lui Spinoza, oferă în același timp exemple tipice de astfel de neînțelegeri Este semnificativ de observat că terminologia filozofică germană își datorează originea în primul rând lui Christian Wolff (-) După exemplul lui Thomasius, care a fost oarecum revoluționar pentru acele vremuri, Wolf înlocuiește limba latină general acceptată de atunci cu limba germană I prelegerea și, cel mai important, împreună cu lucrările latine, oferă adaptări germane ale tuturor vederilor lor principale; în ele își găsește sursa primară terminologia literaturii filozofice germane Este caracteristic că, deși acceptă terminologia lui Wolf de la Wolff, oamenii de știință germani, pe de altă parte, îl recunosc unanim drept un gânditor slab și dependent, al cărui merit îndoielnic a constat în principal în popularizarea sau, cu alte cuvinte, în simplificarea ideilor lui Leibniz Sărăcia gândirii, însă, se reflectă inevitabil în natura încarnării sale, iar termenii lui Wolff, care nu este bogat în gândire, sunt la fel de puțin capabili să transmită bogăția ideilor lui Spinoza, precum limbajul unui limbaj moderat dezvoltat persoană ar fi capabilă să transmită conținutul celor mai bune opere literare din acest sau acel timp Și, prin urmare, această origine a termenilor germani este o sursă serioasă în crearea a tot felul de neînțelegeri despre învățăturile lui Spinoza Deci, de exemplu, Wolff a împrumutat din vorbirea populară o expresie, s-ar putea spune, tragică pentru confuzia granițelor cunoașterii în general și pentru înțelegerea teoriei

cunoașterii lui Spinoza în special, și anume, expresia "reprezentare" - Vorstellung Folosind-o în locul expresiei "perceptio" Leibniz, Volf în același timp, simplifică conținuturile date lui Leibniz, dând termenului "reprezentare" o colorare psihologică, adică relativistă, și apoi îneacă toate conținuturile posibile ale conștiinței în masa monotonă de "reprezentare" creată de el Încercarea lui Kant de a salva de la această scufundare pe unii Biblioteca "Runivers" LA METODOLOGIA STUDIILOR FILOZOFIEI SPINOSA momentele caracteristice ale gândirii sub termenul "idee" sunt în mare măsură paralizate în rezumarea lui Kant a ideii sub masca unui "concept" "Conceptul", Begriff, pentru el, ca și pentru Wolf, este din nou un anumit tip de reprezentare Logicienii moderni, în mare măsură sub influența dorinței de a nu se abate de la tendințele științifice naturale moderne, sunt, aproape fără excepție, reprezentanți ai relativismului colorat din punct de vedere psihologic recent caracterizat atât de potrivit de Husserl *), și aproape fără a privi înapoi reduc întreg câmp al conștiinței (și deseori mintal inconștient) la "reprezentări", sau, ceea ce este la fel, la acele sau alte elemente sau derivate ale "reprezentărilor" Astfel, termenul de "reprezentare" nu are zone interzise pentru ei, iar ei îl introduc indiferent în raport cu toate conținuturile conștiinței pe care le întâlnesc; totuși, prin aceasta ei închid accesul la înțelegerea unor astfel de învățături filozofice, cum ar fi, de exemplu, învățăturile lui Descartes și Spinoza, bazate pe stabilirea unor diferențe specifice între zonele individuale ale conținuturilor conștiinței noastre, care nu sunt reductibile , prin însăși natura lor, la orice fel de conținut al conștiinței din care oricare dintre aceste zone Pentru ei, instrucțiunile constante ale lui Descartes în "Meditațiile" și "Răspunsurile" sale trec fără urmă cu lor natural-științifice sau materialiste și în legătură cu acești oponenți cu minte nominalistă, dar nu profund filosofic: Descartes în mod repetat repetă că obiecţiile care i se dau şi i se atribuie contradicţii sunt rezultatul unui amestec de domenii de cunoaştere specific diferite) Nu mai puțin zadarnice sunt toate avertismentele lui Spinoza, care ocupă locul principal în toate lucrările sale, de a nu amesteca conținuturile cunoștințelor "adecvate" și "inadecvate", întrucât între *) Husserl, Edm Logische Untersuchungen bd I * Kar S io ff (Bd A) Primul volum este disponibil în traducere rusă de E A Bershtein, ed iar cu prev S L Frank Editor de carte "Educaţie* SPb) Descartes: Meditationes de Prima Philosophia objectiones * Responsiones In Ch Adam et P Tanneri Vol VII A se vedea în special "Răspunsurile" lui Hobbes și Gassendi, * Biblioteca "Runivers" V 'N, POLOVTSOV între ele se află un abis de netrecut, iar diferența dintre ele nu se reduce la diferența dintre reprezentări în sensul restrâns al cuvântului și conceptele derivate din ele, adică reprezentări dintr-un punct de vedere mai larg Spinoza explică că ambele tipuri de reprezentare, atât reprezentarea în sens restrâns, cât și reprezentarea în sensul larg al cuvântului, nu aparțin deloc domeniului cunoașterii " adecvate", din care, prin urmare, abstracția logicii moderne este exclus la fel de irevocabil ca percepţia senzorială imediată Toate acestea nu sunt luate în considerare de adepţii relativismului în logică și în termeni Wolffieni în expresiile lor; Cercetătorii și traducătorii germani continuă să traducă prin termenul Vorstellung adevăratele idei (ideae vegae) ale lui Spinoza și să desemneze prin termenul Begriff, sau conceptul (abstract) al realității sale metafizice Între timp, din punctul de vedere al lui Spinoza, înlocuirea, de exemplu, a expresiei "idee" de Dumnezeu, "idee" de substanță, atribute, moduri infinite etc , cu

expresia "reprezentare" sau "concept" " al lui Dumnezeu, sau atributul "reprezentare" sau "concept" și așa mai departe, în sensul logicii moderne, este la fel de absurd ca și pentru un naturalist modern, ținând cont de legea lui Johann Müller, să încerce să reducă, pt de exemplu, senzații gustative până la senzații vizuale Legea specificității percepției organelor de simț a lui Johann Müller este poate cea mai potrivită analogie pentru legea specificității tipurilor de cunoaștere stabilită de Descartes, și mai ales de Spinoza, în doctrina lor despre limitele și conținuturile cunoașterii adecvate și inadecvate În legătură cu tendința generală indicată, ei continuă, de asemenea, să folosească, fără alte explicații, termenii "motiv" și "motiv" Verstand și Vernunft pentru a traduce astfel de termeni ai lui Spinoza ca intellectus și ratio (raportul în Spinoza nu are nimic de-a face cu ratio în Wolff) Între timp, acești "termeni nu sunt aplicabili conținutului lui Spinoza, nici în sensul lui Wolff, nici în sensul lui Kant, nici în sensul lui Schopenhauer" și, în general, în niciun sens, oricât de diferiți ar fi aceștia din urmă , dacă aceste diferențe pot * fi reduse la diverse restricții în raport cu totul la același zonă monotonă de reprezentare Rezultatul unor astfel de producții, dacă luăm momentele Biblioteca "Runivers" LA METODOLOGIA STUDIILOR FILOZOFIEI SPINOSA Õ Cea mai semnificativă în ceea ce privește consecințele sale în raport cu întrebările care ne interesează este, pe de o parte, raționalizarea în sensul modern a cuvântului a fundamentelor învățăturilor lui Spinoza * unde "esențele raționale" ale lui Spinoza (entia rationis) sunt amestecate cu "esențele reale" ale sale (entia realia); abstracția pe care o alungă din cercetarea adevărată este pusă în fruntea predării sale; exemplele sale matematice sunt luate în sensul literal etc , că totul pune bariere de netrecut în înțelegerea doctrinei sale în general, și în special a doctrinei sale despre atribute (cf Pr I, II); și, pe de altă parte, realizarea a ceea ce pentru Spinoza este o abstracție, prin care "esențele reale" ale lui Spinoza sunt amestecate cu conținutul cunoașterii inadecvate (entia imaginationis); lucrurile (res) ale cunoașterii adecvate a lui Spinoza, adică cymH CTH (essentiae formaliter) formale a tuturor modurilor infinite, atribute infinite ale substanței, sunt înțelese ca lucruri din punct de vedere naturalist, iar ordinea aleatorie și legătura dintre acestea din urmă, care este rezultatul insuficienței umane căreia cunoașterea este înlocuită cu necesarul ordinele și conexiunile stabilite între infinit și dincolo de limitele cunoașterii umane individuale de către intelect (intellectus infmitus în terminologia lui Spinoza), toate acestea încurcă complet înțelegerea întrebării a pozitiei lui Etti II, și așa-zisul paralelism al lui Spinoza (Compară pr II, III, IV) Ceea ce s-a spus despre traducerile germane se aplică tuturor traducerilor existente ale lui Spinoza, modernizându-i terminologia și nefiind în text sau notițe termenii principali ai originalului și, deși se evită variația textului, pestrița înțelegerii este inevitabil obtinut Dintre traducerile franceză, rusă și italiană încă disponibile ale lui Spinoza, precum și cele germane, nici una nu poate fi folosită fără o comparație atentă constantă cu originalul; singura excepție o constituie în prezent traducerile în engleză, și anume cele ale lui White Gael, editate de doamna Getchison Sterling *) Au dat traduceri a două dintre cele mai importante lucrări ale lui Spinoza: Tractatus de Intellectus Emendatone Londra Etica Londra, New J etc a -a ed Tradus din latină de W Haie White; Traducere revizuită de Amelia Hutchison Sterling MA (Edin) subliniind confuzia din raționamentul lui Bacon, Spinoza subliniază, ca principală sursă de

neînțelegere, incapacitatea sa de a distinge adevărata cunoaștere a intelectului de conținuturile imaginative și de abstracțiunile construite pe ele în Tr râul Spinoza avertizează în special împotriva confundării ideilor adevărate cu idei, simboluri și cuvinte; pentru a eradica prejudecățile, el necesită o înțelegere clară a faptului că ideea adevărată nu este nici o reprezentare, nici un cuvânt (Vezi pp -) "Etica" lui Spinoza se adresează cititorilor: "Și îi sfătuiesc pe cititori să distingă cu acuratețe între Idee sau conceptul Minții și între Imaginile lucrurilor pe care ni le imaginăm" În continuare, este necesar ca ei să facă distincția între idei și cuvinte, prin care semnificăm lucrurile" guunfur (Eth II, Sch) Are cunoștințe adevărate sau adecvate, ale căror idei sunt clare și distincte (clarae et distinctae) Spinoza o desemnează ca zonă a intelectului; cunoașterea intelectuală este apoi împărțită de el în cunoaștere prin raport și prin intuitio Intellectusul, așa cum s-a subliniat deja, nu este de dorit să fie tradus nici prin cuvântul "minte", nici prin cuvântul "rațiune", deoarece acești termeni sunt ușor confuzi, iar zonele lor, în orice limitare modernă, captează inevitabil abstracțiuni care nu au legătură cu domeniul inteligenţei Traducerile preferate ale termenilor de cunoaștere, cum ar fi "capacitatea" de cunoaștere, "capacitatea" de reprezentare (Erkenntnis-"vermõgen", Vorstellungs-"vermõgen") etc , sunt în general inacceptabile în raport cu termenii lui Spinoza mier de asemenea, răspunsurile lui Descartes, în special a lui Hobbes, Biblioteca "Runivers" KЪ METODOLOGII ALE STUDIULUI FILOZOFIEI SPINOSA" întrucât orice "abilitate" de acest fel este respinsă de el ca o chestiune de principiu, ca o ficțiune sau o abstractizare a cunoașterii inadecvate (cf Eth I, Sch) Este de dorit să se păstreze pentru traducerea intel-lectus expresia intelectului, care, întrucât problema intelectului este studiată de Spinoza, este umplută cu conținutul specific care îi corespunde Cea mai potrivită traducere a acestui termen este expresia: înțelegere adevărată sau clară și distinctă Spinoza însuși vorbește despre intelect ca pe o comprehensio (de exemplu, Et I,); ca adjectiv din acesta, este de preferat să folosim nu expresia ambiguă "intelectual", ci intelectual Pentru a transmite ratio și intuido, expresiile "rațiune" și "rațiune nu sunt potrivite pentru motivele deja indicate " Expresia "cunoaștere rațională" pentru ratio este deosebit de periculoasă în caracterul său modern de cunoaștere predominant abstractă Redarea intuido, de exemplu, ca o viziune intuitivă în conformitate cu expresiile germane intellektuelle sau intuitive Anschauung, duce fără să vrea la asocieri inacceptabile cu termenii corespunzători ai filozofilor de mai târziu, de exemplu, viziunea intelectuală a lui Kant sau Schopenhauer, dar destul de diferită de Intuiția lui Spinoza Limba rusă permite expresia pur și simplu > și tocmai în În acest sens, această expresie este folosită atât în primele scrieri ale lui Spinoza, cât și în Etica Dacă intelectul consideră această esență absolută ca pe o esență independentă, incluzând o existență necesară, și fiind baza tuturor esențelor dependente, atunci ea poate fi desemnată prin expresia scolastică Natura naturans, adică o esență realizatoare, dacă această esență absolută este considerată de intelect din punctul de vedere al modurilor sale infinite, adică entitati dependente Biblioteca "Runivers" LA METODOLOGIA STUDIILOR FILOZOFIEI SPINOSA oase, acest punct de vedere poate fi marcat prin adăugarea la expresia natură sau esență a cuvântului naturata: natura naturata sau esență realizată Acesta este conținutul pe care Spinoza îl pune în acești doi termeni scolastici (cf Eth I, Sch) *) Afirmațiile că numai natura naturata

poate fi numită pe bună dreptate natură, în timp ce natura naturans este ideea pură de extindere și ideea pură de gândire (?), etc (Fr), sunt rezultatul punctelor de vedere destul de străin lui I Spinoza, deci la fel cu afirmația că | | Deși "Dumnezeul" lui Spinoza este imanent, nu este identic cu Natura "ì (Fr), nu este de acord cu părerile lui S/shkyash, atât în general, cât și în toate detaliile conținutului său Astfel, "Natura" în mod naturalist sensul este pentru Spinoza, o totalitate limitată imaginativ de conținuturi imaginative neadecvate ale conștiinței umane, despre care a spune "Natura sau Dumnezeu", Natura sive Deus, ar echivala cu a spune "modus sive Deus", adică din punctul de vedere al lui Spinoza, pură absurditate În special, conform opiniilor lui Spinoza, esența unei substanțe poate fi exprimată în întregime în fiecare atribut, de exemplu, toate pot fi privite ca o esență extinsă, ca o res extensa, dar chiar și în acest caz esența a unei substanțe nu coincide cu "natura" vederilor naturaliste, deoarece, din nou, conținutul unui atribut nu poate fi niciodată același cu conținutul modului său Mai mult decât atât, Spinoza insistă cu siguranță să înțeleagă termenul Natură tocmai în sensul indicat de natura sive Deus, adică nu în sensul esenței substanței, exprimată în Unul atribut și modurile sale, pentru cunoașterea adevărată limitată, ci esența pentru un intelect infinit > exprimat în atribute infinite și modurile lor infinite (finite și infinite) Deci, în Tg th R Spinoza stipulează, me hic per Naturam non intelligere solum materiam ejusque affectiones, sed praeter materiam alia infinita Capac , p N B *) Sieheck, H Ueber die Entstehung der Termini natura naturans und natura naturata Arhiva f Gesch d Phil Eli, , p fânul W De Spinozae Natura Naturate et Natura Naturata Vratisla-viae Biblioteca "Runivers" V N POLOVTSOV, Spinoza notează, ca neînțelegeri ale unei opinii ambulante, ca vulgi opiniones, praejudicia și chiar valgi stultitia, toate încercările de a înlocui Natura ca esență absolută, exprimată în atribute infinite și în modurile lor, pentru a substitui "natura" din punctul de vedere al omului prezentare ьcheskogo Și până în ultimii ani ai vieții sale, Spinoza continuă să avertizeze împotriva unor astfel de confuzii; în îi scrie lui Oldenburg (Ep) că cei care cred că în identificarea sa a Naturii și a lui Dumnezeu, prin Natură înțelege massam quandam sive ni ateriam corpoream^, se înșală profund: "tota errant via" ViTr th R Spinoza vorbește despre vaga concepție umană despre natură: "dog de Deo, dog de Natura alluni sanum habet conceptum; Naturae autem (potentia) tanquam vini (but vulgo dicitur) et impetum imaginentur; Naturam adeo limitaemi fingit ut hominem ejus praecipuam partem esse credat" etc (Tr th p Cap , p) Toate imaginile imaginative și abstracțiunile create de oameni cu această ocazie nu dau în sine nicio cunoaștere adecvată despre natură, ca esență a substanței, iar din punctul de vedere al intelectului, ele însele sunt niște moduri sau un atribut de extindere, sau un atribut al cogitatio, care sunt incluse în natură din punctul de vedere al adevăratei înțelegeri ca o esență dependentă a unei substanțe independente; astfel, pentru cunoașterea adevărată, concepțiile umane inadecvate despre natură privesc doar o parte din ceea ce Spinoza consideră Natura În legătură cu adevărata înțelegere a expresiei natură, Natura, la Spinoza, după propriile sale instrucțiuni, așa-numita "fază naturalistă a genezei" a concepției lui Spinoza, stabilită de Avenarius (vezi și Fr și urm), ca o ficțiune inacceptabilă a ecuației modului substanța substanței în sine, sugerând la Spinoza posibilitatea expresiei absurde "modus sau substanță" sau modus sau atribut (Fr λ totuși modul nu este din punct de vedere adecvat)

cunoaștere, ci ca un lucru imaginativ al cunoașterii inadecvate Este de la sine înțeles că, având în vedere înțelegerea de către Spinoza a conținutului termenului Natură, expresia "Natura sau Dumnezeu", Natura sive Deus, în "Etică" nu este puțin "abordare" Biblioteca "Runivers" LA METODOLOGIA STUDIILOR FILOZOFIEI SPINOSA o rămășiță "respirantă" a vederilor anterioare, dar conținut care este pe deplin în concordanță cu opiniile neschimbate ale lui Spinoza asupra esenței substanței, cognoscibile prin intelect (Fr ,) Pentru a clarifica întrebările legate de poziția lui Eth II, este deosebit de important să ne amintim că nici Natura lui Spinoza, care este esența absolută a substanței pentru intelectul infinit, exprimată în atribute infinite și modurile lor, nici esența absolută a substanței, exprimată pentru o limită, dar nu cunoștințele mai puțin adecvate, într-un anumit atribut și modurile sale, nu pot fi în niciun caz discutate din punctul de vedere al relațiilor care se ocupă de aceste sau alte moduri ale unui atribut sau al unuia, ca să nu vorbim de relații specifice numai conținuturilor cunoașterii imaginative Astfel, substanța, și ca lucru extins, rămâne una (adică din număr), eternă, adică, în mod necesar existent, neschimbător (cf Eth II, io Sch), etc , i e neavând nici una din proprietăţile modurilor de extindere a corpurilor Substanța nu este corporală - este incorporea, deși este considerată sub atributul extensiei Prevederile părții I a Eticii, care încheie aceste explicații, pentru oricine are în vedere diferența dintre conținutul intelectului și cunoașterea imaginativă, precum și doctrina definiției (definitio) în raport cu substanța și atributele, sunt înșiși sunt axiome evidente După ce am remarcat acest lucru, să trecem la Eth II, , și să vedem ce se poate spune despre această prevedere pe baza a tot ceea ce s-a spus / III Poziție: Eth II, , întrebări conexe În primul rând, să aflăm ce conținut este dat în această propoziție, "ordo et coppechio idearum idem est ac ordo et coppechio getit" - ordinea și legătura ideilor este aceeași cu ordinea și legătura lucrurilor, apoi în ce se raportează la problema spiritului și a corpului lui Spinoza și cât de mult se leagă ceea ce spune despre corp și spirit cu sufletul și corpul paralelismului psiho-fizic sau al monismului epistemologic subiectiv-obiectiv sau cu alte teorii despre relația dintre mental și fizic, din punctul de vedere al psihologiei și logicii moderne Biblioteca "Runivers" ' in n Polovtsov Eth II, nu vorbește despre "identitatea" ideilor și lucrurilor, care, așa cum sa indicat deja, pentru Spinoza și nu poate avea loc, întrucât vorbim despre lucruri ca idei de idei, ci vorbește despre aceeași ordine și legătură de idei cu ordine si legatura < a lucrurilor De la demonstrație la această propoziție, de la toate propozițiile anterioare și ulterioare, precum și de la cea pentru Spinoza Eth II, are un caracter axiomatic (vezi mai jos), este clar că este o chestiune de adevărată cunoaștere și de ordine și legătură necesare, despre care se vorbește, de exemplu, Eth I, , , în plus despre ordinea necesară și legătura, pe de o parte, a ideilor adevărate, Eth Eu, Ah , , pe de altă parte, despre ordinea și legătura necesară a lucrurilor, ca idei de idei adevărate Eth Eu, Aχ I, h, în plus, nu pentru cunoașterea umană adecvată și inadecvată limitată, ci pentru intelectul infinit și, în consecință, doar parțial pentru cunoașterea umană și numai pentru umană adecvată Ideile în cauză sunt, așadar, esența și conținutul dat în mod obiectiv al modus infinit al atributului cogitado, intelectul infinit, iar lucrurile sunt esențe date formal ale tuturor atributelor infinite (moduri finite și infinite) infinite (adică prin calea, a tuturor ъ modurilor de atribut cogitado și a tuturor modurilor de atribut ex ten-sio) cunoscute de

intelect; adică aici avem de-a face cu idei şi lucruri care, conform axiomei a Eticii discutate mai sus, trebuie să fie de acord convenire unele cu altele (Compară mai sus cu Spinoza despre idei și lucruri) Legătura strânsă a poziţiei lui Eth II, cu axioma menţionată, din care este o dezvoltare directă, este notă de Spinoza în multe părţi ale Eticii; (comparați, de exemplu, referința la Eth II, și pe Eth Eu, Ah b, c Eth II, Dem) În legătură cu ceea ce s-a spus despre ideile și axiomele adevărate Eth I, putem deci exprima Eth II, și cu aceste cuvinte ordo et connexio rationuni idem est ac ordo et connexio causarum Înlocuirea expresiei "lucruri" rerum cu expresia cauzelor causarum este folosită mai ales de Spinoza în multe propoziții ulterioare și dă naștere la multe neînțelegeri, care însă dispar dacă se acordă atenție celor spuse mai sus despre ponei Biblioteca "Runivers" LA METODOLOGIA STUDIILOR FILOZOFIEI SPINOSA Mania de expresii a lui Spinoza: idee, lucru, bază (raport) și rațiune Din cele spuse, este clar că Eth : este aplicabil cunoasterii umane numai in masura in care aceasta din urma este cunoastere adecvata, i e parte a unei inteligențe infinite Pentru cunoașterea umană inadecvată, întrucât esența lucrurilor nu îi este accesibilă, conexiunile lor necesare nu sunt perceptibile Ordinele și conexiunile cognoscibile din punct de vedere imaginativ sunt accidentale în însăși esența cunoașterii imaginative și trebuie să fie așa din punctul de vedere al cunoașterii adevărate Totuși, tocmai de aceea șansa nu este o proprietate a lucrurilor, ci doar rezultatul insuficienței cunoașterii umane At res aliqua nulla alias de causa contingens dicitur, nisi respecut defectus nostrae cognitionis" (Eth I, , Sch I Cf de asemenea Eth IV Def si Tr de int em) Pentru o cunoaștere adecvată, tot ceea ce este cunoscut de ea este necesar și, în consecință, cunoașterea inadecvată în sine Deci, ordinea și conexiunea, cognoscibile inadecvat pentru intelect, sunt în mod necesar ordine și conexiuni aleatorii Pentru el însuși, ideile inadecvate sunt legate într-o ordine necesară: "ideae inadaequatae et confusae eadem necesită consequuntur, ac adacquate" (Eth II, Dem) Cu alte cuvinte, nu există idei inadecvate pentru intelect Există idei inadecvate pentru cunoașterea umană, deoarece el cunoaște nu prin intelect, ci, în plus, prin imaginație; pentru un intelect infinit nu există deloc idei inadecvate, nullae inadaequnatae pes confuse sunt, nisi quatenus ad singularem alicujus Mentem referantur (Eth II, Dem) Aici voi observa că cum să înțeleg Eth II, Cor și sch , precum și toate propozițiile ulterioare, care elucidează trăsăturile și relațiile corpului și spiritului pentru Stryaos și asupra cărora nu pot să mă opresc aici separat, este deosebit de semnificativ, deoarece este vorba despre spiritul uman ca atare, că cazurile în care Spinoza spune despre conținutul cunoașterii inadecvate, din acele cazuri când este vorba de cunoașterea umană ca parte a unui intelect infinit, doar în acest din urmă caz poate fi vorba de conținuturi adevărate și necesare, adică , trebuie să ne amintim că Spinoza nu numai că nu "se angajează să arate posibilitatea unei cunoașteri adecvate și universale ca urmare a unei legături psiho-fizice elementare și de fapt complet iraționale în Questions of Philosophy, vol p Biblioteca "Runivers" S in N POLOVTSOV individ limitat)) (Fr), dar tocmai aceasta arată imposibilitatea Asa de, Eth II, spune că ordinea și legătura necesară a esențelor date în mod obiectiv ale modului infinit de attrgi-bunga cogitatio a intelectului infinit și, în consecință, a cunoașterii umane, deoarece este cunoaștere adecvată și parte a intelectului infinit, sunt la fel si ordinea si legatura necesara a lucrurilor, adica esentele date formal ale tuturor, fara exceptie, modurile infinitelor atribute ale

substantei De aici este de la sine înțeles că mai departe în această poziţie nu putem substitui ideilor intelectului infinit nici atributul cogitatio, nici toate modurile sale, la fel cum în locul lucrurilor în aceeaşi poziţie nu putem substitui nici un singur atribut al extensio sau modurile sale, nici toate modurile sale atribute infinite și moduri infinite, cu excepția atributului și modurilor atributului cogitatio Dacă este nevoie de mai multe explicații pentru aceasta, atunci dintr-un număr mare de posibile, voi menționa aici dintre cele care preced poziția lui Eth II, , din cuprinsul prevederilor Et , si Dupa pozitia i, , in care Stenoza explica ca esentele obiective ale tuturor esentelor formale ale atributelor si modurile lor sunt date in intelectul, urmează imediat propoziția I, , indicând că intelectul infinit se referă la moduri, la esențe dependente, la natura realizată (natura naturata) (vezi mai sus) și că este de la sine înțeles că prin intelect nu putem înțelege atributul cogitatio: "per intellectum enim (ut per se notum) non intelligimus absolutam cogitationern, sed certum tantum mo-dum cogitandi" Deci, dar cu privire la Eth-II, , se poate vorbi, dacă vreți, despre * paralelism * dar despre paralelismul entităților date în mod obiectiv și date formal Astfel, reproșul lui Chirniauz (Ep), devenit atât de popular, este că Spinoza pune atributul cogitatio în paralel cu toate celelalte atribute și creează inegalități între ele în distribuția lor (Attributum cogitatìonis se multo latius quam attributa caetera eten- de re statuatur)' , este înlocuită, parcă, de o inconsecvență și mai mare; toate modurile infinite și finite ale tuturor infinitului Biblioteca "Runivers" LA METODOLOGIA STUDIILOR FILOZOFIEI SPINOSA Atributele S , neexcluzând atributul cogitalìo^, se dovedesc a fi, parcă, într-o relație paralelă cu adevăratele idei ale intelectului, adică la un mod infinit al acestui ultim atribut Joachim, unul dintre cei mai serioși cercetători ai lui Spinoza, a încercat să elimine obiecția lui Tschirnhaus față de inconsecvență, înlocuind, totuși, ca Tschirnhaus în poziția II, , atributul cogitado în locul modus al intelectului infinit El a subliniat că în legătură cu cogitado nu poate fi vorba de o prevalență mai mare sau mai mică, întrucât această expresie nu poate fi decât figurativă în raport cu acest atribut) Cu toate acestea, este de la sine înțeles că nu se poate vorbi despre prevalență în sensul literal al cuvântului; dificultatea dispare cu condiția ca Spinoza să înțeleagă infinitul ca excluzând orice chestiune a numerelor, în legătură cu înțelegerea particularităților conținutului intelectului, ca fiind în afara limitărilor imaginative Ținând cont de indicațiile lui Spinoza în această direcție, este clar că relația unei idei în sensul indicat cu lucrurile în sensul indicat nu poate fi considerată nici din punct de vedere spațial sau figurativ, nici din punct de vedere numeric rapoarte; cu alte cuvinte, ideile intelectului, adică ideile unui mod infinit, tocmai pentru că avem de-a face cu cunoaștere dincolo de număr și cu "infinit" în sensul lui Spinoza, nu pot fi mai răspândite, nici mai puțin răspândite, nici mai numeroase, nici mai puțin numerice, fie că corespund (convenire)) toate modurile infinite (finite și infinite) ale unui atribut sau toate modurile infinite ale două atribute sau moduri infinite ale atributelor infinite ale unei substanțe Infinitul, în sensul lui Spinoza, poate corespunde oricărui infinit, fără a deveni mai mult sau mai puțin din cauza lui, în orice sens al cuvântului Pentru un matematician, această propoziție este de înțeles prin ea însăși, prin analogie cu conținutul matematic corespunzător și, cu atât mai mult, este de înțeles pentru fizicieni Loachim Harold Un studiu al eticii lui Spinoza Oxford Clarendon Press , "Se pot aplica modurile de

extensie scăzute (mai larg, mai îngust, coextensiv) relațiilor dintre un Atribut și altul? Întreaga critică se bazează pe abuzul de metaforă spațială", p * Biblioteca "Runivers" V N POLOVTSOV losoph, în sensul cuvântului, înțeles de Descartes și Spinoza Prin urmare, așa-numitele "încălcări ale paralelismului" ale lui Spinoza la Spinoza, atât în raport cu atributul cogitano față de alte atribute, cât și în raport cu problema ideilor de idei, sunt o încălcare a paralelismului care este pus în moduri diferite în Eth II, și în învățăturile lui Spinoza, cercetătorii lui Spinoza, începând cu Tschirnhaus, și în niciun caz încălcând acele relații care sunt date de Spinoza în axiomele și , Partea I a Eticii și poziția , Partea a II-a a acesteia , vorbind despre corespondența ideilor adevărate cu ideile lor, i e entități date în mod obiectiv cu entități date formal și aceeași conexiune și ordine atât a acestora, cât și a altora pentru cunoașterea adevărată Astfel, în învățăturile lui Spinoza, corespondența tuturor ideilor adevărate cu ideile-atamurile lor (deja în axiomele primei părți a "Eticii" bazate pe teoria cunoașterii lui Spinoza) și asemănarea ordinii și conexiunii adevăratelor ideile între ele cu conexiunea de idei între ele (formulate mai precis în poziția), fără nicio încălcare a ceea ce nu poate fi încălcat în raport cu conținuturile infinite sau nenumărate ale cunoașterii adecvate, specific diferite de conținuturile imaginative, în contingența și dependența lor de număr, spațiu și timp Din cele spuse, este clar că pentru Spinoza poziţia lui Eth II, în acest sens, în esență, este de la sine înțeles, pe baza teoriei sale a cunoașterii și a axiomelor primei părți a Eticii În general, multe dintre propozițiile lui Spinoza sunt axiome pentru cel care înțelege conținutul teoriei sale a cunoașterii și sensul definițiilor sale Faptul că Spinoza citează în momente diferite anumite propoziții, fie sub formă de axiome, fie sub formă de teoreme, din nou nu este, așa cum cred unii dintre cercetătorii săi, un indiciu al "genezei" opiniilor lui Spinoza, ci se dovedește a fi fi o consecință firească a unei concepții neschimbate de Spinoza asupra relației dintre axiome și teoreme, sau, mai bine, cu propozițiile filozofiei sale Axiomele filozofiei lui Spinoza nu sunt diferite de "propozițiile" filozofiei sale pentru toți cei care le percep în mod adecvat conținutul, dar axiomele trebuie date ca propoziții și necesită demonstrație pentru persoane Biblioteca "Runivers" LA METODOLOGIA STUDIILOR FILOZOFIEI SPINOSA nepregătiţi să înţeleagă conţinutul lor axiomatic În legătură cu acest punct de vedere, există și dovezile frecvente prin contradicție ale lui Spinoza, care echivalează cu faptul că ceea ce este dat în cutare sau cutare poziție pentru cineva care, după Spinoza, este atent, însoțitor, este de la sine înțeles ; a se vedea, de exemplu, dovezile prevederilor , din Partea I a Eticii; sunt axiome pentru toți cei care au stăpânit definiția substanței și sensul cunoașterii adecvate Vezi și Eth I Sch , unde despre Eth I, Spinoza spune: "Si autem homines ad naturam substantiae attenderent, minime de veritate Prop dubitatene imo haec Prop omnibus axioma esset" În Scrisoarea către De Vries, vorbind despre o definiție adevărată, Spinoza subliniază că o definiție adevărată este aceeași axiomă sau propoziție (Ep , p) etc Revenind la cuprinsul II, , mai observăm că, la fel cum înțelegerea propriului său conținut, la fel și înțelegerea conținuturilor mai speciale ale corolarului și scoliei sale, precum și dispozițiile care le urmează, au deja au fost stabilite și date în înțelegerea definițiilor și axiomelor anterioare ъ I și partea a II-a a Eticii Neputând să mă opresc asupra acestor conţinuturi deosebite, voi reţine numai cu privire la II, Sch , că întrucât în însăşi poziţia lui

II, vorbim despre idei şi lucruri, i e esenţe date în mod obiectiv și esențe date formal, și despre nimic altceva, atunci res, lucrul exemplelor sale, nu este o treime din felul lui Kant de "lucru în sine", ci este aceeași esență a lucrului și, în cele din urmă, esența de substanță , din moment ce Çquatenus) este considerată sub o temă sau alt atribut în exprimarea acestui sau aceluia mod Per diversa attributa explicitur sau du-obus modis expressa, (p) (Vezi și Propunerea II, i, care, de altfel, este de mare importanță pentru o clarificare mai detaliată a conținutului II, ; și aici prin "individ" nu se înțelege nimic decât întreaga Natură, adică din nou - esenţa formală a unei substanţe, vezi Eth II Lema Sch) După ce am conturat astfel conținutul Eth Iζ- , să ne întoarcem la întrebarea despre spiritul uman și corpul uman mens și corpus în învățătura lui Spinoza, în legătură cu care ar trebui, de asemenea, să devină clar cât de mult afirmațiile lui Spinoza despre spirit și corp Biblioteca "Runivers" V N POLOVTSOV se poate referi la raționamentul despre suflet și corp, mental și fizic, acelea sau alte teorii moderne Spirit și trup în învățăturile lui Spinoza și inconsecvența teoriilor psiho-fizice moderne cu conținutul Eth il, Aici materialul bogat care este dat în această direcție, cu excepția Eth, poate fi cu greu atins II, și toate celelalte prevederi cu scolia sa din partea a doua a Eticii, toate lucrările lui Spinoza, expunerea următoare nu poate indica decât parțial acele puncte de vedere care corespund sau nu corespund luării în considerare a întrebărilor despre "ordine și legătură" în legătură cu problema spiritului și trupului din învățăturile lui Schosza; în același timp, trebuie acordată o atenție deosebită dificultăților terminologice, deja indicate în parte mai sus, și anume că unul și același termen are conținuturi diferite, în funcție de domeniul de cunoaștere care se discută În primul rând, ce vrea să spună Spinoza când vorbește despre spiritul uman? Să reamintim că Spinoza, la fel ca Descartes, subliniază că nu este de dorit înlocuirea expresiei mens cu expresia anima, avertizând că această din urmă expresie, anima, suflet, legată de multe reprezentări diferite ale cunoașterii imaginative, nu corespunde sensului pe care îl au se atașează de expresia mens-spirit și poate duce la multe erori Când vorbim, așadar, de "suflet" în raport cu mens - spiritul uman al filozofiei lui Spinoza, aceasta dezvăluie deja o atenție insuficientă la avertismentele sale, care, așa cum ar trebui așteptați, duce la neînțelegerile pe care le-a prevăzut Esența spiritului uman - essentia mentis, așa cum am menționat deja, trebuie distinsă de esența omului - essentia hominis: esența omului constă din modurile de atribute extensio și cogitano; esența spiritului uman este numai din modurile atributului cogitatio; mai mult, ea constă nu numai din idei de cunoştinţe vagi inadecvate (Fr p), ci din idei de *) Una dintre instrucțiunile lui Descartes - loquor aut em hic de mente potius quam de arima quoniam animae nomea est aequivocum et saepe pro re corporeâ usur-patur" (Oeuvres, vol VII p ( ) Spinoza Pr ph C I p Compară şi Descartaos , p / ( ) Biblioteca "Runivers" LA METODOLOGIA STUDIILOR FILOZOFIEI SPINOSA cunoștințe adecvate sau adevărate Eth II Def Mentis essentia ex ideis adaequatis et inadaequatis constituitul' (Eth III, Dem) Este esențial să rețineți că, numai atunci când cunoaște în mod adecvat, spiritul uman, conform lui Sigshazh, este activ, dar când cunoaște inadecvat, este pasiv (Eth III,) Aici nu mă pot opri în detaliu asupra chestiunii activității și pasivității spiritului uman, deși principalele întrebări ale "Eticii" sunt legate de aceasta, trebuie remarcat aici, că chiar fiind "pasiv", spiritul, ca mod al atributului cogitano, nu este niciodată pasiv prin modurile atributului

exten-sio; modurile unui atribut nu pot fi niciodată "limitate" sau determinate de modurile altui atribut; "Activitatea" sau "capacitatea", pentru Soyazh, oricum, a spiritului sau a corpului nu echivalează cu activitate în sensul obișnuit al cuvântului Deoarece spiritul cunoaște în mod adecvat, ideile sale au toate proprietățile ideilor adevărate și, în consecință, conținutul lor, așa cum rezultă deja în mod clar, în plus, din cele spuse mai sus "despre adevărata cunoaștere, nu coincide deloc cu conținutul sufletul, sau "psihicul" sau parțial subiect mental, din punctul de vedere al psihologiei sau logicii moderne Ținând cont de faptul că corpul pentru Spinoza este și un corp în sensul obișnuit, doar pentru cunoștințe inadecvate; pentru o cunoaștere adecvată, este un modus al atributului extensio; putem aborda înţelegerea naturii speciale a conţinutului spiritului, din punctul de vedere al lui Spinoza Ca modus al atributului extensio, corpul uman nu este acest corp, ca atare, localizat în spațiu și existent în timp; Astfel, deși corpul în ultimul sens al cuvântului este pentru om obiectul cunoașterii sale și, în plus, primul său obiect, dar ca atare, el nu epuizează conținutul cunoscut de spirit și pentru "cunoașterea umană adecvată este nu mai acest corp uman, ca atare, ci ca un modus al eternului atribut extensio, exprimând în felul său esența substanței Doar pe baza acestor opinii Spinoza, consecințele Eth II, , în legătură cu întrebările despre spirit și trup; se poate înțelege de ce, în unele cazuri, Spinoza stabilește între ele o apropiere Biblioteca "Runivers" V N POLOVTSOV unele relatii, in altele, vorbind de spirit, nu mentioneaza deloc trupul etc Lăsând deocamdată întrebarea conținuturilor pe care Spinoza le pune în expresiile "spirit" și "corp", și trecând la întrebarea presupuselor relații dintre ele, va trebui, din nou, în primul rând, să avem în vedere dualitatea spiritului uman și, în consecință, dualitatea cunoașterii umane Va trebui să ne amintim, din nou, că însuși obiectul cunoașterii noastre are un caracter diferit, în funcție de faptul că avem de-a face cu cunoștințele noastre adecvate sau inadecvate Toate ideile despre spiritul uman ca atare (nu ca parte a unui intelect infinit), despre corpul uman ca atare (fie din punct de vedere subiectiv sau obiectiv, în sensul modern al cuvântului), sunt idei de cunoaștere inadecvată, adică idei nu clare și distincte, ci vagi: "Ideae affectionum Corporis humani, quatenus ad humanam Mentem tantum referuntur, non sunt clarae et distinctae, sed confusae" (Eth II, Sch), la fel și ideile de conexiune și de ordinea acestor conținuturi, întrucât sunt stabilite prin cunoștințe necorespunzătoare (Et II, Cor ; Cor) Și invers: toate ideile spiritului despre corp, în măsura în care se referă la substanță, adică sunt cunoscute în mod adecvat ca moduri, și nu ca conținuturi ale acestui corp dat ca atare, sunt idei adevărate: "omnes ideae, quatenus ad Deum referuntur, verae sunt" (Eth II,), precum și idei despre legătura și ordinea acestora continuturi, din punct de vedere al cunostintelor adecvate (Vezi referirile la Eth II, în Eth II, urm) Am văzut deja că pentru cunoașterea adevărată nu există idei inadecvate, adică pentru el, dar și pentru el singur, și "ideae inadaequatae et confusae eadem necesită consequuntur ac adaequatae sive clarae et distinctae ideae" (Eth II, Dem) Cu alte cuvinte, vorbind de ordine și conexiuni, trebuie să facem distincția între ordinea necesară adecvată între conținuturile adecvate de conținuturile inadecvate și ordinele inadecvate între aceste conținuturi Voi mai cita aici câteva pasaje din operele lui Spinoza, care amintesc în mod deosebit viu de diferența specifică de conținut deja indicată în mod repetat, ca urmare a eterogenității cunoștințelor noastre; au lăsat durerea Biblioteca

"Runivers" LA METODOLOGIA STUDIILOR FILOZOFIEI SPINOSA & cu încrederea noastră să trecem la problema de interes deosebit pentru noi acum despre diferența dintre comenzi și legături stabilite în mod imaginativ, dintr-o ordine necesară și conexiunile stabilite de intelect, care sunt discutate în Eth II, Descriind axioma care stă la baza celei de-a patra părți a "Eticii", dedicată problemei afectelor umane, Spinoza remarcă: "Partis quartae Axioma res singulares respicit, quatenus cum relatione ad certum tempus et locum considerantur", știm deja la ce domeniu de cunoaștere indică această restricție De altfel, Spinoza presupune că distincțiile indicate în aceste direcții sunt asimilate într-o asemenea măsură încât adaugă imediat la această remarcă a sa: "de quo neminem dubitare credo" (Et V,) mier de asemenea ce spune Spinoza în Eth I, Cor Următorul pasaj din Etică face dualitatea cunoașterii umane deosebit de clară: "Res duobus modis a nobis ut actuales concipiuntur, vel quatenus easdem cum relatione ad certum tempus et locum existere, vel quatenus ipsas in Deo contineri et ex naturae divinae necesita consequi concipimus" (Et V, Sch) Cuvintele "ex naturae divinae necessitate" ne conduc direct la faptul că numai adevărata cunoaștere cunoaște lucrurile într-o ordine necesară, în timp ce cunoașterea imaginativă, fără a înțelege adevăratele esențe, nu poate vedea adevărata lor ordine și legătura Astfel, observând, pe de o parte, că "όζ/χδ" și "corp" în învățătura lui Spinoza nu sunt echivalente cu corpul și corpul teoriilor psihofizice, trebuie, pe de altă parte, să ajungem la concluzia inevitabilă că legăturile dintre acestea din urmă, fiind conținuturi și abstracții ale cunoștințelor inadecvate, nu pot fi puse în locul ordinii și conexiunii ideilor adevărate cunoscute de intelect, în afară de abstracții și relații cu locul și timpul, Și, într-adevăr, Spinoza însuși face în multe locuri o critică fundamentală a ordinelor imaginative în general, care nu au nimic în comun cu necesarul ordo et soppechio, despre care se discută în Eth II, Referitor la problema "scopurilor", pe care Spinoza o citează ca exemplu de ordine stabilite prin cunoștințe inadecvate, care nu privesc Biblioteca "Runivers" V N POLOVTSOV conținut de cunoștințe adecvate, de ex inacceptabil în chestiuni de ordine și conexiune pentru intelect (deși necesar din punctul de vedere al intelectului printre ordinele și conexiunile aleatorii ale cunoașterii imaginative), în anexa (aplicația) la partea I a Eticii, Spinoza indică faptul că oamenii , adică ființele care posedă nu numai cunoștințe adecvate, ci și inadecvate, consideră "bună ordine" ceea ce contribuie, dacă se poate spune așa, la comoditatea și economia gândirii lor inadecvate: neștiind esența lucrurilor, ele, totuși, vor să introducă ordonați în ele pentru a-și face mai ușor imaginația, de exemplu cunoașterea imaginativă și memorarea strâns legate de aceasta Ordinea care contribuie la aceste scopuri o consideră a fi o ordine bună, deși este o ordine creată din puncte de legătură subiective, inadecvate: capiunt, ideo ordinem in rebus esse firmiter credunt, rerum suaequae naturae ignari Nam cum ita sint dispositae, ut, cum nobis per sensus repraesentatur, eas facile imaginari et consequeter earum facile recordari possemus, easdem bene ordinatas esse dicimus" (Et I, App , p) Ei sunt atunci gata să considere această ordine imaginativă a lor ca o ordine necesară și, în plus, ordinea esențelor lucrurilor (de fapt, complet necunoscute) Critica lui Spinoza se referă aici la toate teoriile relațiilor psihofizice, adică atât la paralelismul psiho-fizic, cât și la teoriile interacțiunii dintre suflet și corp, cât și la toate celelalte teorii care stabilesc ordine și conexiuni pe baza cunoașterii spiritului uman despre lui trup, ca atare, i e pe o

cunoaștere vagă și inadecvată Asemenea teorii sunt întotdeauna exprimate în forme numeroase și contradictorii J) și, deoarece ele, Pentru a vă face o idee despre diversitatea tipurilor moderne de teorii psihofizice, comparați, de exemplu: d^nsh / Ueber psychische Causalita! und das Princip des psychophysischen Parallelisnius Phil Sf bg Richert H Psychophysische Causalitat und psychophysischer Parallelisnius (Aus d Phil Abh Sigwart gewidmet) Tub Mohr ; RebmJ:e J Wechselwirkung oder Parallelisnius? (Aus d Phil Abil Haym) Halle, Niemeyer ; Zieben Th Ueber die allgememen Beziehungen zwischen Gehirn und Seelenleben Abtl Lpzg Barth etc Biblioteca "Runivers" LA METODOLOGIA STUDIILOR FILOZOFIEI SPINOSA Cu toate acestea, ele pretind a fi o adevărată explicație a realului, sunt exemple de confuzie a conținuturilor neapărat accidentale ale cunoașterii imaginative cu conținuturile inevitabil necesare ale cunoașterii adevărate Explicațiile de acest fel, prin care, așa cum spune Spinoza, opinia obișnuită tinde să explice natura, nu privesc deloc lucrurile cunoașterii adevărate, ci conținutul, pe care Spinoza îl numește esențe imaginative - entia imaginationes, adică aici esențe imaginative sunt înlocuite cu esențe reale (entia realia), iar "presupuse natură" sau "realitatea" este luată în locul naturii în sensul lui Spinoza, adică a unei esențe eterne neschimbate, exprimată pentru un intelect infinit în atribute infinite și moduri nenumărate ale lor "Lucrurile" de o "natură" atât de fictivă, conectate prin "ordine și conexiuni" imaginative, aleatorii, trebuie, la fel ca și ordinele lor, să fie distinse din lucruri adevărate, adică esențe date formal ale cunoașterii adevărate, conectate într-o ordine necesară, inaccesibile cunoașterii native imaginative Omnes rationes, quibus vulgus *) solet N aturam explicare, modos esse tantummodo imaginandi, dog ullius rei naturane sed tantum imaginationis constitutionem indicare; et quia nomina habent, quasi essent entium extra imaginationem existentium, eadem entia, non rationis, sed imaginationis voco" (I App , p) Astfel, pentru Spinoza, "lumea este ca o reprezentare", iar lumea realismului naiv este doar o lume pentru cunoașterea imaginativă; în plus, lucrurile care o umplu nu sunt entități reale, ci imaginative și multiplele ordine care aduc aceste conținuturi în conexiuni "pretins necesare", ci contradictorii și aleatorii, sub forma convenabilității gândirii și memoriei imaginative și construite pe reprezentările și abstracțiile, nu au nimic de-a face cu ordinea și legătura adevărată și eternă a entităților reale; acestea din urmă și ordinea lor nu sunt accesibile cunoașterii celor care "imaginationem pro intellectu capiunt", ci doar celor care știu să deosebească în cunoașterea umană cunoașterea adevărată și adecvată a intelectului de cunoașterea imaginativă inadecvată Vulgus pentru Spinoza, la fel ca Illiterari pentru Descartes, sunt cei care confundă granițele cunoașterii imaginative și intelectuale Biblioteca "Runivers" V N POLOVTSOV mier Vezi și Eth II, cx , unde Spinoza subliniaza diferenta de ordine si legatura a ordo et concatenano secundum affectionum cor-poris humani din ordo et concatenado "secundum ordinem intellectus" De asemenea Tr th p , Cap , p etc etc etc În plus față de faptul că conținutul teoriilor psiho-fizice moderne nu coincid cu conținutul învățăturilor lui Spinoza echivalat cu acestea și că este inacceptabil să i le atribuim deja pe baza însuși principiilor teoriei sale a cunoașterii și filozofia sa, unele părți ale lucrărilor sale chiar abordează în mod specific imposibilitatea influenței spiritului asupra corpului, așa cum este descrisă de diverse teorii ale psihologiei și logicii moderne Numeroase argumente ale lui Spinoza, despre imposibilitatea influenței spiritului

asupra corpului, și invers, sunt adesea întâlnite în legătură cu discuțiile sale critice cu privire la opiniile lui Descartes și ideile viziunii populare asupra lumii despre așa-numitul "liber" voinţă" în om În același timp, multe dintre indicațiile sale, și în principal indicațiile bazate pe diferența reală dintre modurile de atribute cu adevărat diferite, dezvăluie mai detaliat deja clarificată fundamental din diferite părți imposibilitatea aplicării monismului epistemologic la conținutul său pentru a clarifica relația a spiritului și a trupului Teoria interacțiunii este supusă unor critici deosebit de serioase în Introducerea în partea a V-a a Eticii Слѣдующий вопросъ Spinoza este în mod identic primѣnimъ, какъ къ представленямъ теории вiдомадѣйствия, тактъ къ представленямъ теории вiдомадѣйствия, тактъ къ представленямъ зма: "cine, zic eu, are o concepție clară și distinctă despre cea mai strâns unită porțiune a gândirii?" Și mai departe: "nu există putere sau putere în comparație între Minte și Inimă" (Eth V Prep p) A se vedea, de asemenea, discuțiile ulterioare ale acestei introduceri, sau Eth, III, etc , care oferă indicații valoroase pentru a clarifica cât de departe de Spinoza și din punctele ei de vedere sunt inadecvate, atât punctele de vedere ale lui Descartes, cât și opiniile ulterioare asupra suflet și corp, începând cu ocazionalism și terminând cu afirmații de interacțiune, paralelism și alte relații psiho-fizice ale diverselor vederi moderne Numeroase locuri din operele lui Spinoza indică, în sfârșit, modurile individuale ale atributului cogitado, dat în Biblioteca "Runivers" LA METODOLOGIA STUDIILOR FILOZOFIEI SPINOSA conștiința umană, dar fără nicio relație cu corpul; ele ar putea fi date şi ca un indiciu al inadmisibilităţii aplicării la opiniile lui Spinoza paralelismului şi punctelor de vedere asociate acestuia, dacă doar paralelismul psiho-fizic, după cum am văzut, nu s-ar destrăma pentru Spinoza din cauza la inconsecvența generală a tuturor conținuturilor sale cu filozofia datelor de bază Spinoza, discutată sub aceleași sau aproximativ aceleași nume, i e Dacă un exemplu de "încălcări ale paralelismului" cu care i se reproșează lui Spinoza nu ar fi întreaga învățătură a lui Spinoza despre adevărata cunoaștere, și mai ales despre ideile de idei și intuiție, în raport cu care, așa cum sa indicat deja, propoziția Eth : nu numai că nu este în contradicție, dar este neapărat în cea mai strânsă legătură cu toate punctele de vedere ale lui Spinoza în aceste direcții Astfel, "Etica" lui Spinoza și în special poziția lui Eth , în orice caz, nu poate da temei pentru acuzații de inconsecvență și contradicție din punctul de vedere al teoriilor psiho-fizice moderne, întrucât aceleași puncte de vedere sunt fundamental inaplicabile acestora Din cele spuse, reiese clar că, în raport cu atributele și întrebările teoriei lui Spinoza a cunoașterii, logicizarea conținutului acesteia nu este adecvată din punct de vedere modern, deci în raport cu poziția Eth II, și întrebările despre spirit și corp, de altfel, orice psihologizare a acestora este de asemenea nepotrivită Indignarea învățăturii psihologizante a lui Herbart despre Spinoza, despre "contradicțiile" create de el în acest fel în Spinoza, ar fi, în orice caz, mai justificată dacă ar fi îndreptată nu asupra părerilor lui Spinoza, ci asupra psihologizării lor nepotrivite Herbart nu ezită să-și reverse pasiunile în legătură cu Spinoza, care, potrivit lui Herbart, "mit seiner Leichtfertigkeit nicht bloss die schwie-rigsten Probleme (der Psychologie) niedertritt, sondern auch der Erfahrung Dinge andichtet, die sie nicht lehrt " *) Această expresie ar putea, însă, să aibă sens numai dacă ar fi aplicată interpreților psihologi înșiși, care sunt de fapt: die Schwierigsten Probleme der Philosophie Spinozas niedertreten, und ihm Dilige andichten, die er

nicht lehrt x) Herhart c , § Biblioteca "Runivers" S V N POLOVTSOV În concluzie cu întrebările atinse ale filozofiei lui Spinoza, este esențial să remarcăm că poziția lui Eth , cu scolia sa, împreună cu el și înaintea lui, axiomele Eticii, și împreună cu acestea și înaintea lor teoria cunoașterii lui Spinoza - nu numai că constituie punctele principale ale concepțiilor sale filozofice fundamentale, ci conțin, în același timp , bazele învățăturii lui Spinoza despre pisică" în sensul propriu al cuvântului Părerile lui Spinoza asupra eternității spiritului și asupra posibilității unei etici unice, necesare și justificate filozofic, care determină întreaga viață a unei persoane, spre deosebire de revărsarea în cele mai diverse forme de accidente imaginative, a moralității dirijate teleologic și colorate teleologic , sunt conectate cu ele și se sprijină pe ele Încheind articolul, repet că sarcina sa principală nu a fost să critice punctele de vedere ale acelor cercetători sau ale altor cercetători individuali și să nu ofere soluții gata făcute la întrebările filozofiei lui Spinoza ridicate în el, ci să, pe baza unor studii speciale în domeniul filozofiei lui Spinoza, în legătură cu punctele de vedere ale lui Descartes și scolastică, indică complexitatea și originalitatea conținuturilor afectate de aceste întrebări, care nu sunt susceptibile de eforturile procusteene ale interpretărilor moderne logicizatoare și psihologizante și, cel mai important, să se acorde atenție acelor condiții și cerințe, conturate, în mare măsură, de însuși Spinoza , a cărei îndeplinire este necesară tuturor un cercetător care dorește să abordeze înțelegerea acestor și a altor întrebări ale filozofiei lui Spinoza cu suficientă seriozitate și prudență V N Polovtsova Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE Cărți și broșuri noi primite de la editori Vecchio, Giorgio J progres giuridico Roma n Al lui Sui caratteri fundamentali della filosofia politica del Russeau Genova Al lui Ueber einige Grundgedanken der Politik Rousseau's Berlin Al lui Sulla Positività ca caracter del drept Modena Gervagen, L L Supliment la eseul "Obligațiile ca bază a dreptului" SPb pp C io k Disterweg, Adolf Ghid pentru profesorii de germană Moscova pp IV i C și r k legat Kohler, Joseph Filosofia dreptului și istoria universală a dreptului Kiev pp C și r Konorov, M I Laboratorul de psihologie pedagogică experimentală la Muzeul Pedagogic al Instituțiilor Militare de Învățământ I Scopul, descrierea dispozitivelor și utilizarea acestora Pagină C Deci k II Activitate de laborator pentru prima decadă a anilor - Pagină C k Sankt Petersburg Cursuri de scurtă durată pentru profesorii districtului de învățământ Kazan de la la august Kazan pp II-p -VI C i r k Lachtin, M Die Besessenheit auf dem Lande în Rusia Sonder-abdruck aus Zentralblatt fur Psychoanalyse und Psychotherapie Me-dizinische Monatsschrift fur Seelenkunde Drittes Jahrgang ridicare% Medvedkov, A P Scurtă istorie a pedagogiei ruse SPb pp i C în legare o k" Biblioteca "Runivers" de cărți și broșuri noi Muller, Max Sri Ramakrishna Paramagamza, viața și învățăturile sale Transl din ing I F Nazhivina Moscova pp , C k Muzeu permanent și expoziție itinerantă a presei ruse din străinătate SPb pp ib- - Prodan, I S Cunoașterea și obiectul ei (Justificarea bunului simț) Partea I Harkov pp XXVI + C p Saharov, A A "Cursul principal al limbii internaționale Esperanto Moscova pp C s k Selikhanovich, Alexandru Psihologia experiențelor morale Kiev pp C k Traugott, Richard Der Traum, psychologisch und kulturgeschicht-lichbetrachtet Würzburg pp C ï M Pf Froebel, Friedrich Eseuri pedagogice T II "Grădina copiilor" Moscova pp XI+z^ C P Schubert, A Scurtă descriere și caracteristici ale metodelor de determinare a retardului mintal la copii Cu prefață G I Rossolimo Moscova pp C k Zrberg, K Scopul creativității Moscova pp x -

C i r k Fedorov, N θ Filosofia cauzei comune Articole, gânduri și scrisori Ed V A Kozhevnikova și H P Peterson T II Moscova pp IX + C R ° k Biblioteca "Runivers" Știri și note De la Universitatea Imperială din Moscova Pe mai II, știința rusă a suferit o pierdere grea în persoana lui Vasily Osipovich Klyuchevsky, profesor onorat al Universității din Moscova Imaginea marelui om de știință, care a combinat puterea gândirii cu darul creativității artistice și puterea cuvântului rostit, este binecunoscută și dragă societății ruse Numele defunctului este la fel de apropiat atât de numeroșii săi ascultători împrăștiați în toată Rusia, cât și de cititorii și mai mulți ai operelor sale literare Lucrările sale, aruncând o lumină strălucitoare asupra trecutului nostru, au trezit conștiința publicului, au dezvoltat gândirea mai multor generații și au adus la viață școala științei istorice Ca răspuns la dorința arzătoare manifestată din toate părțile de a-și exprima respectul pentru memoria lui V O Klyuchevsky, Universitatea din Moscova s-a hotărât pe ideea de a onora memoria defunctului în același mod în care a făcut-o memoria marelui său profesor Serghei Mihailovici Solovyov a fost onorat anterior și a depus o petiție pentru înființarea unei burse la Universitatea din Moscova pe numele său pentru cei rămași la universitate pentru a se pregăti pentru un post de profesor la departamentul de istorie a Rusiei, precum și premii pentru cele mai bune eseuri despre istoria Rusiei și istoria bisericii ruse Acum Cel mai Înalt are permisiunea să deschidă o colecție mondială de donații voluntare în scopul desemnat Anunțând acest lucru publicului, Universitatea Imperială din Moscova invită toți admiratorii lui V O Klyuchevsky să-și livreze donațiile, fără a fi stânjeniți de dimensiunea lor, Questions of Philosophy, Vol θ Biblioteca "Runivers" INFORMAȚII ȘI NOTE Consiliului Universității^ în toate birourile și sucursalele Băncii de Stat, în trezoreriile provinciale și districtuale ale Imperiului Rus pentru creditarea într-un cont curent condiționat în biroul din Moscova al Băncii de Stat pentru nr , deschis în numele Consiliului Universității Imperiale din Moscova Rapoartele de donație vor fi publicate de două ori pe an Biblioteca "Runivers" Scrisoare catre editor) După ce am început cea de-a -a ediție revizuită a Dicționarului critic-biografic al scriitorilor și oamenilor de știință ruși, am trimis circulare scriitorilor și oamenilor de știință ale căror adrese îmi erau cunoscute, cu solicitarea de a trimite informații bio-bibliografice Întrebările și punctele acestei circulare se rezumă la următoarele: Biografie: i) Nume și patronim) Anul, luna și data nașterii h) Locul nașterii) Cine au fost părinții?) Spovedania) Scurt istoric al familiei În principal: au existat persoane în familie care au fost remarcabile în vreun fel?) Cursul de creștere și educație Sub ce influențe mentale și sociale a avut loc?) Începutul și cursul activității) Evenimente remarcabile ale vieții Bibliografie: i) T\ e ^ h o, n scris sau tradus, cu denumirea exactă: a) dacă este o carte: anul, locul, formatul și numărul de pagini, b) dacă este un articol de jurnal - an, numărul și denumirea periodicului în care a apărut, c) dacă despre articole din ziare (cele principale, desigur), atunci în ce ziare și în ce an au apărut) Au fost lucrările (unde, când și de către cine) traduse în limbi străine?) A apărut undeva vreo informație biografică (dacă da, în ce carte sau în ce număr al periodicului)?) Portretele au fost plasate undeva?) Aliasuri Mai mult, vă rog să nu refuzați să-mi trimiteți o cartelă fotografică Din păcate, adresele multor scriitori și oameni de știință mi-au rămas necunoscute Prin urmare, prin presă, fac un apel la toate persoanele implicate în literatură, zhur- * Biblioteca "Runivers" NOTE ȘI NOTE, analitică și

știință, cu cererea de a nu-mi refuza livrarea de informații despre mine, în legătură cu programul de mai sus Este foarte important pentru publicație ca informațiile indicate să fie transmise cel târziu la data de iulie a acestui an G Vă rugăm să trimiteți răspunsurile dumneavoastră la adresa: Sankt Petersburg, Zagorodny, i, profesorului Semyon Afanasyevich Vengerov Cu adevărat respect S Vengerov Biblioteca "Runivers" Controversă Notă despre articolul cărții E Trubetskoy - "Sarcina vitală a lui Soloviev și criza mondială a înțelegerii vieții", - în "Întrebări de filosofie și psihologie" septembrie-octombrie A noua secțiune a acestui articol vorbește despre influența asupra lui Solovyov Fedorov, care, potrivit autorului, a anticipat șirul de gândire al lui Solovyov și al lui Dostoievski, dar în esență nu a avut nicio influență asupra lui Solovyov, deși Solovyov însuși, într-o scrisoare scrisă nu mai devreme de , îl numește pe et Fedorov drept profesor, mângâietor și părinte spiritual Carte Trubetskoy găsește multe asemănări în opiniile lui Solovyov și Fedorov, dar au ajuns la aceste opinii, în opinia sa, independent unul de celălalt "Asemănarea constă", spune Prince Trubetskoy, - în primul rând, în cel mai elementar, în înțelegerea profundă, practică a creștinismului, în percepția esențial realistă a Cuvântului întrupat, în cererea pentru implementarea sa efectivă nu numai în viața omenirii, ci și în natură externă "(P -i) Carte Trubetskoy constată că întreaga învățătură a lui Fedorov este doar o variantă valoroasă a unei teme care a fost dezvoltată de Solovyov chiar înainte de a face cunoștință cu Fedorov și învățătura lui, al cărui "nerv vital" (adică, învățăturile lui Fedorov) este în credință strălucitoare " în învierea generală, ca sarcină generală a vieții" (p th) Dar spunând asta, Prinț Trubetskoy, în același timp, este surprins de ciudata nebunie raționalistă a gândirii lui Fedorov, pe care o vede în cartea de neînțeles Dorința lui Trubetskoy Fedorov de a "înlătura vălul misterului de la înviere", într-o credință naivă "în metode naturale, științifice de biruință asupra morții" (p th) La această prostie Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ Fedorova Solovyov, potrivit lui Prince Trubetskoy, nu a fost implicat: "În înțelegerea scopului final al învierii universale", spune Prince Trubetskoy, ambii gânditori sunt de acord, dar visele celui din urmă (adică, Fedorov) despre căile și metodele științifice pentru atingerea acestui scop nu lasă nici cea mai mică urmă în viziunea asupra lumii a lui Solovyov" (p -i) Pentru a judeca dacă Fedorov a avut vreo influență asupra lui Solovyov și cum s-a manifestat, este necesar să comparăm scrisoarea lui Solovyov cu Fedorov, care este indicată în articolul cărții Trubetskoy, cu conținutul lucrării lui Fedorov, pe care Solovyov a citit-o Manuscrisul citit de Solovyov a fost scris de mine sub dictarea lui H θ Fedorov; Îi cunosc bine conținutul și pot certifica că acest manuscris a fost inclus (cu completări semnificative, însă, dar nu în principal și esențial) în volumul I din Philos Tot Fapte din cuvintele, la pagina : "Fiind aproape o mie de ani, aproape de la însăși apariția Rusiei, într-o luptă continuă cu islamul" și terminând, la paginile - , cu cuvintele: "Perversiune a lumii în natură, într-o forță oarbă nu este, în orice caz, un fenomen infinit, căci pe lângă forța oarbă există și una rațională, chiar dacă numai pe pământ, și nu există opoziție între om și natură, separarea lor este temporară și, prin urmare, eliminarea acestei perversiuni, restaurarea victimelor acestei perversii este sarcina unui om, a unui muritor, a unui fiu de părinți morți Întregul conținut al acestui manuscris a constat în indicarea metodelor naturale, științifice prin care o persoană poate și trebuie să devină sufletul, mintea lumii, conducătorul ei, începând cu

controlul mișcării pământului, această navă a noastră, nu se știe de ce altă forță este condusă; cu ce forță se mișcă pământul nostru, conform lui H θ Fedorov, vom ști doar când, din pasagerii inactivi, noi, în totalitatea întregii rase umane, devenim piloții navei noastre pământești Solovyov a citit toate acestea și, după ce a citit-o, i-a scris o scrisoare lui Fedorov, în care îl numește profesor, mângâietor și părinte spiritual și declară că proiectul său - scopul pe care îl vede Solovyov este " pentru a salva pe toți omenirea printr-o faptă comună" (aceasta este literalmente într-o scrisoare de la Solovyov la pagina din cartea către V A Kozhevnikov - "Nikolai Fedorovich Fedorov"), - acceptă fără Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ condiționat și fără nicio discuție Declarând că este necesar să vorbim despre primii pași practici în direcția implementării proiectului, Solovyov admite, așadar, că proiectul pe care l-a adoptat trebuie și poate fi realizat tocmai în modalitățile indicate în manuscris, adică naturală, științifică Din aceasta rezultă clar că, cel puțin imediat după citirea manuscrisului, Solovyov a fost dus și el de realismul lui Fedorov Conținutul celor citite de Solovyov exclude posibilitatea ca, vorbind despre primii pași practici către implementarea proiectului, Solovyov să fi avut în vedere niște căi mistice, unele acțiuni mistice, și nu metode naturale, științifice Dacă scopul proiectului este de a salva întreaga omenire de la moarte printr-o faptă comună, sau muncă, atunci aceasta înseamnă acționarea în moduri precis naturale, științifice - munca și, în același timp, general, exclude tot ceea ce este mistic: este posibil să se aplice munci la ceea ce trebuie să rămână pentru totdeauna pentru noi? Și în ce alte moduri, în afară de cele naturale, în afară de căile accesibile înțelegerii noastre, putem cuceri moartea, dacă biruința asupra morții este cu adevărat sarcina noastră, este ceva ce trebuie să facem noi înșine, și nu în mod individual fiecare, ci în comun travaliu, cum recunosc atât Solovyov, cât și Trubetskoy? În manuscrisul citit de Solovyov, apropo, s-a făcut o explicație exactă de ce se vorbește despre înviere și nu despre înviere \ în timpul învierii, o persoană este activă, un instrument al lui Dumnezeu - el însuși învie morții în împlinire a voinței lui Dumnezeu și acționează în același timp în moduri naturale, accesibile înțelegerii lui, și nu inconștient; în înviere însă, omul rămâne pasiv, este doar un obiect de acţiune Astfel, concluzia cărții Trubetskoy, că Solovyov l-a recunoscut pe Fiodorov drept profesorul său și a numit proiectul lui Fiodorov "prima mișcare înainte a spiritului uman pe calea lui Hristos" doar pentru că Fyodorov ar fi fost de acord cu o gândire generală creștină și mistică generală, adică aceeași idee, pe care Solovyov însuși a dezvoltat-o independent de Fedorov, se dovedește a fi complet greșită Ca să nu mai vorbim de faptul că Solovyov nu ar fi avut niciun motiv să-l numească pe Fedorov profesor, dacă proiectul lui Fedorov ar fi fost Biblioteca Runiverse CONTROVERSE Dar doctrina pe care Solovyov a dezvoltat-o, este, de asemenea, evident că Solovyov, numind proiectul lui Fedorov "prima mișcare înainte a spiritului uman pe calea lui Hristos", mărturisește că el recunoaște în acest proiect indicația căii în sine, adică modalități de implementare a creștinismului în viață , Solovyov însuși nu avea o astfel de indicație, care nu exista înainte Și aceste metode, desigur, sunt naturale, accesibile rațiunii umane, pentru că numai astfel de metode, înțelese de toată lumea, accesibile tuturor, pot fi o garanție că creștinismul va deveni "tot în toate", și nu se va ascunde "într-un mic și foarte îndepărtat colț al lumii noastre interioare", așa cum este acum, potrivit lui Solovyov (la pagina a articolului), când creștinismul este înțeles mistic,

spiritual, când creștinismul este doar propovăduit, dar căile, căile, cum pot și ar trebui să fie implementate în viață nu sunt indicate , - în viața naturală, nu numai spirituală, ci și trupească, și nu numai în viața umană, ci și în viața întregii naturi, în care, conform cărții Trubetskoy, Fedorov și Solovyov sunt de acord (p) Că Solovyov îl numește pe Fedorov profesor și mângâietor în sensul exact, așa cum se spune aici, și nu în modul în care explică cartea Trubetskoy, - este clar din compararea punctelor de vedere ale cărții Trubetskoy și Fedorov despre păcat În plus, Solovyov, trebuie să ne gândim, a fost de acord cu Fedorov în acest sens, și nu cu Prince Trubetskoy, deoarece extrasele date mai jos din cartea lui Fedorov erau în manuscrisul citit de Solovyov Carte Trubetskoy la pagina spune: "Din punct de vedere creștin, moartea este o consecință a păcatului, nu a ignoranței" Și conform lui Fedorov, ignoranța este cel mai mare păcat La pagina - vol Philos Tot Faptele spune: "Păcatul inconștient, involuntar, păcatul originar este un păcat fundamental, de moarte, un păcat împotriva Duhului Sfânt, împotriva adevăratei iluminări Nu acceptați responsabilitatea pentru acest păcat, de exemplu a nu munci, a nu lua parte la lucrarea învierii înseamnă a priva umanitatea de viitor, a o condamna la o stare semi-animală, în care, potrivit lui H θ Fedorov, suntem în prezent "Sarcina rasei umane este de a transforma tot ceea ce este inconștient, făcut de sine, născut, într-o acțiune conștientă, strălucitoare Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ învierea corporală, universală, personală Iar la pagina din aceeași carte scrie: "Păcatele ignoranței, adică în general, păcatul involuntar, inconștient, originar sunt păcatele de moarte pedepsite cu moartea Cei care nu recunosc acest lucru iau partea ignoranței, devin obscuranți, adversari ai cunoașterii, adversari ai conversiei inconștientului, forța oarbă a naturii într-un conștient, controlat de o voință rațională Pe lângă toate cele de mai sus, H θ Fedorov mi-a spus că înainte de octombrie , când Solovyov a citit eseul său "Despre cauzele declinului viziunii medievale asupra lumii" în Societatea de Psihologie, l-a vizitat de mai multe ori la Muzeul Rumyantsev și au vorbit despre necesitatea de a face un apel la un ѣlu comun, care a fost evidențiat la acea vreme de foametea care a cuprins cea mai mare parte a Rusiei, din cauza eșecului recoltei din lipsa ploii, și de vestea experienței americane în a face ploi cu ajutorul explozibililor H θ Fedorov a văzut în coincidența acestor împrejurări un indiciu al noii numiri a armatei, al posibilității de a îndepărta trupele de la lupta împotriva propriului neam spre cauza salvării tuturor de foame și l-a luat pe Solovyov cu aceasta, a dus să-l îndepărteze cu o indicație a modului de acțiune real, nu mistic; după Fedorov, efectul asupra atmosferei este primul pas spre controlul mișcării pământului însuși, spre introducerea rațiunii, a voinței raționale în lume, în natură Solovyov l-a convins pe Nikolai Fiodorovici să întocmească împreună un apel pentru o cauză comună și s-a angajat să scrie ceea ce ia dictat Fiodorov Când a refuzat, Solovyov i-a spus: "Ce crezi că Peterson "îți explică gândurile mai bine decât pot eu să le exprim?" În cele din urmă, Fiodorov a fost de acord cu propunerea lui Solovyov - s-a stabilit o zi, dar Soloviev nu a venit, ci i-a trimis o scrisoare prin care îl informează că împrejurările de natură publică l-au împiedicat să fie alături de el După aceasta, Solovyov a citit un rezumat - "Despre cauzele declinului viziunii medievale asupra lumii", - analizat de Fedorov într-un articol - (¿Proiectul pentru unificarea bisericilor, "publicat în vol Philos General Afaceri, p - Permiteți-mi să închei această notă cu un extras din vol Phil Tot Cazuri, p - , care a fost

citită și de Solovyov Tratând cu întrebarea de ce Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ învierea lui Hristos nu a fost urmată de o înviere generală, în ciuda faptului că suferința, moartea și învierea lui Hristos au făcut ispășire pentru păcat, a cărui pedeapsă era moartea și de ce viața umană a rămas aceeași după venirea lui Hristos a fost înainte de venirea Lui, H θ Fedorov spune: "Încercând să ne lămurim de ce învierea lui Hristos nu a fost urmată de o înviere generală, avem scopul de a nu justifica creștinismul dintr-o contradicție imaginară, la fel ca cei care cred în puterea civilizației și nu cred în puterea creștinismului, ci pentru a salva istoria de la umilire, construind-o înainte de implementarea "Veștii bune"; acestea acuzăm oamenii de știință, apărându-și propriile lucrări, îi condamnăm pentru judecată greșită, pentru diminuarea valorii muncii lor, pentru degradarea muncii lor, considerând-o fără scop Dacă ne uităm la istorie ca la realizarea "Veștii bune", atunci devine clar că dacă învierea generală nu a avut loc după Învierea lui Hristos, atunci îi urmează, că Învierea lui Hristos este începutul generalului învierea, iar istoria ulterioară este continuarea ei Concomitent cu Învierea lui Hristos, învierea generală nu a putut avea loc, deoarece este lucrarea conștientă a rasei umane unite în întregul spațiu al globului, a cărei amploare nu se limitează nici măcar la limitele planetei pământești Întoarcerea fluidului masei pământești către omisiunea muncii conștiente, unite de tipul de forță umană, controlată de minte și simțind, desigent, înțepătura dătătoare de viață, predominanța altor forțe cerești și le va conecta în o singură înviere dătătoare de viață Rasa umană nu s-a angajat încă în mod conștient într-o astfel de chestiune, deși problema învierii, adică unificarea rasei umane (prima etapă a învierii) a continuat, dar a fost pervertită, căci viața tribală nepervertită, tribală în sens religios, este unirea fiilor pentru învierea părinților, iar învierea este creștinismul Dar marea cauză comună, numai în care se află întreaga esență a creștinismului, a fost înlocuită de o competiție în producția de mărfuri, transformându-se într-o bătălie, un război Pentru oamenii de știință, istoria este o judecată, un verdict judiciar, pronunțat de ei, oameni de știință; pentru cei neînvățați Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ acestea pentru toți, printre care se află oamenii de știință, ca o picătură în ocean, istoria este o comemorare Și dacă comemorarea este sinceră, nu poate rămâne pentru totdeauna doar o comemorare, adică numai prin regretul că ceea ce am pierdut nu mai este "a învia", ci va deveni o cauză comună de înviere, în care numai oamenii se pot recunoaște frați, și nu doar participanți, camarazi la orice întreprindere ; numai cu o astfel de faptă, istoria va fi cu adevărat universală și universală După ce a citit toate acestea, ar putea Solovyov să nu înțeleagă că esența învățăturilor lui H θ Fedorov stă tocmai în a indica căile, și căile naturale, de implementare a creștinismului în viața însăși, în viața reală, adică spiritual-corporal, și nu fantastic, mistic, doar spiritual, în care, conform recunoașterii lui Solovyov (p articolul prințului Trubetskoy), religia devine un lucru mizerabil, i se dă doar un mic colț al lumii noastre interioare și în locul religiei rezultă așa-numita "religiozitate, ca stare personală, gust personal: unii au acest gust, alții nu, deoarece unii iubesc muzica, alții nu" Dându-și seama de acest lucru, Solovyov, așa cum se poate vedea din scrisoarea sa către Fiodorov, nu a văzut în aceasta nebunia gândirii N Peterson Biblioteca "Runivers" Câteva cuvinte despre Solovyov și Fedorov (Răspunsul lui N P Peterson) În nota polemică tipărită mai sus, H P Peterson are informații interesante despre relațiile reciproce dintre B

S Solovyov și H θ Fedorov Din această notă aflăm pentru prima dată care a fost conținutul acelui manuscris al lui Fedorov, a cărui lectură i-a dat lui Soloviev motive să-l numească pe autorul Filosofiei cauzei comune profesor și mângâietor Nu mai puțin interesant este raportul despre acele negocieri pe care Solovyov le-a avut cu Fedorov în , înainte de a citi celebrul său eseu despre "viziunea medievală asupra lumii" Valoarea acestor fapte pentru biografia lui Solovyov, precum și importanța chestiunii esenței relațiilor reciproce ale ambilor gânditori, m-au determinat să adresez o petiție editorilor "Întrebări de filosofie și psihologie" pentru publicarea unei "note" și adevărata mea obiecție Din păcate, concluziile pe care H P Peterson din faptele semnalate de acesta, provoacă obiecții serioase Înainte de a trece la aceste concluzii, este necesar să stabilim cu exactitate însuși subiectul disputei noastre Chiar la începutul notei, mi se atribuie opinia că Fiodorov, în esență, nu a avut nicio influență asupra lui Solovyov Dacă H P Peterson a citit cu atenție articolul meu x), el, desigur, ar fi observat că acolo, chiar pe prima pagină a paragrafului dedicat relației dintre Solovyov și Fedorov (p), spune literal următoarele: £) Acest articol a fost inclus în întregime în alcătuirea lucrării mele "The world outlook of V S Solovyov **, vol I, cap II Biblioteca "Runivers" CEVA IUBIRE DESPRE SOLOVIEV SI FEDOROV "Influența reală a lui Fedorov asupra lui Solovyov nu aparține perioadei inițiale, ci perioadei de mijloc a lucrării acestuia din urmă" Disputa dintre noi nu este, așadar, deloc despre dacă influența indicată a avut loc sau nu, ci despre momentul de la care a început și în ce a constat de fapt La primul punct "Notă* H P Peterson nu dă absolut nimic nou Nu există un singur fapt în ea care să respingă afirmația mea (p), "că chiar înainte de familiarizarea cu gândurile lui Fedorov, viziunea asupra lumii a lui Solovyov a fost pe deplin dezvoltată, că cea din urmă în anii șaptezeci s-a dezvoltat complet independent de prima" În mod similar, domnul Peterson nu a dovedit în niciun fel în mod decisiv că avem dreptul de a vorbi despre influența lui Fedorov mai devreme de mijlocul anilor optzeci, dată la care, după propria sa recunoaștere, apare prima dovadă categorică a acestei influențe în scrisoarea lui Solovyov către Fedorov *) Prin urmare, în chestiunea cronologică, am tot dreptul să rămân de aceeași părere Rămâne de luat în considerare a doua întrebare controversată, despre limitele influenței lui Fedorov asupra Solovyov H P Peterson contestă hotărâtor poziția exprimată în articolul meu că Solovyov este de acord cu Fedorov numai în înțelegerea scopului final al învierii universale, dar se depărtează de acesta din urmă cu privire la problema mijloacelor care conduc la această cauză În opinia criticului meu, Solovyov a acceptat nu numai scopul, ci și mijloacele științifice ale lui Fedorov Cu toate acestea, argumentele lui H P Peterson și aici sunt lipsiți de puterea de persuasiune El crede că cuvintele lui Solovyov: "Accept necondiționat și fără nicio discuție proiectul tău" trebuie înțelese în sensul alăturării lui nu numai la scopuri, ci și la mijloacele lui Fedorov Dar o astfel de interpretare este respinsă de declarațiile categorice ale lui Solovyov însuși, atât orale, cât și scrise Am avut ocazia să vorbesc cu Solovyov despre Fedorov în mai multe rânduri, începând din a doua jumătate a anilor optzeci Îmi amintesc bine că a vorbit cu cea mai mare simpatie Pentru data acestei scrisori, vezi V A Kozhevnikov, Nikolai Fedorovich Fedorov, p , nota cu referire la H P Peterson Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY despre scopul stabilit de Fedorov, dar în același timp era foarte sceptic cu privire la metodele sale natural-științifice de a învia morții L M Lopatin, la care mă refer cu permisiunea lui, mi-

a spus că peste aceste "metode natural-științifice" chiar Solovyov (care desigur, ca peste excentricitățile unei persoane pe care o iubește și o respectă) În cele din urmă, H P Peterson ar fi trebuit să știe că Solovyov s-a opus categoric la aceste metode ale științelor naturale în conversațiile cu H însuși θ Fedorov În cea de-a doua scrisoare către acesta din urmă, publicată de V A Kozhevnikov , se spune literal despre aceasta: "Toți suntem încă copii și, prin urmare, avem nevoie de îndrumarea unei religii externe În consecință, în religia pozitivă și în biserică avem nu doar începutul și prototipul învierii și viitoarea Împărăție a lui Dumnezeu, ci și calea reală (practică) și mijloacele reale în acest scop Prin urmare, cauza noastră trebuie să aibă un caracter religios, și nu științific (sublinierea mea) și trebuie să se bazeze pe masele credincioși, și nu pe intelectualii raționați Iată o scurtă justificare pentru acele sentimente pe care vi le-am exprimat în ultima vreme la Moscova "(italicile mele) Pentru a clarifica relația dintre ambii gânditori, aceste cuvinte, rezumând, după cum se vede din ultimul rând al citatului nostru, conversații repetate și, prin urmare, fiind rodul unei lungi reflecții, sunt mult mai valoroase decât evaluarea oarecum grăbită a "Filosofia unei cauze comune", făcută de Solovyov în prima sa scrisoare sub impresia citirii prea superficiale a manuscrisului lui Fedorov), Principala diferență *) Citat cit , p) Prin însuși recunoașterea lui Solovyov, el a dedicat "întreaga noapte și o parte a dimineții" acestei lecturi (V A Kozhevnikov, op cit , p $) Ca filosof, manuscrisul ocupă de pagini împachetate în tipărit (de la la de pagini de Filosofia Afacerilor Generale) Cu o astfel de lectură a lucrării, conform recunoașterii studenților lui Fedorov înșiși, greu de înțeles, desigur, multe pot scăpa atenției Aceasta nu este nici măcar lectură, ci mai degrabă o privire rapidă Prin urmare, este cel puțin neglijent să-i atribui lui Solovyov recenzia sa entuziastă ca semnătură sub tot ceea ce "a citit" în acest fel Biblioteca "Runivers" CATEVA CUVINTE DESPRE SOLOVIEV SI FEDOROV în vederi aici apare cât se poate de clar Solovyov opune religiosul științificului și crede că religia pozitivă și biserica, și nu știința, indică calea practică reală și mijloacele reale pentru înviere Dimpotrivă, pentru Fedorov această opoziție nu există: calea religioasă pentru el este tocmai calea științifică Prin toată controversa, H Firul roșu al lui P Peterson trece printr-un truc destul de simplu și necomplicat În loc de ceea ce a spus de fapt Solovyov, el citează ceea ce, în opinia sa, Solovyov ar fi trebuit să spună ca student de dreapta al lui H θ Fedorov "Conținutul a ceea ce a citit Solovyov", spune nota, "exclude posibilitatea ca, vorbind despre primii pași practici către implementarea proiectului, Solovyov să fi avut în vedere un fel de căi mistice, un fel de acțiune mistică și nu metode naturale, științifice " eroare H P Peterson este determinat de faptul că, din punctul său de vedere cu adevărat drept-fedorian, în acest caz nu vede nimic dincolo de ceea ce "citea" Solovyov în manuscrisul "profesorului" Între timp, pentru soluționarea disputei noastre, mult mai important decât "citirea" este ceea ce, după o reflecție matură, a scris marele filozof rus În a doua scrisoare către H θ Fedorov, el opune acestuia din urmă exact acele moduri și mijloace mistice de a face față morții, care, în opinia lui H P Peterson ar trebui exclus Avertisment n θ din speranța excesivă în căile și mijloacele umane și naturale de mântuire, el spune literal următoarele: "Dacă omenirea ar acoperi Divinul cu activitățile sale (ca și în psihocrația ta viitoare), atunci Dumnezeu nu ar fi cu adevărat vizibil în spatele oamenilor; dar acum aceasta nu este acolo, nu-L acoperim pe

Dumnezeu și, prin urmare, acțiunea Divină (harul) iese din spatele realității noastre și, în plus, în forme mai străine, mai minunate decât noi înșine îi corespunde Dumnezeului nostru Dacă un fiu adult este atât de solidari în interior cu tatăl său iubit încât în toate acțiunile sale își face direct voința, fără a avea nevoie de instrucțiuni exterioare, atunci pentru un copil, din necesitate Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY voința tatălui este într-o anumită măsură o forță exterioară și o înțelepciune de neînțeles, de la care el cere instrucțiuni și îndrumări Aceste cuvinte sunt imediat alăturate de discuția dată deja mai sus despre calea și mijloacele religioase care conduc la înviere: este clar că aici Solovyov contrastează căile și metodele naturale ale Fedorova cu metodele "străine și miraculoase" ale acțiunii harului și "înțelepciunea de neînțeles pentru noi" a Divinității, de la care trebuie să așteptăm călăuzire! Numeroase semne de întrebare H θ Fedorov în scrisoarea lui Solovyov sugerează o neînțelegere a acestuia din urmă Dar dacă Solovyov într-adevăr nu a înțeles gândul "învățătorului", acest lucru cu greu poate servi drept argument în favoarea domnului Peterson: căci cum a putut Solovyov să fie un adevărat discipol și adept al unei doctrine pe care nu a înțeles-o? Acuzațiile de neînțelegere, iritația evidentă cu care se vorbește repetat de Soloviev în Filosofia cauzei comune, mărturisesc altceva -G Peterson trebuie să-i impună lui Soloviev solidaritatea completă cu metodele științifice naturale ale învierii lui Fedorov, nu numai în ciuda lui Soloviev, ci și în ciuda lui Fedorov Spre deosebire de domnul Peterson, Fiodorov este conștient de faptul că între el și Solovyov există un dezacord fundamental cu privire la mijloacele învierii la, mijloace naturale, reale și nu mistice, spre deosebire de misticismul în general și misticismul lui Dostoievski și Solovyov în particular" a) Dacă domnul Peterson nu îl crede pe Solovyov, atunci lăsați-l să creadă pe Fiodorov, care, la urma urmei, repetă același gând de mai multe ori Potrivit acestuia din urmă, propriul său punct de vedere - supramoralismul - se opune "misticismului și slavofililor, pentru care Occidentul este o "țară a sfintelor minuni", în cuvintele lui Homiakov, precum și misticismului lui Solovyov, un admirator evident al primei Rome (papal) și un dușman evident al asociaților săi, J) V A Kozhevnikov, op cit , p) "Fil total afaceri", I, Biblioteca "Runivers" CATEVA CUVINTE DESPRE SOLOVIEV SI FEDOROV admiratori ai "țării sfintelor minuni") În alt loc, Fedorov indică și rădăcina dezacordului cu privire la chestiunea învierii, care, în opinia sa, constă în entuziasmul lui Solovyov pentru papism "Dacă cel mai important lucru este datoria învierii", spune el, "atunci în această mare, atotcuprinzătoare, datorie comună pentru toți fiii oamenilor, care necesită aceeași faptă mare, atotcuprinzătoare și comună pentru toți oamenii, constă definiţia pozitivă a Ortodoxiei") Dimpotrivă, "existența papismului, o autoritate externă, indică absența unei îndatoriri comune în rândul paștilor, care poate, chiar și peso * aparent, să unească pe toți în cunoașterea a tot ceea ce este curent, muribund, pentru restabilirea tot ce a murit; ignoranța, imperfecțiunea eternă, este o condiție necesară pentru existența papismului A recunoaște datoria de înviere pentru papă ar însemna semnarea abdicării sale, a mandatului său de moarte Pe aceleași pagini, abaterea lui Soloviev de la ortodoxie la catolicism este indicată ca principalul motiv pentru înțelegerea greșită a "datoriei învierii" Spre deosebire de Solovyov și Fedorov, N P Peterson insistă totuși că Solovyov a înțeles această îndatorire în același mod ca și Fedorov însuși și, ca dovadă, citează povestea acestuia din urmă despre negocierile lui

Solovyov cu el înainte de a citi eseul despre viziunea medievală asupra lumii Lasă cititorul să judece puterea argumentului adversarului meu! Potrivit explicației sale, Fedorov a subliniat posibilitatea de a "transforma trupele de la lupta cu propria lor specie în cauza salvării tuturor de foame și l-a luat pe Solovyov cu aceasta, l-a dus cu o indicație a unui mod real, nu mistic de acțiune; după Fedorov, efectul asupra atmosferei este primul pas spre controlul mișcării pământului însuși, spre introducerea în lume, în natura rațiunii, a voinței raționale " - Ce demonstrează, însă, aceasta? Din faptul că Solovyov a considerat posibil să lupte prin mijloace naturale împotriva unui astfel de fenomen natural precum seceta, că a considerat posibil să se realizeze miracolul miracolelor, învierea generală, prin aceleași metode naturale? *) Ibid ,) Ibid , p) Ibid , p · Întrebări de filosofie, kN ï Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY Un astfel de salt de gândire se găsește într-adevăr la Fedorov Dar am văzut deja cât de greșită este concluzia lui H P Peterson că Solovyov a trebuit să repete literalmente după Fedorov toate acele "idei ciudate" x) care i-au venit în minte Acolo unde Fedorov a vorbit despre metodele sale naturale de înviere, le-a pus în contrast cu metoda mistică a lui Solovyov și Dostoievski, pe care o considera o metodă "întunecată", ceva de genul vrăjitoriei) Când Solovyov a vorbit despre înțelegerea sa despre calea și metoda creștină, Fyodorov pur și simplu nu l-a înțeles În cea de-a doua scrisoare către Fiodorov, Solovyov scrie, printre altele, că scopul pe care creștinismul ni-l pune în fața nu este o simplă înviere a personalului omenirii, ci restaurarea ei în forma sa potrivită, tocmai într-o asemenea stare în care toate piesele și unitățile individuale nu exclud și nu înlocuiesc, ci, dimpotrivă, se păstrează și se completează reciproc Pe partea cuvintelor "în forma corespunzătoare", conform mesajului lui V A Kozhevnikov, pe scrisoarea originală a lui Solovyov există un post-scriptum H θ Fedorova: "Este imposibil să înțelegi împotriva cui scrii") Cu toate acestea, nu ne este greu să explicăm ce H θ Fiodorov nu a înțeles aici Forma potrivită care merită învierea nu este același lucru pentru ambii filozofi În scrisoarea sa, Soloviev înțelege prin "propriu" acel "corp spiritual" despre care vorbește apostolul (I Cor XV,) Și Fedorov, deși numește învierea morții "absurditate"), visează cu ajutorul cunoașterii "să pună în trupurile părinților, ceea ce au avut ei la sfârșit" b) (sublinierea mea), cu alte cuvinte - a învia trupul celor neslăviți, spiritual, Și nu este un accident pentru un gânditor care respinge tot ceea ce este mistic ca vrăjitorie: la un rezultat diferit, cu excepția renașterii cadavrelor, desigur) Expresia lui Solovyov însuși, Scrisori, I,)) Kozhevnikov, op cit ,) În "Dukhovn fundamentele vieții", , se spune literal: "învierea este reconcilierea interioară a materiei și a spiritului, cu care ea devine aici una ca expresie reală, ca trup spiritual,) Kozhevnikov, op cit ,) Vol I, , Biblioteca "Runivers" CATEVA CUVINTE DESPRE SOLOVIEV SI FEDOROV metoda naturală, științifică a învierii nu poate conduce Solovyov și Fyodorov în acest caz vorbeau limbi diferite Ideea posibilității de a obține într-un mod științific acel corp spiritual glorificat, pe care Solovyov îl recunoaște ca fiind cuvenit, ar fi nu numai absurdă, ci și blasfemie: este clar că nicio invenție științifică nu poate glorifica corpul unei persoane cu gloria Divinului, fă din acesta un templu al Divinului, realizează într-o persoană o unitate directă a două naturi În general, învierea și învierea din acest punct de vedere este realizarea omului-Dumnezeu desăvârșit în întreaga viață a omenirii, personală și socială Pentru Solovyov, Dumnezeu este viață; de aceea, a învia pentru el

înseamnă a trăi veşnic în Dumnezeu, duhovnicesc şi trupesc Că a gândit așa, eu, în caz de nevoie, sunt gata să demonstrez exhaustiv cu citate din scrierile sale Dar din acest punct de vedere, care este și punctul de vedere al creștinismului universal, despre ce fel de înviere științifică putem vorbi? Nu este oare clar că nici un efort al științei nu-l poate coborî pe Hristos din cer? De aceea, Solovyov, în scrisoarea sa, o pune pe Fedorova în atenție ca lucrarea divino-umană a învierii să fie înțeleasă nu ca o acțiune unilaterală a omului, ci ca o lucrare comună, comună, a unui Dumnezeu desăvârșit și a unui om desăvârșit De aceea insistă asupra necesității unei manifestări miraculoase a harului în această lucrare Pentru Fedorov, toată această cale divino-umană a unificării mistice a oamenilor în Dumnezeu pare a fi "un mod de neînțeles, ceva de genul "uscarea oamenilor unii la alții" Atomi ai lumii exterioare în așa fel încât să colecteze ceea ce este împrăștiat , a uni ceea ce se descompune, i e puse în trupurile părinţilor, pe care le-au avut la moartea lor ") Aici, un lucru este izbitor în special: cum ar putea Fedorov să nu observe că această cale duce chiar la rezultatul pe care vrea să-l evite - la învierea morții Dacă trupurile părinților sunt cu adevărat înviate în forma pe care au avut-o la moartea lor, *) T I, ·) T I, · Biblioteca "Runivers" kN EVGENY TRUBETSKOY aceasta înseamnă că viața lor va continua să fie o schimbare neîntreruptă a proceselor de cheltuire și reînnoire, cu alte cuvinte, o schimbare a vieții și a morții, că se vor hrăni în continuare cu alte organisme, adică va omorî prin necesitate și nu va învia creatura de jos; și, cel mai important, prin ce control al moleculelor se poate realiza ceea ce constituie sensul oricărei învieri și de dragul căruia este de dorit - unirea inseparabilă și inseparabilă a făpturii înviate cu viața divină! Deoarece învierea "științifică" nu realizează acest lucru și nu duce la aceasta, este un joc care nu merită o lumânare Acesta este gândul neterminat al întregii a doua scrisori a lui Solovyov către Fedorov Cine este de vină pentru faptul că a rămas neînțeles? Pe scurt, diferența dintre calea mistică "întunecată" a învierii morților, în care crede Solovyov, și calea "clară", natural-științifică, căreia i se opune Fiodorov, se rezumă la următoarele Solovyov, după cum se știe, înțelege învierea universală ca transformarea completă a universului, încetarea acelui haos, care se exprimă nu numai în autoafirmarea exclusivă a ființelor vii, ci și în impenetrabilitatea materiei , așa înțeleasă, necesită o schimbare completă și radicală nu numai în legile vieții, ci și în legile materiei înseși - prin puterea creatoare a Divinului O creatură înviată din acest punct de vedere este, în sensul deplin al cuvânt, o nouă creație Este clar că știința, care se limitează la cunoașterea legilor existente ale universului, nu poate duce la acest rezultat Proiectul lui Fedorov de "cauză comună" are un sens complet diferit Acesta este un vis utopic de realizare a rudeniei universale și a învierii universale prin cunoașterea legilor existente, date ale universului *); cunoaşterea tocmai a acestor legi trebuie să subordoneze natura omului prin intermediul reglementării Întregul plan este construit pe presupunerea că învierea poate fi realizată fără nici un nou act creator al Divinității, pe baza faptului dat Eliminarea cunoașterii metafizice și, mai ales, mistice, caracteristice lui Fedorov, face imposibil să vorbim despre orice altă cunoaștere Biblioteca "Runivers" CATEVA CUVINTE DESPRE SOLOVIEV SI FEDOROV nașterea, așa cum este: altfel, desigur, cunoașterea umană ar fi neputincioasă să îndeplinească sarcina pe care Fedorov i-o pune în fața Pe scurt, în construcția ei avem visul unei învieri fără transfigurare Vedem deja că o astfel de

înțelegere a învierii este străină organic de Solovyov Subiectul aspirațiilor lui Soloviev este realizarea în toată viața pământească a ordinii harului, a supranaturalului; dimpotrivă, visul lui Fedorov nu depășește limitele firului Pe această bază, este absolut imposibil să ajungem la un acord unul cu celălalt De aici acest reproș de neînțelegere, care se vede în aproape tot ceea ce scrie Fedorov despre Solovyov Acest reproș, într-adevăr, are o anumită bază Solovyov, de fapt, a încercat să pună în proiectul lui Fedorov propriul său sens, nu în întregime adevărat, dar încă incomparabil mai profund decât al lui Fedorov Aparent, acesta este secretul relației lor misterioase Solovyov îl numește pe Fedorov profesor și mângâietor, iar profesorul leapădă de un astfel de elev Da, și cum să nu nege: a văzut calea spre înviere în cunoștințele științifice naturale, iar Solovyov - în sacramentele bisericești) și în asceza căsătoriei perfecte) Fedorov recunoaște "întoarcerea vieții la părinți" ca o misiune specifică a Ortodoxiei; dimpotrivă, Solovyov vede primul pas spre aceasta în restaurarea (a adevăratei fii) a creștinilor răsăriteni în raport cu tatăl universal, marele preot roman La mijlocul anilor optzeci, acesta a fost, după cum știți, totul a lui Solovyov gândire mistuitoare absolut tot ceea ce a spus și a făcut a fost legat Prin urmare, când am citit în prima sa scrisoare către Fiodorov că vrea să vorbească cu ultimul Pentru cei mai apropiați prieteni și studenți ai lui Fedorov, Solovyov rămâne încă un student lent sau prea timid al acestuia din urmă Vezi, de exemplu, V A Kozhevnikov în op op pagina) Vezi opțiunea mea "Viziunea asupra lumii a lui V S Solovyov *', vol I, Este adevărat că Fedorov vorbește și despre transformarea Euharistiei într-o acțiune care guvernează natura (I,), dar ea devine astfel prin cunoaștere care cucerește lumea omului Acțiunea mimica a harului aici este complet ascunsă de puterea naturală a omului; tocmai acesta este lucrul împotriva căruia Solovyov protestează în a doua sa scrisoare către Fiodorov) Ibid , vol P, Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY el "nu despre proiect în sine, ci despre unele dintre fundamentele sau ipotezele sale teoretice, precum și despre primii pași practici către implementarea lui", nu mă îndoiesc că în prim-plan în această conversație ar fi trebuit să pună problema unificarea bisericilor: căci tocmai în aceasta a văzut Soloviev la acea vreme primul pas către fiecare cauză comună a creștinismului; iar unirea bisericilor, după cum se știe, din punctul său de vedere, ar fi trebuit exprimată în primul rând în subordonarea Răsăritului ortodox față de infailibilul mare preot-papă Știm cât de puțină simpatie a avut acest gând la Fedorov În general, tot ceea ce Solovyov a văzut corectarea și aprofundarea necesară a "filozofiei cauzei comune" a fost perceput dureros de Fedorov ca o denaturare a gândirii sale iubite Aceștia din urmă, mult mai puternic decât Solovyov, au simțit distanța care îi desparte Această distanță ar trebui să fie amintită și de H P Peterson Poate că în nimic nu este atât de clar și atât de clar exprimat ca în diferența dintre punctele de vedere ale ambilor gânditori despre păcat Demonstrând prin citate că, după Fedorov, ignoranța este cel mai mare păcat de moarte, H P Peterson adaugă că Solovyov, probabil, a fost de acord cu Fedorov și nu cu Trubetskoy* în această privință Acest lucru este dovedit de același argument: așa a fost scris în manuscrisul lui Fedorov citit de Solovyov, slt&dya&igl&yao, așa că ar trebui să gândească Solovyov Dacă Soloviev ar împărtăși cu adevărat această părere despre "învățător", ar trebui să considere pruncii ca fiind cei mai mari păcătoși Din fericire pentru filozofia rusă, totuși, chiar și aici se dovedește a fi un student lent Pe de o parte, el personifică cea mai înaltă manifestare a

răului în om ca imaginea lui Antihrist, care se află în vârful cunoașterii umane și chiar deasupra ei, deoarece în cunoașterea sa există o adâncime satanică; pe de altă parte, în "Bazele spirituale ale vieții" a lui Solovyov există un capitol "Despre natură, despre moarte, despre păcat, despre lege și har", unde Ultimele cuvinte se referă la fraza mea: "Din punct de vedere creștin, moartea este o consecință a păcatului, nu a ignoranței" Biblioteca "Runivers" CATEVA CUVINTE DESPRE SOLOVIEV SI FEDOROV despre păcat, el exprimă gânduri diametral opuse celor "citite" de el de la Fedorov Acolo vorbește despre neputința conștiinței în fața păcatului "Conștiința datoriei în sine nu dă încă puterea de a o îndeplini - aceasta este întreaga dificultate a chestiunii morale Dacă omul are o natură vicioasă (și natura noastră, al cărei ultimul cuvânt este crimă și sinucidere, este vicioasă chiar la rădăcina ei), atunci, deși este conștient de această răutate, o astfel de conștiință nu îi dă încă o altă natură Natura păcătoasă este, pentru noi, ceva dat, irezistibil Omul însuși în mintea și conștiința sa ajunge la recunoașterea acestei păcătoșeni, el condamnă, își neagă natura; dar această negație aici nu merge mai departe decât gândirea și, prin urmare, se dovedește a fi falsă; căci gândul care condamnă realitatea, dar este incapabil să o desființeze, este neputincioasă, instabilă, nedemn de încredere în sine și în acest sens falsă Și pentru a schimba și corecta cu adevărat natura noastră păcătoasă, este necesar ca un alt principiu real și, prin urmare, capabil să acționeze, al unei alte vieți, să fie revelat în noi, dincolo de natura reală, rea Omul însuși nu poate crea începutul acestei noi vieți mai bune din nimic - trebuie să existe împotriva voinței noastre - trebuie să primim această nouă viață Așa cum viața rea a naturii nu este creată de om, ci numai lui i se dă din lume, tot așa și viața bună nouă i se dă de la Cel ce este mai înalt și mai bun decât lumea Această nouă viață bună, care este dată omului, de aceea se numește har Aceste cuvinte au fost scrise tocmai în perioada inițială a entuziasmului lui Soloviev pentru Fedorov (în orice caz, foarte aproape de momentul în care a fost scrisă prima lui scrisoare către ultima) și după aceea au fost retipărite de el: există în ele ceva asemănător cu Viziunea lui Fedorov despre păcat, ignoranță ca despre păcat prin excelență și despre posibilitatea de a fi eliberat de acest păcat prin puterea cunoașterii fără ajutor supranatural, miraculos? Dimpotrivă, acestea sunt exact gândurile pe care le întâlnim sub forma obiecțiilor la adresa lui Fedorov în a doua scrisoare a lui Solovyov către el · !) daDuHOVN Fundamentele vieții*, - Biblioteca "Runivers" KN EVGENIA TRUBETSKOY Este suficient să aprofundăm puțin în aceste obiecții pentru a fi convins de superioritatea incomensurabilă a punctului de vedere al lui Solovyov față de acele idei utopice împotriva cărora argumentează Se dezvăluie deosebit de strălucitor în comparație cu subiectul, în care H P Peterson vede marele avantaj al metodelor natural-științifice ale "proiectului" lui Fedorov În "nota" sa spune cu această ocazie: Și aceste metode, desigur, sunt naturale, accesibile înțelegerii umane, pentru că numai astfel de metode, pe înțelesul tuturor, accesibile tuturor, pot fi o garanție că creștinismul va deveni "tot în toate" și nu se vor ascunde într-un colț foarte mic și foarte îndepărtat al lumii noastre", etc Este evident că, dimpotrivă, drumul mistic al lui Solovyov, și nu "proiectul" raționalist al lui Fedorov este cel care corespunde acestei cerințe de accesibilitate generală, mai precis, universalitate Credința este disponibilă tuturor; dimpotrivă, acea cunoaștere superioară care guvernează elementele, în măsura în care un astfel de guvern este posibil, este inevitabil opera unei aristocrații

intelectuale, care, în comparație cu masele umane, este o mică minoritate Misticismul sacramentelor introduce darurile harului și pregătește astfel adulții și pruncii deopotrivă pentru viitoarea înviere, în timp ce știința la cele mai înalte niveluri în rândul adulților este accesibilă doar oamenilor de știință Prin urmare, Solovyov are o mare dreptate în indicația lui lui Fedorov că lucrarea esențială religioasă a învierii ar trebui să se bazeze pe masele credincioși, și nu pe intelectualii raționali, pentru care ignoranța umană nu servește ca un obstacol, deoarece nu există obstacole pentru deloc Mintea omenească lucrează acolo unde poate, dar Duhul lui Dumnezeu respiră unde vrea În articolul meu și după acesta - în al doilea capitol al lucrării mele despre Solovyov - am subliniat în ce fel viziunea sa asupra lumii este în contact cu "proiectul" lui Fedorov În ciuda acestor puncte de contact *) Kozhevnikov, op cit , Biblioteca "Runivers" CATEVA CUVINTE DESPRE SOLOVIEV SI FEDOROV Õ veniya, distanța dintre unul și celălalt este foarte mare; de aici întrebarea firească, cum ar putea Solovyov, cu dezacorduri atât de semnificative, să-l recunoască pe Fedorov ca "învățător", "tată spiritual" și să-și numească proiectul "prima mișcare înainte a spiritului uman pe calea lui Hristos"? Graba menționată mai sus nu poate fi explicată decât prin expresiile prea exagerate ale acestei recenzii, care, evident, nu era destinată publicării Faptul că filozoful chiar și după aceea a continuat să-l numească pe Fedorov profesor necesită o altă explicație Poate fi găsit într-o caracteristică izbitoare a depozitului spiritual al lui Solovyov Acest gânditor universal, care a unit în viziunea sa asupra lumii cele mai diverse curente și direcții ale gândirii filozofice și religioase, își vedea în fiecare învățătură dată grăuntele ei de adevăr, adevărul său relativ și era interesat doar de el; în comparație cu ea, părțile negative, deficiențele pentru el au dispărut în fundal și adesea chiar ignorate complet de el Peste fiecare învățătură dată, el a căutat adevărul pe care îl căuta cutare sau cutare filosof: atenția lui era complet absorbită numai de ea, drept urmare deseori nu observa sau nu dorea să observe erorile umane ale acelor sau nu alți căutători care l-au întunecat Această trăsătură este strâns legată atât de calitățile, cât și de deficiențele gândirii lui Solovyov Pe de o parte, datorită ei, Solovyov a învățat de la toată lumea și i-a putut numi profesori pe toți marii gânditori ai antichității și ai timpurilor moderne Pe de altă parte, ca urmare a obiceiului său de a privi dincolo de punctele de vedere ale celorlalți, el a pus adesea în ele un sens propriu, mai profund, dar încă străin Prin urmare, el are o asimilare nu întotdeauna prudentă a gândurilor altora Incluzându-i în învățătura sa, el nu a observat întotdeauna contradicția lor cu propriile sale opinii În studiul meu recent, am remarcat deja această eroare în raport cu Kant și Schopenhauer (cu privire la problema liberului arbitru), precum și cu Schelling Aceeași greșeală s-a repetat cu el și cu Fedorov Tut Solovyov a fost și el captivat de adevărul pe care l-a văzut Biblioteca "Runivers" KN EVGENIA TRUBETSKOY peste "proiectul" acestuia din urmă, și de dragul lui, a lăsat fără atenție excentricitatea și ciudățenia acestui proiect Asta a fost greșeala în care cad atât de des și alți îndrăgostiți: fiind duși de imaginea ideală a iubitului, caracterul ei este Terom, ei uită complet de deficiențele reale ale caracterului său empiric Solovyov, mai mult decât oricine altcineva, a fost supus acestei erori În acest caz, este mai ales de înțeles și scuzabil: adevărul pe care "gânditorul misterios" l-a iubit și căutat este într-adevăr nemăsurat mai profund, mai semnificativ și mai frumos decât jumătatea de adevăr care a fost

atât de imperfect exprimată în creațiile sale Mai mult, în înfățișarea spirituală fermecătoare a acestui căutător dezinteresat al adevărului există multe care justifică nu numai entuziasmul, ci chiar farmecul Carte Evgheni Trubetskoy Biblioteca "Runivers" ANUNTURI ῗ Editura "OBRAZOVANIE " Sankt Petersburg, Nikolaevskaya, - Telefon - Idei noi în matematică Non-perioada ed , output, editat de onorat prof A V Vasilieva Colecția Nr Matematică Metoda, problemele și sensul acesteia Pret k Colectie № Spatiu si timp I Pret k Colecția № Spațiu și timp II Pret k Noi idei în astronomie O publicație non-periodică publicată sub conducerea profesorului A A Ivanov Colecția Nr Ipoteze cosmogonice I Preț k Colecția nr Pământ Forma sa externă și structura internă Pret k Noi idei în fizică Non-perioada ed , output, editat de onorat prof Eu I Borgman Colecția nr Structura materiei Ed a doua revizuită Pret k Colectia Nr * Eter si Materia Ed a doua revizuită Pret copeici Colectia nr Principiul relativitatii Pret k Colecția nr Acțiunea luminii Pret k Colecția nr Natura lumii Pret cop Colecția nr Natura căldurii Pret cop Idei noi în chimie Ediție neperiodică, editată de prof L A Chugaev Colecția № Stereochimie Mecanica chimica Soluții Pret k Colectia Nr Substante radioactive I Pret k Colecția nr Valence Pret cop Colecția Nr Substanțe radioactive II Pret cop Idei noi în biologie, Non-perioada ed , ieşire, editată de prof V A Wagner și E A Schultz Colecția nr Ce este viața? Pret cop Idei noi în medicină Non-perioada ed , afară ed prof A M Levin la cca uh Pr -Conf univ L V Blumenau, prof A A Kadyan, Dr E S Londra și acad I P Pavlova Colecția Nr Radioterapie (Tipărit) Idei noi în filosofie Non-perioada ediţie, ediţie, îngrijită de I O Loekago şi E L Radlov Colecția № Filosofia și problemele ei Pret cop Colecția nr Luptă pentru o viziune fizică asupra lumii Prețul este de de copeici Colecția nr Teoria cunoașterii I Preț copeici Colecția nr Ce este psihologia? Prețul este de de copeici Colecția Nr Teoria cunoașterii II Prețul este de de copeici Colecția nr Există o dimensiune exterioară? Prețul este de de copeici Colecția nr Teoria cunoașterii III Prețul este de de copeici Colecția nr - Suflet și trup Prețul este de de copeici Colecția nr Metode de psihologie I Preț copeici Biblioteca Runiverse ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Idei noi în sociologie Non-perioada ed , afară ed prof M M Kovalevsky și E V de Roberti Colecția Nr Sociologie Subiectul și starea sa actuală Preț k Colecția Nr Sociologie și Psihologie I (Tipărit) Noi idei în economie Non-perioada ed , ieşire, ed prof M I Tugan-Baranovekago Colecţia Nr Problema repartizării venitului social (Tipărit) Idei noi în pedagogie Ediție neperiodică, editată de G G Sorgenfrey Colecția nr Autoguvernarea în școli Pret cop Colectie Kg Scoala Muncii Pret cop Științe naturale la școală Non-perioada ed , ieşire, ed prof V A Vagner și B E Raikov Colecția № Întrebări de metode de predare a științelor naturale C k Colecţia Nr Predarea ştiinţei elementare a naturii Preț k Colecția Nr Revista celei mai recente literaturi educaționale și auxiliare în științe naturale Pret cop Geografia la școală Ediție neperiodică, editată de Ya I Rudnev Colecția Nr Probleme de predare și metode de geografie în școlile secundare și publice Pret cop E L Radlov Vladimir Solovyov Viata si invatatura Pret p k Biblioteca "Runivers "